

із циклу Професор Челленджер

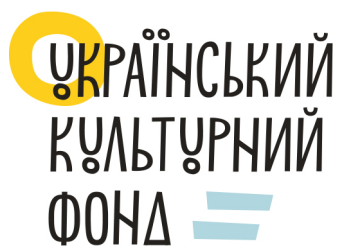
Артур Конан Дойл

Країна туманів

ФОП Цибульська В.О.
Київ
2021

УДК
Д55

Створено за підтримки
Українського культурного фонду

Артур Конан Дойл

Країна туманів/The Land of Mist, — К.: ФОП Цибульська 2021. — 278 стор. Переклад з англійської.

ISBN

«Країна туманів» — фантастичний роман Артура Конан-Дойла, написаний у 1926 році.

Це третій твір з циклу творів про професора Челленджера. У центрі розповіді дочка професора Інід і його старий друг Едуард Мелоун, які стали свідками незрозумілих подій і поступово пройнялися ідеями спіритизму. Вони вирішують поділитися своїм досвідом з усім світом, але стикаються з опором професора.

У цьому романі автор наділив персонажів власними рисами та поглядами. Тому не дивно, що історію оповідає не Мелоун, як в інших книгах серії, а сам автор. Він намагається спровокувати дискусію з читачами, із суспільством, шукаючи докази того, що спіритизм — це не вигадка.

ISBN

© Вікторія Цибульська, 2021

© ФОП Цибульська В.О., 2021

Розділ I

в якому спеціальні уповноважені приступають до роботи

Загальновідомо, що ім'я професора Челленджера неодноразово використовувалося у новітній белетристиці самим нетактовним чином. Зухвалий автор поміщав його в немислимі романтичні ситуації, щоб подивитися, як він з цього виплутається. Реакція не забарилася. Вчений притягнув до відповідальності письменника за наклеп, здійснив невдалу спробу конфіскувати нещасливу книгу, влаштував погром на Слоун-стріт, двічі особисто погрожував автору і в результаті втратив місце лектора в Лондонській школі субтропічної гігієни. Та все одно, можна сказати, що все обійшлося ще досить мирно.

Справа в тому, що за останній час професор якось змарнів, величезні плечі його зсунулися. У ассирійській густій бороді подекуди заблищала сивина, погляд втратив колишній запал, а голос хоч і розкотисто гримів як і раніше, але тепер його господар вже не прагнув заглушити їм усіх навколо. І все ж професор залишався небезпечним, і ті, хто був поруч нього, з тривогою розуміли це. Вулкан не потухнув, а лише зачався, про що говорило постійне похмуре бурчання, що загрожувало новим виверженням. Життя навчило професора багато чому, але він продовжував чинити опір його урокам.

Зміна відбулася в ньому після певної події, а саме — після смерті коханої дружини. Маленька жінка, мов пташка, звилася гніздечко в серце цього велетня. Він же, як це часто буває з сильними людьми, ставився з особливою ніжністю і турботою до цього слабкого створіння. Віддаючи, вона, як усі лагідні й тактовні жінки, отримувала все.

І тому, коли дружина несподівано померла від пневмонії, що стала ускладненням від грипу, вчений, здавалося, був убитий назавжди.

Але він все ж піднявся, сумно посміхаючись, як нокаутований боксер, готовий до нових раундів з Долею. Однак це була вже інша людина, і, якби не допомога і турбота його дочки Інід, професор, можливо, ніколи не оговтався би від удару. Саме вона, знаючи, чим можна зацікавити пристрасну, схильну до суперництва натуру батька, підсовувала йому різні факти і інформацію і домоглася, нарешті, того, що він знову долучився до життя. Тільки коли батько знову відчув інтерес до суперечок, запалився колишньою ненавистю до журналістів і почав брутально бурчати на оточуючих, вона заспокоїлася, зрозумівши, що він на шляху до одужання.

Інід Челленджер була незвичайною дівчиною і, безсумнівно, заслужила того, щоб їй присвятили кілька рядків.

Від батька вона успадкувала волосся кольору воронячого крила, а від матері — блакитні очі й білосніжну шкіру. Вона, мабуть, не була красунею, але, де б вона не з'являлася, усі погляди спрямовувалися до неї. Вона здавалася тишком, але дух її був сильний.

З дитинства у неї був вибір: або протиставити себе батькові і стати особистістю, або поступитися його натиску і перетворитися на маріонетку. У неї вистачило вміння залишитися собою, поступаючись батькові, коли на того накочувало, і проявляючи твердість в більш спокійні часи. В останні роки, відчуваючи, що їй стає все важче зберігати незалежність, вона почала працювати. Дописуючи час від часу у лондонські газети, дівчина настільки досягла успіху в журналістиці, що її ім'я стало відомим на Фліт-стріт.

В цьому їй дуже допоміг давній друг батька, містер Едуард Мелоун з «Дейлі-газетт», ім'я якого, можливо, вже знайоме читачеві.

У Мелоуні ще можна було впізнати того атлета-ірландця, який свого часу успішно виступав в міжнародному матчі регбістів, хоча життя неабияк попсувало його. З тих пір, як він прибрав з очей свої бутси, він дуже змінився, але хоча мускулатура його помітно здала, а суглоби залякли, мозок, як і раніше, працював пречудово. Юнак перетворився на чоловіка. Зовні він мало змінився, хіба що вуса стали густіше, округлилася талія, а на лобі прорізулися зморшки — сліди нових умов життя у післявоєнному світі.

Він мав славу відомого журналіста і молодого письменника, який подає певні надії. Багатьом здавалося дивним, що Мелоун все ще залишався холостяком, але останнім часом з'явилось сподівання, що Інід Челленджер виправить цей недогляд. Чи варто додавати, що вони були великими друзями?

Був недільний жовтневий вечір; в навислому ще з ранку над Лондоном тумані блищали перші вогники. Вікна четвертого поверху квартири професора Челленджера на Вікторія Вест Гарденс щільно огортала туманна імла. Знизу долинав приглушений шум транспорту, але сама вулиця залишалася невидимою — лише неясний відблиск говорив про її існування.

Професор Челленджер сидів біля каміна, засунувши руки в кишені і витягнувши до вогню свої великі трохи криві ноги. Одягнений він був з недбалістю істинного генія: сорочка з вільним комірцем, темно-бордова, зав'язана великим вузлом краватка і вельветовий піджак чорного кольору. Все разом, на додачу до пишної бороди, створювало вигляд

старіючого представника богеми. Поруч, вже готова до виходу, сиділа його дочка, на ній було чорне плаття з укороченою спідницею, круглий капелюшок і інші модні штучки, під якими жінки умудряються приховувати ту красу, якою їх щедро обдарувала природа. Біля вікна, тримаючи в руках капелюха, стояв, чекаючи її, Мелоун.

— Інід, мені здається, нам пора йти. Уже майже сім, — сказав він.

Вони писали спільно серію статей про лондонські церкви і релігійні секти і тому щонеділі відправлялися в нове місце, готуючи черговий матеріал для газети.

— До восьми ще сила-силенна часу, Неде.

— Сідайте, сер! Сідайте! — загудів Челленджер, пощипуючи бороду — явна ознака того, що у нього псується настрій. — Ніщо так не виводить мене з себе, як людина, що стоїть у мене за спиною.

Безсумнівний атавізм, страх, що тебе вдарять по голові дубиною або всадять кинджал в спину, але з цим почуттям не впоратися. Ось так. І заради всього святого, покладіть капелюха! А то у вас такий вигляд, ніби ви спізнюєтеся на поїзд.

— Звичайний стан журналіста. Якщо ми не будемо поспішати, поїзд піде без нас. Інід тільки починає це розуміти. Втім, в одному ви маєте рацію — часу у нас ще багато.

— Вам далеко їхати? — запитав Челленджер.

Інід звірилася з записником.

— Ми вже побували в семи місцях. Перш за все, в Вестмінстерському абатстві, на найпишнішій службі; були також у Святій Агаті, у так званій, високій церкви*, і в

---

* Напрям у протестантизмі, прихильники якого прагнуть до збереження традиційного богослужіння.

Тюдорівської — низької*, відвідали католиків в Вестмінстерському соборі, пресвітеріан — на Енделль-стріт і унітаріїв** — на Глостер-сквер. Але сьогодні нам захотілося чогось незвичайного, і ми вирішили вирушити до спіритуалістів.

Челленджер люто пирснув, як розлючений бик.

— Наступного тижня вас, мабуть, потягне в божевільню, — сказав він. — Чи не хочете ви сказати, Мелоуне, що у цих безумців є своя церква?

— Я спеціально займався цим питанням, — відповів Мелоун. — Моя звичайна тактика — спочатку вивчити голі факти і цифри. У Великобританії у нас понад чотирихсот зареєстрованих церков.

Челленджер розфиркався так, що, здавалося, поблизу пасеться ціле стадо лютих биків.

— Дурість людська воістину безмежна! Homo sapiens! Homo idioticus! Кому вони там моляться? Духам?

— Ось це нам і належить з'ясувати. Власне, про це і буде сама стаття. Я поділяю ваше до них ставлення, а ось Аткінсон з лікарні Святої Марії, з яким я недавно розмовляв, думає інакше. А він висхідна зірка хірургії.

— Чув про нього. Здається, фахівець з цереброспинальної хірургії?

— Абсолютно точно. Дуже урівноважений і компетентний, вважається великим фахівцем в психічних дослідженнях — до цієї області знання відноситься і спіритуалізм.

— Теж мені область знання!

---

* «Низька церква» — євангелічна течія в протестантизмі.

** Унітарії, тобто прибічники унітаріанства вважають, що Ісус Христос є сином Божим, але не самим Богом.

— У всякому разі, так прийнято вважати. Сам він ставиться до подібних речей дуже серйозно. Я консультувався з ним, коли мені потрібна була інформація. Він знайомий з їх літературою. І знаєте, що він мені сказав? Ці люди — піонери людства!

— У бедламі їм місце, — прогарчав Челленджер. — І до чого тут література? Яка ще там у них література?

— Це інша річ. У Аткінсона з цього питання п'ятсот томів, і він все одно скаржився, що в його бібліотеці багато чого відсутнє. Існує велика спіритуалістична література французькою, німецькою, італійською мовами, не рахуючи нашої.

— Слава Богу, що психи водяться не тільки у нас. Ну і нісенітниця!

— А ти читав що-небудь, батько? — запитала Інід.

— Ось ще! У мене немає часу, щоб задовольнити хоча б половину моїх істинно наукових інтересів. Не кажи дурниць, Інід!

— Вибач, батьку. Але ти був такий переконливий... Я подумала, ти щось знаєш.

Челленджер крутнув своєю масивною головою і кинув на дочку спопеляючий погляд.

— Людина, наділена логічним розумом і першокласним інтелектом, відразу розуміє, де істина, а де — дурниця; їй не обов'язково заглиблюватися в суть питання. По-твоєму, я повинен досконально вивчити математику, щоб заявити про помилку людини, що доводить, що два по два — п'ять?

Може, мені знову засісти за фізику і знищити набір своїх *Principia* через те, що якийсь шахрай або дурень стверджує, ніби стіл може підніматися в повітря, не дивлячись

на існування закону тяжіння? Невже потрібно вивчити п'ятсот томів, щоб дорости до рівня поліцейського, який завжди розбереться, хто перед ним — шахрай або чесна людина? Інід, мені соромно за тебе!

Дочка весело засміялася.

— Тату, припини гарчати на мене. Здаюся. По правді кажучи, я теж так думаю.

— І все ж їх підтримують вельми гідні люди, — сказав Мелоун. — Що ви скажете про Лоджа*, Крукса** і інших шанованих громадян?

— Не корчить із себе дурня, Мелоуне. І у великих є слабкі сторони. Свого роду оскома на здоровий глузд. Несподівано впадаєш в ідіотизм, що і сталося з цими людьми. Ні, Інід, я не знайомий з їх доказами, та й не збираюся знайомитися: існують очевидні речі. Якщо постійно переглядати усілякий мотлох, коли ж займатися новими проблемами? Усе давно ясно, доказом цього служить здоровий глузд, англійський закон та підтримка всіх розсудливих європейців.

— Зрозуміло, — відгукнулася Інід.

— Однак, — продовжував професор, — готовий визнати, що іноді ми маємо справу з прикритими помилками.

Голос його зазвучав тихіше, а виразні сірі очі сумно втупилися в простір.

— Я знаю випадки, коли потужний інтелект — мій власний, наприклад, — на якусь мить здавав.

Мелоун відчув, що в словах професора криється щось цікаве.

---

* Олівер Джозеф Лодж — англійський фізик і винахідник, один із винахідників радіо.

** Вільям Крукс — англійський хімік та фізик.

— Як це вийшло, сер?

Челленджер, здавалося, боровся з собою. Йому було важко говорити. Але, набравшись мужності, він, ніби відкинувши від себе сумніви, приступив до розповіді.

— Ти нічого про це не знаєш, Інід. Це дуже особисте переживання. Втім, напевно, нісенітниця. Мене щоразу обпікає сором, варто мені лише згадати, як я мало не повірив у цю маячню. Навіть найзагартованіших людей можна застати зненацька.

— Так, і що це, сер?

— Все сталося після смерті моєї дружини. Адже ви знали її, Мелоуне? І можете зрозуміти, як мені довелося тоді. Це сталося в ніч після кремації... Не можу згадувати про це без страху. Безмірно дороге крихітне тільце опускалося все нижче, потім його лизнули язики полум'я, і дверцята зачинилися.

Беззвучні ридання стрясали велике тіло професора, він прикрив очі великими волохатими руками.

— Навіщо я тільки розповідаю про це? Гаразд, так вже вийшло, нехай це послужить вам уроком. Так ось... Тієї ночі — після кремації — я сидів у холі. А вона, — він вказав на Енід, — спала поряд. Прямо в кріслі, бідна дівчинка. Ви ж бували в нашому будинку на Ротерфілд, Мелоуне. В ньому величезний хол. Я сидів біля каміна, кімната потопала в напівтемряві, і мій розум теж поринув у темряву. Потрібно було розбудити дочку і відправити її до ліжка, але вона так солодко спала, відкинувшись у кріслі, що я не наважився її турбувати. Було, напевно, близько першої години ночі; пам'ятаю, місяць світив крізь каламутне скло. Я сидів і думав. А потім почув...

— Що, сер?

— Звуки. Спочатку тихі, ніби цокання годинника. Потім голосніше і виразніше: тук-тук-тук. І тут трапилася дивна річ — те, з чого довірливі люди згодом створюють легенди. Треба сказати, що у моєї дружини була особлива манера стукати в двері. Своїми маленькими пальчиками вона як би відбивала невігядливу мелодію. Вона і мене привчила, і тому ми завжди знали про прихід одне одного. Так ось, мені здалося — адже я був тоді як навіжений, — що стуки мають знайомий ритм. Я намагався з'ясувати, звідки вони доносяться, але так і не зумів. Ви, звичайно, можете собі уявити, як я намагався встановити їх джерело. За моїми припущеннями, воно було десь нагорі. Я втратив уявлення про час. Стук повторився не менше десятка разів.

— Батьку, ти ніколи не розповідав про це!

— Ні. Але я розбудив тебе. І попросив посидіти зі мною тихо.

— Ось це я пам'ятаю.

— Ми сиділи зачаївшись, як мишки, але більше нічого не повторилося. Все скінчилося. Звичайний обман почуттів. Може, в дереві завівся жучок, або плющ шелестів зовні... Ритм міг виникнути і в моєму запаленому мозку. Ось так людина впадає в дитинство і починає клеїти дурня. Цей випадок став для мене уроком. Я зрозумів, що почуття можуть обдурити навіть геніального з найрозумніших.

— Але як ви можете знати, сер, з точністю, що це не була ваша дружина?

— Нісенітниця, Мелоуне! Нісенітниця! Я бачив, як полум'я охопило її. Ну що там могло залишитися?

— Її душа. Дух.

Челленджер тоскно похитав головою.

— Дороге мені тіло розпалося на складові елементи: газоподібна його частина зникла, а тверді частинки вигоріли і перетворилися на прах. Це був кінець. Нічого не залишилось. Зі смертю все закінчується, Мелоуне. Розмови про душу — це пережиток анімізму* древніх. Упередження. Міф. Скажу як фізіолог: людину можна змусити здійснювати зlodіяння або досягти висот чесноти шляхом маніпуляцій з судинами мозку. Гарантую, що внаслідок операції я перетворю Джекіла в Гайда. Інший доб'ється того ж шляхом гіпнозу. Алкоголь теж зійде. Або сильнодіючі лікарські препарати. Таким чином, все це помилки, Мелоуне. Вигадки! Іншого життя немає... Ніч, вічна ніч... довгий відпочинок для втомленого трудівника.

— Сумна філософія.

— Краще сумна, ніж брехлива.

— Можливо ви маєте рацію. У такій позиції, в усякому разі, є мужність. У мене немає заперечень. Мій розум на вашому боці.

— А ось я інстинктивно проти! — вигукнула Інід. — Як хочете, а я не можу в це повірити. — Вона обвила руками могутню шию батька. — Ви ніколи не переконаєте мене, що тебе, татусю, з твоїм винятковим розумом і величчю духу, після смерті чекає доля якогось зламаного годинника.

— Чотири відра води і мішок мінеральних солей, — промовив Челленджер, з посмішкою вивільняючи з обіймів дочки. — Ось з чого складається твій татко, люба, і тобі доведеться змиритися з цим. Однак вже за двадцять

---

* Анімізм — віра в те, що предмети, природні явища, тварини або люди наділені душею.

хвилин восьма. Я чекаю вас на зворотному шляху, Мелоу-не і з задоволенням вислухаю розповідь про ваші пригоди на теренах цих безумців.

Розділ II

в якому описується вечір у дивній компанії

Любовні справи Інід Челленджер і Едуарда Мелоуна не повинні хвилювати читача хоча б з тієї причини, що до них немає діла самому автору. Всім молодим людям властивий інстинкт продовження людського роду. Ми ж в своєму творі намагаємося розповісти про справи не настільки банальні, які представляють більший інтерес. Про їх взаємну схильність ми згадали лише для того, щоб була зрозумілішою їхня довірча близькість і ніжне товариство.

Якщо англо-кельтський світ і став у чомусь краще, так це перш за все пов'язано з тим, що відійшли в минуле хитрі виверти і святенництво, і тепер юнаки і дівчата можуть безперешкодно зустрічатися одне з одним і бути просто друзями.

Проїхавши по Еджвер-роуд, таксі з нашими шукачами пригод звернуло на бічну вуличку під назвою «Хеллбек-Террас». Там, в сумній низці цегляних будинків, яскравіла лише арка. Таксі підкотило прямо до неї, і водій відчинив дверцята.

— Це і є Церква спіритуалістів, — сказав він, кивком подякувавши клієнтам за щедрі чайові, і додав застудженим голосом людини, що видобуває собі прожиток в будь-яку погоду. — Суцільне шахрайство, сер.

Заспокоївши таким чином свою совість, він знову сів на водійське сидіння, і за хвилину червоні вогники фар розтанули в темряві.

Мелоун від душі розсміявся.

— *Vox populi**, Інід. Ось вам ставлення народу.

— Між іншим, і наше теж.

— Але ми своєю статтею мимоволі зробимо їм рекламу. Не думаю, щоб наш водій схвалив це. Клянуся Юпітером, ми можемо не проштовхнутися всередину.

Біля входу до церкви тіснилося безліч людей, а людина, що стяла на верхніх сходинках, марно просила присутніх розійтися.

— Нічого не вийде, друзі. Шкодую, але нічим не можу допомогти. Поліція і так вже погрожувала пиртягнути нас до відповідальності за скупченість в приміщенні. — Він дозволив собі пожартувати: — Ніколи не чув, щоб в ортодоксальній церкві були такі проблеми. Чого немає, того немає.

— Я приїхала з самого Гаммерсміта, — пролунав чийсь жалібний голос.

Світло впало на змучене, повне страждання лице невисокої жінки в чорному з дитиною на руках. Саме вона вимовила ці слова.

— Ви до Ясновидючого? — відгукнувся воротар з розумінням. — Раджу залишити свою адресу, і я повідомлю, коли місіс Деббс зможе вас прийняти. Це краще, ніж мучитися в штовханні, не знаючи, чи дійде до вас черга. А так вона займеться особисто вами. Не штовхайтесь, сер, це не допоможе... А ви хто такі?.. Журналісти?.. — він схопив Мелоуна за лікоть. — Ви сказали, журналісти? Але ж преса нас бойкотує? Якщо не вірите, розкрийте суботній номер «Таймс» на тій сторінці, де публікуються розклад

---

* *Vox populi* (лат.) — голос народу.

церковних служб. Про нас ані слова. А з якої ви газети? «Дейлі-газетт»? Ого, наші акції ростуть. А ваша дама теж звідти?.. Спеціальна стаття? Оце так! Ідіть за мною, сер, і тримайтеся ближче. Постараюся щось для вас зробити. Замикай, Джо! Заспокойтеся, друзі, і розходьтеся. Нічого не поробиш! Ось вибудуємо приміщення побільше, тоді ласкаво просимо... Сюди, міс.

Вони знову спустилися на вулицю, обійшли будівлю і наблизилися до маленьких дверцят, над якими горів червоний ліхтар.

— Я хочу вивести вас відразу на поміст — в залі зовсім немає місця.

— Сили небесні! — вигукнула Інід.

— Там вам буде краще видно, міс, а якщо пощастить, медіум скаже вам кілька слів. У тих, хто сидить ближче, завжди більше шансів. Заходьте, сер!

Вони опинилися в невеликій неохайній кімнаті з брудно-білими стінами, обвішаними капелюхами і накидками. Сухорлява, суворого вигляду жінка в окулярах, з-під яких поблискували жваві очі, гріла над вогнем худі руки. Поруч в традиційно англійської позі — спиною до вогню — стояла огрядна людина з блідим обличчям, рудими вусами і допитливими світло-блакитними очима.

Тут же знаходилися маленький лисуватий чоловік у величезних рогових окулярах і дуже красивий, атлетичної статури молодий чоловік у синьому костюмі.

— Все вже розсілися на помості, містере Пібл. Залишилися тільки п'ять місць для нас. — Ці слова вимовив товстун.

— Знаю, знаю, — відгукнувся воротар. Він виступив з темряви, і тоді стало видно, який він нервовий і висохлий, і здавалося, весь складається з одних жил. — Це журналісти

з «Дейлі-газетт», містере Болсовер. Вони пишуть про нас статтю. Їх імена Мелоун і Челленджер. Зустрічайте — містер Болсовер, наш голова. А це знаменита ясновидця, місіс Деббс з Ліверпуля. Поруч з нею містер Джеймс, а високий молодий джентльмен — містер Гарді Вільямс, наш енергійний секретар. Містер Вільямс збирає гроші для нашого будівельного фонду. Якщо містер Вільямс поруч, не зводьте очей з кишень.

Всі розсміялися.

— Збір грошей проходить в кінці служби, — сказав містер Вільямс, посміхаючись.

— Кращим внеском буде доброзичлива стаття, — сказав огрядний голова. — Ви бували у нас раніше?

— Ні, — відповів Мелоун.

— Виходить, практично нічого про нас не знаєте?

— Можна сказати так.

— Отже, задасте нам перцю. Всі бачать спочатку комічну сторону. Думаю, і ви сфабрикуєте що-небудь потішне. Я, правда, не розумію, що такого смішного в спілкуванні, скажімо, з духом покійної дружини, але це вже питання смаку і знань. Якщо предмет тобі невідомий, то про яку серйозність може йти мова? Я не звинувачую цих людей. Ми самі колись були такими. Я, наприклад, працював у Бредлоу, і моїм безпосереднім керівником був Джозеф Маккейб, і так тривало до тих пір, поки мій покійний дід та батько не витягнули мене звідти.

— І правильно, — відгукнулася ясновидюща з Ліверпуля.

— Тоді я вперше відчув свої сили. Бачив батька, як вас зараз.

— Він був у плоті?

— Точно нічого сказати не можу. Але коли працює

сильний медіум, результати бувають дуже вражаючими.

— Пора! — оголосив містер Пібл, закриваючи кришку годинника. — Ви сядете на правий стілець, місіс Деббс. Проходьте, будь ласка, перша. За нею ви, пане голово. Потім ви двоє і я. Ви, містере Вільямс, сядете зліва і будете заспівувати. Зал треба підігріти, а ви це вмієте. Отже, прошу!

Поміст був теж переповнений, але їм вдалося пробитися вперед під вітальний доброзичливий гул. Містер Пібл протиснувся вбік, комусь щось шепнув, і для Інід та Мелоуна знайшлися два стільці біля стіни. Затишний куточок цілком влаштовував молодих людей: тут вони могли непомітно для оточуючих робити записи.

— Що ти думаєш про все це? — прошепотіла Інід.

— Поки не надихає.

— Мене теж, — зауважила Енід. — Але все одно цікаво.

Коли люди ставляться до чогось із захопленням, вони завжди цікаві, згодні ви з ними чи ні, а захопленість цих людей відразу впадала в очі. Зал був забитий людьми, обличчя присутніх звернулися до помосту, більшість — жіночих, але чоловічих теж було досить.

Всі вони мали між собою якусь невлучиму схожість, вона крилося не в особливому відбитку вишуканості або інтелекту, а в безумовній відкритості, чесності та здоровому глузді. Треноване око Мелоуна відразу виділило з натовпу дрібних торговців, адміністраторів магазинів, міцних ремісників, жінок, змучених повсякденними турботами, і нечисленних молодих людей, які прийшли сюди заради цікавості.

Огрядний голова встав і підняв руку.

— Друзі мої, — почав він, — сьогодні, вкотре, не всі бажачі змогли потрапити в цей зал. Нам потрібно нове

приміщення, більше. Питаннями будівництва у нас відає містер Вільямс, він же і збирає гроші на цю благородну мету. Минулого тижня я був у одному готелі і побачив у контори оголошення: «Чеки не приймаються». Цих слів наш містер Вільямс ніколи не скаже. Спробуйте — і самі переконаєтеся.

Серед публіки пролунав дружний сміх.

Так, обстановка тут зовсім не нагадувала церковну і була ближче до атмосфери лекційного залу.

— На закінчення хочу сказати вам ще одну річ. Я не збираюся сьогодні виступати і просиджу весь вечір слухачем ось на цьому стільці. Тільки попрошу про одну послугу. Переконливе прохання до всіх спіритуалістів: не приходити на недільні вечірні чування. Ми чекаємо на вас вранці, а ввечері нехай вже приходять звичайні люди зі своїми питаннями. Нехай впливаються нові сили. Вам істина вже відкрилася. Подякуєте за це Господу. І дайте шанс іншим. — Голова опустився на своє місце.

Тут на ноги схопився містер Пібл. Він, очевидно, був тут головним розпорядником — такий стихійно виникає в кожному гуртку і потихеньку все прибирає до рук. Худе обличчя його захоплено світилося, ніби через нього пропустили провідок розжарювання, або, скоріше, цілий пучок проводів. Між його пальцями, здавалося, пробігали електричні розряди.

— Гімн перший! — завершав він.

Тут вступила фісгармонія, і зал піднявся. Мелодійний гімн звучав потужно і злагоджено:

Світ відчув подих,
Що доноситься з небес,
І повстали душі разом,

І надії промінь воскрес!
Особливо проникливо звучав рефрен:
Ми славимо Тебе, Всевишній,
Порожньою виявилася могила,
Радості нашої немає меж,
О, смерть, ти відступила!

Так, ці люди були ширими. І не походили на розумово відсталих. І все ж, дивлячись на них, Інід і Мелоун відчували жалість. Сумно, коли тебе обманюють в особистому, коли шахраї грають на самих святих струнах твоєї душі, використовуючи в нечистих цілях любов до спочилих дорогих тобі людей. Що знали ці нещасні про доказове право, про холодні непогрішності наукових законів? Бідні, чесні, ошукані люди!

— Увага! — знову заверещав містер Пібл. — Попросимо містера Манро з Австралії прочитати молитву.

З місця підвівся божевільного вигляду старий з скуповдженою борідкою і вогненным поглядом. Деякий час він стояв похнюпившись, а потім приступив до молитви — нехитрої імпровізації. Мелоуну вдалося записати початок:

— Отче, прости невігластво наше, не відаємо, як треба звертатися до Тебе, але, повір, робимо це від чистого серця.

Подальші слова цілком відповідали початку. Енід і Мелоун обмінялися схвальним поглядом.

Аудиторія виконала ще один гімн, менш вдалий, ніж попередній, а потім голова оголосив, що зараз містер Джеймс Джонс з Північного Уельсу впаде перед ними в транс і передасть послання від свого духа-покровителя, Алаша з Атлантиди.

Містер Джеймс Джонс — моторний, рішучого вигляду коротун — виступив наперед і, постоявши кілька хвилин

в глибокій задумі, раптом затремтів усім тілом і почав віщати. Ніщо не говорило про те, що оратором був хтось, крім містера Джонса з Північного Уельсу, хіба що його безглуздий погляд, що зупинився. Треба сказати, що якщо спочатку тремтів тільки містер Джонс, то прийшла черга здригнутися і всім іншим.

Дух з Атлантиди виявився непрохідним тупицею. Він прорікав такі явні дурниці, ніс таку відверту нісенітницю, що Мелоун, не втримавшись, прошепотів Інід, що якщо розумовий розвиток Алаша відповідав стандарту того часу, то можна тільки вітати загибель Атлантиди.

Нарешті, ще раз вражаюче затремтівши всім тілом, Джонс закінчив мовлення,

І тоді зі свого місця, не приховуючи нетерпіння, піднявся голова.

— Сьогодні серед нас знаходиться відома ясновидюща з Ліверпуля, місіс Деббс. Як багато хто з вас знають, вона щедро наділена екстрасенсорними властивостями, про які говорив ще Св. Павло, в тому числі здатністю бачити духів. І хоча в цій області діють закони, над якими ми не владні, дружня атмосфера дуже важлива, і тому місіс Деббс сподівається на ваше добре ставлення і молитви, які допоможуть їй вступити в контакт з потойбічними астральними істотами. Можливо, і ми зможемо привітати їх в цьому залі.

Голова сіл, і одразу під стримані оплески піднялася місіс Деббс. Вона стояла перед завмерлим в очікуванні залом — висока, бліда, з тонким хижим обличчям, очі її гостро поблискували з-під окулярів в золотій оправі. Потім місіс Деббс схилила голову, як би до чогось прислухаючись.

— Вібрація! — вигукнула вона нарешті. — Мені потрібна відповідна вібрація. Виконайте гімн на фісгармонії, будь ласка.

Пролунали звуки гімну «О, Ісус, коханий душі моєї!»

Аудиторія завмерла в побожному захваті. Зал був погано освітлений, темрява поглинула кути. Ясновидюща стояла, як і раніше нахилившись вперед і продовжуючи прислухатися. Але ось вона підвела голову, і музика обірвалася.

— Зараз! Зараз! Всьому свій час, — промовила вона, звертаючись до невидимого співрозмовника. Присутнім же сказала: — Сьогодні не дуже сприятливі умови для сесансу. Але я постараюся, і вони — теж. А спочатку я скажу вам кілька слів.

Вона заговорила. Все, сказане нею, справило на двох новачків враження повної нісенітничі. Це була абсолютно беззмістовна балаканина, хоча окремі фрази вражали своєю оригінальністю. Мелоун поклав ручку до кишені. Навіщо записувати слова божевільної жінки? Спиритуаліст, який сидів поруч помітивши таке зневажливе ставлення, нахилився до нього.

— Вона налаштовується. Шукає хвилю, — шепнув він. — Тут багато що залежить від потрібної вібрації. Ось, здається, знайшла.

Жінка замовкла посередині фрази і, викинувши вперед довгу руку, вказала тремтячим пальцем на повну жінку в другому ряду.

— Ви! Дамо з червоним пером! Ні, не ви! Огрядна жінка попереду вас. Ви! За вашою спиною виріс дух. Це чоловік. Досить високий, близько шести футів. Високе чоло, сірі, а може, блакитні очі, подовжене підборіддя, каштанові вуса, обличчя у зморшках. Ви пізнаєте його?

Огрядна жінка виглядала дуже схвильованою, але заперечно похитала головою.

— Постараюся вам допомогти. У нього в руках книга в коричневій палітурці із застібкою. Схожа на гросбух. Я бачу напис «Каледонська страхова компанія». Це вам про щось говорить?

Повна жінка стиснула губи і знову похитала головою.

— Можу ще дещо додати. Перед смертю він довго хворів, у нього була астма.

Огрядна жінка залишалася непохитною, але тут на ноги схопилася невеликого зросту, розчервоніла від гніву особа, яка сиділа від неї за два стільці.

— Це мій чоловік, мем. Скажіть йому, що я не хочу мати з ним ніяких справ. — Після такого рішучого висловлювання вона знову сіла на своє місце.

— Ви маєте рацію. Він рухається в вашу сторону. Хоча раніше був ближче до тієї дами. Він просить вибачити його. Негарно відчувати недобрі почуття до небіжчика. Забудьте і вибачте. Все минуло. Він просить передати вам наступне: «Зроби, про що я тебе просив, і я буду вічно благословляти тебе».

Вам це що-небудь говорить?

Сердита жінка задоволено кивнула.

— Добре. — Несподівано ясновидюща показала пальцем у натовп, що скупчився біля дверей. — Тепер послання солдату.

Солдат у формі кольору хакі, який стояв у перших рядах здивовано витріщив очі.

— Яке ще послання?

— Від військового. На ньому нашивки капрала. Огрядний сивий чоловік. На комірі жовті петлиці. Розрізняю ініціали — Д. Х. Ви його знаєте?

— Знаю. Але він помер, — відповів солдат.

Він не розумів, куди потрапив, і сенс того, що відбувається було від нього повністю приховано. Сусіди квапливо пояснили йому, що могли.

— Боже мій! — скрикнув солдат і поспішив сховатися під дружний сміх. В паузі, що наступила, Мелоун почув, як медіум тихо бурмоче, звертаючись до невидимого співрозмовника.

— Не поспішайте! Дочекайтеся своєї черги! Говоріть ви, жінко! Встаньте поруч з ним. Ну, як я можу його інакше дізнатися? Якби я могла... — Місіс Деббс в цю хвилину нагадувала білетера в театрі, у якого дізнаються, кому куди йти.

Її наступна спроба зазнала невдачі. Солідний чоловік з густими бакенбардами навідріз відмовився від спорідненості з якимось літнім джентльменом.

Медіум з дивним терпінням повідомляла все нові додаткові відомості, але так нічого і не добилася.

— Ви спіритуаліст?

— Так, уже десять років.

— Отже, ви знаєте, що іноді виникають труднощі.

— Знаю.

— Напружтеся. Може, згадаєте. А поки залишимо все як є. Мені шкода вашого друга.

Настала пауза, під час якої Інід і Мелоун встигли обмінятися враженнями.

— Що ти про це думаєш, Інід?

— Навіть не знаю. Абсолютно розгубилася.

— Думаю, тут присутній елемент інтуїції в поєднанні з отриманою на стороні інформацією. Не забувай, всі ці люди ходять в одну церкву і багато знають одине про одного. А чого не знають, то з легкістю розвідають.

— Але, за їхніми словами, місіс Деббс тут вперше.
— Її могли проінструктувати. Відмінно інсценований спектакль. А що ще? Тільки подумай!
— Може, телепатія?
— Частково, може, і так. Послухай! Вона знову заговорила.

Нова спроба виявилася більш успішною. Чоловік у жалобі, який сидів посеред зали, моментально дізнався за описом і манері виражатися свою дружину.

— Вона кличе якогось Волтера.
— Це я.
— Вона називала вас Вот?
— Ніколи.
— Тепер називає. «Шлю свою любов Воту і дітям. Я чую саме ці слова. Вона дуже турбується про дітей».
— Вона завжди була такою.
— Вони там не змінюються. Каже щось про меблі. Ви їх продали. Це правда?
— Довелося.

У залі захихикали. Завжди і всюди комічне сусідить з трагічним. Як це дивно і в той же час природно і зворушливо!

— Вона передає вам таке: «Та людина розплатиться з тобою, і все буде гаразд. Залишайся таким же добрим, Вотє, і ми будемо тут ще щасливішими, ніж на землі.»

Чоловік закрив обличчя руками. Бачачи, що медіум завмерла в нерішучості, не знаючи, ким тепер зайнятися, високого зросту молодий секретар, злегка підвівшись зі свого місця, прошепотів їй кілька слів. Вона скоса, через ліве плече, подивилася на журналістів і відповіла:

— Подумаю.

Далі місіс Деббс дещо туманно описала зовнішність ще двох посланців іншого світу, упізнаних родичами з деяким сумнівом. Дивно, що медіум згадувала такі прикмети їх зовнішності, які явно не можна було розгледіти на такій великій відстані. Так, говорячи про сутність, яка виникла в далекому кутку залу, вона могла назвати колір очей або незначні особливості зовнішності. Зазначивши це найбільш вразливим місцем сеансу, Мелоун вирішив використовувати прикрий недолік в своїх цілях.

Він якраз записував у блокнот свої враження, коли голос жінки зазвучав голосніше, і він, піднявши голову, побачив очі, які звернулися в його сторону і виблискували з-під окулярів.

— Я зазвичай працюю тільки з залом і рідко заглядаю на поміст, — сказала місіс Деббс, і голос її гулко відгукнувся в приміщенні, — але сьогодні до нас прийшли нові люди, яким напевно буде цікаво вступити в контакт з душами. Я бачу одного з них за кріслом вусатого джентльмена, того, що сидить поруч з молодою леді. Так, сер, саме за вами. Це чоловік, нижче середнього зросту, досить літній, думаю, за шістдесят. Сива чуприна, ніс горбинкою, невелика цапина борідка. Як я здогадуюся, він вам не родич, а скоріше друг. Це вам про щось говорить?

Мелоун презирливо похитав головою.

— Нісенітниця! Повна маячня! — пробурмотів він.

— Він дуже схвилюваний, йому потрібно допомогти. Тримає в руках книгу, це наукова книга. Розкриває її, там якісь креслення. Можливо, він сам написав її або вчив по ній. Киває. Значить, вчив. Він був викладачем.

Мелоун сидів незворушно, всім своїм виглядом показуючи, що ця людина йому невідома.

— Не знаю, чим можу ще допомогти? Може, ось це? У нього родимка над правою бровою.

Мелоун здригнувся як ужалений.

— Одна родимка? — вигукнув він.

Окуляри знову блиснули.

— Дві. Одна велика, інша менше.

— Боже! — промовив, задихаючись, Мелоун. — Це професор Саммерлі.

— Правильно. Він просить передати привіт старому... Довге ім'я, починається з букви Ч... Важко розібрати. Вам що-небудь ясно?

— Так.

Через хвилину місіс Деббс, повернувшись в інший бік, вже описувала нового прибульця. Але на помості позаду себе вона залишила вражених почутим людей.

В цей час сеанс несподівано для всіх, в тому числі і для обох гостей, був перерваний. На поміст піднявся і став поряд з головою високий блідий бородань, одягнений як успішний ремісник.

Закликаючи до тиші, він впевнено підняв руку жестом людини, яка звикла володіти увагою аудиторії. Обернувшись, він щось тихо сказав Болсоверу.

— Перед вами містер Міромар з Делстона, — оголосив голова. — У нього для вас повідомлення. Ми завжди раді містеру Міромару.

Журналісти могли бачити оратора тільки в профіль, і все ж обох вразила гідність, з якою він тримався. Вони замилювалися великою, благородної форми головою, що промовляла про надзвичайно розвинений інтелект.

Коли чоловік заговорив, його голос приємно зазвучав під склепінням залу.

— Я повинен передати вам послання з іншого світу. Мені доручено вимовляти його всюди, де знайдуться вуха, які чують. Сюди я прийшов, знаючи, що зустріну тут людей, що мене розуміють. Ті, хто послав мене, хочуть, щоб людство усвідомило своє справжнє становище: тоді його не чекають шок та паніка. Я один з тих, хто повинен донести це послання до людей.

— Боюся, він псих, — прошепотів Мелоун, швидко строчачи у блокноті, що лежав в нього на колінах. Публіка в залі, схоже, теж поставилася до слів нового оратора несерйозно, деякі посміхалися.

Але в голосі і манерах чоловіка було щось таке, що змушувало до нього прислухатися.

— Ми наближаємося до драматичної розв'язки. Ідея прогресу була з самого початку матеріалістичною. Все зводилося до того, щоб швидше їздити, швидше зв'язуватися одне з одним, створювати все нові машини. Справжня мета відійшла в тінь. Однак існує тільки один справжній прогрес — духовний. Людство на словах — за нього, а на ділі йде зовсім іншою, помилковою дорогою матеріального успіху. Верховний Розум усвідомив, що поряд з суцільною байдужістю є деякі, хто щиро помиляються; віру таких людей слід було оживити, підкріпивши новими свідченнями.

Ці свідчення не забарилися наслідувати, і тоді стало очевидно, що життя після смерті настільки ж непорушне, як рух сонця по небу. Однак ці докази Божого промислу були висміяні вченими, засуджені церковниками, оббраними газетярами і щасливо забуті. Це стало останньою і найбільшою помилкою людства.

Зал зацікавлено слухав.

Глибокодумні вигадки зазвичай втомлюють людей, але тут все було на рідкість дохідливо. По залу прокотився схвальний гул, почулися оплески.

— Це здавалося безнадійним. Ситуація повністю вийшла з-під контролю. Людство з презирством відкинуло допомогу небес, і тепер не можна було уникнути страшного уроку. І біда вибухнула.

Десять мільйонів молодих людей полягли на полі брані. Удвічі більше залишилися понівеченими. Такою була перше Боже попередження заблукалим людям. Але і його не почули. У суспільстві, як і раніше панував жалюгідний матеріалізм.

Тепер відстрочка, дана людству, наближається до кінця, а змін ніде не видно, за винятком таких місць, як ця церква. Народи загрузли в гріху, а гріх завжди доводиться рано чи пізно спокутувати. Росія стала вигрібною ямою. Німеччина так і не розкаялася у страшному гріху матеріалізму, який став головною причиною війни. Іспанія та Італія скотилися — одна в безодню атеїзму, інша — заобонів. У Франції немає релігійного ідеалу. Англія втратила орієнтацію і занурилася в хаос, в ній розплодилися безглузді, відірвані від життя секти. Америка не зуміла реалізувати свої чудові можливості і замість того, щоб стати люблячою сестрою понівеченої та пораненої Європі, зайнялася власним економічним благоустроєм; вона зреклася підпису свого президента і відмовилася приєднатися до Лігі Націй — єдиної надії людства. Всі загрузли в гріху, деякі більше інших, і всім без винятку воздасться по справах їх. Кара наздожене грішників скоро. Мене просили передати вам слово в слово таке послання. Я зачитаю його, так як боюся втратити що-небудь важливе.

Він вийняв з кишені аркуш паперу і прочитав:

— Наша мета не в залякуванні людей, ми тільки хочемо, щоб вони одумалися і звернулися до духовних цінностей. Не страх прагнемо ми пробудити в вас, а бажання діяти, поки ще є час. Так далі тривати не може. Якщо все залишиться як є — світ загине. Треба розігнати темні хмари теології, яка заслонила людства від Бога.

Він згорнув папір і прибрав до кишені.

— Ось що я повинен був передати вам. А ви розкажіть про це всім, у кого ще не омертвіла душа. Гукайте до них: «Покайтеся! Виправте! Час не чекає!»

Він замовк і зібрався було йти. Чари зруйнувалися. Слухачі засовалися на своїх місцях. З глибини залу почувся голос:

— Це кінець світу, містере?

— Ні, — різко відповів незнайомець.

— Друге пришествя? — запитав інший.

— Так.

Легко і швидко пройшовши між кріслами на помості, він зупинився біля дверей. Коли Мелоун глянув пізніше в ту сторону, незнайомця вже не було.

— Це, мабуть, один з фанатиків другого пришествя, — прошепотів він до Інід. — Таких сект багато — хрістодельфіанци, расселіти, біблійні учні тощо. Але він виглядає переконливо.

— Дуже, — відгукнулася Інід.

— Вважаю, що висловлю загальну думку, якщо скажу, що виступ нашого друга було дуже цікавим, — сказав голова. — Містер Міромар співчуває нашій справі, хоча не можна сказати, що розділяє наші погляди повністю. Ми завжди раді бачити і чути його тут. Що стосується його пророцтв, то, на

мій погляд, людство вже і так хлебнуло досить горя. Та й що можемо ми зробити в тому випадку, якщо наш друг матиме рацію і нас чекають великі випробування? Тільки намагатися виконувати якнайкраще наші повсякденні обов'язки і жити, твердо сподіваючись на допомогу згори. Нехай Судний день настане хоч завтра, — додав він, посміхаючись, — сьогодні я все одно повинен торгувати у своїй крамничці у Гамерсміті. А тепер продовжимо наше зібрання.

Виступив молодий секретар, він розповів про створення будівельного фонду і закликав вносити гроші:

— Ганьба, що так багато людей залишилися сьогодні на вулиці. Ми всі тут виконуємо свої обов'язки безкорисливо і не беремо за це ні пенні. Місіс Деббс теж приїхала сюди за свої гроші. Ми не можемо почати будівельні роботи доти, доки у нас не буде ще однієї тисячі фунтів. Серед нас знайшовся один, хто заклав свій будинок, щоб допомогти нашій справі. Ось це сила духу! А тепер прошу, хто скільки може...

По залу пустили з дюжину тарілок, дзвін монет супроводжувався співом гімну. Інід і Мелоун тим часом тихо розмовляли.

— Ти ж знаєш, що професор Саммерлі помер в минулому році в Неаполі.

— Так. Я дуже добре пам'ятаю.

— А «старий Ч...» — це, звичайно, твій батько.

— Вражаюче.

— Бідолаха Саммерлі. Він не вірив у загробне життя, а тут з'явився сам... у всякому разі, схоже на те.

Тарілки повернулися — здебільшого з дріб'язком. Їх поставили на стіл, де досвідчене око секретаря намагалось визначити, скільки зібрано грошей.

Потім скуйовджений старий з Австралії прочитав подячну молитву в тій же простий нехитрий манері, що і раніше. І не були потрібні ні передача апостольської благодаті, ні покладання рук, щоб зрозуміти, що слова цієї людини йдуть прямо з серця і догоджають Богіві.

Потім зал піднявся і, стоячи, виконав заключний гімн — з мелодією, що западала у пам'ять та сумним ніжним рефреном: «Бережи нас, Боже, до наступної зустрічі».

Інід з подивом помітила, що у неї по щоках заструмували сльози.

Ця проста церемонія, на якій були присутні душевно здорові і серйозні люди, справила на неї більше враження, ніж пишні богослужіння і одноманітна музика в величних соборах.

Товстуну Болсовера вони знайшли в холі, там же була і місіс Деббс.

— Думаю, ви розкритикуєте, — сміявся голова. — Але ми до цього звикли, містере Мелоун. І не в образі. Але побачите, все зміниться. Нас ще оцінять.

— Обіцяю, що напишу чесно.

— Більшого й не потрібно.

Ясновидюща стояла, прихилившись до каміна, відчужена і сувора.

— Ви, напевно, дуже втомилися, — пожаліла її Інід.

— Зовсім ні, юна леді. Ніколи не втомлююся, коли працюю з духами. Вони підтримують мене.

— Дозвольте поцікавитися, — долучився до розмови Мелоун, — чи знали ви до того професора Саммерлі?

Медіум похитала головою.

— Ні, сер. Всі думають, що я їх знаю. Але я нікого не знаю. Вони просто приходять, і я їх описую.

— А послання, які вони просять передати?

— Я чую їх. Весь час чую. Бідолахи хочуть, щоб про них розповідали, щоб їх помітили. Самі лізуть до мене на поміст, смикають за рукава, тягнуть в різні боки. Вони шарпають мене. Я наступний... ні, я... я! Ось що я постійно чую. Намагаюся щосили, але все одно не встигаю уявити кожного.

— А що ви скажете про пророка? — поцікавився Мелоун у голови.

Містер Болсовер несхвально знизав плечима.

— Він конгрегаціоналіст. Носиться по країні, іноді заглядає до нас. Пам'ятається, саме він передбачив початок війни. Що стосується мене, то я людина практична. Зла і зараз вистачає. Нам його відміряли повною мірою, не знаю, чи залишилося про запас? Ну, пора розходитися. На добраніч! Постарайтеся написати про нас краще.

— На добраніч, — відгукнулася місіс Деббс. — До речі, дівчина, ви самі медіум. На добраніч!

Вони вийшли на вулицю і з задоволенням вдихнули свіже вечірнє повітря.

Після духоти переповненого залу воно, здавалося особливо таким, що бадьорить. Незабаром вони вже були на галасливій Еджвер роуд, де Мелоун зупинив кеб і попросив відвезти їх на Вікторія-Гарденс.

Розділ III

в якому професор Челленджер висловлює свою думку

Мелоун вже сідав слідом за Інід в кеб, коли його покликали. По вулиці біг високий чоловік середніх років. Він був добре одягнений, ретельно поголений і тримався досить самовпевнено, як і личить успішному хірургу.

— Привіт, Мелоуне! Почекай!

— Аткінсон! Інід, дозволь представити тобі професора Аткінсона з госпіталя Святої Марії, про який я розповідав твоєму батькові. Підкинути вас? Ми їдемо на Вікторія-Гарденс.

— Дуже добре! — Хірург пішов за ними в кеб. — Дуже здивувався, побачивши вас на зборах спіритуалістів.

— Ми були там у справі. Адже ми з міс Челленджер — журналісти.

— Як же, пам'ятаю. Весь час у «Дейлі-газетт»? Вважайте, що отримали ще одного передплатника, — цікаво буде дізнатися, що ви навігадували про сьогоднішній вечір.

— Доведеться почекати наступної неділі. Матеріал йде в певну рубрику.

— Ні, стільки чекати не можу. Хочу знати зараз.

— Все не так просто. Завтра я уважно перечитаю свої записи, обміркую їх, зіставляю зі спостереженнями колеги. У неї дуже розвинена інтуїція — найважливіша річ, коли справа стосується релігії.

— Ну і що ж говорить вам інтуїція, міс Челленджер?

— Більше позитивного. І все ж — дивна суміш!

— Ви потрапили в саму точку. Я був там кілька разів і завжди йшов повний суперечливих почуттів. Не обходиться без різних дурниць, припускаю, що можливий і просто обман, але є там і щось справді чудове.

— Але ви-то не журналіст? Навіщо вам туди ходити?

— Цікаво. Бачте, я вже кілька років вивчаю спіритизм. Не можу вважати себе його переконаним прихильником, але належу числа тих, хто співчуває, і у мене вистачає розуму задавати собі питання: може, не тільки я вивчаю це явище, а його суб'єкти, істоти з того боку, теж вивчають мене.

Мелоун розуміюче кивнув.

— Спіритизм невичерпний. Це розумієш, коли починаєш його осягати. У ньому десятки різних, гідних вивчення областей. І всім займаються тільки ось ці чесні, вбогі духом люди, які, не дивлячись на всі переслідування і втрати, несуть цей вантаж уже понад сімдесят років. Вони нагадують першохристиян. Адже християнство спочатку поширювалося серед рабів і нижчих верств населення. До пана світло прийшло на триста років пізніше, ніж до його раба.

— А той проповідник? — запротестувала Інід.

— Ви говорите про нашого друга з Атлантиди? Страшний зануда! Не знаю що і думати про це. Вважаю, самообман або тимчасове вивільнення частини особистості, що дрімала раніше. Єдине, в чому я переконаний: всі ці банальності не мають ні найменшого відношення до жителя Атлантиди. Не варто було вирушати в настільки довгу подорож, щоб молоти таку дурню. А, ось ми і приїхали!

— Я дав обіцянку батькові цієї дівчини доставити її додому цілою і неушкодженою, — сказав Мелоун. — Може, ви, Аткінсоне, теж піднялись би з нами? Професор буде радий з вами познайомитися.

— Вже пізно. Він спустить мене зі сходів.

— Бачу, вам наговорили про батька всякої брехні. Насправді все не так. Деякі люди його дійсно дратують, але ви до їх числа не входите. Може, ризикнете?

— Після ваших слів — звичайно.

І всі троє попрямували яскраво освітленим коридором до ліфта.

Челленджер, в розкішному блакитному халаті, з нетерпінням чекав їх.

Він зміряв Аتكінсона поглядом бойового бульдога, який побачив іншу собаку.

Однак побіжний огляд, мабуть, умиротворив його, і професор прогарчав, що радий знайомству.

— Чув ваше ім'я, сер, і знаю про вашу блискучу кар'єру. Ваша резекція хребта в минулому році змусила мене похвилюватися. Невже ви теж ходили до цих лунатиків?

— Якщо вам завгодно так їх називати... — засміявся Аتكінсон.

— А як ще накажете? Пам'ятається, мій юний друже (Челленджер іноді величав Мелоуна так, немов той був талановитим школярем) говорив, що ви вивчаєте цей феномен. — Він оглушливо зареготав, не приховуючи свого презирства. — Вивчаючи людство, почнемо з духів, так, чи що, містере Аتكінсон?

— Не ображайтеся на батька, він нічого на цьому не розуміє, — втрутилася Інід. — Запевняю, татко, тобі було б цікаво. — І вона представила йому докладний звіт про їхні пригоди, який професор раз у раз переривав невдоволенням бурчанням, хмиканням та уїдлими зауваженнями. Коли ж Інід дійшла до епізоду з професором Саммерлі, Челленджер вибухнув, більше не приховуючи свого обурення. Старий вулкан заклекотав, і слухачів оглушив вогненний потік добірної лайки.

— Мерзенні негідники! — гарчав він. — Навіть в могилі немає спокою бідоласі Саммерлі. У нас з ним виникали розбіжності, я був, зізнаюся, не надто високої думки про його інтелект, але повірте, якби він дійсно повстав з мертвих, то сказав би щось розумніше. Все це нісенітниця, непристойна і зла витівка! Це обурливо — мого друга виставляють на посміховисько перед купкою невігласів!

Ах, ніхто не сміявся? Як можна не сміятися, почувши, що освічена людина, з якою навіть я спілкувався на рівних, несе таку нісенітницю? Ні, нісенітниця! Не сперечайтесь, Мелоуне! Я цього не потерплю. Його слова нагадують приписку до листа малолітньої школярки. Ну, хіба можна нести таку маячню, перебуваючи в іншому вимірі? Ви зі мною згодні, містере Аتكінсон? Ні? Я думав про вас краще.

— А докладний опис його зовнішності?

— Боже праведний, що у вас з головою? Хіба ви не пам'ятаєте, що наші з професором імена були разом в одній слабенькій белетристичній книжечці, яка чомусь сподобалася публіці? І думаєте, ніхто не знає, що два молодих ідіота бовтаються по різних церквах вже кілька тижнів поспіль? Абсолютно ясно, що рано чи пізно ви повинні були завітати і до спіритуалістів. Прекрасний шанс роздобути собі поціновувачів. Приманка закинута, і простодушний Мелоун клюнув на неї! Гачок і зараз стирчить в його дурному язиці. Що, Мелоуне, правда очі коле? Але все одно її треба говорити. — Чорне, як смола, волосся професора стало дибки, очі метали іскри, перебігаючи з одного учасника бесіди на іншого.

— Але потрібно вислухати й іншу сторону, — сказав Аتكінсон. — Свою точку зору, сер, ви висловили блискуче. Дозволю собі процитувати Теккеря, який сказав своєму опонентові: «Я розумію вас. Але якби ви знали те, що знаю я, ви змінили б свою думку.» Може, і ви, професоре, знайдете час краще ознайомитися з предметом; це було би чудово: ваша думка надзвичайно цінується в науковому світі.

— Тому що я займаюся корисними справами, а не всякою дурнею. Мій розум, сер, не виляє і не петляє, він йде прямим шляхом. А тут — явний обман і шахрайство.

— Думаю, не без цього, — сказав Аتكінсон. — Але ж... але ж... Послухайте, Мелоуне, вже пізно, а їхати далеко. Вибачте, професоре. Для мене було великою честю по-знайомитися з вами.

Мелоун теж попрощався. На вулиці друзі зупинилися трохи поговорити, перш ніж розійтися в різні боки: Аتكінсон жив на Вімпл-стріт, а Мелоун — в Саут-Норвуд.

— Чудовий старий, — схвально сказав Мелоун. — На нього не можна ображатися. По суті, він нікому не бажає зла. Приголомшлива людина.

— Згоден. Але саме така нетерпимість може змусити мене стати переконаним спіритуалістом. Зазвичай вона приймає форму знущання, рідше — громоподібного розносу. Мені більше імпонує останній. До речі, Мелоуне, хочете допоможу вам краще розібратися у всьому цьому. Ви чули про Ліндена?

— Професійний медіум? Кажуть, найбільший шахрай у світі.

— Чув такі відгуки. Але краще один раз побачити, ніж сто разів почути. Минулої зими я вправив йому колінну чашечку, і у нас зав'язалися дружні відносини. Його важко дістати, і квиток буде коштувати не менше гінєї, але, якщо хочете, я постараюся організувати сеанс.

— Особисто ви йому вірите?

Аتكінсон знизав плечима.

— Ну, що тут скажеш! У всякому разі, за руку я його не спіймав. Розбирайтеся самі.

— Я готовий, — сказав Мелоун. — Мене це захопило. Та й матеріал може вийти відмінний. Вирішено: трохи розберуся зі справами і дам вам знати, Аتكінсоне. Треба кувати залізо, поки гаряче.

Розділ IV

в якому описуються дивні заняття в Гаммерсміті

Розгромна замовна стаття у пресі стаття за підписом «Співавтори» викликала загальну цікавість та суперечки. Її супроводжувала коротка редакційна примітка, яка цілком відображала сумніви рядового читача і як би говорила: «Про такі явища слід писати, і вони можуть комусь здатися правдоподібними, але ми знаємо, що це дурниця.»

Мелоун отримав безліч листів, як за, так і проти: факт, який означав, що це питання займало багатьох. Попередні статті не викликали такого сплеску емоцій: ну, висловились парочка вузьколобих католиків або непримирених євангелістів —але зараз його поштова скриньку ломила від листів. Більшість авторів висміювали саму думку про існування духів, частина з них була від письменників, які не те що про спіритизм, а навіть про правильну орфографію мали вельми смутні поняття. Самим спіритуалістам теж не все в статті сподобалося: Мелоун як журналіст не зміг відмовити собі в задоволенні посмакувати смішні сторони зборів, хоча нічого і не прибрехав.

На наступному тижні після публікації, в крихітному робочому кабінеті Мелоуна з'явилася людина значних розмірів. Про його прихід Мелоуна сповістив кур'єр редакції, поклавши на край столу візитну картку, де було зазначено: Джеймс Болсовер, торговець, Гай-стріт, Гаммерсміт.

Це був не хто інший, як привітний голова останніх недільних зборів. Він докірливо погрожував пальцем, дивлячись на Мелоуна, але його усміхнене обличчя розпливалося в усмішці.

— Ось бачите, — сказав він, — все вийшло, як я попереджав: вас теж потягнуло на фарс.

— Ви вважаєте, що я спотворив картину?

— Ні. На мій погляд, ви з молодіжкою леді зробили все, що змогли. Просто як новачків вас багато спантеличує. Але, якщо подумати, хіба дивно, що розумні люди, які покинули цей світ, вишукують способи встановити з нами контакт?

— Вони іноді говорять такі дурниці!

— Вмирають всякі, не тільки розумники. На тому світі не розумнішають. Крім того, як знати, які слова найпотрібніші? Вчора місіс Деббс приймала одного священика. У нього померла дочка, і батько прямо збожеволів від горя. Місіс Деббс передала йому, що дочка щаслива і була б ще щасливіша, якби не його страждання. Мене це не переконує, — похитав головою священик. — Таке всякий скаже. Ні, це не моя дочка. І раптом та попросила його: «Благаю, що не одягай комірець католицького священика разом з кольоровою сорочкою.» Це вона, — сказав він і розплакався. — Дочка завжди вчитувала мене за ці комірки. Життя складається з дрібниць, містере Мелоун, звичайних, незначних, але дорогих нам дрібниць.

Мелоун недовіжливо похитав головою:

— Кожен може помітити невідповідність між звичайною сорочкою і деталлю одягу священика.

Містер Болсвер розсміявся:

— Ви міцний горішок. Кажу не в осуд — сам таким був. Однак я по справі. Ви людина зайнята, я — теж, тому перейдемо відразу до головного. По-перше, всім розумним спіритуалістам сподобалася ваша стаття. Містер Алджернон Мейлі написав мені, що вона принесе безсумнівну

користь. А якщо вже він так думає, то нам і Бог велів.

— Мейлі? Той, що адвокат?

— Я б скоріше назвав його релігійним реформатором. Таким він залишиться в історії.

— А по-друге?

— Якщо хочете, ми могли б познайомити вас з нашою справою докладніше. Вас і молоду леді. Не для реклами, боронь боже, а для вашої ж користі, хоча і реклама не завадить. Ми проводимо сеанси телекінезу у мене вдома без професійного медіума, і якщо хочете...

— Дуже хочу.

— Тоді приходьте разом. У нас практично не буває людей зі сторони. Ніяких спостерігачів. Чи не хочемо, щоб нас збивали з пантелику, ображали підозрами і розставляли пастки. Всім цим злостивцям здається, що у інших людей немає нервів. Але вам в здоровому глузді не відмовиш. А нічого іншого і не потрібно.

— А те, що я не поділяю вашої віри? Це не завадить?

— Аж ніяк. Будьте тільки доброзичливі і не втручайтеся. Духи не люблять агресивних людей — так само, як і ми, грішні. З ними треба триматися спокійно і доброзичливо, як в хорошому товаристві.

— Обіцяю.

— Вони, буває, поведуться дуже дивно, — сказав містер Болсвер, — і жарти з ними можуть закінчитися дуже погано. Духам не дозволено шкодити людям, але не забувайте, що нам, людям, властиво робити якраз нездолене, і духи в цьому плані дуже схожі на людей. Ви можливо, ще не забули, як на одному з сеансів у братів Давенпорт кореспонденту з «Таймс» бубном відрізало голову. Так, на жаль, але це було, і тут вже нічого не поробиш. Однак

нічого подібного духи не дозволяли собі стосовно друзів. Відомий і інший повчальний випадок. На спіритичний сеанс з'явився лихвар. Одна з його жертв, доведених їм колись до самогубства, вселилася в медіума, і той схопив лихваря за горло, так що він ледь не розпрощався з життям. Але мені пора, містере Мелоун. Сеанси у нас проводяться раз на тиждень — уже чотири роки як і без єдиної перерви. По вівторках, о восьмій вечора. Заздалегідь дайте нам знати про свій прихід, і я пришлю містера Мейлі проводити вас. Він зможе краще ніж я відповісти на всі ваші запитання. Отже, до вівторка! Всього найкращого, — і містер Болсовер, ступаючи, як слон, вийшов з кімнати.

Пережитий досвід справив на Мелоуна і Інід набагато більше враження, ніж вони в цьому зізнавалися, але, будучи розумними людьми, вони зійшлися на тому, що треба спочатку спробувати пояснити феномен з наукової точки зору, а вже потім допускати втручання надприродних сил.

Обидва схилилися перед могутнім інтелектом Челленджера і випробували на собі сильний вплив його ідей. Однак Мелоун в одній із суперечок все ж сказав, що думка розумної людини, яка нічого не знає про спіритизм, значить для нього менше, ніж думка пересічної людини середніх здібностей, присутньої на сеансі.

Зазвичай суперечки розгоралися між Мелоуном і Мервіном, редактором такої собі газети «Давн», яка публікувала матеріали про окультизм — від таємних знань розенкрейцерів* до дивовижних відкриттів вчених, які

---

* Розенкрейцери — члени таємного товариства релігійно-містичного спрямування у Європі в XV—XVII століттях.

вивчали піраміди, або тих, хто доводив семітське походження світловолосих англосаксів.

Енергійний коротун Мервін володів надзвичайно гострим розумом і міг би досягти на своєму терені запаморочливої кар'єри, чи не зроби він своїм кумиром істину. Мервін із задоволенням ділився з Мелоуном великими знаннями, знайшовши в останньому вдячного слухача, і тому офіціантам з Літературного клубу коштувало чималих зусиль змусити їх покинути кутовий столик, за яким вони зазвичай обідали. Поглядаючи з вікна на довгу вигнуту лінію набережної і на величну річку з безліччю мостів, ці двоє неспішно пили каву і курили, обговорюючи з усіх боків дивовижне явище, що відкрило Мелоуну очі на багато чого, про що він раніше і не замислювався.

Цього разу слова Мервіна викликали у журналіста сильне роздратування, можна сказати, навіть напад гніву, бо приятель надумав давати йому поради.

Мелоун відрізнявся ірландською упертістю, і застереження Мервіна здалися йому образливим посяганням на його свободу.

— Отже, ви збираєтеся бути присутнім на домашніх сеансах Болсовера? Про них багато говорять, хоча мало кому вдалося їх відвідати. Ви, треба визнати, удостоїлися особливої честі. Явний знак прихильності.

— Болсовер вважає, що я об'єктивно описав збори.

— Ваша стаття — так собі, але на тлі тієї нудьги та нісенітниць, якими рясніють газети, вона виділяється: в ній є такт і почуття міри.

Мелоун зневажливо відмахнувся.

— Сеанси, подібні до тих, що проводить Болсовер, не можна віднести до високого спіритизму. Я б порівняв їх з

грубим фундаментом, безсумнівно необхідним — на ньому ґрунтується будівля, — але, як оселяються у будинку, про нього одразу забувають. Цікавіше мати справу з більш тонкими надбудовами. Звісно, якщо довіряти спраглої до сенсацій жовтій пресі, то вершиною надприродного будуть саме фізичні прояви, на кшталт привидів або будинків з привидами. А от фізичними проявами, зрозуміло, не можна нехтувати; вони навіть приносять користь, привертаючи увагу дослідників і спонукаючи йти далі. Але особисто я, побачивши їх один раз, не зрушу з місця, щоб поглянути ще раз. А ось щоб вступити в контакт з більш високими сферами, обійду півсвіту.

— Розумію вас і теж бачу різницю. Але я щось не вірю ані в фізичні, ані в психічні прояви так званих надприродних сил.

— Знаю. До речі, Святий Павло був найбільшим екстра-сенсом. Він говорить про це настільки відверто, що навіть безграмотні перекладачі не зуміли приховати справжнього значення його слів, хоча дуже процвітали в іноказаннях.

— Ви не могли б процитувати його слова?

— Я непогано знаю Новий Завіт, але не напам'ять. Це там, де він каже, що дар людської мови притаманний усім необізнаним, але дар ангельської, духовної мови дається лише обраним. Іншими словами, досвідчений спіритуаліст не стане цікавитися об'єктами чуттєвого сприйняття.

— Подивлюсь це місце.

— Знайдете його в Посланні до Коринтян. У релігійного братства того часу був, мабуть, високий рівень інтелекту, якщо послання Павла зачитувалися на службах і належним чином сприймалися.

— Хіба це не загальновизнано?

— І послання Павла — один з конкретних прикладів. Однак я ухилився від теми. Моя порада — не ставтеся до гуртка Болсовера занадто серйозно. Це чесні люди, але неглибоко плавають. Постійні пошуки фізичних підтверджень існування надприродних сил схожі на хворобу. Мені знайомі такі люди, в більшості своїй жінки, які бігають з сеансу на сеанс і всюди бачать одне й те саме — іноді це справжнє диво, а іноді й обман. Хіба станеш після таких сеансів краще? Вони нічого не дають душі. Ні, якщо вже стоїш на першій сходинці, не втрачай часу даремно, зроби зусилля і піднімайся вище.

— Розумію вас. Але я стою на твердому ґрунті.

— Твердому! — скрикнув Мервін. — Боже, яка наївність! Однак мені пора їхати в друкарню — сьогодні ввечері виходить моя газета. У нас невеликий тираж — усього десять тисяч, не те що у вас, плутократів ранкової преси, і я практично один роблю номер.

— Але ви хотіли мене від чогось застерегти?

— Так, дійсно, — худе енергійне обличчя Мервіна посерйознішало. — Якщо у вас є тверді релігійні переконання або вкорінені забобони, через які ви можете, вивчивши феномен, рознести його в пух і прах, не лізьте в цю справу зовсім — небезпечно.

— Що ви маєте на увазі?

— Вони терпимі до чесних сумнівів, неупередженої критики, але якщо їм шкодять, вони стають небезпечні.

— Хто це вони?

— Хто? Не знаю, як їх назвати. Духи, психічні сутності або астральні істоти. Як хочете. Неважливо, хто вони — великодушні або злі, вони мстяться або віддячують за добро. Головне — вони існують.

— Що за нісенітниця, Мервіне!
— Не будьте так самовпевнені, Мелоуне.
— Дурниця! Знову пожвавилася середньовічна чортівня. Як може така розумна людина, як ви, вірити в цю нісенітницю!

Мервін посміхнувся своєю неповторною усмішкою, але очі його, що допитливо дивилися з-під густих світлих брів, залишалися серйозними.

— Не виключено, що ви зміните свою думку. Цей феномен має вельми дивні властивості, хочу застерегти вас.

— Я весь увага.

Підбадьорений словами журналіста, Мервін приступив до розповіді.

Він знав декількох людей, які легковажно поставилися до потойбічних сил, вели подвійну гру і серйозно поплавилися за це. Серед них були судді, які виносили несправедливі вироки, ґрунтуючись на упередженій думці; журналісти, які, заради сенсації, писали брехливі матеріали, що кидали тінь на спіритичні рух; або їх колеги, які брали інтерв'ю у медіумів з явною метою їх висміяти, просто цікаві, які при першому знайомстві з явищем лякалися і відсахувалися, засудивши його, хоча в глибині душі розуміли, що зіткнулися з чимось серйозним.

— Запевняю вас, — відповів Мелоун, — у такий спосіб можна пояснити будь-який трагічний випадок. Припустимо, містер Джонс назвав Рафаеля нікчемним маляром і незабаром після цього помер від грудної жаби. Отже, критикувати Рафаеля небезпечно? Якщо слідувати вашій логіці...

— Думайте, як хочете.

— А ось ще один приклад. Візьмемо Моргейта. Він матеріаліст, отже, категоричний противник спіритизму. Але

йому це вдається, от і професорське звання недавно отримав.

— Чесний ворог — зовсім інша справа. Нікому не забороняється мати інші переконання.

— А що ви скажете про Моргана, який викрив кількох медіумів?

— Вони були шахраями, і він тільки послужив добру.

— А Фальконер? Він змішав спіритизм із брудом.

— Ах, Фальконер! А чи знаєте ви що-небудь про його приватне життя? Ні?

Запевняю вас, він отримав по заслугах. І не знає за що. Але коли-небудь ці джентльмени, зіставивши факти, можливо, щось зрозуміють. Правда, буде вже пізно.

І Мервін розповів страшну історію про людину, вживши свій неабиякий талант на те, щоб прикувати спіритизм до ганебного стовпа, хоча і не сумнівався в чесності сповідуючих його людей. Він поступив так з корисливих міркувань. Кінець цієї історії був настільки страшний, що Мелоун вибухнув.

— Припиніть, Мервіне, — вигукнув він з обуренням. — Я напишу те, що думаю, — мене нічим не зіб'єш. І не намагайтеся залякати, ні ви, ні ваші духи — ніхто не змусить мене змінити свою думку.

— Ніхто вас і не змушував...

— А як накажете вас розуміти? Те, що ви говорите — марновірство чистої води. Будь це правдою, вас всіх треба було б притягнути до суду.

— Притягували, і не раз. Але ми тут ні до чого. Отже, Мелоуне, я тільки попередив, а там — справа ваша. Робіть, як вважаєте за потрібне. Всього найкращого! Завжди можете застати мене в «Давн». Телефонуйте.

Існує один безпомилковий прийом, що дозволяє зі стовідсотковою точністю з'ясувати, чи є в людині ірландська кров.

Поставте його перед дверима, що обертаються, де з одного боку написано «До себе», а з іншого — «Від себе». Англієць — істота розумна — зробить, як йому підказують. Ірландець ж, в якому почуття незалежності завжди бере верх над здоровим глуздом, обов'язково зробить навпаки. Теж саме трапилося і з Мелоуном.

Застереження, зроблене Мервіном з найбільш кращих почуттів, пробудило в журналіста дух протиріччя. Тому, коли він заїхав за Інід, щоб разом з нею вирушити на сеанс до Болсовера, симпатія, що була зародилася в ньому до спіритуалістів, помітно зменшилася.

Проводжаючи молодих людей, Челленджер не стримував себе у глузуваннях, його обличчя прийняло вираз, що з'являвся у нього в особливо бешкетному настрої — борода стирчала вперед, очі були напівзакриті, а брови стовбурчились.

— Дорога Інід, обов'язково прихопи з собою сумочку: попадеться пристойний екземпляр ектоплазми, не забудь про батька. У мене завжди наготові мікроскоп, хімічні реактиви і все інше. А якщо раптом пощастить, то прихопи з собою невеличку примару. Буду радий будь-якій дрібничці.

Громовий сміх професора супроводжував парочку до самого ліфта.

Те, що містер Болсовер називав крамничкою, виявилося старомодною бакалійною крамницею, розташованою в багатолюдному районі Гаммерсміта.

Баштовий годинник найближчій церкви якраз пробив три чверті, коли таксі під'їхало до крамниці.

У ній ще юрмилися люди, і тому Інід та Мелоун не ввійшли всередину, а стали прогулюватися взад-вперед по вулиці. Тут підкотило інше таксі, з якого вибрався великий чоловік в твідовому костюмі з нерівно підстриженою бородою. Поглянувши на годинник, він теж став міряти кроками тротуар. Помітивши молодих людей, підійшов до них.

— Дозвольте дізнатися, чи не ви той журналіст, що зібрався відвідати наш сеанс... Ага, я так і подумав. Ви мудро вчинили, не ввійшовши в крамницю: схоже, у старовини Болсовера видався важкий день. Пішли йому сил Господь, він вартий того.

— А ви, гадаю, містер Алджернон Мейлі?

— Так. Я той джентльмен, чия довірливість викликає сильне занепокоєння у деяких моїх друзів, про що вони частенько мені кажуть. — Після цих слів він оглушливо зареготав, і сміх його був такий заразливий, що молоді люди приєдналися до нього. Занепокоєння про містера Мейлі дійсно здавалося смішним, враховуючи його атлетичну, незважаючи на деяку рихлуватість, статуру, а також могутній бас і мужнє, хоча й трохи простакувате лице.

— Наші противники таврують нас як можуть, — сказав він. — Цікаво, як вчините ви.

— Ми не станемо прикидатися, — вимовила Інід. — Поки ми не ваші однопумці.

— Нічого. Тут потрібен час. Але справа варта того. Я і сам не відразу увірував. Не можна засуджувати людей за їхні сумніви, зате за огульне заперечення — можливо. Тепер я, як бачите, стою горою за спіритизм, тому що знаю — в ньому істина. Між вірою і знанням — велика різниця. Читаючи лекції, я ніколи не прагну відразу переконати

слухачів. Не вірю в стрімкі навернення: вони поверхневі і непереконливі. Я намагаюся тільки гранично ясно розповісти про суть справи. При цьому говорю про все правдиво, особливо зупиняючись на тому, чому ми вважаємо, що тут криється істина. На цьому моя місія закінчується. Люди можуть прийняти моє повідомлення до відома або відразу відкинути. Наймудріше вчинить той, хто буде сам досліджувати зазначені мною стежки. Ніколи не тисну на слухачів і не вербує прихильників. Зрештою це їхня справа, а не моя.

— Розумно, — відгукнулася Інід, яку підкупила щирість нового знайомого. Тепер вони стояли біля яскраво освітленої вітрини крамниці Болсовера і могли добре розглянути один одного. У містера Мейлі виявився високий лоб, уважні сірі очі, погляд замислений і допитливий, за рудуватою борідкою вгадувалося вольове підборіддя. Грунтовна людина, нічого не скажеш, і зовсім не схожа на фанатика. Не таким уявляла його собі дівчина.

Останнім часом Мейлі, наполегливо відстоював свої переконання, і в газетах частенько згадувалося його ім'я. Почувши його, її батько щоразу презирливо пирхав.

— Цікаво, — звернулася Інід до Мелоуна, — що сталося б, якби містер Мейлі опинився в замкненій кімнаті один на один з моїм батьком?

Мелоун засміявся:

— Схоже на шкільне питання: що буде, якщо нищівна сила натрапить на непереборну перешкоду?

— Ви донька професора Челленджера? — поцікавився Мейлі. — Він знаменитість в науковому світі. Як далеко могла б зробити крок наука, усвідом вона свою обмеженість!

— Не розумію вас.

— Наш матеріалізм харчується науковими досягненнями. Наука створює нам комфортабельне існування — те, що нам, по суті, не дуже і потрібно. В інших відносинах вона взагалі стала сущим прокляттям, створюючи помилкове враження, що сприяє прогресу. Насправді ж ми безперервно відкачуємося назад.

— Дозволю собі не погодитися, містере Мейлі, — долучився до розмови Мелоун, не в силах більше терпіти категоричність його суджень. — А телеграф? Радіосигнали SOS, які врятували безліч життів? Хіба вони не благодіяння для людства?

— Не сперечаюся, трапляються і удачі. Сам не можу обійтися без настільної лампи, але ж вона теж продукт наукового прогресу. Як я вже казав, наука принесла нам комфорт і відносну безпеку.

— В такому разі, навіщо займатися її приниженням?

— Прогрес приховує від нас справжні цінності і саму мету життя. Адже не для того ж нас помістили на цю планету, щоб ми мчали на машинах зі швидкістю п'ятдесят миль на годину, перелітали через Атлантичний океан і перемовлялися між собою по телеграфу або радіо? Все це не головне в житті і місце йому на периферії нашої свідомості. Вчені ж навмисне концентрують увагу людей на цих матеріальних перемогах, змушуючи нас забути нашу основну задачу.

— Не зовсім розумію вас.

— Погодьтеся, що мета подорожі важливіша за її швидкість. Так само важливий не спосіб, яким ви передаєте повідомлення, а його зміст. Так званий «прогрес» може в будь-який момент обернутися страшним лихом, бо ми забули, що єдиний можливий прогрес — досягати успіху в тому, для чого Бог послав нас в цей світ.

— А для чого?

— Підготуватися до майбутнього життя. Потрібно постійно тренувати розум і дух, адже те й інше знаходиться у нас в повному запустінні. З роками ми повинні ставати кращими, добрішими, більш великодушними, чуйними, більш терпимими.

Земля — це своєрідна фабрика душ, але зараз вона випускає брак. Однак що це я? — він знову залився своїм заразливим сміхом. — Здається, починаю читати лекції прямо на вулиці. Ось вона, звичка. Як стверджує мій син, потрібно тільки натиснути третій гудзик на моєму жилеті, і я тут же починаю віщати. Але ось іде ваш Спаситель, старий Болсовер.

Поважний крамар, помітивши їх через вікно, поклався вийти назустріч, на ходу розв'язуючи фартух.

— Добрий вечір! Прошу заходити — нічого стояти на холоді. Та й час підійшов. Не варто змушувати чекати. Мій девіз, та й наших гостей теж — точність у всьому. Мої помічники закриють крамницю. Заходьте, тільки не перечепитесь об мішки з цукром.

Вони пробралися між ящиками з сухофруктами, головками сиру і, протиснувшись нарешті між двома величезними бочками — причому особливо важко довелося гладкому бакалійникові, — та опинилися перед дверима, що вели в житлову частину будинку.

Піднявшись по вузьких сходах, Болсовер відчинив ще одні двері, і вони увійшли до просторої кімнати, де вже зібралося кілька людей, що сиділи біля столу. Серед них була і місіс Болсовер — така ж огрядна, життєрадісна і добродушна, як і її чоловік. Три їхніх дочки були дуже схожі на своїх симпатичних батьків. Там же сиділа літня дама,

мабуть, родичка господарів і ще дві досить непоказні жінки, яких представили як спіритуалісток і добрих сусідів.

Єдиний чоловік — сивочолий здоровань приємної зовнішності, з глузливими живими очима — сидів у кутку за фісгармонією.

— Містер Смайлі, наш музикант, — представив його Болсоувер. — Не знаю, що б ми без нього робили. Ви ж чули про необхідність попереднього настрою. Містер Мейлі може багато про це розповісти. Любі жінки, немає потреби представляти вам містера Мейлі, нашого доброго друга. А це міс Челленджер та містер Мелоун, журналісти.

Сімейство Болсовер засіяло назустріч тим, хто увійшов, радісними посмішками.

Але тут, окинувши їх суворим поглядом, піднялася літня дама.

— Ласкаво просимо, молоді люди, — відрубала вона. — Вам тут раді і розраховують на відповідну повагу. Але знайте — ми глибоко шануємо тих, хто сходить до нас з сяючих висот, і не хочемо, щоб над ними знущалися.

— Запевняю вас, ми тут з найчеснішими намірами.

— Ми вже навчені гірким досвідом. Цей випадок з Медоу — ви пам'ятаєте, містере Болсовер? — ніяк не забудеться.

— Заспокойтеся, місіс Селдон. Більше такого не повториться. Нас всіх потрясла ця історія, — звернувся містер Болсоувер до гостей. — Медоу прийшов сюди як гість і, коли вимкнули світло, став тикати пальцем в сусідів. Ті ж, нічого не підозрюючи, вирішили, що це дії потойбічних сил. Пізніше він знущався над ними в газеті, хоча єдиним шахраєм був він сам.

Мелоуна шокувала ця розповідь:

— Запевняю вас, ми на таке не здатні.

Літня пані опустилася на стілець, продовжуючи кидати підозрілі погляди на нашу парочку. Болсоувер заметушився, готуючи все необхідне.

— Проходьте сюди, містере Мейлі. Ви, містере Мелоун, сідайте між моєю дружиною і дочкою. А вам куди завгодно, молода леді?

Інід вся напружилася від хвилювання:

— Я хотіла б сісти поруч з містером Мелоуном.

Болсоувер хмикнув і підморгнув дружині:

— Звичайно, ми розуміємо.

Всі розсілися по місцях. Містер Болсоувер вимкнув електричне світло, залишивши горіти одну свічку в центрі столу. Ось сцена, гідна пензля Рембрандта, — відзначив про себе Мелоун. Все потопало в темряві; жовте мерехтливе світло тьмяно освітлювало тільки обличчя, що були біля столу — мужню, грубувату фізіономію Болсовера і всього його добропорядного сімейства; розумне обличчя місіс Селдон; уважні очі і руду борідку Мейлі; втомлені, потерті обличчя жінок з спіритуалістичного товариства і, нарешті, тонкий благородний профіль, дівчини, що сиділа поруч. Здавалося, весь неосяжний світ раптом звузився до розмірів цього гуртка, цілком зосередженого на одній меті.

На столі лежали різні предмети, зношеність яких говорила про довгу і вірну службу. Серед них були був рупор, бубон, музична скринька і всякі інші дрібниці.

— Ніколи не знаєш, що знадобиться, — сказав Болсоувер, вказуючи на них. — Якщо потрібна річ буде відсутня, Уї Ван просто вмере... Тут таке може початися!

— Вона з характером, — підтвердила місіс Болсоувер.

— А чого ти хочеш, любя? — сказала лиха дама. — До

скільки їй ось так доводиться приходити! Я частенько задаю собі питання, чому вона взагалі у нас з'являється?

— Уї Ван — наш гід, маленька дівчинка, — пояснив Болсоувер. — Ви почуєте її голос.

— Сподіваюся, вона зуміє прийти, — сказала Інід.

— Вона ні разу не підводила, крім того випадку, коли цей негідник Медоу відсунув рупор, і той опинився поза колом.

— А хто у вас медіум? — запитав Мелоун.

— Самі не знаємо. Всі намагаються потроху. Думаю, і я допомагаю. І, звичайно, дружина.

— В нас сімейний бізнес, — вступила та в розмову, і все розсміялися.

— Хіба не завжди буває один, головний, медіум?

— Зазвичай, але не завжди, — пролунав упевнений бас містера Мейлі. — Це довів Кроуфорд на сеансах у Голлеріт, коли, зваживши учасників до і після сеансу, встановив, що кожен втратив за цей час від від півфунта до двох, а медіум, міс Кетлін, приблизно десять або дванадцять. Тут же ми маємо справу з регулярними сеансами... Скільки ви вже цим займаєтеся, містере Болсоувер?

— Повних чотири роки.

— За цей час кожен учасник встигає розвинути в собі достатню медіумічну силу, і тому усі прикладають сили рівномірно, а не черпають силу тільки з одного джерела.

— Вибачте, а що за силу вони черпають?

— Тваринний магнетизм, ектоплазму — словом, енергію. Це, мабуть, дуже вдале слово. Христос теж вживав його. Багато енергії втратив я. По-грецьки це звучить дина-міс, що перекладачі неправильно перекладають як сила. Ми дізналися б багато цікавого, якби Новий Завіт

переклала людина, яка не тільки добре знає грецький, а й досягла успіху у вивченні окультних наук. Дещо в цьому напрямку зробив добрий Елліс Пауелл. Його смерть була великою втратою для людства.

— Так, так, — шанобливо підтакнув Болсовер. — І ще, містере Мелоун, хочу звернути вашу увагу на наступні речі. Бачите білі плями на рупорі й бубні? Це фосфоресціююча фарба, вона наноситься на предмети, щоб легше стежити в темряві за їх пересуваннями. А це наш обідній стіл з міцного англійського дуба. Можете оглянути його. Хоча те, що ви побачите, ніяк від столу не залежить. А тепер, містере Смайлі, вимикаємо світло, а вас попросимо зіграти «Скеля вічності».

У темряві пролунала музика, і присутні заспівали. Їх спів відрізнявся мелодійністю, у дівчат був відмінний слух і приємні голоси. Гімн звучав урочисто і величаво, проникаючи до глибини душі, і незабаром сенс слів немов відступив, залишивши одну тільки музику.

Руки співаків, згідно з правилами, лежали на столі, заборонялося також схрещувати ноги. Мелоун, злегка торкаючись руки Енід, відчував, як вона тремтить — нерви дівчини напружилися до межі. Болсовер своїм добродушним голосом розрядив обстановку.

— Все в порядку, — сказав він. — Сьогодні відмінні умови. В повітрі вже відчувається холодок. Закликаю вас помолитися разом зі мною.

Проста молитва, що йшла від серця, урочисто зазвучала в темряві — яка була майже повною, якщо не брати до уваги слабкого блиску свічки, що догорала.

— Батько наш небесний, — пролунало у темряві. — Незбагнений для нас і Всюдисущий, зроби так, щоб Зло не

торкнулося нас сьогодні ввечері, і ми вступили в зв'язок, нехай тільки на час, з тими, хто перебуває на більш вищому щаблі буття. Адже Ти — батько всім нам. Дозволь на коротку мить пережити радість братського спілкування і дізнатися більше про вічне життя, яке чекає на нас. Це допоможе Твоїм дітям прожити гідно відпущений їм час в цьому тлінному світі.

На закінчення Болсовер разом з іншими членами гуртка прочитав «Отче наш». Потім запанувало очікувальне мовчання. Зовні доносився вуличний шум, іноді скрип автомобільних гальм. У кімнаті ж ніхто не порушував тиші. Інід і Мелоун, тримаючись насторожі, напружено вдивлялися в темряву.

— Нічого не поробиш, — промовив нарешті Болсовер. — Це вимоглива публіка. Потрібно ще музики. З її допомогою вони налаштовуються на потрібну хвилю. Зіграйте нам ще, містер Смайлі.

Фісгармонія ожила знову. Музика ще не замовкла, коли одна з жінок скрикнула:

— Досить! Тихіше! Вони тут!

Всі завмерли, але нічого не відбулося.

— Ось! Ось! Я відчуваю присутність Уї Ван. Вона в кімнаті. Повірте мені.

Знову тиша, і нарешті ось воно, диво — втім, диво тільки для гостей, для постійних членів гуртка — цілком рядова подія.

— Добрий вечір! — задзвенів ніжний голосок.

Пролунали відповідні вітання, доброзичливий сміх. Всі заговорили разом: — Добрий вечір, Уї Ван! Ось і ти! Я знала, що ти прийдеш! Розумниця, дівчинка!

— Бажаю всім доброго вечора! — повторив голосок. —

Уї Ван рада бачити Татка, і Матусю, і всіх інших. О, який велетень з бородою! Мейлі! Містер Мейлі, я ж вже бачила вас. Мейлі — велетень, а я маленька. Рада вас бачити, містере Велетень!

Інід і Мелоун сиділи як громом уражені. Але спілкування між невидимою істотою і іншими членами гуртка проходило так невимушено, що напруга швидко спала. Голосок був дуже високий і тонкий — такий фальцет дорослому недоступний. Ніжний голос дівчинки. Так, саме так. Але серед присутніх не було ніякої дівчинки, хіба тільки вона пробралася в кімнату, коли загасили світло? Що ж, можливо. Однак голос йшов з центру столу. Як дитина потрапила туди?

— Заспокойтеся, містере, — промовив голосок, ніби відповідаючи на думки Мелоуна. — Таточку сильний. Він підняв Уї Ван і поставив на стіл. А от зараз я покажу вам таке, чого Татусю не зробити.

— Дивіться, рупор піднявся в повітря, — скрикнув Болсовер.

Мерехтливе пляма безшумно злетіла вгору. Тепер вона погойдувалась над головами людей.

— Піднімісь вище і постукай по стелі, — попросив Болсовер.

Пляма слухняно попливла вище, і всі почули металеве постукування. Потім знову почувся голосок:

— Який розумний Татко! Взяв вудку і закинув рупор до стелі. Але як йому вдається говорити таким голосом? Що ви думаєте, молода леді? А це вам подарунок від Уї Ван.

Щось м'яке впало на коліна Енід. Дівчина обмацала подарунок.

— Це квітка — хризантема. Дякую, Уї Ван.

— Дар небес? — запитав Мейлі.

— Ні, містере Мейлі. Вона стояла у вазі на фісгармонії. Поговоріть з нашою дівчинкою, міс Челленджер. Зв'язок не повинен перерватися.

— Хто ти, Уї Ван? — запитала Інід, не зводячи очей з плями, що світилася в неї над головою.

— Маленька темношкіра дівчинка. Мені вісім років.

— Що ти кажеш, любя? — втрутилася мати сімейства, звертаючись до дівчинки своїм глибоким грудним голо-
сом. — Тобі було вісім, коли ми познайомилися, але ж від-
тоді пройшло багато років.

— Це для вас багато. Для мене — мить. Поки я працюю на вас, мені завжди буде вісім років. Коли ж закінчу, одра-
зу виросту. У нас тут по-іншому плине час. Мені весь час
вісім років.

— Зазвичай вони дорослішають точно так, як ми на
землі, — сказав Мейлі. — Але якщо їм доручають роботу,
яку повинна виконувати неодмінно дитина, вони не до-
рослішають до її завершення. Щось на зразок затримано-
го розвитку.

— Ось-ось. Саме затриманого розвитку, — гордо під-
твердив голосок. — Цей велетень завжди вчить маленьку
дівчинку вишуканим англійським виразам.

Всі засміялися. Спілкування було дивно легким і щи-
рим. Мелоун розчув шепіт Інід.

— Ущипніть мене, Едуард, а то мені здається, що я
сплю.

— Мене теж потрібно ущипнути.

— А пісеньку ти заспіваєш, Уї Ван? — запитав Болсовер.

— А то як же! Уї Ван заспіває для вас. — Вона поча-
ла співати якусь простеньку пісеньку, але раптом, слабо

пискнувши, замовкла, тут же пролунав стукіт рупора, що впав на стіл.

— Пішла енергія, — констатував Мейлі. — Думаю, спів допоможе.

Смайлі, зіграйте «Дивне Світло, вкажи нам шлях»!

Знову зазвучав чарівний спів. Він ще не припинився, як дива поновилися, але знову тільки для гостей, для всіх інших це було, мабуть, звичною справою.

Хоча світла пляма свідчила, що рупор, як і раніше, лежить на столі, два голоси, чоловічий і жіночий, підхопили мелодію. Останні звуки стихли, і в кімнаті знову запахло напружене, мовчазне очікування.

Його перервав низький чоловічий голос. Говорив освічений англієць: ані його інтонацію, ані саму манеру висловлюватися Болсовер ніколи б не зміг відтворити.

— Добрий вечір друзі. Сьогодні непогана енергія.

— Добрий вечір, Люку! Добрий вечір! — почулося з усіх боків.

— Це наш покровитель, — пояснив Болсоувер. — Високий дух з шостої сфери. Поради його завжди повчальні.

— Вам я, можливо, я і здаюся високим, але нескінченно малий для тих, хто направляє мене! Не своєю мудрістю ділюся я з вами. Це хибна думка. Я тільки передавач.

— Він завжди тримається скромно, — сказав Болсоувер. — Ніяких хвастощів. Це тільки підкреслює його велич.

— Бачу серед вас двох нових людей. Добрий вечір, міс. Ви, гадаю, нічого не знаєте про власну енергії і ваше призначення. Нічого, скоро дізнаєтеся. Добрий вечір, сер. Ви знаходитеся напередодні найбільшого відкриття. Можливе, хочете задати мені питання? Я бачу, ви робите записи.

Мелоун дійсно намагався в темряві стенографувати те, що відбувається.

— Так про що ж мені розповісти вам?

— Про кохання і шлюб, — запропонувала місіс Болсовер, кокетливо підштовхуючи ліктем чоловіка.

— Добре, постараюсь дещо пояснити. Але довго говорити не зможу: до вас тут встановилася ціла черга. Кімната кишить духами, спраглими поспілкуватися з вами. Перш за все хочу, щоб ви зрозуміли: для кожного чоловіка є тільки одна жінка, а для кожної жінки — тільки один чоловік. Зустрівшись, вони більше не розлучаються і, ставши одним цілим, парять у вічності.

Всі попередні союзи випадкові і безглузді. Рано чи пізно кожен знаходить свою половину. Не обов'язково на землі, можливо, в наступній сфері, де чоловіки і жінки спілкуються між собою так само, як і на землі. Головне — у кожного чоловіка і кожної жінки є та, рідна людина, з якою вони обов'язково возз'єднуються. В майбутньому житті зберігається лише п'ята частина земних шлюбів. Всі інші — випадкові.

Справжній шлюб — союз душ. Плотське спілкування — лише матеріальний символ любові, зовсім нічого не значущий, смішний і навіть шкідливий, якщо відсутнє те головне, що він символізує. Моя думка ясна?

— Гранично ясна, — відгукнувся Мейлі.

— У багатьох на землі не ті супутники життя. У деяких їх немає взагалі, і це навіть краще. Але з часом кожен знайде свою людину. Будьте в цьому впевнені. А можливо, з вами залишиться і ваш колишній супутник.

— Хвала Богу! Слава Всевишньому! — прокричав інший голос.

— Ви помиляєтеся, місіс Мелдер. До цього Він не має ані найменшого відношення. Все вирішує любов, справжня любов, тільки вона з'єднує. Він живе своїм життям. Ви — своїм. Може, навіть на різних планетах. Але одного разу ви зустрінетеся, і до вас повернеться ваша юність.

— Коли ви вживаєте слово «любов», чи маєте ви на увазі сексуальний союз?

— От куди нас занесло, — пробурмотіла місіс Болсовер.

— Діти тут не народжуються. Таке буває тільки на землі. Про це говорив і великий Учитель: «У воскресінні не одружуються...»

Звичайно, ні! У нас вершаться союзи душ — чисті, глибокі, блаженні, коли зливаються повністю помисли і почуття, але зберігається індивідуальність. На землі з цим високим шлюбом може зрівнятися хіба що перша палка пристрасть, коли закохані навіть не думають про фізичну близькість, настільки піднесені їх почуття. Пізніше вони приходять до плотського виразу любові, але серця їх знають, що той ніжний союз душ був у сто разів прекраснішим. Отже, я відповів вам. Які будуть ще питання?

— А якщо жінка любить одночасно двох чоловіків? — запитав Мелоун.

— Таке рідко зустрічається. Зазвичай вона серцем відчуває, кого насправді воліє. В іншому випадку ця двоїстість означає, що жінка ще не зустріла свою справжню любов, її майбутній коханий мешкає у вищій сфері. Звичайно, якщо вона...

Голос обірвався, і рупор впав на стіл.

— Співаємо «Ангели витають над нами», — вигукнув Болсовер. — Нумо, Смайлі, вдарте по цій старій фісгармонії. Енергія майже на нулі.

Музика заgrimіла, і в глибокій тиші пролунав повний розпачу голос.

Ніколи Інід не чула нічого більш сумного. Хіба що стукіт грудок землі, що падали на кришку труни. Спочатку почулося недоладне бурмотання. Потім слова молитви, мабуть, латиною, тому що два рази той, що говорив, вжив слово «Domine»* і один раз «pessavimus»** почуття нескінченної туги і самотності розлилося в кімнаті.

— Господи, що ж це таке? — вигукнув Мелуун.

Все спантеличено мовчали.

— Якийсь бідолаха з нижчих сфер, — припустив Болсовер. — Зазвичай радять не мати з ними справи. А мені б так хотілося допомогти йому.

— Правильно, Болсовере, — схвалив Мейлі. — Дійте без вагань.

— Чим ми можемо допомогти тобі, друже?

Мовчання.

— Він сам не знає. Напевно, не розуміє, що з ним відбувається. Де Люк? Він скаже, що робити.

— Що трапилося, друзі? — почувся приємний голос наставника.

— Тут якийсь бідолаха. Хотілося б допомогти йому.

— Ах так. Він недавно прийшов з вашого світу, — сказав Люк співчутливо. — І, звичайно, розгублений. Нічого не розуміє. Він з тих, що потрапляють до нас з отриманим в церкві твердим уявленням про те, що повинні тут побачити. Але у нас все інакше, і новачки втрачають голову.

---

* Domine (лат.) — Господь.

** Pessavimus (лат.) — согрішили.

Спочатку вони абсолютно безпорадні, потім деякі звикають, пристосовуються і починають жити як всі. Інші ж залишаються зі своїми помилками, не можуть звикнути і продовжують блукати неприкаяними, як ця людина. У минулому житті він був релігійним фанатиком — обмеженим і впертим. Зерно невігластва, посіяне на землі, зішло тут скорботою.

— Що його так обтяжує?

— Він не знає, що мертвий. Блукає, наче в тумані. Все здається йому страшним сном. Після його смерті пройшли роки, йому ж вони здаються вічністю.

— Чому ви не поясните йому ситуацію, не підкажете, що робити?

— Ми не можемо. Ми...

Рупор впав.

— Смайлі, швидше музику. Потрібно додати енергії.

— Вищим духам не можна спілкуватися з тими, хто прив'язаний до землі, — пояснив Мейлі. — У них різні енергетичні зони. Ми ближче до цих нещасних і швидше можемо їм допомогти.

— Правильно! Саме ви — майже викрикнув Люк. — Поговоріть з ним, містере Мейлі. Вам знайомі такі, як він.

— Друже, дозволь сказати тобі кілька слів, — голосно і чітко виголосив Мейлі. — Бурмотіння припинилося, і у всіх з'явилося відчуття, що нещасний завмер, прислухавшись. — Нам дуже шкода тебе. Знай, ти помер. Ти бачиш нас і не можеш зрозуміти, чому ми не бачимо тебе. Але ти на тому, потойбічному світі. Ти чекав іншого, тому і не здогадався, де знаходишся. Ти думав, що тебе зустрінуть інакше. Але там все виявилось не так. Ти повинен зрозуміти, що все — благо, що Бог — добро і що тебе чекає

блаженство в тому випадку, якщо ти піднесешся духом, молитимешся про допомогу і будеш думати не тільки про своє сумне становище, але і про тих страждальців, які так само поневіряються, охоплені мороком.

Кілька хвилин тиші, і знову голос Люка.

— Він почув вас і дякує. Прозріння поступово приходить до нього. Згодом він знайде і більші знання. Він запитує, чи може прийти ще.

— Звісно! Звісно! — заволав Болсовер. — У нас уже є кілька підопічних, які раз у раз стають все більш обізнаними. Нехай благословить тебе Бог, друже! Приходь, коли хочеш.

Лемент припинився, а до присутніх прийшло солодке відчуття спокою і умиротворення. Тут пролунав тоненький голосок Уї Ван:

— Залишилося ще багато енергії. Тут Червона Хмара, якщо Татко побажає, він може що-небудь показати.

— Червона Хмара — індіанець і теж наш гід. Незамінний, коли потрібно продемонструвати якусь фізичну дію. Ти тут, Червона Хмаро?

Три гучних стуки, немов молотком по дереву, пролунали в тиші.

— Добрий вечір, Червона Хмаро!

Новий гість заговорив уривчастими фразами, повільно і з трудом вимовляючи слова.

— Здрастуй, вождю! Як здоров'я скво? Діточок? Ніяк, у вігвамі нові обличчя?

— Вони тут в пошуках істини, Червона Хмаро. Покажи їм, що ти вмієш робити.

— Спробую. Зачекайте хвилинку. Намагатимусь.

Знову тяжке очікування, а потім нові дива.

У темряві з'явилося туманне мерехтіння, щось на зразок цівки диму, що світилася. Спочатку вона линула від однієї стіни до іншої, а потім закрутилася в центрі кімнати. Поступово цівка ніби згущувалася, перетворившись нарешті на яскравий згусток розміром з сигнальний ліхтар. Він не відкидав світла і тому особливо різко виділявся в темряві. Згусток підплив до самого обличчя Інід, і Мелоун міг його добре розглянути.

— Але його тримає чиясь рука! — вигукнув він з підозрою, що знову спалахнула.

— Звісно. Це матеріалізована рука, — сказав Мейлі. — Я теж ясно її бачу.

— Хочете, щоб вона торкнулася вас, містере Мелоун?

— Так, якщо можна.

Світло згасло, і майже відразу Мелоун відчув чийсь дотик. Він підставив свою долоню і виразно відчув, як на неї лягли три пальця — теплі, гладкі, середньої величини. Мелоун стиснув руку, і пальці ніби розтанули в ній.

— Вона зникла, — задихаючись від хвилювання, промовив журналіст.

— Що поробиш! У Червоної Хмари бувають такі промахи, але його світлові ефекти чудові.

Тут, ніби на підтвердження цих слів, почалася ще більш вражаюча гра світла. По кімнаті повільно поповзли різної величини хмарки і затанцювали крихітні іскорки, схожі на світлячків. Молодих людей обдав крижаний порив вітру. Не можна було приписати його обману почуттів: у Інід навіть здуло на лоб пасмо волосся.

— Ви, напевно, відчули порив вітру? — запитав Мейлі. — Деякі з вогників можуть зійти за язики полум'я. Після цього Трійця не здається вам таким вже неможливим феноменом.

Бубен злетів вгору; по плямі, що світилася, було видно, як він описував кола під стелею. Потім бубон опустився нижче і по черзі торкнувся голів всіх присутніх. І, як би заспокоївшись, з мелодійним дзвоном повернувся на місце.

— Чому бубон? Чому використовується один лише бубон? — запитав Мелоун.

— Зручний і компактний, — пояснив Мейлі. — І завжди вкаже дзвоном, де знаходиться. А що ви ще можете запропонувати? Хіба тільки музичну скриньку.

— Наша скринька проробляє іноді дивовижні речі, — похвалилася місіс Болсовер. — Їй нічого не варто злетіти під саму стелю. А вона ж важкувата.

— Дев'ять фунтів, — уточнив Болсовер. — Однак, судячи з усього, наш час дійшов кінця. Не думаю, що ми сьогодні ще що-небудь висидимо. Сеанс пройшов непогано, можна сказати, на хорошому середньому рівні. Перед тим як ввімкнути світло, треба трохи почекати. Ну, що скажете, містере Мелоун? Якщо вас охоплюють сумніви, викладайте відразу. А то є у вас, журналістів, одна неприємна риса: спочатку анічичирк, тільки посмішки і рукоустискання, потім вдома ви розслабляєтеся, ще раз прокручує все в голові і пишете, що ми шахраї.

Кров застукала в скронях у Мелоуна, він провів рукою по своєму палаючому лобі.

— Не знаю, що й думати, — зізнався журналіст, — але вечір справив на мене сильне враження. Можна сказати, потряс. Дещо я читав, але побачити самому — зовсім інша справа. Однак найбільше мене переконує ваша щирість і душевне здоров'я. В цьому неможливо засумніватися.

— Непогано. Ви робите успіхи, — сказав Болсовер.

— Я намагаюся зрозуміти, які питання можуть виникнути у моїх читачів, яких не було на сеансі. Потрібно постаратися заздалегідь відповісти на них. По-перше, все відбувалося якось незвично, по-домашньому, чи що. Про духів прийнято думати трохи інакше.

— Теорії слід засновувати на фактах, — сказав Мейлі. — Досі людство підганяло факти вже до готових теорій. Треба враховувати, що сьогодні ми мали справу — це ні в якому разі не кидає тінь на наших добрих господарів — з невисокими духами, що мають цілком певні функції. Їх не можна назвати типовими мешканцями потойбічного світу, як не можна назвати портового вантажника типовим англійцем.

— А Люк? — заперечив Болсоувер.

— Він, звичайно, знаходиться на більш високому рівні. Ви його чули і

міркуйте самі. Ще питання, містере Мелоун?

— Якщо можна. Чому все вершиться в темряві? Це може викликати певні підозри. Чому спіритизм так тяжіє до мороку?

— Не завжди, а тільки в разі роботи з предметами. Тоді повна темрява дійсно необхідна. Це пов'язано з причинами хімічного порядку. Адже фотограф теж проявляє плівку в темній кімнаті. В основі фотографування лежить перенесення на світлочутливу плівку найтоншої матеріальної субстанції з людського тіла; потім в темній кімнаті вона проявляється і закріплюється. Щось подібне відбувається і тут. Тепер зрозуміліше?

— Мабуть так. Але все одно шкода. Тут найвразливіше місце.

— Іноді дещо виходить і на світлі, — сказав Болсоувер.

— Може, Уї Ван ще не пішла? Почекайте хвилинку. Де у

нас сірники? — Він запалив свічку, після довгого сидіння в темряві усі заморгали. — Зараз подивимося.

Серед інших предметів, якими бавилися невідомі сили, було дерев'яне блюдо. Болсовер пильно дивився на нього; інші стали дивитися туди ж. Всі вже піднялися, але з місця не рухалися. До блюда було близько трьох футів.

— Уї Ван, ну, будь ласка, — попросила місіс Болсовер.

Мелоун не вірив своїм очам. Блюдо заворушилося. Воно тремтіло, потім, дрібно застукало по столу, як кришка на киплячому чайнику.

— Підніми його, Уї Ван! — просили все, радісно аплодуючи.

При світлі свічки, що яскраво горіла, було чітко видно, як блюдо піднялося і стояло, похитуючись, на ребрі, ніби намагаючись утримати рівновагу.

— Нахили його три рази, Уї Ван.

Блюдо три рази нахилилося, потім впало і більше не рухалося.

— Радий, що ви бачили це на власні очі. Найпростіша і переконлива форма телекінезу.

— У це неможливо повірити! — вигукнула Інід.

— Абсолютно згоден, — відгукнувся Мелоун. — Мої уявлення про можливе значно розширилися, і ви, містер Болсовер, сприяли цьому.

— Радий чути, містере Мелоун.

— Але мені все-таки незрозуміло, що за сили стоять за побаченим нами. Що ж стосується самого явища, то тепер у мене немає ані найменшого сумніву в його існуванні. Я знаю, що воно є. Бажаю вам усім на добраніч. Ні я, ні міс Челленджер, ми ніколи на забудемо цей вечір, проведений під дахом вашого будинку.

Коли молоді люди вийшли на вулицю і вдихнули свіже морозне повітря, їм здалося, що вони потрапили в інший світ. Тут снували таксі, які відвозили людей в місця розваг, в театри і кіно. Поки вони чекали кеб, до них підійшов Мейлі.

— Можу уявити собі ваші почуття. Дивлячись на цих метушливих самовдоволених людей, ви вважали, як мало знають вони про справжню різноманітність життя. Вам хочеться зупинити їх, розповісти, напоумити. Однак у відповідь вони назвуть вас шахраями або божевільними. Смішно, чи не правда?

— Мої думки в повному сум'ятті.

— Завтра все прийде в норму. Цікаво, як швидкоплинні такі враження. Ще станете переконувати себе, що вам все наснилося. Ну що ж, прощайте. Якщо я вам знадоблюся, завжди до ваших послуг.

Всю дорогу додому друзі — язик не повертається назвати їх закоханими — мовчали.

Вийшовши з кеба, Мелоун проводив дівчину до дверей квартири, але увійти не наважився. Він відчував, що зараз не зміг би винести глузувань Челленджера, які зазвичай, розважали його. На зразок тих, що почув краєм вуха.

— А, Інід... Так де ж твоє мале примаренятко? Витрушуй його прямо на підлогу, дай-но поглянути.

Вечірні пригоди завершилися, як і почалися, громовим реготом професора, який супроводжував Мелоуна до самого ліфта.

Розділ V

в якому наші ділові партнери переживають ще одну дивну подію

Мелоун сидів за бічним столиком в курильні Літературного клубу. Перед ним лежали записи Інід, зроблені нею після сеансу; в них було багато тонких спостережень, і Мелоун займався тим, що зводив їх враження воедино.

Біля каміну кілька чоловіків курили і розмовляли. Вони анітрохи не заважали журналісту — у нього, як у багатьох його колег, робота особливо кипіла на людях, у живій обстановці. Але тут хтось, помітивши його присутність, перевів розмову на спіритизм, і тоді зацікавлений Мелоун, відкинувшись у кріслі, прислухався.

Говорив відомий романіст Полтер. За цією розумною людиною водилася одна дивина: його абсолютно не хвилювало, на чиєму боці істина, і він завжди був готовий вжити всю міць свого інтелекту, щоб відстоювати, забави заради, наперед неправдиві погляди. Зараз він просто-рікував перед аудиторією, яка побожно його слухала і, тим не менш, була у дечому з ним не згодною.

— Наука, — говорив він, — поступово вимітає з нашого життя павутину помилок і забобонів. Світ схожий на старе захаращене горище, яке нарешті освітило сонце науки, і пил слухняно почав осідати на підлогу.

— Говорячи про сонце науки, — задав хтось підступне питання, — ви, напевно, маєте на увазі вчених на зразок Ломброзо*, або сера Вільяма Крукса, сера Олівера Лоджа,

---

* Чезаре Ломброзо (1835 — 1909) — італійський кримінолог. Ввів антропологічну кримінологію, яка вказує на спадковість кримінальності.

сера Вільяма Баррета, Ріше і тому подібних?

Полтер не звик до такого роду випадів і тому розлютився.

— Зовсім ні, сер, про цих суб'єктів я і не думав, — відрізав він. — Жодного з них не можна назвати справжнім вченим, тому що, незважаючи на всю популярність, у кожного дуже мало послідовників.

— Вони не вчені, а маніяки, — вставив своє слово художник Полліфакс, принижено відданий Полтеру.

Однак збити з пантелику незалежного журналіста Міллуорті — а саме він вступив в суперечку з письменником — було не так просто.

— Галілей мав славу божевільного свого часу, — заперечив він. — А як знущалися над Гарвеем*, який вперше заговорив про циркуляцію крові!

— Зараз важливіша циркуляція «Дейлі-газетт», — зауважив дотепник Меррібл, — вона явно під загрозою. Якщо в ній друкують таку дурницю, виходить, видавцям абсолютно наплювати, де правда, а де брехня.

— Цими спіритуалістами повинна займатися тільки поліція, — сказав Полтер. — Навіщо даремно витрачати сили і спрямовувати людську думку по хибному сліду? Навколо стільки усього потребує якнайшвидшого розв'язання. Треба займатися справою, а не дурницями.

Чоловік, що сидів поруч і весь цей час мовчав, Аткінсон, раптом заговорив:

— А мені здається, нашим ученим мужам слід було б приділити більше уваги парапсихології.

— Навпаки, набагато менше.

---

* Вільям Гарвей (1578 — 1657) — англійський лікар, анатом і природознавець, засновник сучасної фізіології та ембріології.

Створив вчення про кровообіг, описав мале і велике кола кровообігу.

— Менше вже нікуди. Вони повністю ігнорують проблему. Не так давно я спостерігав кілька випадків телепатичного зв'язку, про що збирався доповісти членам Королівського наукового товариства. Мій колега Вільсон, зоолог, тоді ж написав статтю на свою тему. Обидві роботи були відіслані одночасно; його доповідь затвердили, а мою — ні. А знаєте, як називалася його стаття? «Репродуктивна система гнойового жука».

Пролунав дружний сміх.

— Вірний вибір, — сказав Полтер. — Існування гнойового жука, щонайменше, не викликає сумнівів. Чого не можна сказати про всіх цих духів.

— Думаю, ви ґрунтовно знайомі з предметом, раз ваші твердження настільки категоричні, — пустотливо зауважив Міллуорті, тихий молодий чоловік з приємними манерами. — А ось у мене на це не вистачає часу. Скажіть, яку з трьох книг професора Кроуфорда ви вважаєте найважливішою?

— Ніколи не чув про такого вченого.

Міллуорті зобразив на своєму обличчі сильне здивування.

— Як так? Він визнаний авторитет у цій галузі. Його книги знайомлять читача з даними лабораторних досліджень. Не знати його робіт і обговорювати спіритизм — все одно, що розмовляти про зоологію, не читаючи Дарвіна.

— Не можна порівнювати науку і шарлатанство.

— Судити про речі, які спеціально не вивчав, — яка вже тут наука? — обурився Аткінсон. — Саме такі порожні розмови наштовхнули мене на думку познайомитися зі спіритизмом ближче: адже відомі вчені-спіритуалісти терпляче і серйозно дошукувались істини. Багатьом було

потрібно близько двадцяти років, щоб прийти до певного висновку.

— Чого варті всі їхні висновки, якщо початковий висновок абсурдний!

— Кожен з них витримав довгу внутрішню боротьбу, перш ніж увірував в істинність спіритизму. Я знаю кількох таких людей — у них за плечима довгий шлях пізнання.

Полтер сплеснув руками:

— Якщо так їм зручніше, нехай вірять в своїх приви-дів, але тільки не намагаються збити з пантелику мене — я хочу твердо стояти на землі.

— Швидше за ув'язнути у багні, — заперечив Аткінсон.

— Краще ув'язнути в багні з розсудливими людьми, ніж витати в хмарах з психами, — сказав Полтер. — Я зна-йомий з декількома спіритуалістами і переконаний, що половина з них дурні, а інша — шахраї.

Спочатку Мелоун прислухався до розмови з цікавістю, але потім в ньому стало рости роздратування. І раптом він вибухнув.

— Послухайте, Полтере, — сказав він, розгортаючи стілець в сторону сперечальників. — Саме такі, як ви, недотепи і йолопи, гальмують прогрес. За вашим власним словами, ви нічого про це не читали і, можу заприсягти-ся, нічого не бачили. Проте ви, користуючись своїм становищем і ім'ям, заслуженим на зовсім інших теренах, щосили намагаєтеся дискредитувати людей, які серйозно і ґрунтовно досліджують цю проблему.

— Он як? — відповів Полтер. — Не знав, що ви прийма-єте цю дурницю так близько до серця. У своїх статтях ви не наважуєтеся цього визнати. Отже, ви самі спіритуаліст. Але це перекреслює цінність статей.

— Я не спіритуаліст, але підходжу до проблеми неупереджено. Цим і відрізняється моя позиція від вашої. Ви називаєте цих людей шахраями і дурнями, але я напевне знаю, що серед них є такі, до яких ви навіть не доросли.

— Заспокойтеся, Мелоуне! — втрутився відразу кілька людей, але розлючений Полтер вже схопився зі стільця.

— Через таких, як ви, клуб скоро спорожніє! — вигукнув він, виходячи з кімнати. — У всякому разі, моєї ноги тут більше не буде. Навіщо мені вислуховувати образи!

— Що ви зробили, Мелоуне!

— Ледве втримався, щоб не викинути його за двері. Таким, як він, плювати на людські почуття і переконання. Цей успішний вискокча думає, що для нас його присутність велика честь.

— Впізнаю ірландський темперамент! — сказав Аткінсон, поплескуючи журналіста по плечу. — Прийдіть до тям, невгамовний духу, і заспокойтеся!

До речі, я хотів поговорити з вами. Навіть трохи затримався, чекаючи, коли ви покінчите зі справами.

— Хіба тут можна працювати? — гарячкував Мелоун. — Особливо коли цей осел бубонить за спиною.

— Я не затримаю вас довго. Відомий медіум Лінден, той, про якого я вам вже казав, проводить сьогодні сеанс в психотерапевтичному коледжі. У мене є зайвий квиток, підете?

— Ще б пак!

— Можу поділитися ще одним. Залишив його для Полтера, але він сьогодні нестерпний. Лінден нічого не має проти скептиків, але не терпить агресивних людей. Кому б віддати квиток?

— Міс Челленджер пішла б із задоволенням. Ви її знаєте, ми разом працюємо.

- Прекрасно. Ви їй повідомте?
- Звісно.
- Сеанс почнеться о сьомій годині. Психотерапевтичний коледж, не забудьте. Той, що знаходиться в районі Голландського парку.
- Я знаю де це. Дякую. Міс Челленджер і я прийдемо вчасно.

Отже, парочка знову вирушила на пошуки нових спіритуалістичних пригод. Вони підібрали на Вімпол-стріт Аткінсона і поїхали далі через заповнений автомобілями центральний район, що витягнувся від Оксфорд-стріт і Бейсуотера до Ноттінг-Хілла і величних будівель Голландського парку. Таксі зупинилося біля одного з особняків — великого гарного будинку, що стояв трохи осторонь від дороги. Їм відкрила двері вишколена покоївка. В холі м'яке матове світло падало на блискучу гладь лінолеуму, висвітлюючи в кутах статуї з білого мармuru і бездоганно відполіровані предмети з дерева.

Жіноче чуття підказало Інід, що вона опинилася в добре обладнаному солідному закладі з талановитим керівництвом. Його уособлювала приємна дама, мабуть шотландка, яка зустріла їх в холі. Дама привітала Аткінсона як старого друга, а той представив її журналістам як місіс Огілві.

Мелоун знав і раніше, що вона разом з чоловіком створила цей унікальний заклад, що став центром психічних досліджень і вельми дорого їм вартуюче в плані не тільки матеріальних, але фізичних і душевних витрат.

— Лінден з дружиною вже прийшли, чекають нагорі, — сказала місіс Огілві. — За його словами, умови для сеансу відповідні. Решта — у вітальні. Не хочете до них приєднатися?

На сеанс зібралося досить багато людей, серед них були як відомі фахівці в області парапсихології, так і новачки, заінтриговано зиркавших по сторонах. Високий чоловік, що стояв біля дверей, повернувся, і молоді люди побачили відкрите рудобороде лице Алджернона Мейлі. Вони потисли одне одному руки.

— Поглиблюєте знання, містере Мелоун? Про попередній сеанс ви написали вельми об'єктивно. Хоча ви і неофіт, але, потрапивши в святилище, ведете себе гідно. Ви чимось налякані, міс Челленджер?

— Думаю, мені нема про що турбуватися, якщо ви поруч, — відповіла дівчина.

Мейлі засміявся.

— Те, що ви побачите зараз — матеріалізація духу, — досить вражаюче видовище. Для вас, Мелоуне, воно буде дуже повчальним, так як підкріплюється фотографіями та іншим. До речі, замовте собі знімок. Знаменитий Хоуп працює нагорі.

— А ось фотографії я завжди вважав фальшивками.

— Навпаки, тут як раз важко причепитися — доказ наявності. Я був присутній при дюжині розглядів, і кожен раз правда виявлялася на нашому боці. Небезпечно інше — спраглі сенсації пройдисвіта-журналісти, які публікують фотографії, супроводжуючи їх безграмотними поясненнями. Ви тут кого-небудь знаєте?

— Нікого.

— Висока красива дама — герцогиня Россландська. Літне подружжя біля каміну — лорд і леді Монтнуар. Щирі, доброзичливі люди. Не багато аристократів дозволяють собі так серйозно і неупереджено ставитися до спіритизму. А ось ця балакуча жінка — міс Бедлі, світська

дама; вона відвідує всі сеанси — типова любителька гострих відчуттів. Завжди найяскравіша, голосніша за всіх, але за цим — порожнеча. Тих двох чоловіків не знаю. Здається, наукові співробітники з університету. Огрядний чоловік, що стоїть поруч з дамою в чорному, сер Джеймс Сміт; в останній війні вони втратили двох синів. А високий, чорнявий, загадкового вигляду чоловік — відлюдник Барклей, він виходить зі своєї кімнати тільки для того, щоб взяти участь у сеансах.

— А чоловік в рогових окулярах?

— Зарозуміла особа на прізвище Вітербі, що заблукав у темних лабіринтах масонства і теософії. Один з тих, що просторікують, побожно знизивши голос, про якісь таємниці, які насправді такими не є. Такі, як він, вважають спіритизм з його дійсно глибокими і нерозгаданими таємницями, явищем вульгарним, бо він приносить розраду простим людям. Любить читати книги, присвячені культу Афіни Паллади, древнім і існуючим понині шотландським ритуальним обрядам і фігуркам Бафомета. Еліфас Леві — його пророк.

— Звучить досить науково.

— Повна маячня. А, добридень. Ось і наші спільні друзі.

Прийшли Болсовери, обидва розпалені, рум'яні і добродушні. В спіритизмі немає поділу на класи, в ньому зрівняні все, і прибиральниця з даром медіума шанована більше мільйонерки. Герцогиня якраз звернулася до них з проханням дозволити їй якось бути присутньою у них на сеансі, коли в кімнату квапливо увійшла місіс Огілві.

— Здається, вже всі в зборі, — сказала вона. — Пора йти наверх.

Медіум та його дружина очікували їх на другому поверсі, в просторій затишній кімнаті, з розставленими по

кругу стільцями. Невелика ділянка кімнати була огорожена порт'єрами, утворюючи кабінку.

Містер Лінден виявився вельми чемною, повною людиною з великим, ретельно поголеним обличчям. Його блакитні очі задумливо дивилися на світ, а світла копиця кучерявого волосся дибки стояла на маківці. Медіум був людиною середнього віку. Дружина виглядала молодшою за нього, на її обличчі застиг вираз невдоволення, звичайний для змучених побутом домогосподарок, але погляд проникливих очей миттєво теплішав, варто було їй тільки подивитися на обожнюваного чоловіка.

Вона повинна була по ходу справи вносити необхідні пояснення і стежити за станом чоловіка, коли він впадав у транс.

— Сідайте, будь ласка, — запросив медіум. — Добре, якщо чоловіки і жінки сидітимуть разом. Не кладіть ногу на ногу, це заважає циркуляції. Якщо матеріалізація вдасться, прошу не торкатися до оболонки — ви можете нашкодити мені.

Нишпорки з університету презирнулися. Їх недовірливі погляди не сховалися від Мейлі.

— Таке буває, — пояснив він. — Я сам був присутній при двох випадках сильних кровотеч у медіумів.

— А що є причиною? — поцікавився Мелоун.

— При матеріалізації використовується ектоплазма медіума. Тому необережне поводження б'є по ньому. Якщо пошкоджується шкіра, у медіума буде синяк. Якщо слизова — кровотеча.

— А якщо нічого немає, то нічого і не буде, — сказав, посміхнувшись, університетський спостерігач.

— Коротко поясню вам, що тут станеться, — сказала

місіс Огілві, коли всі посідали. — Містер Лінден не буде усамітнюватися в кабінці, а залишиться зовні, благо добре переносить червоне світло, так що ви зможете на власні очі переконатися, що під час сеансу він не підніметься зі свого стільця. Місіс Лінден, перебуваючи по іншу сторону кабінки, буде стежити за перебігом подій. А тепер можете оглянути кабінку. Крім того, попрошу кого-небудь з присутніх замкнути двері, а ключ залишити у себе.

Кабінка являла собою щось на зразок спорудженого з порт'єр намету; стояла вона на щільному дерев'яному настилі. Університетські співробітники обнишпорили усе навколо, всюди встромлювали свій ніс і навіть пострибали на дошках. Однак нічого підозрілого не виявили.

— А навіщо потрібна кабінка? — пошепки запитав Меллоун у Мейлі.

— Служить резервуаром для ектоплазми — випаровуючись з тіла медіума, вона конденсується в ній. Інакше розсіялася б по всій кімнаті.

— А може, і не тільки для цього, — єхидно зауважив один з університетських, почувши їх краєм вуха.

— І така думка є, — філософськи відповів Мейлі. — Тому я завжди схвалюю перевірки і спостереження. Але зараз, коли медіум знаходиться ззовні, це звинувачення бездоказово.

На тому і зійшлися.

Медіум сидів по один бік намету, його дружина — по інший. Світло вимкнули, залишивши тільки одну крихітну лампочку червоного кольору, яка дозволяла розрізняти лише контури предметів.

У міру того як очі звикали до темряви, стали проступати і деталі.

— Спочатку трохи ясновидіння, — оголосила місіс Лінден.

Її поза — руки на колінах і впевнена постава втаємниченої — змусили Інід посміхнутися і згадати місіс Джарлі з її восковими фігурками.

Лінден, поки ще не входячи в транс, почав віщати. Виходило це у нього не дуже добре. Можливо, заважали дуже різні люди, що зібралися — занадто багато різноспрямованих вольових імпульсів сконцентрувалося в відносно невеликому просторі. Саме так пояснив це сам Лінден, давши кілька ніким не упізнаних портретів. Але Мелоуна більше шокувало інше. Він бачив, як гості активно підказували медіуму. Звичайно, провини Ліндена тут не було, але підказки псували враження.

— Бачу карооку молоду людину з довгими вусами.

— Це знову ти, дорогий? — вигукнула міс Бедлі. — Він хоче що-небудь передати?

— Шле вам привіт і просить сказати, що ніколи не забуде.

— Впізнаю його. Він весь в цих словах! Моя перша любов, — оповістила вона голосним шепотом присутніх.

— Він приходить завжди, не пропускає жодного сеансу. Містер Лінден кожен раз викликає його з мороку.

— Зліва виник юнак у військовій формі. Над його головою бачу символ, схожий на православний хрест.

— Джим! Це ж Джим! — викрикнула леді Сміт.

— Так. Він кивнув.

— Це, напевно, пропелер, а не хрест. Адже він служив у Військово-повітряних силах, — сказав сер Джеймс.

Мелоун і Інід не могли приховати свого розчарування. Мейлі відчував себе ніяково.

— Поки все йде абияк, — шепнув він Інід. — Але почекайте трохи. Побачите, справа налагодиться.

Далі, дійсно, становище дещо виправилася, і в одному з описів Мелоун майже впізнав професора Саммерлі. Але думка про те, що Лінден міг бути присутнім на попередньому сеансі, змусила журналіста поставитися до його слів скептично. Робота місіс Деббс здавалася Мелоуну більш переконливою.

— Зачекайте, — повторив Мейлі.

— Медіум переходить до матеріалізації, — оголосила місіс Лінден. — Прохання при появі фігур ні в якому разі не торкався до них руками. Тільки якщо дозволить Віктор — наставник медіума.

Тим часом сам медіум, сівши глибше в крісло, став глибоко дихати, видихаючи повітря через рот. Нарешті він затихнув, щелепа відвисла — мабуть, впав у несвідомий стан. Раптом він заговорив, але його голос належав тепер, здавалося, людині більш витонченій і освіченій.

— Добрий вечір! — сказав він.

По кімнаті зашелестіло:

— Добрий вечір, Вікторе!

— Сьогодні не дуже хороша вібрація. Заважає деякий скептичний настрій, але він, на щастя, не домінує, і тому постараємося домогтися результатів. Мартін Лайтфут робить все, що може.

— Це його помічник, індіанець.

— Думаю, варто завести грамофон, музика завжди допомагає.

— Найкраще духовний гімн, але можна і світську музику. Поставте що-небудь на ваш розсуд, місіс Огілві.

Пролунав скрегіт — голка не відразу встала на місце. Але ось зазвучав гімн «Веди нас, Дивний світе». Присутні стали тихо підспівувати. Потім місіс Огілві змінила пла-

тівку, поставивши «Боже, ми знаходимо підтримку в минулих століттях».

— Вони часто самі змінюють платівки, — сказала місіс Огілві, — але сьогодні слабка енергія.

— Все в порядку, — промовив той самий голос. — Енергії вистачило б і сьогодні, місіс Огілві, але ми бережемо її для матеріалізації. Мартін каже, що все йде успішно.

Порт'єра біля входу в кабінет заколихалося, роздуваючись, як від вітру. І дійсно, майже відразу ж всі присутні відчували його крижаний порив.

— Як холодно, — прошепотіла Інід, тремтячи всім тілом.

— Насправді холодно — це не суб'єктивна реакція, — пояснив Мейлі. — Що і довів свого часу містер Гаррі Прайс, заміривши температуру. Те ж зробив і професор Кроуфорд.

— Боже! — почувся здавлений голос. Він належав прихильнику масонства, любителю всього таємничого, який, напевно, вперше зустрівся зі справжньою таємницею. Порт'єри розсунулися, і з кабінету безшумно вислизнула людська фігурка в чорному вбранні. Тремтячи і ніби боячись метаморфози, що з нею сталася, вона завмерла якраз між добре видимим в кріслі медіумом і місіс Лінден, що схопилася з крісла. Вона як могла намагалася заспокоїти і підбадьорити видіння.

— Не хвилюйтеся так, люба. Все гаразд. Вас ніхто не скривдить.

— Вона з тих, хто тут вперше, — пояснила місіс Лінден гостям. — Багато що лякає її. І це природно. Ми б теж злякалися, перенесися ми миттєво в їхній світ. Все добре, люба. До вас постійно прибувають сили. Все йде нормально.

Видіння наблизилося до людей. Всі завмерли, не зводячи очей з самотньої постаті. Міс Бедлі нервово захихотіла. Охоплений жахом Вітербі відкинувся назад і важко дихав. Мелоун і Інід не відчували страху, а, навпаки, згорали від цікавості. З вулиці долинав одноманітний шум. Там йшло звичайне життя, а тут вони перебували віч-на-віч з таємничою примарою. Вражаюче!

Видіння повільно рухалося по колу. Ось воно порівнялося з Інід, опинившись якраз навпроти джерела світла. Нахилившись вперед, дівчина могла чітко розгледіти жіночий силует. Це була літня жінка, риси її обличчя ставали все виразнішими.

— Це Сьюзен! — вигукнула місіс Болсовер. — О, Сьюзен, чи впізнаєш ти мене?

Фігурка повернулася до неї і ствердно кивнула.

— Звичайно ж, любя, це твоя сестра Сьюзен! — скрикнув і її чоловік. — Вона завжди ходила в чорному. Поговори з нами, Сьюзен!

Видіння похитало головою.

— У перший раз вони ніколи не говорять, — пояснила місіс Лінден. Її спокій і ділове ставлення до подій контрастувало з нервовою реакцією інших.

— Боюся, вона довго не протримається. Ось... вже зникла.

Фігурка, зробивши кілька незграбних кроків в напрямку кабінки, ніби провалилася під землю — у всякому разі, так здалося гостям. Більше вони її не бачили.

— Потрібна музика! — вирішила місіс Лінден.

Всі полегшено зітхнули і заворушилися.

Зазвучала приємна мелодія.

Несподівано порт'єри знову зрушилися і з'явилося ще одне видіння.

Це була зовсім юна дівчина з довгим розпущеним волоссям. Вона швидко та рішуче попрямувала до середини кола.

Місіс Лінден задоволено засміялася.

— Ось тепер буде цікавіше, — сказала вона. — До нас прийшла Люсіль.

— Добрий вечір, Люсіль, — привітала дівчину герцогиня. — Ми бачилися місяць тому, коли медіум проводив сеанс на Малтреверс-Тауер.

— Звичайно, я пам'ятаю вас. До вас ще приходив маленький хлопчик Томмі. Ні, не називайте його мертвим. У нас більше життя, ніж в людей. Ми і живемо веселіше, граємося, пустуємо. — Люсіль говорила дзвінким голосом, її англійська була бездоганною. — Зараз я вам покажу, що ми тут можемо робити, — сказала вона і попливла по підлозі в граціозному танці, весело насвистуючи мелодію. — Бідна Сьюзен ще не може так танцювати. У неї немає практики. А Люсіль навчилася володіти новим тілом.

— Ти пам'ятаєш мене, Люсіль? — запитав Мейлі.

— Звичайно, містер Мейлі. Вас не можна забути: ви такий великий, та ще з рудою бородою.

Тут Інід вдруге в житті довелося вщипнути себе, щоб переконатися, що вона не спить. Звідки взялося це витончене створіння, сівши тепер на стілець в центрі кола?

Що це? Чи справді матеріалізована ектоплазма, що служить тимчасовим притулком духу померлих людей? Обман почуттів? Шахрайство? Потрібно було вибирати щось одне з трьох. Обман почуттів відпадав відразу: не могло ж усім привидітися одне і те ж! Шахрайство? Але видіння різуче відрізнялися одне від одного. Дівчина була значно вище за літню жінку і, на відміну від тієї, мала біляве волосся.

Крім того, перед сеансом кабінку ретельно обстежили і тоді ж переконалися, що її пристрій виключає можливість обману. Залишалося тільки визнати, що все відбувається насправді. А якщо так, які захоплюючі перспективи обіцяє подібне відкриття! Людству воістину слід було б кинути все і зайнятися цим феноменом.

Тим часом природність Люсіль заспокоїла навіть найвразливіших і нервових людей, все поступово освоїлися і відчували себе вільно. Дівчина з готовністю відповідала на питання, що сипалися з усіх боків.

— Де ти жила, Люсіль?

— На це питання краще відповім я, — втрутилася місіс Лінден. — Потрібно економити енергію. Люсіль жила в Америці, її рідний штат — Південна Дакота, вона померла у віці чотирнадцяти років. Деяко з наведених нею даних ми перевіряли.

— Ти рада, що померла, Люсіль?

— Мені тут краще. Але шкода матусю.

— Вона нічого не знає про тебе?

— Від бідної неньки мене відокремлює стіна з забобонів. Мені важко пробитися до неї.

— Ти щаслива?

— Дуже.

— А це не гріх, що ти приходиш до нас?

— Раз Бог дозволяє, значить, не гріх. А ось вам грішно сумніватися в Ньому.

— Яку ти сповідувала релігію?

— Католицизм.

— Це правильна релігія?

— Все релігії правильні, якщо допомагають людині стати краще.

— Виходить, байдуже, до якої церкви належати?

— Важливо, що люди роблять, а не у що вірять.

— Розкажи ще що-небудь, Люсіль.

— У мене мало часу. До вас хочуть прийти багато. Якщо я витрачу всю енергію, не залишиться іншим. Знайте тільки — Бог дуже добрий. Ви, нещасні люди, навіть не уявляєте, який Він добрий та великодушний: у вас на землі так похмуро і непривітно. Але це для вашої ж користі. Вам дається шанс заслужити небесне блаженство. А потрапивши сюди, ви зрозумієте, який Він великий і прекрасний.

— Ти бачила Його?

— Що ви! Як можна бачити Бога? Він зовні нас і все-редині, він усюди — Його неможливо побачити. Але я бачила Христа. Він був у сяйві. А зараз прощайте... — Дівчина зробила крок в сторону кабінки і розчинилася в темряві.

Мелоун не знав, яке потрясіння приготувала йому доля на сьогоднішній вечір. З кабінки повільно вийшла жінка. Невисокого зросту, смаглява, при тілі. Місіс Лінден сказала їй кілька підбадьорливих слів, а потім підійшла до журналіста.

— Вона прийшла до вас. Увійдіть в коло і наблизьтесь до неї.

Мелоун зробив кілька кроків вперед, вдивляючись зі страхом в обличчя примари. Відстань між ними була не більше фута. Щось знайоме вгадувалося в обрисах великої голови, важкої, ставної фігури. Він наблизився майже впритул до видіння, напружуючи зір щосили. Йому здалося, що риси обличчя видіння постійно змінюються, як ніби хтось невидимий продовжує ліпити його.

— Мамо! — крикнув він. — Мамо!

В ту ж секунду жінка в радісному пориві простягла до нього руки.

Рух був настільки різким, що вона втратила рівновагу і розтанула.

— Вона вперше з'явилася перед людьми, тому і не могла говорити, — діловито пояснила місіс Лінден. — Це була ваша мати.

Мелоун повернувся на своє місце абсолютно приголомшений. Всю силу таких явищ розумієш, коли справа стосується особисто тебе. Його мати! Через десять років після смерті вона знову стояла перед ним. Чи міг би він покластися, що це дійсно була його мати? Ні, не міг би. Але серце говорило: так, це вона. Мелоун був вражений до глибини душі.

Але незабаром нові дива захопили його. З кабінки швидким кроком вийшла молода людина і попрямувала до Мейлі.

— Привіт, Джоку! Привіт, друже! — радісно зустрів його Мейлі. — Мій племінник, — представив він присутнім юнака. — Завжди приходить, коли Лінден проводить сеанс.

— Енергія убуває, — пролунав чистий юнацький голос. — Мені доведеться скоро піти. Я такий радий нашій зустрічі, дядько. Відмінно бачу тебе при цьому світлі, краще, ніж ти мене.

— Знаю, Джоку. Ви можете бачити і в повній темряві. Я розмовляв з твоєю матір'ю, говорив, що бачив тебе. Вона боїться таких зустрічей, твердить, що це великий гріх.

— Я так і припускав. Вона думає, що тут не обійшлося без диявола. О, як жалюгідні і убогі такі вистави! Зрештою люди зрозуміють... — юнак не витримав і розридався.

— Не осуджуй свою матір, Джоку, адже вона щиро вірить в це.

— Я і не засуджую. Згодом вона дізнається правду. Наближається день, коли істина відкриється всім, і тоді впадуть прогнилі церкви, ніхто не буде рабські сповідувати їх жорстокі вчення, в яких Бог виглядає карикатурою на себе.

— Джоку, ти став єретиком!

— Любов, дядько, любов! Тільки вона береться до уваги. Вір у що хочеш, але тільки будь добрий і милосердний, як заповідав Христос.

— Ви бачили Христа? — запитав хтось із присутніх.

— Ще ні. Але, сподіваюся, такий час прийде.

— Він хіба не на небі?

— Небесних сфер багато. Я піднявся невисоко. Але тут все одно чудово.

Під час цієї бесіди Інід подалася трохи вперед. Очі її звикли до темряви, і тепер вона бачила набагато краще. Дівчина могла поклястися, що чоловік, якій стояв поруч неї, не був людиною, але в чому полягала різниця, відповісти не змогла б. Дивним блідо-жовтим відтінком лиця він різко відрізнявся від чоловіків і жінок, що сиділи в кімнаті.

Тримався цей юнак теж якось неприродно, нагадуючи ходою рух хворих людей, зтягнутих в корсет.

— А тепер, Джоку, — попросив Мейлі, — розкажи щось всім нам. Ну, хоча б про своє життя там.

— Ні, дядьку, не можу.

— Ну, будь ласка, Джоку, нам так хочеться послухати тебе.

— Треба просвіщати людей. Говоріть їм, чим є смерть насправді, — заговорив привид. — Бог хоче, щоб люди дізналися про це. Тому Він і посилає нас. Смерті немає.

Ви ніби переходите в іншу кімнату. Важко повірити, що ти помер. Я сам довго не вірив, поки не побачив старого Сема — бо в його смерті сумніватися не доводилося. І тоді я з'явився своєї матері. Але вона, — голос юнака здригнувся, — не визнала мене.

— Не переймайся так, дорогий Джоку, — сказав Мейлі. — Вона ще прийде до вищої мудрості.

— Просвіщайте людей! Навчайте їх! Це важливіше за все на світі. Якби газети, залишивши всього на тиждень балаканину про футбол, приділили б таку ж увагу спіритизму, люди дізналися б нарешті істину. Загальне нещасття...

Щось яскраве метнулось в напрямку кабінки, миттєвий спалах — і юнак зник.

— Енергія скінчилася, — сказав Мейлі. — Бідний хлопчик тримався до кінця. Схоже на нього. Він і вмирав так само.

Всі мовчали. Зазвучала музика. Порт'єри заколихались — хтось намагався вийти з кабінки, але місіс Лінден, схопившись зі стільця, стала на перешкоді. Медіум вперше за весь сеанс заворушився в кріслі і застогнав.

— Що трапилося, місіс Лінден?

— Неповна матеріалізація — у цієї примари була відсутня нижня частина обличчя. Хтось міг злякатися. Думаю, на сьогодні досить. Енергія майже на нулі.

Сказано — зроблено. Потроху кімната освітілася. Медіум лежав, відкинувшись у кріслі, обличчя його було блідим, на лобі виступив піт. Дружина метушилася навколо нього, розстібаючи комір і змочуючи водою обличчя.

Гості, розбившись на групи, обговорювали побачене.

— Чудово! — вигукувала місіс Бедлі. — Неповторне видовище! Шкода тільки, що ми не побачили частково матеріалізований дух.

— Ні, дякую, — сказав містик, що втратив більшу частину своєї зарозумілості. — Для моїх нервів це занадто.

Аткінсон підійшов до вчених.

— Що ви про це думаєте? — запитав він.

— У Масклін-Холі сеанс пройшов вдаліше, — відповів один з них.

— Помилуй, Скотт! — обірвав його другий. — Це не справедливо. Ти сам визнав, що кабінка порожня.

— Те ж саме можна сказати і про сцену Масклін-Холла.

— Але у Ліндена немає своєї сцени. Він не може використовувати театральну машинерію.

— *Populus vult decipri**, — відповів перший, знизавши плечима. — Залишаюся при своїй думці. — І він попрямував до виходу з виглядом людини, яку не так просто обдурити, а його менш скептичний друг поспішив за ним, продовжуючи сперечатися.

— Ну, що ви на це скажете? — сказав Аткінсон. — Є такий тип вчених, які несприйнятливі до нового знання і залишилися у забобонах. Вони з усіх сил напружують свої мізки, щоб відшукати бокові колії, хоча перед ними — пряма дорога. Коли людство вступить в царство розуму, ці люди будуть плестися в хвості.

— Ні, — промовив Мелоун, сміючись. — Замикати хід будуть єпископи. Так і бачу, як вони, збившись до купи, йдуть, плутаючись у сутанах, і останніми входять в царство істини.

— Щось аж надто суворо, — не схвалила Інід. — Серед них багато хороших людей.

---

* Римський афоризм: «Народ бажає бути обдуреним і, отже, буде обдурений».

— Звичайно, багато. Але тут причини чисто психологічного порядку. Всі вони люди похилого віку, їх мозок вражений склерозом і насилу сприймає нове. В цьому немає їхньої вини, але факт залишається фактом. Чого ви замовкли, Мелоун?

А той знову побачив перед собою маленьку приосадукувату фігурку, згадавши, як почувши його голос, вона з темряви радісно простягла до нього руки.

Розділ VI

де читач знайомиться з характером і звичками злочинця

Залишимо на певний час наших героїв, з якими ми здійснили захоплюючу подорож до хиткого та туманного, але нескінченно важливого для людства світу, іншого досвіду та іншої думки, і перейдемо тепер до спостереження за дослідниками. Увійдемо в будинок Ліндена і вдивімося в життя професійного медіума з усіма її світлими і темними сторонами.

Щоб потрапити до нього, пройдемо по гучній Тоттенхем Корт роуд, де розмістилися великі меблеві магазини, і звернемо на тиху вуличку, що веде до Британському музею, суцільно забудовану одноманітними будинками.

Вулиця ця іменується Тулліс-стріт, а будинок під номером сорок саме той, який нам потрібен.

Він нічим не вирізняється з-поміж інших — такий же сірий та невиразний. Піднінемося сходами до темної від часу двері, через віконечко якої боязкий відвідувач може побачити в передпокої на маленькому круглому столику величезну Біблію в позолоченій палітурці, і підбадьоритися духом.

Відкриємо безвідмовним ключем уяви замкнені двері і, пройшовши похмурий хол, піднінемося нагору вузькими сходами. Хоча майже десята година ранку, ми знайдемо знаменитого медіума ще в спальні. Не треба забувати, що вчора ввечері він провів важкий сеанс — для відновлення сил потрібен час.

Коли ми так безцеремонно розчинили двері в спальню, медіум сидів в ліжку, спершись на подушки і тримав на колінах піднос з сніданком. Якщо б зараз його побачили ті люди, що молилися разом з ним в спіритуалістичних церквах або побожно слухали його на сеансах, де він демонстрував найбільші здібності духу, то вони, ймовірно, не змогли б стримати усмішки.

При тьмяному ранковому світлі обличчя його здавалося болісно блідим, а кучеряве волосся безглуздою копицею здіймалися над високим чолом, яке свідчило про гострий розум. Розкритий комір нічної сорочки відкривав масивну, бичачу шию, а широкі груди і плечі свідчили про незвичайну силу. Він жадібно поглинав сніданок, одночасно розмовляючи зі своєю чорноокою жвавою жіночкою, яка присіла на край ліжка.

— Так ти вважаєш. Мері, що все пройшло непогано?

— Стерпно, Томе. Там були двоє, вони всюди тицали носи, винюхували і випитували. Називають себе вченими. Боюся, в присутності таких пройдисвітів навіть у біблійних патріархів опустилися б руки. Який вже тут союз сердець, про який говориться в Біблії.

— Ти абсолютно права! — вигукнув Лінден. — Герцогиня була задоволена?

— Думаю, дуже. І Аткінсон, хірург, теж. Був ще новий гість, журналіст Мелоун. Лорду і леді Монтнуар, а також

серу Джеймсу Сміту і містеру Мейлі з'явилися їхні близькі.

— Не вдалася частина вчора, присвячена ясновидінню. В голову увесь час лізли їх дурні думки, на кшталт: «Це напевно мій дядько Сем...» Дуже заважає.

— А вони думають, що допомагають. Таких людей багато. Інших збивають з пантелику, а себе тільки обманюють.

— А ось в транс я увійшов легко і радий, що матеріалізація вдалася. Але сил втратив багато. Сьогодні вранці я як вичавлений лимон.

— Так, тобі добре дісталось. Мабуть, треба поїхати в Маргіт відпочити.

— Може, на Великдень вдасться викроїти тиждень. Читання думок і ясновидіння ще куди не йшло. А ось матеріалізація мене дуже виснажує. Але я ще не такий поганий, як Хеллоуз. Той, кажуть, після сеансів не може перевести дух і валиється на підлогу.

— Кажуть, — з гіркотою підтвердила дружина. — Його кожен раз відпоюють віскі. Він уже не може обійтися без алкоголю, і скоро у нас буде ще один медіум-п'яниця. Все наперед відомо. Стережися цього, Томе!

— При нашій професії не можна вживати міцні напої і краще бути вегетаріанцем. Але закликати до цього я не можу, тому що сам об'їдаюся яйцями і беконом. Господи, Мері! Вже більше десяти, а я чекаю вранці декількох клієнтів. Треба трохи підзаробити.

— Гроші прямо тануть, Томе.

— До чого нам зайві гроші? На життя є — і вистачить. Сядемо на міліну — про нас подбають.

— Медіуми, я кі втратили сиду нікому не потрібні. Про них швидко забувають.

— Забувають багатії, а не справжні спіритуалісти, —

палко заперечив Том Лінден. — Соромно згадати, як якась леді або якась графиня, розсипається у подяках медіуму, що дарував спокій їхнім душам, а потім спокійнісінько дає померти йому в канаві або гнити заживо в будинку для літніх людей. Взяти хоча б бідного старого Твіді або нещасного Сомса — жили на жебрацьку пенсію, а газети тільки й знають, що дзвонять на весь світ, що медіуми купуються в розкоші. Та будь-який фокусник зі своїми безглуздими трюками живе краще нас!

— Не хвилюйся, любий! — сказала жінка, ласкаво гладячи Ліндена за скуйовдженої гриві. — З часом кожному дається по заслугах.

Лінден засміявся:

— Це в мені вирує валлійська кров. Бог з ними! Нехай багаті тримаються за свої статки, а фокусники гребуть свої брудні гроші. Вони все одно не вміють ними зі смаком розпорядитися. Сплачують податок на спадщину — ось і вся радість. От якби у мене були їхні гроші...

У двері постукали.

— Пане професоре, прийшов ваш брат Сайлас.

Подружжя скрушно презирнулися.

— Ще й це, — сумно промовила місіс Лінден.

Лінден знизав плечима:

— Заспокойся, Мері. Скажи, що я зараз спущуся. Піди, склади йому компанію, а я приєднаюся до вас за чверть години.

Зазначений час ще не минув, а він уже вийшов до вітальні, де зазвичай приймав відвідувачів, і відразу помітив, що розмова у дружини з гостем не клеїться. Сайлас Лінден був великим людиною могутньої статури і чимось невловимо нагадував старшого брата, хоча в тому були

відсутні привітність і добросердя медіума, а в рисах обличчя читалися жорстокість і грубість. Голову прикрашала така ж копиця густого волосся, але важка нижня щелепа говорила про впертість.

Він сидів біля вікна, склавши на колінах веснянкуваті руки. Ці руки складали головне багатство Сайласа Ліндена: він був професійним боксером, грозою рингу, і у свій час його називали одним з кращих в напівсередній вазі. Але це залишилося в минулому, тепер він переживав важкі часи, про що свідчили потертий твідовий піджак і стоптані черевики. Втім, він знайшов вихід — тягнув гроші з брата.

— Салют, Томе, — хрипко вітав він Ліндена і, дочекавшись, коли Мері вийшла з кімнати, шепнув: — Чи не знайдеться у тебе ковтка віскі? Голова розколюється. Вчора зустрів в «Адміралі Верноні» корешів по клубу. Не бачив їх сто років. Здорово погуляли!

— Вибач, Сайласе, — відповів медіум, сідаючи за робочий стіл, — але ми не тримаємо в будинку спиртне.

— Який же ти спіритуаліст без спиртного? — незграбно пожартував Сайлас. — Гаразд, давай грошима. Фунта досить — я зовсім на міліні.

Том Лінден дістав з шухляди банкноту.

— На, тримай. Поки у мене є гроші, я тебе не залишу. Але на минулому тижні ти отримав вже два фунта. Невже все витратив?

— До останнього пенса. Клянуся! — Сайлас поклав гроші в кишеню. — Послухай, Томе, хочу поговорити з тобою відверто, як чоловік з чоловіком.

— Слухаю тебе, Сайласе.

— Ось, поглянь. — Боксер показав горбок на руці. —

Змістилася кістка. Бачиш? Тепер нічого не виправити. Це сталося, коли я в третьому раунді нокаутував Керлі Дженкінса. Хоча краще сказати, що я нокаутував себе. І на все життя. Що я тепер можу? Провести показовий бій і тільки. Для справжнього боксу вже не годжуся, моя права вийшла з ладу.

— Мені шкода, Сайласе.

— А мені як шкода! Але мова про інше. Мені потрібно якось заробляти на життя. А як? Що може робити колишній боксер? Працювати викидайлом в ресторані? Ні вже, дзуськи! Ти розкажи мені краще, Томе, як стати медіумом?

— Медіумом?

— Чого ти дивуєшся? Якщо ти з цим справляєшся, то я і поготів.

— Але ти не медіум.

— Слухай, залиш... Побережи запал для газет. Ми свої люди. Краще скажи, як ти проробляєш свої штучки?

— Але я нічого не проробляю...

— За нічого не платять чотири або навіть п'ять фунтів на тиждень. Не клей дурня, Томе. Мене не проведеш — не з тих я телепнів, що платять гроші, щоб посидіти годинку в темряві. Тут тільки ти і я. Ну, як ти це робиш?

— Що саме?

— Ну, хоч постукування. Раз я бачив, як ти, сидячи за столом, задавав питання, а відповіді через стукіт приходили звідкись зверху, з боку книжкової полиці. Як у тебе виходять такі фокуси?

— Повторюю тобі, я нічого не роблю! Все відбувається само собою.

— Хай йому грець! Але мені ти можеш сказати, Томе? Буду мовчати, як риба. Треба ж мені заробляти собі на прожиток...

І тут, другий раз за ранок, валлійський темперамент медіума дав про себе знати.

— Нахабний, безсоромний покидьоку! Ось такі, як ти, і ганьблять спіритизм. Невже ти думав, що я обманюю людей? Геть з мого будинку, невдячна свиня!

— Прощу без образ! — прогарчав вимагач.

— Геть звідси, а то не подивлюсь, що ти мій брат, і спущу зі сходів!

Сайлас стиснув кулаки, очі його налилися кров'ю. Але думка про майбутню випивку трохи заспокоїла його.

— Гаразд, підю, — пробурчав боксер і попрямував до дверей. — І без твоєї допомоги обійдуся. — Але коли він стояв уже на порозі, образа раптом переважила в ньому розсудливість. — Чортів лицеміре, жалюгідний фокуснику! Я ще поквитаюся з тобою! — І він з силою зачинив за собою двері.

Місіс Лінден вихором увірвалася в кімнату.

— Мерзенний негідник! — викрикнула вона. — Я чула останні слова. Що йому від тебе треба?

— Просив зробити його медіумом. Думає, що це все — фокуси, і хотів навчитися їм.

— Дурень, але лихо не без добра. Тепер він не наважиться тут з'явитися.

— Ти так думаєш?

— Та я просто не впускаю його в будинок. Так схвилювати тебе! Ти весь тремтиш.

— Інакше я не був би медіумом. Тут вся справа в витонченості нервової системи. Хтось сказав, що ми свого роду поети. Але зараз перед роботою хвилювання недоречно.

— Я дам тобі мир.

Вона поклала натруджені руки на його лоб і трохи потримала їх там.

— Тепер краще, — сказав Лінден. — Дуже добре, Мері. Викурю на кухні сигарету, і все буде в повному порядку.

— Хтось іде, — зауважила Мері, дивлячись у вікно. — Це жінка. Ти приймеш її?

— Так звісно. Мені вже добре. Проведи її сюди.

Незабаром в кімнату увійшла жінка. Її бліде, як смерть, обличчя і траурний одяг говорили про горе, що спіткало її.

Лінден жестом запросив жінку сісти, а сам швидко переглянув записи.

— Ви місіс Блаунт? Записані на прийом?

— Так... Я хотіла запитати...

— Будь ласка, ніяких питань. Ви мені заважаєте.

Він вдивлявся в жінку по-особливому, як вдивляються медіуми — здавалося, погляд його сірих очей спрямований повз неї.

— Добре зробили, що прийшли. Дуже добре. Я бачу близьку вам людину, у нього для вас термінове повідомлення. Чую... Френсіс... так, Френсіс.

Жінка заломила в розпачі руки.

— Так його звали.

— Темноволосий чоловік, сумний і серйозний. Збирається щось сказати вам. Це важливо. Ось його слова: «Мій дзвіночку!» Як це розуміти?

— Він так називав мене. О, Френку, поговори зі мною! Скажи ще що-небудь!

— Він каже, а його рука ковзає по вашому волоссю: «Мій дзвіночку! Якщо ти зробиш задумане, між нами проляже прірва, долати яку ми будемо довгі роки.» Це вам що-небудь говорить?

Жінка схопилася на ноги.

— Все на світі. Візит до вас, містере Лінден, був моїм

останнім шансом. Якби він не вдався і я б зрозуміла, що назавжди втратила чоловіка, то вирушила б слідом за ним. Сьогодні ввечері я збиралася випити отруту.

— Слава Богу, що Він допоміг врятувати вас. Позбавити себе життя — великий гріх, шановна пані. Поступаючи так, ви порушуєте закон природи, за цим обов'язково слідує відплата. Яке щастя, що вашому чоловікові вдалося заспокоїти вас. Він хоче ще дещо додати: «Живи гідно, чесно, виконуй свій обов'язок, а я завжди буду поруч, ближче, ніж будь-коли в житті. Буду охороняти твій спокій і трьох наших діточок.»

Зміна відбулася на очах. Бліда, змучена жінка перевтілилася — щоки зашарілися, губи стали посміхатися. По її обличчю покотилися сльози, але це були сльози радості. Вона плескала в долоні від щастя, і, здавалося, ось-ось пуститься в танок.

— Він не помер! Не вмер, інакше він не говорив би зі мною і не обіцяв бути ближче, ніж за життя. Чудесно! О, містере Лінден, я зобов'язана вам усім! Ви повернули мені чоловіка! Ви врятували мене від ганебної смерті. Якою божественною силою ви наділені!

У медіума з його тонкою нервовою організацією очі теж були мокрі від сліз.

— Моя люба, ні слова більше. Я тут ні до чого. Подякуйте Богу, який в своїй безмежній доброті дозволив вашому чоловікові послати про себе звісточку. А мій гонорар — всього лише гінея, якщо для вас це не багато. Приходьте сюди в будь-який день, якщо буде потреба.

— Тепер я буду смиренно нести свій хрест, — промовила жінка, схлипуючи і витираючи сльози, — і чесно виконувати свій обов'язок, поки Бог не покличе мене і ми не з'єднаємося нарешті з чоловіком.

Вдова пішла, а Том Лінден відчув, як неприємний осад, який залишився після візиту брата, поступово проходить, витісняється світлим радісним почуттям, бо немає в житті більшого щастя, ніж можливість допомогти ближньому. Не встиг він знову всістися в крісло, як увійшов новий відвідувач. Це був світський джентльмен у білосніжній сорочці і сюртуку, із заклопотаним виглядом людини, у якої розписана кожна хвилина.

— Ви, гадаю, містер Лінден? Багато чув про ваші здібності. Кажуть, ви можете по предмету скласти враження про його власника.

— Іноді вдається. Але точно ручатися на мою.

— Давайте спробуємо. Сьогодні вранці я отримав листа і приніс його сюди. Хотілося б попросити вас випробувати на ньому вашу силу.

Медіум взяв складений лист і, відкинувшись у кріслі, приклав його до лоба. Хвилину чи дві він тримав очі закритими. Потім повернув лист власнику.

— Мені він не подобається, — сказав він. — Відчуваю приховане зло. Бачу чоловіка в білому костюмі. Лице за-смагле. Щось пише на столі з пальмового дерева. Жарко. Лист з тропіків.

— Так, з Центральної Америки.

— Більше нічого сказати не можу.

— Невже духи так мало знають? Я думав, їм відомо все.

— Далеко не все. Їх знання і поле дії обмежені так само, як і у людей. До того ж ваше прохання належить до області психометрії, яка не має до духів прямого відношення.

— Але справа не вичерпується цим. Мій кореспондент хоче бачити мене партнером в бурових роботах. Мені треба знати — погоджуватися чи ні?

Том Лінден похитав головою.

— Сила дається медіумам для втіхи страждених і для доказу безсмертя людини. Вона не може використовуватися в корисливих цілях. Інакше не минути лиха ані медіуму, ані клієнту. Тому дозвольте мені не відповідати на ваше запитання.

— Гроші для мене не мають значення, — сказав чоловік, витягаючи гаманець з бокової кишені.

— Не в цьому справа, сер. Я не багатий, але йти проти совісті не буду.

— Який тоді сенс від вашого дару? — запитав гість, піднімаючись. — Проповідь я можу вислухати і в церкві від священика, який, на відміну від вас, має на це право. Ось ваша гінея, хоч ви її і не заслужили.

— Вибачте, сер, я не можу порушити правило... Стривайте, я бачу поруч з вами даму, прямо за лівим плечем... немолоду пані.

— Та годі, — з досадою відмахнувся фінансист, прямуючи до дверей.

— На грудях у неї медальйон з смарагдовим хрестом.

Чоловік зупинився і здивовано подивився на медіума.

— Звідки ви про це дізналися?

— Просто бачу.

— Послухайте, старий, точно такий медальйон носила моя покійна мати. Ви хочете сказати, що бачите її?

— Тепер уже ні. Вона зникла.

— Як вона виглядала? Що робила?

— Вона все повторювала, що була вашою матір'ю. І гірко плакала при цьому.

— Плакала? Моя мати? Але якщо вона десь є, то тільки на небі. Там не плачуть.

— Це ми так думаємо. Насправді плачуть. Але тільки через нас. Вона просила вам дещо передати.

— Валяйте.

— О, Джеку! Милий Джеку! Ти назавжди йдеш від мене! Чоловік презирливо відмахнувся.

— Шкодую, що, коли записувався на прийом, сказав своє справжнє ім'я. Зваляв дурня, каюсь. Ви, звичайно, навели довідки. Але вам мене не надуги. З мене досить! Ситий по горло!

Другий раз за ранок розгніваний гість ляснув вхідними дверима.

— Йому не сподобалися слова матері, — пояснив Лінден дружині. — Бідолаха! Вона так страждає через сина. Господи! Якби тільки люди знали правду, це принесло б більше користі, ніж всі церковні служби і церемонії.

— Не твоя вина, Томе, що грішники помиляються. До речі, тебе чекають ще дві жінки. У них немає рекомендаційного листа, але, можливо, ти приймеш їх — вони виглядають такими нещасними.

— У мене розболілася голова. Ніяк не відійду після вчорашнього вечора. Тут ми з Сайласом схожі, він теж на ранок після матчу не в своїй тарілці. Гаразд, візьму вже цих жінок — гріх відсилати людей ні з чим, тим більше в нещасті. Але більше не прийму нікого.

До кімнати увійшли дві жінки в строгих чорних сукня. Старшій з них, з суворим обличчям — було близько п'ятдесяти, інший — вдвічі менше.

— Ви берете гінею за візит? — спитала старша, кладучи гроші на стіл.

— Тільки з тих, хто може собі це дозволити, — відповів Лінден.

Частенько він сам давав гроші бідним клієнтам.

— Я можу, — сказала жінка. — У мене нещастя, і мені сказали, що тільки ви можете допомогти моєму горю.

— Зроблю все, що зможу. Це мій обов'язок.

— Я втратила на війні чоловіка. Можу я вступити з ним в контакт?

— Його немає поруч з вами. Я його не бачу. Мені дуже шкода, але не усе в моїй владі... Ось промайнуло ім'я. Едуард. Його так звали?

— Ні.

— Альберт?

— Ні.

— Вибачте, нічого не виходить. Можливо, перетнулися поля, сплуталася вібрація. Так іноді буває.

— А ім'я Педро не допоможе вам?

— Педро? Педро! Ні, не допомагає. Він літня людина?

— Ні.

— Нічого не відчуваю.

— Я хотіла отримати пораду з приводу дочки. Чоловік напевно порадив б мені що-небудь путне. Вона заручена з молодим чоловіком, механіком по професії, але мене дещо бентежить. Не знаю, як і вчинити.

— Порадьте, що нам робити, — попросила молода жінка, пильно дивлячись на медіума.

— З радістю, люба. Не знаю тільки, чи зможу я... Ви любите цю людину?

— Він славний.

— І тільки? Більше ви нічого не можете сказати? Тоді раджу не поспішати з заміжжям. Такий шлюб не принесе щастя.

— Ви сумніваєтеся в міцності цього союзу?

— Все може бути. Треба остерігатися.
— А у неї з'явиться ще хтось?
— Кожна жінка колись зустрічає свого чоловіка.
— Отже, вона вийде заміж?
— Обов'язково.
— А справжня сім'я у мене буде? — запитала дівчина.
— Цього сказати не можу.
— А гроші... Будуть у неї гроші? Ми зовсім занепали духом, нам багато не треба...

Те, що за цим послідувало, було несподівано для всіх. Двері розчинилися, і в кімнату увірвалася побіліла від люті місіс Лінден.

— Вони з поліції, Томе. Мене тільки що попередили. Забирайтеся геть, жалюгідні лицемірки. Яка ж я дурна! Як я могла вам повірити!

Жінки встали.

— Ви спізналися, місіс Лінден, — сказала старша. — Ми вже віддали гроші.

— Заберіть їх! Заберіть! Вони ще лежать на столі.

— Ні. Гроші вручені, доля передбачена. Як ви розумієте, містере Лінден, справа цим не обмежиться.

— Мерзенні брехухи! І ви ще кажете про обман, хоча самі брешете все життя. Він прийняв вас тільки зі співчуття.

— Досить нас ображати. Ми виконуємо свій обов'язок. Чаклунство і передбачення долі карається за законом. Його ще ніхто не відміняв. Про те, що трапилося ми доповімо в поліції.

Том Лінден заціпенів, убитий цим раптовим ударом, але коли жінки-поліцейські покинули кімнату, все ж знайшов в собі сили обійняти і заспокоїти заплакану дружину.

— Я тільки-но отримала записку від друкарки з поліцейської ділянки, — схлипувала вона. — Адже це вже вдруге, Томе. Вони посадять тебе до в'язниці і змусять виконувати брудну і важку роботу.

— Заспокойся, люба. Ми з тобою знаємо, що я не зробив нічого поганого, тільки слідував Божій волі. Треба смиренно приймати удари долі.

— Але твої духи-покровителі? Як вони могли допустити? Де був твій наставник?

— Так, Вікторе, де ти був? — Том Лінден докірливо похитав головою. — Я тобою незадоволений. Ти ж знаєш, люба, — додав він, — як важко лікарю лікувати себе. Точно так само і медіум безсилий, коли справа стосується особисто його — так влаштований світ. І тим не менше все могло скластися інакше. У мене було якесь дивне передчуття. Натхнення було відсутнє. Я щось вимучував з себе, намагаючись допомогти нещасним людям. Дурна жалість! Потрібно було відразу позбутися них. Нічого, Мері, треба змиритися і терпляче чекати. Може, не назбирають криміналу, а може, суддя виявиться розумнішим за інших. Будемо сподіватись на краще.

Як медіум ні кріпився, він не зміг приховати від дружини хвилювання і нервові тремтіння. Обійнявши, вона як могла заспокоювала його, коли служниця Сьюзен ввела в кімнату нового відвідувача.

— Медіум не може вас прийняти, — сказала місіс Лінден. — Він хворий. Прийом закінчено.

Але Лінден впізнав гостя.

— Це містер Мелоун з «Дейлі-газетт», люба. Він був присутній вчора на сеансі. Здається, все пройшло непогано?

— Чудово! — відповів Мелоун. — Але я бачу, у вас щось трапилося?

Подружжя розповіло журналісту про їхні нещастя.

— Брудна історія, — сказав з огидою Мелоун. — Громадськість не знає, до яких прийомів вдається поліція, інакше вибухне скандал. Агенти-провокатори — це щось новеньке в англійському правосудді. Ясно одне: ви, Лінден, справжній медіум. Закон же переслідує тільки самозванців.

— Згідно з англійським законодавством, всі медіуми — шахраї, — сумно промовив Лінден. — Ті, у яких щось виходить, дратують законників найбільше. Якщо ти медіум і береш за свої послуги гроші, виходить, ти злочинець. Але скажіть, на що жити медіуму, якщо він не буде брати грошей? Адже це його єдина справа, якому він віддає всі свої сили. Не можна весь день теслювати, а ввечері, як за помахом чарівної палички, ставати першокласним медіумом.

— Хибний закон! Він ніби спеціально відкидає будь-яку можливість довести існування спіритичних сил.

— Саме так! Сам диявол не склав би його краще. Закон призначається для захисту населення від вимагань, але, наскільки я знаю, ніхто і ніколи з цього приводу до суду не звертався. Всі справи сфабриковані поліцією. Адже поліція так само добре, як ви або я, знає, що жодний благодійний захід, що проводиться церквою, не обходиться без ясновидця або провісника.

— Все це жахливо! Що тепер буде?

— Думаю, прийде повістка в суд. Потім — судовий процес. Ну, а як наслідок — штраф або тюремне ув'язнення. Адже мене притягують вже удруге.

— Ваші друзі виступлять на суді свідками, а ми постаємо знайти вам гарного захисника.

Лінден знизав плечима.

— Ніколи не знаєш, хто твій справжній друг. Біда прийшла — всіх наче вітром здуває.

— За себе ручаюсь, — палко сказав Мелоун. — Тримайте мене постійно в курсі подій. Але я прийшов з іншого приводу. Мені хотілося задати вам одне питання.

— Вибачте, але я, правда, не в формі, — Лінден простягнув вперед і показав журналістові тремтячу руку.

— Ви мене не зрозуміли. Моє питання не має відношення до ясновидіння. Мене цікавить, чи перешкоджає нормальному перебігу сеансу присутність на ньому переконаного скептика?

— Не обов'язково, але ускладнить. Втім, якщо він буде себе вести розумно і спокійно, результату можна досягти. Однак зазвичай такі люди — круглі неuki щодо спіритизму, вони не дотримуються необхідні умови і руйнують контакти. Якось до нас прийшов доктор Шербенк. Коли пролунало постукування, він схопився, приклав руку до стіни і голосно зажадав: «Ну, а тепер постукайте по моїй руці.» Так як за цим нічого не послідувало, він оголосив все це чистої води шарлатанством і гордо вийшов з кімнати. Чомусь ці скептики не можуть зрозуміти, що в спіритизмі, як і всюди, є свої закони.

— Людина, яку я мав на увазі, теж може викинути щось подібне. Я говорю про професора Челленджера.

— Чув про нього. Важкий випадок.

— Ви дозволите йому бути присутнім на вашому сеансі?

— Якщо ви цього хочете.

— Але врахуйте, він не поїде ні до вас, ні в інше місце на вашу вибору. Йому там будуть ввижатися всякі дрти, шарніри і тому подібні пристрої. Вам доведеться самому приїхати в його замський будинок.

— Якщо це допоможе його переконати, я згоден.

— Який день вас влаштує?

— Тепер тільки після закінчення цієї страшної історії. Скільки вона може тривати? Місяць, два.

— Я буду тримати з вами зв'язок. Коли усе щасливо закінчиться, ми подумаємо, як краще переконати професора в чесності і реальності, яку ви творите. Змогли ж ви звернути мене. І дозвольте висловити своє щире співчуття у зв'язку з цим нещастям, яке вас спіткало. Ми створимо комітет ваших прихильників і зробимо все, що зможемо.

Розділ VII

в якому, так званий, злочинець карається за усією суворістю англійського закону

Перш ніж перейти до опису подальших пригод наших героїв на шляху спіритуалізму, буде цікаво дізнатися, що підготував англійський закон таким зловмисникам, як Том Лінден.

Торжествуючі поліцейські леді повернулися у свій відділок на Бредлі-сквер, де їх з нетерпінням чекав інспектор Мерфі, який і послав жінок на завдання.

Це був життєрадісний здоровань з червоним лицем і чорними вусами; з жінками він тримався привітно, але трохи по-батьківськи, що не відповідало його віку.

Він сидів за столом, заваленим діловими паперами.

— Ну як, дівчатка, можна привітати? — поцікавився він у жінок, що увійшли.

— Рибка клюнула, містер Мерфі, — відповіла старша. — Ми роздобули потрібні докази.

Інспектор взяв зі столу папір, де були перераховані

питання, які потрібно було поставити медіуму.

— Ви дотримувалися запропонованої мною лінії поведінки?

— Так. Я сказала, що мій чоловік загинув.

— А він що?

— Поспівчував.

— Так і було задумано. Скоро йому доведеться співчувати самому собі. Адже він не сказав, що ви самотні і ніколи не були одруженою?

— Ні.

— Очко не на його користь. Суд безсумнівно це врахує.

Що ще?

— Плутався в іменах. Називав невідомо кого.

— Дуже добре.

— Повірив, що міс Беллінджер — моя дочка.

— Чудово. Про Педро йшлося?

— Він подумав трохи і сказав, що це ім'я йому нічого не говорить.

— Шкода. Але він так і не здогадався, що Педро — ваша вівчарка. І те, що поміркував над ім'ям, вірніше, кличкою, непогано. Суд це розсмішить, і він винесе обвинувальний вирок. А як там щодо передбачень долі? Тут ви теж пішли за моєю порадою?

— Так, я запитала про нареченого Емі. Він не сказав нічого певного.

— Хитрий чорт! Знає свою справу.

— Але додав, що в цьому шлюбі вона буде нещаслива.

— Ось це краще! З цього вже можна дещо витягти. Сідайте-но і пишіть рапорт по свіжих слідах. А потім починаємо його разом і поміркуємо, як все представити у вигідному для нас світлі.

— Добре, містере Мерфі.

— Тоді ми зможемо добиватися ордера на арешт. Багато що залежить від того, хто буде вести справу. Відомо, наприклад, що в минулому місяці суддя Даллерт виправдав одного медіума. Такий суддя нам не потрібен. Суддя Лансінг сам спіритуаліст. Зате містер Мерлоуз — послідовний матеріаліст. Потрібно постаратися, щоб нашу справу розглядав саме він. Підсудного повинні визнати винним.

— Думаю, публіка, присутня на процесі, підтримає нас. Інспектор розсміявся:

— Насправді все відбувається навпаки. Ми прагнемо захистити населення від цих шахраїв, але самі люди ніколи не просять нас про це. Скарги на медіумів не надходять. Тільки ми, в міру своїх сил, намагаємося дотримуватися закону. Поки він існує, його слід виконувати. Нумо, за роботу, дівчатка! Мені потрібен рапорт о четвертій годині.

— А винагорода буде? — запитала старша, посміхаючись.

— Всьому свій час. Якщо штраф не перевищить двадцяти п'яти фунтів, все

підє в поліцейський фонд, але, думаю, він буде побільше. Добре подивимось, а зараз йдіть.

На наступний ранок перелякана покоївка кулею влетіла в скромний кабінет Ліндена:

— Пане професоре, там прийшов офіцер.

За нею, важко ступаючи, увійшов чоловік у синій формі.

— Це ви Лінден? — запитав він і, вручивши складений удвічі аркуш, пішов.

Перелякане подружжя, яке все своє життя тільки тим і займалося, що втішало страждених, тепер само потребувало розради.

Мері лагідно обняла чоловіка, і вони приступили до читання безрадісного документу:

Томасу Ліндену, Тулліс стріт, 40.

Згідно повідомленню інспектора поліції Патріка Мерфі, ви, Томас Лінден, 10 листопада у своєму будинку про-рокували долю Генріетті Дрессер і Емі Беллінджер, тим самим обманюючи підданих Його Величності і завдаючи їм відчутної шкоди.

Вам належить з'явитися до поліцейської дільниці Бардслі у наступну середу, 17 числа, до одинадцятої години ранку і тримати відповідь перед судом за скоєне.

Документ датований 10 листопада.

Підпис — Б. Дж. Вітерс.

В цей же день Мейлі і Мелоун, зустрівшись в редакції, ретельно вивчили це послання, а потім вирушили разом до досвідченого адвоката Саммервея Джонса, що ставився серйозно до спіритичних явищ. Він мав славу також великого любителя полювання верхи з собаками, відмінно боксував і коли з'являвся в затхлих судових приміщеннях, то, здавалося, з ним разом туди вривалося свіже повітря. Читаючи документ, він здивовано підняв брови.

— Бідолаха попався, — нарешті вимовив він. — Добре ще, що спочатку прислали повістку. Могли б відразу заявитися з ордером на арешт. Зазвичай вони так і роблять: уводять людину з собою, садять на ніч в каталажку, а на ранок судять. І ніякого тобі захисника. Суддю, звичайно, вибирають з католиків або матеріалістів. Згідно ж з указом головного судді Лоренса — першого указу, якщо я не помиляюся, який він підготував, вступивши на цю посаду, — діяльність медіума або чаклуна є протизаконною

незалежно від результату. Захисту просто нема на що спертися. По суті, всі це — переслідування за релігійними мотивами плюс поліцейський шантаж.

Простим людям від цього указу ні холодно ні жарко. А що він їм дає? Якщо вони не хочуть нічого знати про своє майбутнє, то просто не йдуть до медіума.

Подібні закони — абсолютний ідіотизм і ганьба для нашого правосуддя.

— Я напишу про це, — сказав Мелоун, в якому знову заворушився кельтський темперамент. — Чи не розповісте докладніше про такі закони?

— Є два закони, один гірше іншого, і обидва існували задовго до того, як світ вперше почув про спіритизм. Закон про чаклунів був прийнятий при Георгі Другому; він настільки безглуздий, що до нього вдаються лише в крайніх випадках. Є ще Закон про бродяжництво від 1824 року спрямований проти мандрівних циган і ніколи не призначався для подібних справ. — Адвокат порився в паперах. — Найнеприємніше те, що обидва ці закони можна зв'язати між собою. Ось послухайте: «Особи, які займаються прогнозом долі або вдаються до іншого способу або засобу вводити в обман і завдають шкоди підданам Його Величності, вважаються шахраями і бродягами... І так далі. Відповідно до цих законів можна було б задушити увесь ранньохристиянський рух, до чого так прагнули римляни.

— Добре, що хоч левів немає під рукою, — сказав Мелоун.

— Зате шакалів вистачає, — відгукнувся Мейлі. — Цілком у дусі часу. Але що ж нам робити?

— Якби я знав, — задумливо протягнув адвокат, чухаючи потилицю. — Безнадійна справа.

— Чорт забирай! — вигукнув Мелоун. — Не можемо ж ми так просто здатися. Адже він же чесна людина!

Мейлі міцно потиснув журналістові руку.

— Не знаю, чи вважаєте ви вже себе спіритуалістом, — сказав він, — але ви саме та людина, яка нам потрібна. Серед нас багато малодушних, які мало не моляться на медіума, коли справи йдуть добре, і залишають його при перших же ознаках біди. Слава Богу, серед нас є і стійкі прихильники, такі, як Брукс, Родвін, сер Джеймс Сміт. Людей сто-двісті набереться.

— Он як! — зрадів адвокат. — В такому разі можна спробувати відбутися штрафом.

— А як щодо королівського адвоката?

— Він не стане виступати. Надайте захист мені: вважаю, я це зроблю не гірше, а витрати знизяться.

— Ми згодні. І знайте, нас багато.

— А мені нічого не залишається, як підняти навколо процесу шум, — заявив Мелоун. — Я вірю в здоровий глузд англійців. Серед них бувають і тугодуми, і просто недалекі люди, але основа у них міцна. Якщо їм відкрити очі, вони не потерплять несправедливості.

— Що ж, спробуйте зробити сліпих зрячими, — скептично відгукнувся адвокат. — Я, зі свого боку, теж обіцяю зробити все можливе. Поживемо — побачимо.

І ось настав той фатальний ранок, коли Лінден опинився на лаві підсудних, віч-на-віч з акуратно і навіть дещо елегантно одягненим чоловіком середніх років, потужні щелепи якого змушували одразу подумати про нещасних звірів, що потрапили в мишоловку.

Це був поліцейський суддя Мелроуз. Його вирокки щодо ворожок і інших провісників відрізнялися

особливою суворістю, хоча під час перерв він з особливим інтересом переглядав і спортивні прогнози: суддя обожнював перегони, і на іподромі усім вже надокучив його жовтувато-коричневий піджак і чепурний капелюх.

По тому, як похмуро подивився він на лежать перед ним папери, а потім на обвинуваченого, було ясно: суддя не в гуморі. Місіс Лінден сиділа в безпосередній близькості від свого чоловіка, час від часу, гладила його по руці. Зал був переповнений: сюди прийшли багато клієнтів медуа, щоб висловити йому співчуття.

— Чи є захисник у обвинуваченого? — запитав містер Мелроуз.

— Так, ваша честь, — відповів Саммервей Джонс. — Можу я до початку засідання зробити одну заяву?

— Якщо вважаєте за потрібне, містере Джонс.

— Я переконливо прошу вас винести одну постанову до розгляду справи. Мій клієнт — не бурлака, а шановний член суспільства, який має свій будинок і справно платить податки і збори. Його звинувачують за четвертим пункту Закону про бродяжництво від 1824 року, який так і називається: «Закон про покарання осіб, що дозвільно пересуваються, порушників громадського спокою, шахраїв і бродяг.» З тексту видно, що закон спрямований проти циган, які дуже розплодилися і іншого наброду, що не підпорядковується загальноприйнятим нормам поведінки. Прошу Вашу честь прийняти постанову про те, що мій клієнт не відноситься до категорії осіб, що підлягають покаранню за цим пунктом.

Суддя похитав головою:

— Боюся, містере Джонс, що судова практика значно розширила тлумачення цього Закону. А тепер попрошу

судового повіреного, що виступає від імені комісара поліції, надати суду докази злочинів обвинуваченого.

Кремезний чоловік з бакенбардами незграбно скочив зі свого місця і хрипко вигукнув:

— Запрошується Генрієтта Дрессер!

Літня чиновниця миттєво виросла на місці свідків, ніби з-під землі — прагнення до службі у неї було в достатку. В руках вона тримала розкриту записну книжку.

— Ви служите в поліції?

— Так сер.

— Як мені відомо, ви стежили за будинком обвинуваченого ще за добу до вашого візиту?

— Так сер.

— Скільки людей увійшло в будинок?

— Чотирнадцять, сер.

— Ага, чотирнадцять. І з кожного обвинувачений бере, якщо не помиляюся, гінею?

— Так.

— Сім фунтів на день! Непогано, якщо врахувати, що багато чесних трудівників задовольняються п'ятьма шилінгами.

— Але це були торговці! — вигукнув Лінден.

— Прошу не перебивати! Ви і так натворили достатньо, — строго обірвав суддя.

— Отже, Генрієтта Дрессер, — продовжував обвинувач, поправляючи пенсне, — що ж сталося з вами у будинку обвинуваченого?

Жінка зачитала свій звіт, який в цілому правильно відбирав події. Вона самотня, але медіум повірив, що у неї є чоловік. Він плутався в іменах і був явно в замішанні. Медіуму назвали ім'я Педро, але він не здогадався, що це кличка

собаки. Нарешті його запитали про майбутнє її так званої дочки, і він передбачив, що її чекає нещасливе заміжжя.

— У вас є питання, містере Джонс? — запитав суддя.

— Ви прийшли в будинок підсудного як стражденна людина, яка шукає розради? І він намагався допомогти вам?

— Можна сказати так.

— Ви висловлювали при цьому глибоку скорботу?

— Намагалася.

— А вам не здається, що ви лицемірили?

— Я виконувала свій обов'язок.

— Чи не здалося вам, що обвинувачений випромінював якусь особливу психічну енергію? — поставив запитання обвинувач.

— Ні, він справляв враження цілком звичайної людини.

Наступною запросили Емі Беллінджер. Вона теж тримала в руці записну книжку.

— Ваша честь, дозвольте поцікавитися, чи припустимо, що свідки зачитують свої показання? — запитав у судді Джонс.

— А що тут такого? — заперечив суддя. — Адже нам потрібні факти.

— Потрібні. А ось містеру Джонсу, мабуть, ні, — втрутився обвинувач.

— Це зроблено з явною метою, щоб свідчення обох жінок збігалися, — сказав Джонс. — Я стверджую, що їх свідчення ретельно підготовлені і вивірені.

— Звичайно. Адже поліція сама займалася цією справою, — сказав суддя. — Не бачу приводу для вашого невдоволення, містере Джонс. Слухаємо вас, свідку.

Молода жінка повторила слово в слово свідчення старшої колеги.

— Ви задавали питання, що стосуються вашого нареченого? Але ж у вас його немає? — запитав Джонс.

— Ні.

— Виходить, ви весь час брехали?

— З благою метою.

— Ви вважаєте, що мета виправдовує будь-які засоби?

— Я діяла згідно з інструкцією.

— Ви отримали її заздалегідь?

— Нам дали відповідні вказівки.

— Мені здається, — втрутився суддя, — що службовці поліції гранично ясно представили справу. У вас є свідки з боку захисту, містере Джонс?

— У залі суду присутні багато з тих, Ваша честь, кому допоміг дар підсудного. Тут знаходиться жінка, яку, за її словами, він врятував в той ранок від самогубства. Інша людина була переконаним атеїстом, яка не вірила у майбутнє життя. Але набутий за допомогою підсудного духовний досвід повністю змінив його уявлення про світ. Перед вами можуть виступити відомі вчені та письменники, які підтвердять наявність у підсудного екстрасенсорних здібностей.

Суддя похитав головою:

— Вам повинно бути відомо, містере Джонс, що такого роду свідочтва не беруться до уваги. Як свідчить постановою лорда Головного Судді, законодавство країни не визнає існування спіритизму, ясновидіння і інших подібних речей, а якщо з їх допомогою у населення виманюються гроші, то такий рід діяльності вважається злочинним. Тому свідчення ваших свідків не будуть враховані судом і приведуть лише до зайвої трати часу. Але я готовий вислухати всі ваші міркування, якими ви будьте ласкаві по-

ділитися з нами тепер, коли обвинувач уже висловився.

— Хотілося б звернути увагу Вашої честі на те, що згідно з цим указом можна засудити і святого, адже і йому треба на щось жити і, отже, звідкись отримувати гроші.

— Хочу нагадати вам, містере Джонс, — суворо відповів суддя, — що апостольські часи минули, а королеви Анни немає в живих. Такого роду аргумент не робить честі вашому розуму. Якщо вам нема чого додати, то продовжимо засідання.

Підбадьорений словами судді прокурор, виголосив невелику енергійну промову, розмахуючи пенсне з таким запалом, що, здавалося, хотів розтрощити усі претензії невидимих духів. Він красномовно описав злидні робітничого класу, що контрастують з розкішшю нероб, обманом, що виманює у трудящих їх жалюгідні копійки. Якби ці лжепророки хоч мали справжній дар! Так ні. Ці дві жінки, бездоганно виконавши свій професійний обов'язок, нічого не отримали за свій гроші, крім безглуздої балаканини. А хто може поручитися, що так само не обійшлися і з іншими довірливими людьми?

Цих паразитів стає все більше, вони отримують вигоду навіть з горя батьків, які втратили дітей, — час, давно вже час влаштувати показовий процес і показово покарати одного, щоб налякати інших. Час цим шахраям зайнятися чесною працею, нехай їм несила буде обманювати простих людей!

Містер Джонс теж був на висоті. Почав він з того, що ще раз підкреслив, що обидва закони абсолютно не підходять до даного випадку. (Це ми вже чули, — гаркнув суддя.) Заслуговує осуду і спосіб добування інформації. Її надали агенти-провокатори, які, якщо скоєно злочин,

повинні вважатися його підбурювачами і співучасниками. Грошові штрафи часто використовувалися в прямих інтересах поліції.

— Сподіваюся, містере Джонс, ви не ставите під сумнів чесність працівників поліції?!

Містер Джонс заявив у відповідь, що поліцейські теж люди, їх прагнення діяти собі на благо цілком природно і що всі ці справи висмоктані з пальця. Від самих громадян ніколи не надходили скарги на медіумів і прохання про захист.

У кожній сфері діяльності є нечесні люди, і, якщо хтось заплатив гінею медіуму, який виявився шахраєм, він знаходиться в тому ж положенні, що і людина, що купила на біржі акції липової компанії. У той час як поліція витрачає час, посилаючи до медіумів своїх агентів, проливає крокодилячі сльози по нібито спочилим родичам, всюди безкарно вершаться жорстокі злочиння. А іншого разу законники закривають очі на свої ж правила. Наскільки йому відомо, жоден пікнік, жодний бенкет працівників поліції не обходиться без ворожки або хіроманта.

Адвокат нагадав суду, як кілька років тому «Дейлі-мейл» оголосила похід проти різного роду провісників. На одному судовому розгляді захисник викликав для дачі показань свідків власника газети, покійного лорда Норткліффа, великої в своєму роді людини, і довів, що в іншому друкованому органі, що належить тому ж господареві, є постійна рубрика хіроманта, причому гонорар за публікації ділиться порівну між провісником і редакцією.

Містер Джонс підкреслив, що цими екскурсами в минуле він ні в якій мірі не ставить за мету зганьбити пам'ять про гідну людину, а тільки наводить приклад абсурдності

таких законів. До якого б висновку не прийшов зараз суд, незаперечно одне: багато розумних і шановних членів суспільства ставляться до спіритизму як до дивного прояву духовної енергії, здатної допомогти людям. І хіба не прикро, що в наш матеріалістичний вік закон з такою силою обрушується на те, що могло б сприяти відродженню людства?

Що ж стосується брехливих заяв свідків і того, що медіум їх не розпізнав, то слід знати, що для отримання правильних результатів повинні бути справжні причини: обман ж неминуче створює плутанину. Це непорушний закон спіритизму. Якщо члени суду хоч на мить спробують встати на спіритуалістичну точку зору, їм самим здасться смішним очікування, що вищі духовні сили дійдуть до того, щоб відповідати на питання двох корисливих і лицемірних ошуканок.

Такими були основні позиції мови захисника, яка викликали у місіс Лінден сльози, а судового клерка занурили в глибокий сон. Суддя ж впевнено підвів підсумок.

— Ваша промова, містере Джонс, спрямована проти закону, скасувати який

я не в силах. Більш того, я його презентую і, мушу зауважити, підтримую. Люди, подібні обвинуваченому, з'являються на тілі хворого суспільства як гриби-паразити, і будь-яка спроба порівнювати цих вульгарних особистостей зі святими людьми минулого, знаходячи у них ті ж чесноти, повинна рішуче припинятися усіма розсудливими людьми.

Що стосується вас, Ліндене, — додав він, суворо дивлячись на обвинуваченого, — боюся, що ви невинувачені: попередні стягнення ніяк на вас не подіяли. Тому і

засуджую вас до двох місяців примусових робіт без права заміни їх штрафом.

Місіс Лінден видала сумний крик.

— Прощавай, люба, не гризи себе, — промовив медіум, не зводячи з неї очей.

За хвилину його вже повели в камеру.

Саммервей Джонс, Мейлі і Мелоун зустрілися в холі, і Мейлі зголосився проводити додому вбиту горем жінку.

— Що він такого зробив? Нічого, крім добра, — ридала вона. — У всьому Лондоні не знайдеш людини краще.

— І користі від нього більше, ніж від будь-якого іншого, — додав Мейлі. — Так все церковне керівництво на чолі з архієпископами не зможе переконливіше довести наявність Вищого Розуму або швидше повернути до віри атеїста.

— Ганьба! Який сором! — гарячкував Мелоун.

— А як вам сподобалося визначення «вульгарні особистості»? Смішно, — сказав Джонс. — Невже він думає, що перші апостоли відрізнялися відмінними манерами? Гаразд, тепер уже нічого не поробиш. Я зробив все, що міг. Надії майже не було — передчуття мене не обманули. Ми тільки витратили час.

— А ось і ні, — сказав Мелоун. — У залі суду були репортери, і багато з них зовсім не дурні. Вони напишуть про доконану несправедливість, і зло стане надбанням гласності.

— Навряд чи, — зауважив Мейлі. — Преса безнадійна. На ній лежить велика відповідальність, але журналісти про це ніби не здогадуються. Я це знаю напевне. Не раз обпалювали.

— Я, в усякому разі, напишу все як є, — сказав Мелоун. — І, сподіваюся, інші теж. У пресі працюють більш незалежні і розумні люди, ніж ви думаєте.

Але прав виявився все-таки Мейлі. Провівши додому місіс Лінден і опинившись знову на Фліт-стріт, Мелоун купив «Пленет». Розкривши газету, він побачив набраний великим шрифтом сенсаційний заголовок:

ШАРЛАТАН В ЗАЛІ СУДУ
СОБАКУ ПРИЙМАЮТЬ ЗА ЛЮДИНУ
ХТО ТАКИЙ ПЕДРО?
ЗАСЛУЖЕНЕ ПОКАРАННЯ

Журналіст зім'яв газету.

«Не дивно, що спіритуалісти ображаються», — подумав він. — «В них є всі підстави».

Так, преса не підтримала бідного Тома Ліндена. Він вирушив за ґрати під дружний гомін засудження.

Вечірня газета «Пленет», яка підтримувала тираж на належному рівні регулярною публікацією спортивних прогнозів якогось Капітана Зірви-Голова, просторікувала про абсурдність спроб передбачати майбутнє.

Тижневик «Гонест Джон», замішаний в декількох найбільших аферах століття, стверджував, що шахрайська витівка Ліндена — публічний скандал.

«Таймс» опублікував лист священика з багатого приходу, який обурювався тим, що хтось сміє торгувати духовними дарами. Черчмен. вважав, що подібні інциденти викликані зростанням невіри, а Фріфінкер, навпаки, був переконаний, що вони тісно пов'язані з поширенням різного роду забобонів.

Нарешті містер Масклайн наочно продемонстрував публіці, неабияк поповнивши касу театру, як саме здійснювалося це обдурювання.

Так що протягом деякого часу Том Лінден був, як кажуть французи, *succes d'execration**, потім громадськість перекинулася на інші події, і про Ліндена забули.

Розділ VIII

в якому троє сміливців зустрічаються з темним духом

Відразу ж після повернення з полювання в джунглях Центральної Африки лорд Рокстон вирушив в Альпи і зробив там кілька ризикованих сходжень, які здивували всіх, окрім нього самого.

— Альпи тепер нічим не відрізняються від світських салонів, — скаржився він. — Тільки на Евересті ще можна насолоджуватися самотністю.

Його поява в Лондоні була відзначена обідом, даним в його честь «Товариством полювання на великих диких звірів» в ресторані «Тревеллер». Обід був неофіційним, і тому журналісти на ньому не були присутні, але промова лорда Рокстона і так назавжди закарбувалася в пам'яті присутніх. Хвилин двадцять він мучився соромом, вислуховуючи пишну промову президента Товариства, і потроху приходив в стан, середній між сказом і замішанням — який неодмінно охоплює британця, коли його прилюдно хвалять.

Його власна промова складалася з вигуків типу: — Послухайте! Клянуся Юпітером! Ось так ! Після чого він знову сів, геть мокрий від хвилювання.

Про повернення Рокстона Мелоун дізнався від редактора відділу новин, МакАрдла, старого буркотуна, у

---

* *succes d'execration* (фр.) — проклятий успіхом.

якого від багаторічної роботи на важкій посаді, посеред рудої гриви все виразніше проступала лисина.

У нього зберігся приголомшливий нюх на сенсації, тому одного прекрасного зимового ранку він і запросив до себе в кабінет Мелоуна. Крутячи в руках довгу скляну трубку, що служила йому мундштуком, редактор підсліпувато поглядав крізь великі круглі окуляри на свого підлеглого.

— Ви знаєте, що лорд Рокстон повернувся в Лондон?

— Ні.

— Так ось. Знайте. Вам, звичайно, відомо, що на останній війні він був поранений. Очолював невелику колону військ в Східній Африці і успішно вів свою маленьку війну, поки не отримав поранення в груди, яке звалило б і слона. Відтоді він встиг одужати, інакше не лазив би так хвацько по горах. Цей лорд — сам диявол в людській подобі і завжди викидає щось новеньке.

— І що на цей раз? — поцікавився Мелоун, поглядаючи на листок паперу в руках МакАрдла.

— Він вторгається у вашу область. Чи не пополювати чи вам на цей раз разом? Може вийти цікавий матеріал. Ось погляньте на це повідомлення в «Івнінг-стандарт».

Редактор простягнув журналістові газету. У замітці йшлося:

«Судячи з оригінального оголошення, вміщеного в колонці поточних подій, наша знаменитість лорд Джон Рокстон, третій син герцога Помфрет, забажав нових пригод.

Йому набридли спортивні подвиги на нашій грішній землі, і тепер він жадає зануритися в примарний і темний світ духів.

Лорд має намір придбати будинок з привидами, а також зацікавлений в інформації про різні зловісні і небезпечні прояви темних сил.

Нагадуємо, що Джон Рокстон — людина вельми рішуча і вважається одним з кращих стрільців Англії, так що жартівникам слід проявити обачність і пошукати собі жертву своїх кпинів в іншому місці. Хай вже лорд випускає обойми в тих, кому кулі не страшні, — так, принаймні, запевняють люди, що вірять у привидів — диваки, що не відрізняються особливою розсудливістю.»

При цих заключних словах МакАрдл хмикнув.

— Кінець замітки вам може не сподобатися, Мелоуне. Хоча вас ще не можна назвати закінченим спіритуалістом, але ви до цього швидко рухаєтесь. Як ви думаєте, чи не могли б ви в компанії з лордом вичавити з привида, якщо такий знайдеться, пару міцних матеріалів?

— Я можу зустрітися з лордом Рокстоном, — сказав Мелоун. — Думаю, він, як завжди, зупинився в Олбені. Я і так відвідав би його, а тепер буде зайвий привід.

І ось ближче до вечора, коли місяць висвітив темні закутки Лондона, журналіст стояв біля старомодного готелю на Віго-стріт. Швейцар біля темного під'їзду підтвердив, що лорд Рокстон знаходиться у себе, але в нього гість. Втім, візитну картку Мелоуна йому віднесуть.

Повернувшись, швейцар повідомив, що, незважаючи на зайнятість, лорд хоче бачити журналіста негайно.

Мелоуна провели в розкішні старовинні апартаменти, де все стіни були обвішані мисливськими і військовими трофеями. У дверях його вже чекав сам господар — високий, худий, суворого виду джентльмен з дивакуватим обличчям Дон Кіхота.

Лорд Рокстон майже не змінився з останньої їхньої зустрічі, хіба що різкіше позначився його орлиний профіль, та брови ще більше нависнули над неспокійними живими очима, де ніколи не спалахував страх.

— Привіт, друже! — радісно вітав він журналіста. — Сподівався, що ви заглянете до мого старого барлогу. Та я б і сам навідався в редакцію. Проходьте! Проходьте! Дозвольте представити вам його превелебність Чарльза Мейсона.

Довгий і худий як жердина священик, який сидів скоцюрбившись у плетеному кріслі, повільно випростався і простягнув журналісту кістляву руку. На Мелоуна глянули серйозні і добрі сірі очі, і священик широко посміхнувся, оголивши міцні зуби. Обличчя його було втомленим і змученим — типове обличчя духобора* — і при цьому доброзичливим і привітним. Мелоун дещо чув про цього англіканського священика, який залишив свій зразкову парафію і побудовану своїми руками церкву, щоб вільно сповідувати християнське вчення в світлі нового спіритуалістичного знання.

— Від спіритуалістів, як бачу, нікуди не дінешся! — вигукнув журналіст.

— І не треба, містере Мелоун, — посміхнувся худий священик. — Поки світ не засвоїв нове знання, послане йому Богом, люди повинні уважно стежити за ними. Варто тільки зібратися десь в нашому великому місті кільком чоловікам чи жінкам, як тут же зав'язується розмова про спіритизм. А преса обходить це питання мовчанням.

— Ви не можете адресувати свій докір «Дейлі-газетт», — сказав Мелоун. — Можливо, ви навіть читали мої статті.

---

* Духобори — одна з релігійних течій, яка не визнає Біблію як Святе Письмо.

— Читав. Вони, звичайно, краще звичайних дурниць, який лондонські газети публікують сенсації заради — коли нарешті вирішуються порушити мовчазне табу. Але якщо ви є читачем «Таймс», у вас є шанс ніколи не дізнатися, що існує такий життєво важливий рух. Наскільки я пам'ятаю, ця газета лише одного разу удостоїла нас увагою, оголосивши в редакційній статті, що повірить у спіритизм за однієї умови: ми повинні вказати найбільшу кількість призерів на перегонах.

— Непогано придумано, — схвалив лорд Рокстон. — Сам би таке запропонував. А що?

Обличчя священика посерйознішало, і він сумно похитав головою.

— Ваша репліка повертає мене до мети мого візиту. Справа в тому, — звернувся він до Мелоуна, — що я наважився нанести візит лорду Рокстону у зв'язку з його оголошенням. Якщо він сповнений добрих намірів, то честь йому і хвала, він принесе багато користі, але якщо лорд Рокстон просто вирішив розважитися, вистежуючи чийось неприкаяну душу, як мисливець вистежує білого носорога з острова Лідо, то він грає з вогнем.

— Послухайте, святий отче, я граю з вогнем все життя, мені це не в дивину. І ось ще що: я байдужий до релігійної стороні спіритизму. Тут мої скромні претензії цілком задовольняє англіканська церква, в який я вихований. Але якщо він може внести в моє життя ризик і небезпеку, тут я весь ваш. Ось так!

Священик по-доброму посміхнувся своєю білозубою посмішкою.

— Він невинуватий, — сказав він, звертаючись до Мелоуна. — Все ж бажаю вам, лорде, краще розібратися в

предметі. — І священник піднявся, збираючись йти.

— Зачекайте трохи, святий отче, — зупинив його лорд Рокстон. — Досліджуючи вперше небезпечне місце, я завжди беру з собою в підмогу надійну людину з місцевих. Думаю, на цій новій для мене території ви — самий надійний. Підете зі мною?

— Куди?

— Сідайте, я зараз все поясню. — Лорд Рокстон порився в купі листів на столі. — Відмінні привиди, — сказав він. — З першої ж поштою понад двадцять пропозицій. Але один лист переважає всі інші. Прочитайте самі. Покинутий будинок, чоловік, доведений до божевілля, мешканці, які замикаються ночами, страшна примара. Все, що треба!

Священник читав лист, насупившись.

— Погані справи, — сказав він нарешті.

— А з вашою допомогою? Може, розберемося з цим ділком?

Мейсон витягнув свій щоденник:

— В середу у мене богослужіння для ветеранів війни, а ввечері — лекція.

— Можна вирушити сьогодні ж.

— Шлях довгий?

— До Драйфонта в Дорсетшире не більше трьох годин їзди.

— Що ви збираєтесь робити?

— Для початку провести ніч в цьому будинку.

— Що ж, я поїду з вами. Можливо, там мучиться чиясь душа. Постаратися допомогти їй — мій обов'язок.

— Сподіваюся, для мене там теж знайдеться місце? — запитав Мелоун.

— Звичайно, юний друже! Упевнений, що старий рудо-головий дятел з редакції послав вас сюди саме за сенсацією? Вгадав? Ну що ж, у вас є можливість описати не якусь маячню, а справжню пригоду! Поїзд відходить о восьмій вечора від вокзалу Вікторія. Зустрінемося прямо там. У мене ще буде час заскочити до старого Челленджера і потиснути йому руку.

У поїзді вони пообідали, а потім попрямували з ресторану в свій вагон першого класу, подорожувати яким одне задоволення — зручності яких мало. Димлячи величезною чорною сигарою, Рокстон міг говорити тільки про побачення з Челенджером.

— Старий все той же. Кілька разів мало не розірвав мене на шматки. Вимовляв найчистіші дурниці. Говорив, що у мене почалося розм'якшення мізків: ну, як можна інакше вірити в існування привидів? Якщо вже ти мертвий, то це назавжди. Ось така веселенька теза. Варто поглянути на наших сучасників, стверджував він, і смерті одразу зрадієш. Це єдина надія людства. Уявіть собі, що всі вони живуть вічно — жахливий варіант! Пхав мені бутель з хлором — жбурнути в примару. Але я сказав, що якщо їх не заспокоїть мій автоматичний пістолет, то ніщо не допоможе. А ви, святий отче, вперше вирушаєте на сафарі за такого роду дичиною?

— Ви занадто легковажно ставитеся до справи, лорде Джон, — суворо осадив його священик. - Відразу видно новачка. Але, відповідаючи на ваше запитання, скажу, що намагався допомогти в таких випадках вже кілька разів.

— Так ви вважаєте цей випадок серйозним? — запитав Мелоун, роблячи записи для майбутньої статті.

— Дуже серйозним.

— А що, на ваш погляд, лежить в основі подібних явищ?

— Я не теоретик. Ви знайомі з Алджерноном Мейлі, адвокатом? Він міг би навести вам факти і цифри. Пам'ятаєте, Мейлі читав лекцію про книгу професора Боццано, присвячену привидам, де розглядалося понад п'ять сотень достовірних випадків, кожен з яких незаперечно свідчив, що ці явища існують. Про це писав і Фламмаріон. Їх доводи вагомі.

— Я читав Боццано і Фламмаріона, — сказав Мелоун, — але зараз мене більше цікавить ваша думка.

— Бачу, що ви записуєте мої слова, і тому хочу, щоб ви знали: я не вважаю себе великим фахівцем в цій галузі. Люди, розумніші за мене, дадуть, можливо, тим же явищам інші пояснення. І все ж власний досвід привів мене до деяких висновків. Я схильний бачити певний сенс в теософській ідеї раковин.

— А що це таке?

— Вважається, що духи, що живуть поблизу землі, є чимось на зразок порожніх раковин, з яких вилучена справжня сутність. Тепер ми знаємо, що в цілому такий висновок невірний — інакше з ними не могло б відбуватися повноцінне спілкування: воно можливо тільки при наявності розумного початку. Але узагальнення треба робити обережно. Далеко не всі духи володіють високим інтелектом. Деякі настільки примітивні, що, мабуть, являють собою дійсно одну оболонку.

— Але як це можливо?

— В цьому і питання. Прийнято вважати, що існують «земні» тіла — так їх називає Св. Павло, — які зі смертю розпадаються, і небесні, які ширяють у ефірі. Корінна відмінність саме в цьому, але існують ще й проміжні

стани. У нас багато оболонок — майже як у цибулини. На тому місці, де ми пережили сильне духовне потрясіння, може залишитися частина нашої аури, яка автоматично повторює наш фізичний вигляд і психіку.

— Це мені дещо пояснює, — сказав Мелоун. — Ось чому привид жертви або злочинця може століттями тинятися на одному і тому ж місці. Інакше цього не зрозуміти.

— Точно, юначе, — відгукнувся лорд Рокстон. — У мене є друг, Арчі Сомс, відмінний наїзник і власник старого замиського будинку в Беркширі. Там колись жила Нелл Гвін, і він божився, що частенько зустрічав її в коридорах. Так ось, цей Арчі, який, оком не моргнувши, брав великий бар'єр на Національних перегонах, боявся після настання темряви висунути ніс з кімнати. Хоч вона і була привабливою жінкою, але все одно краще б її чорт забрав! Всьому має бути межа!

— Саме так! — відгукнувся священник. — Важко уявити, щоб дух такою яскравою особистості, як Нелл, століттями тинявся по одним і тим же коридорах. Але от якщо вона страждала в цьому будинку, божеволіла, мучилася тривожними думками, одна з оболонок могла відшаруватися, зберігши навічно її вигляд.

— Ви говорили, що самі пережили щось подібне.

— Тоді я ще нічого не знав про спиритизм. У те, що зі мною трапилося, важко повірити, і тим не менше все — чистісінька правда. В юності я служив вікарієм в сільській місцевості на півночі країни. В селі був будинок, де міцно влаштувався привид надзвичайної злостивості і підступності. Я зголосився прогнати його. Як вам відомо, у нас в церкві існує для такого випадку спеціальний обряд, і я почувався всеозброєним. Служба почалася в вітальні, де

особливо шаленіла примаара. Всі домашні стояли на колінах, слухаючи мене. І як ви думаєте, що відбулося? — Суворе обличчя Мейсона розпливлося в добродушний усмішці. — В той момент, коли я вимовив «Амінь», чекаючи, що присоромлений злий дух не погодиться покинути поле бою, ведмежа шкура, що лежала біля каміна, піднялася на повний зріст і пішла на мене, намагаючись обхопити. Соромно сказати, але я в два стрибки вискочив з будинку. Тоді я зрозумів, що від чисто формальних релігійних обрядів пуття мало.

— А що може допомогти?

— Доброта в поєднанні з розумом. Річ у тім, примари дуже відрізняються одна від одної. Іноді ці настільки прив'язані до землі істоти нейтральні — на зразок тих оболонок або раковин, про які я говорив. Іноді, вони несуть в собі добро, як монахи з Гластонбері, що проявили себе настільки дивним чином, що добре описано Блай Бондом. Таких тримає біля землі вдячна пам'ять нащадків. Деякі пустують, як пустотливі діти. Але є і інші — сподіваюся, їх небагато, — які дуже небезпечні, — це сильні, злісні створення, занадто важкі, щоб відірватися від землі, але від них йдуть такі слабкі хвилі, які можуть вловити сітківка людського ока. Якщо при житті вони були жорстокими і підступними, то після смерті стають набагато небезпечнішими. Виникненню цих чудовиськ сприяє така міра покарання, як смертна кара, — злочинці гинуть, повні невитраченої енергії, яка йде на помсту.

— Цей тип з Драйфонта багато дров наламав.

— Саме так. Тому я і не схвалюю легковажності в подібних справах. Привид, про який йдеться в листі, може бути підступним монстром. Подібно восьминогу, впливає

мовчазним символом жаху зі своєї відокремленої печери на дні океану, щоб напасти на самотнього плавця, це чудовисько, криючись у мороці дому та паплюжачи самою своєю присутністю, готово завдати шкоди будь-кому, хто з'явиться на його території.

Мелоун дивився на священика з глибоким подивом.

— А як же ми? - вигукнув він. — Ми що ж, беззахисні?

— Чому? Думаю, захист є. Інакше ці монстри спустошили б землю. Адже існують не тільки темні, пекельні сили, але і світлі. Католики називають їх ангелами-охоронцями, можна назвати їх «наставниками» або провідниками, ну, так як їх ні іменуй, головне — вони існують і оберігають нас від зла.

— А як же той нещасний, що з'їхав з глузду? І де був ваш наставник, коли вас мало не задушили ведмежою шкурою? Що ви на це скажете?

— Сила наставників багато в чому залежить від стану нашого духу. Зло може на якийсь час перемогти. Але врешті-решт обов'язково восторжествує добро. Це я зрозумів зі свого власного досвіду.

Лорд Рокстон похитав головою:

— Якщо добро і перемагає, то на такий довгій дистанції, що до фінішу доживають одиниці. Візьміть хоч цих мисливців за каучуком, з якими я зчепився на річці Путомайо. Де зараз ці негідники? Ото ж бо й воно. Веселяться в Парижі. А негри, яких вони повбивали? Як бути з ними?

— Потрібна віра. Потрібно весь час пам'ятати, що ще не кінець. «Продовження буде» — цим журналістським штампом можна завершити будь-яке людське життя. Ось тут і можуть надати неоціненну допомогу свідoctва про інший світ. Вони знайомлять нас хоча б з наступним розділом.

— А як влаштувати це знайомство? — запитав Мелоун.

— Є чудові книги, ще не оцінені людством належним чином, — в них багато говориться про майбутнє життя. Мені пригадується один епізод, можете вважати його притчею, хоча суть його набагато ширше. Померлий багач зупиняється на тому світі перед прекрасним палацом. Це не для тебе, а для твого садівника, — сумно каже йому наставник і квапить далі. Незабаром вони підходять до жалюгідної хатині. Нам нема з чого було будувати твоє житло — так мало ти зробив добра. Ось все, що вийшло.

Наступний розділ життя каучукових мільйонерів може бути схожий на це.

Рокстон похмуро засміявся:

— Для деяких з них я сам приготував житло. Шість футів в довжину і два в глибину; і не качайте так докірливо головою, святий отець. Я не можу любити ближнього, як самого себе, і не буду. Деяких «ближніх» ненавиджу до глибини душі.

— Нам слід ненавидіти гріх, але відокремити гріх від грішника важко. Мені самому бракує для цього душевних сил. Тому не стану читати мораль — адже сам я так само грішний і слабкий, як більшість людей.

— Така проповідь якраз по мені. Те ж, що вимовляється з кафедри, не доходить до серця. Треба спуститися до людей, ось тоді буде толк, — сказав лорд Рокстон. — Але, мабуть, ми сьогодні багато не поспимо. Через годину будемо в Драйфонте. Варто трохи подрімати.

Була вже дванадцята година, коли друзі зійшли з поїзда. У маленькому курортному містечку було дуже холодно. Перон був майже порожній, але до них негайно підбіг низенький товстун у шубі.

— Дозвольте представитися, я містер Белчамбер, власник будинку. Вітаю, джентльмени. Отримав вашу телеграму, лорде Рокстон, і все підготував. Дуже люб'язно з вашого боку, що погодилися приїхати. Якщо зможете допомогти, буду нескінченно вдячний.

Містер Белчамбер провів їх до привокзального ресторанчику, де завбачливо замовив каву з сандвічами. Поки вони їли, товстун виливав перед ними душу.

— Я не дуже багатий, джентльмени. У минулому займався розведенням худоби, а пішовши від справ, придбав на зібрані гроші три будинки. Серед них — Вілла Маджоре. Ніде правди діти, вона мені дісталася дешево. Але хіба я міг припустити, що в історії про доктора, що збожеволів, є хоч крихта правди?

— Розкажіть все по порядку, — запропонував лорд Рокстон, насилу розжовуючи черствий сандвіч.

— Він жив тут за часів королеви Вікторії. Я сам його пам'ятаю. Худий такий, жилавий, лице смагляве, ходив зсутулившись, безглуздою човгав ногами. Говорили, що більшу частину життя він провів в Індії, припускали також, що там він скоїв злочин і тепер ховається: недарма цілими днями сидить вдома і на вулицю виходить тільки після настання темряви.

Одного разу він перебив чийсь собаці каменем лапу, в селі почалися нарікання, хотіли навіть залучити його до суду, але ніхто так і не порушив справу — його побоювалися. Хлопчаки, не зупиняючись, проносилися мимо його будинку: так похмуро і злобно поглядав він на них, сидячи біля вікна.

Якось він не взяв залишене йому молоко, не вийшов і на наступний день; тоді селяни зламали двері і знайшли його мертвим у ванні, повній крові, — він порізав собі

вени. Його звали Тремейн. Цей випадок в селі ніяк не можуть забути.

— І ви купили цей будинок?

— Тільки після того, як був зроблений повний ремонт — будинок ретельно продезінфікували зсередини, заново пофарбували, наклеїли нові шпалери. Це, можна сказати, був уже новий будинок. Я здав його містеру Дженкінсу з Бруер.

Він витримав тільки три дні. Довелося знизити плату, і тоді в будинку оселився містер Бйїл, колишній бакалійник. Через тиждень він став психом. Людина повністю звихнулася. Відтоді будинок каменем висить у мене на шиї — шістдесят фунтів з мого бюджету геть, плюс податки. Якщо можете, джентльмени, допоможіть, заради Бога! В іншому випадку мені доведеться його спалити.

Вілла Маджоре була розташована в півмилі від міста, на пологому схилі пагорба. Містер Белчамбер сам відвіз сміливіців туди, провівши до дверей. Будинок виглядав досить похмуро; величезний двосхилий дах важко нависав над вікнами, майже закриваючи їх.

Місяць освітлював старий сад, де безладно ріс, плутаючись і переплітаючись, хирлявий чагарник, зробивши деякі стежки абсолютно непрохідними.

Стояла мертва тиша, і в ній було щось зловісне.

— Двері не замкнені, — сказав господар. — З холу поверніть наліво і потрапите у вітальню, де є стіл і стільці. Я розпорядився розвести вогонь, відерце з вугіллям стоїть поруч з каміном. Сподіваюся, вам буде зручно; вибачайте, що не супроводжую вас далі, але за останній час мої нерви сильно розхиталися. — Промовивши таке вибачення, господар поспішив піти, залишивши трьох чоловіків на порозі свого володіння.

Лорд Рокстон захопив з собою потужний електричний ліхтарик. Відкривши замшілі двері, він висвітлив похмурий хол — незатишний, без килима на підлозі. В глибині його починалася масивна дерев'яна драбина, яка вела на другий поверх. По обидва боки холу були двері. Права вела в більшу кімнату, в одному кутку якої стояла кинута за непотрібністю газонокосарка, а в іншому валялися старі книги і журнали. Ліва кімната виглядала приємніше.

У каміні весело палахкотів вогонь, на столі з соснових дощок стояла карафка з водою. Поруч три зручних стільця, ближче до каміну — відерце з вугіллям. Радували око і інші побутові дрібниці. Кімнату висвітлювала велика масляна лампа.

Священик і Мелоун, неабияк промерзлі, тут же поспішили до вогню, а лорд Рокстон приступив до необхідних приготувань. Він витягнув з сумки автоматичний пістолет і поклав його на камін. Потім витягнув пачку свічок, дві з яких встановив в холі. І в довершення всього натягнув в проходах вовняні нитки.

— Тепер можна і роззирнутися, — сказав він, завершивши приготування. — І будемо чекати, що станеться.

Верхні приміщення розташовувалися по обидва боки від сходів. Справа знаходилися дві великі кімнати, підлогу вкривав товстий шар пилу. Всюди валялася облуплена штукатурка, зі стін звисали обривки шпалер.

Величезна кімната ліворуч була в такому ж стані. Поруч містилася ванна кімната, та сама, де сталося нещастя; висока цинкова ванна, як і раніше, перебувала на своєму місці. Погляд відразу ж зупинявся на великих червоних плямах, і хоча це була всього лише іржа, неминуче народжувалися неприємні асоціації з трагічною подією.

Мелоун з подивом помітив, що священник похитнувся і прихилився до дверей. Обличчя його побіліло, на лобі виступив піт. Його поспішили звести зі сходів, притримуючи з двох сторін, і посадили на стілець.

Деякий час по тому він прийшов до тями і заговорив.

— Невже ви нічого не відчули? — запитав він. — Сам я дуже чутливий до психічних впливів. І те, що я відчув, було жахливо.

— Розкажіть, святий отче.

— Це важко передати словами. Серце кудись провалилося, мене охопило почуття жахливої самотності. Все якось змінилося. Очі затуманилися. У ніс вдарив огидний запах тління. Сили полишили мене. Повірте, лорде Рокстон, сьогодні ми зустрінемося з чимось страшним!

Знаменитий спортсмен виглядав незвично серйозно.

— Я теж починаю так думати, — сказав він. — Підходите ви для цієї справи, святий отче?

— Вибачте мене за слабкість, — сказав містер Мейсон. — Я вас не залишу. Чим гірше йтимуть справи, тим більше вам знадобиться моя допомога. Я вже відчуваю себе краще, — додав він, добродушно посміхаючись і витягуючи з кишені витерту вересову трубку. — Ось це заспокоїть нерви. Буду сидіти тут, покурюючи, поки не покличете мене.

— Цікаво, в якому вигляді з'явиться перед нами цей монстр? — запитав Мелоун лорда Рокстона.

— Переконаний, що в матеріальному.

— Ось цього я й не розумію, хоча дещо читав, — сказав Мелоун. — Всі відомі спіритуалісти сходяться на тому, що існує якась матеріальна основа, яка береться примарою безпосередньо з людського тіла. Назвемо її ектоплазму або якось інакше — неважливо. Головне — вона людського

походження. Адже так?

— Абсолютно вірно, — відгукнувся Мейсон.

— Тоді можна припустити, що доктор Тремейн для побудови свого тіла візьме все необхідне у нас з вами.

— У багатьох випадках, наскільки мені відомо, примари так і роблять. Коли сторонній спостерігач відчуває холод або у нього волосся стає дибки, це говорить про посягання на його життєві сили. Все це досить серйозно і може скінчитися для нього непритомністю або навіть смертю. Вважаю, і на мене тільки що зробили подібний напад.

— А якщо у людини не така тонка організація, як у медіума? Якщо він цілком посередній і запозичити у нього ектоплазму важко, що тоді?

— Я недавно читав звіт про один рідкісний випадок, який описав професор Нільсон з Ісландії. Якийсь злий дух унадився літати з місця свого ув'язнення в найближче місто до одного нещасного фотографа, викрадав у нього плівки, а потім використовував відбиту на них ектоплазму в своїх цілях. Він ніби відкрито заявляв: «Дайте мені тільки час, я дістану те, що мені треба, і ось тоді вже покажу, на що здатний!» Зловісне було чудовисько, і жителям коштувало великого труда звільнитися від нього.

— Здається мені, друзі, що ми вибрали собі роботу не під силу, — сказав лорд Рокстон. — Але нічого не поробиш — назад шляху немає. Освітлення зараз непогане. Непомітно підкрастися до нас не можна — скрізь натягнуті нитки.

Що можна ще зробити? Тільки чекати.

І вони стали чекати. Час тягнувся повільно. Здавалося, що стрілки годинника, поставлених гостями на вицвілу

камінну решітку, застигли на місці. Сяк-так доплентались вони до другої години, потім до третьої. Десь вдалині зловісно ухала сова. Вілла стояла осторонь від дороги, і навколо не було ані душі. Священик дрімав. Мелоун курив одну сигарету за одною. Лорд Рокстон неуважно гортав журнал. Лише зрідка нічну тишу порушували дивні постукування і скрипи. Все було спокійно, поки...

Хтось спускався по сходах.

Не залишалося ніяких сумнівів — вони чули кроки, вкрадливі, обережні, але досить виразні. Крак! Крак! Крак! Сходи пройдені. Хтось підійшов до дверей. Всі троє завмерли. Рокстон стискав пістолет. Увійде чи ні? Двері були прочинені, і у друзів з'явилося відчуття, що вони вже не одні — за ними спостерігали. Відразу стало холодно; Мелоун тремтів усім тілом. Але ось кроки почулися знову — тепер в зворотному напрямку. Віддалялися тихо, але квапливо; можна було припустити, що слуга поспішає доповісти обстановку могутньому господареві, який причаївся в темряві нагорі.

Всі троє мовчки дивилися один на одного.

— Клянуся Юпітером! — вигукнув нарешті лорд Рокстон. Його обличчя зблідло, але вираз був рішучим.

Мелоун квапливо записував щось в блокнот. Священик молився.

— Ось зустріч і відбулася, — сказав, помовчавши, Рокстон. — Тепер треба битися. Відступати не можна. Хочу вам зізнатися, святий отче, що я переслідував в джунглях пораненого тигра і тим не менш не пережив того жаху, що зазнав зараз. Я вирушив сюди в пошуках гострих відчуттів і отримав їх. Але зупинятися на цьому не збираюся і негайно ж вирушаю нагору.

— Ми теж! — сказали його супутники, піднявшись зі стільців.

— Залишайтеся тут, юний друже! І ви, святий отче. Від трьох буде занадто багато шуму. У разі чого я вас покличу. Я хочу прокрастися на сходи і влаштувати там засідку. Якщо ця нечисть, ким би вона не була, повторить свою подорож, їй доведеться йти повз мене.

Всі троє вийшли в хол. Дві свічки відкидали світло на сходи, але нагорі все потопало в глибокій темряві. Рокстон сів з пістолетом в руці прямо на сходах. Приклавши палець до губ, він іншою рукою зробив нетерплячий жест друзям, щоб ті пішли. Повернувшись в кімнату, священник і журналіст сіли біля вогню і завили в тяжкому мовчанні.

Минуло півгодини, ще п'ятнадцять хвилин — і тут все почалося. Почувся постріл, щось важке впало на підлогу, і тут же пролунав крик про допомогу.

Охоплені жахом, вони кинулися в хол. Лорд Рокстон лежав обличчям вниз, засипаний штукатуркою. Коли його підняли, він був в напівнепритомному стані, глибокі садна на обличчі і руках сильно кровоточили. Зверху сходів тьма, здавалося, згустилася ще більше.

— Зі мною все в порядку, — заявив Рокстон, коли його посадили на стілець.

— Трохи перепочинемо і почну новий раунд з цим дияволом — інакше це чудовисько не назвеш.

— На цей раз ми вас одного не відпустимо, — рішуче сказав Мелоун.

— І минулого не варто було б, — додав священник. — Але розкажіть нам, що ж сталося.

— Сам точно не знаю. Я сидів, як ви самі бачили, сам у холі. Раптово почув за спиною стрімкий кидок. Щось

темне кинулось на мене зверху. Я вистрілив і тут же був скинутий зі сходів, як мала дитина. А потім мене накрило штукатуркою. Ось все, що я знаю.

— А чи варто нам тут залишатися? — запитав Мелоун. — Ви переконалися, що природа цього явища не людська?

— Абсолютно.

— Отже, ви відчули, що хотіли. Чого вам ще треба?

— Мені, в усякому разі, треба більшого. Тут потрібна наша допомога, — сказав Мейсон.

— Мені здається, що якщо допомога комусь потрібна, то швидше нам, — заперечив лорд Рокстон, потираючи забите коліно. — Лікар знадобиться нам дуже скоро. Але я з вами, святий отче. Треба йти до кінця. Ви ж, юний друже, можете...

Ірландська кров ударила Мелоун в голову при одному тільки припущенні, що він злякався.

— Я піду нагору сам! — скрикнув він, прямуючи до дверей.

— Ні в якому разі. Я з вами, — заквапився священник.

— І я теж, — заявив лорд Рокстон і, накульгуючи, рушив за ними.

У слабо освітленому холі вони зупинилися, вдивляючись в темряву; Мелоун, поклавши руку на перила, вже ступив на першу сходинку, коли сталося щось неймовірне.

Що це було? Вони не знали. Темні тіні нагорі ніби згустилися і розпалися на частини, кожна з яких прийняла форму, що нагадувала обриси кажана. Боже! Вони кинулися вниз, рухаючись швидко і безшумно.

Величезні, як сама ніч, в їх потворності бридко проступали окремі людські риси, а головне — вони несли в собі зло і прокляття! Всі троє з криком кинулися до виходу. Намацавши ручку, лорд Рокстон відчинив двері. Але було

пізно — мерзенні тварюки накинулися на них. Тепла липка маса огорнула всіх трьох, в ніс ударив гнильний запах, перед очима замиготіли страшні деформовані морди і сплетені кінцівки. Це тривало якусь мить, потім страшна сила викинула всіх трьох, майже непритомних від жаху, з дому прямо на посипану гравієм доріжку. Двері з шумом зачинилися.

Мелоун стогнав, Рокстон лаявся, священник мовчав — все приходили до тями по-різному. У кожного на тілі були рани і синці, але фізичні страждання відступили на задній план, витісненні пережитим кошмаром.

Разом стояли вони, дивлячись на освітлений Місяцем чорний квадрат дверей.

— З мене досить, — сказав нарешті Рокстон.

— З мене теж, — погодився Мелоун. — Я в цей будинок більше не увійду, які б гроші мені не обіцяли в газеті.

— Ви поранені?

— Скоріш, розчавлений... Це було просто жакливо!

— Огидно, — підтвердив Рокстон. — А сморід ви відчули? І липку теплу масу?

Мелоуна пересмикнуло від огиди.

— Безформні створіння і моторошні очі! Частково матеріалізовані! Страшне видовище!

— А як бути зі свічками?

— Наплювати на них! Нехай собі горять. Я туди більше не піду.

— Гаразд, нехай Белчамбер сам вранці розбирається. Може, він чекає на нас в готелі?

— Так, підемо в готель. Хочеться бути ближче до людей.

Мелоун і Рокстон повернулись, щоб йти, але священник не рушив з місця. Він витягнув з кишені розп'яття.

— Ідіть, — сказав він. — Я повертаюся.

— Як? Назад в будинок?

— Туди.

— Святий отче, це безумство. Мерзенна тварина знищить вас. Згадайте, що було... Ми для неї на кшталт нікчемних комашок.

— Нехай знищить. Я йду.

— Ми вас не пустимо. Мелоун, тримайте його.

Але було пізно. Мейсон швидкими кроками попрямував до дверей, відчинив їх і увійшов всередину. Друзі поспішили було за ним, але почули брязкіт і скрегіт — священник засунув засув, відрізавши їм шлях в будинок. Лорд Рокстон через широку щілину для поштової скриньки благав його повернутися.

— Залишайтеся там! — пролунав суворий голос священника. — Я повинен виконати свій обов'язок. Після цього вийду до вас. Майже відразу він почав говорити. Його приємний голос з м'якими доброзичливими інтонаціями луною відгукнувся в холі. До друзів долинало небагато — окремі слова молитов, уривки проповідей, сердечні, дружні вмовляння. Крізь щілину Мелоун бачив при світлі свічок високу темну постать: священник стояв спиною до сходів, що вели нагору.

Мейсон скінчив говорити, і тут в цій повній неймовірних подій ночі відбулося ще одне диво. Йому відповів невідомий голос. Цей голос звичайній людині неможливо було уявити — страшна суміш з гортанних, ріжучих слух звуків з домішкою квакання; він ніс в собі страшну, нелюдську загрозу.

Невідомий сказав одну тільки фразу, на яку священник не забарився відповісти схвильовано і палко.

Судячи з усього, він читав проповідь, на яку тут же злобно відреагував таємничий голос.

Диспут тривав; говорив то один, то інший; репліки були то довше, то коротше; змінювалися і інтонації — священник то благав, то сперечався, то молився, то втішав, але ні в якому разі не засуджував.

Промерзнув до кісток, Рокстон і Мелоун тулилися біля дверей, ловлячи обривки неймовірного, фантастичного діалогу. Здавалося, пройшла вічність, хоча насправді ще не закінчилася година. І тут Мейсон почав голосно і урочисто читати «Отче наш».

Але що це? Відлуння? Або — о, диво! — голос з темряви вторив священнику? Незабаром вікно зліва від входу освітлювалося, заскреготав засув, і на порозі з'явився Мейсон, тримаючи в руках сумку лорда Рокстона. У примарному місячному світлі він виглядав жахливо, хоча насправді був жвавим і радісним.

— Тут все зібрано, — сказав він, вручаючи сумку власнику.

Рокстон і Мелоун, взявши священника під руки, допомогли йому зійти.

— Клянуся Юпітером! Тепер ми вас не пустимо! — скрикнув аристократ.

— Святий отче, ви заслуговуєте Хреста Вікторії.

— Я лише виконав свій обов'язок. Нещасний так потребував допомоги. І такий же, як він, грішник допоміг йому.

— Вам вдалося йому допомогти?

— Сподіваюся. Я всього лише інструмент в руках Всевишнього. Відтепер будинок очищений від скверни. Він обіцяв мені. А зараз я замовкаю: має пройти якийсь час, перш ніж я розповім вам все.

Власник будинку і покоївки в подиві дивилися на трьох шукачів пригод, коли вони знову з'явилися в готелі. Кожен з них, здавалося, постарів за цю ніч років на п'ять. Мейсон тут же впав на ослінчик у скромно обставлений вітальні — позначилося неймовірне напруження останніх годин — і занурився у важкий сон.

— Бідолаха! Він жахливо виглядає! — сказав Мелоун. І справді, сплячий священик нагадував мерця — бліде як смерть, змучене обличчя, довгі мляві руки.

— Чашка гарячого чаю підкріпить його сили, — відгукнувся лорд Рокстон, гріючись біля вогню, який поспішно розвела покоївка. — Клянуся Юпітером!

Пережити таке! Будь-хто на його місці виглядав би не краще! Ну що ж, молодий чоловіче, ми отримали що хотіли: я — незабутню пригоду, а ви — сенсаційний матеріал.

— А ось він врятував заблукалу душу. Треба визнати, що наші успіхи незначні в порівнянні з його перемогою.

Вони вирушили до Лондона ранковим поїздом в окремому вагоні. Мейсон майже весь час мовчав, поринувши у власні думки. Несподівано він озвався до своїх товаришів.

— Прошу вас, якщо не заперечуєте, помолитися зі мною.

Лорд Рокстон скривився:

— Попереджаю, святий отче, я давно цим не займався.

— Тільки станьте поруч зі мною на коліна. Мені потрібна ваша допомога.

Всі троє стали на коліна, священик посередині. Мелоун намагався запам'ятовувати слова молитви.

— Отче, ми, чада Твої, бідні, слабкі, беззахисні створення, цілком у владі долі і обставин. Молю Тебе про співчуття рабу Твоєму Руперу Тремейну, що заблукав і

знаходиться зараз у темряві. Він упав низько, дуже низько, бо мав горде, запекле серце і жорстокий, охоплений ненавистю розум. Але зараз він звернувся до світла, і я прошу Тебе, Господи, за нього і за жінку по імені Емма, яка з любові пішла за ним у темряву. Допоможи їй воскресити його, як вона того хотіла. Допоможи розірвати нитки зла, прив'язують їх до землі. Дозволь їм з сьогоднішньої ночі почати шлях до світла, який рано чи пізно побачить нижчий з нижчих.

Вони піднялися з колін.

— Тепер краще, — зі сльозами на очах вимовив священик, б'ючи себе в груди кістлявою рукою, і широко, по-доброму посміхнувся. — Яка ніч! Боже, яка ніч!

Розділ IX

в якому можна знайти цілком матеріальні явища

Видно, самої долі завгодно було вплутати Мелоуна в сімейні справи Ліндена, оскільки як тільки він розлучився з нещасним Томом, то виявився залученим в набагато більш неприємну історію, на цей раз з його безпутним братиком. Все почалося рано вранці - пролунав телефонний дзвінок, і на тому кінці дрота пролунав голос Алджернона Мейлі.

— Ви вільні сьогодні вдень?

— Так, я до ваших послуг.

— Послухайте, Мелоуне, ви міцний малий. Ви ж грали в регбі за Ірландію, так? То вас не шокує, якщо вам доведеться вплутатися в бійку?

Мелоун широко посміхнувся:

— Можете на мене розраховувати.

— Невідомо, який оборот приймуть події. Можливо, нам доведеться мати справу з боксером-професіоналом.

— Ого! — бадьоро вигукнув Мелоун.

— І нам потрібен ще один чоловік. Ви не знаєте ко-го-небудь, хто погодився б скласти вам компанію просто із любові до пригод? Ще краще, якщо людина ця буде тя-мити що-небудь в спіритизму.

На мить Мелоун задумався, але одразу ж знову пожва-вився.

— Рокстон, — сказав він. — Він, звичайно, не молодий, але вже точно не підведе. Думаю, що зможу його умови-ти: після дорсетшірських подій спіритуалісти його всер-йоз зацікавили.

— Дуже добре! Постарайтеся домовитися з ним! Якщо ж він не зможе, доведеться обійтися своїми силами. Те-пер слухайте адресу: Бельшоу-Гарденс, 41. Це недалеко від Ерлс-Корт Стейшн. Рівно о третій. До зустрічі.

Мелоун тут же зателефонував лорду Рокстону, і неза-баром в слухавці пролунав знайомий голос:

— Що трапилося, мій юний друже? Бійка, кажете? Тоді звичайно. Що? Так я хотів сказати, що у мене партія в гольф в Річмондському Оленячому Парку, але ваша про-позиція набагато привабливіше. Що? Прекрасно! Там і зустрінемося.

Ось так і вийшло, що рівно о третій Мейлі, лорд Рокстон і Мелоун сиділи біля каміна в затишній кімна-ті адвоката. Його мила симпатична жіночка, помічниця і соратниця не тільки в духовних, а й у світських справах, також спустилася вниз привітатися з гостями.

— Люба, тобі не варто тут залишатися, — сказав Мейлі. — Посидь поки у флігелі — це буде з твого боку

надзвичайно розсудливо. І не хвилюйся, якщо раптом ти почуєш шелест.

— Але я так переймаюся, любий! Тебе можуть поранити! Мейлі розсміявся:

— Боюся, швидше за все постраждають наші меблі, а більше нема про що турбуватися. Це робиться в ім'я великої мети, яка для нас понад усе, — пояснив він присутнім, коли його дружина знеохотою покинула вітальню. — Я впевнений, що заради цього місіс Мейлі готова страждати. Її чуйне жіноче серце, сповнене любові, відчуває, як важливо донести до сіромах-мешканців землі нашої знання про те, що за порогом смерті їх чекає велика радість. Клянуся Богом, вона воістину моїй дороговказ. Однак, — продовжував він зі сміхом, — я, напевно, зайве заглибився в це питання. У нас є справи важливіші, причому настільки ж неприємні, як чарівна і ніжна моя кохана дружина. Йдеться про брата Тома Ліндена.

— Чув про нього, — озвався Мелоун. — Я сам колись захоплювався боксом, та й досі перебуваю в Національному спортивному клубі. В ті часи Сайлас Лінден мало не став чемпіоном у другій напівсередній вазі.

— Усе правильно. Зараз він залишився без роботи і вирішив випробувати себе в ролі медіума. Зрозуміло, я та інші члени нашого гуртка поставилися до цього серйозно і визнали його домагання цілком законними, оскільки всі ми любимо його брата, а таланти такого роду — часто явище сімейне. Але все ж слід було перш його випробувати, і вчора відбувся пробний сеанс.

— Ну і як він?

— Я почав підозрювати його з першої хвилини: ви знаєте, як важко провести досвідченого спіритуаліста.

Обдурити можна тільки новачка. Так ось, я відразу ж сів ближче до кабінки і став уважно спостерігати. Нарешті з'явилася якась фігура, вся в білому. Коли фігура проходила повз, я зумів доторкнутися до неї. Про всяк випадок у мене були при собі ножиці, і в цей момент я відрізав шматочок подолу.

З цими словами Мейлі дістав з кишені трикутний клаптик полотна.

— Ось, дивіться: цілком звичайне полотно. Думаю, він просто одяг свою нічну сорочку.

— Чому ж ви не відразу його викрили? — вигукнув лорд Рокстон.

— Розумієте, на сеансі були присутніми багато дам. Я був, мабуть, єдиним чоловіком, який міг би йому протистояти.

— Що ж ви збираєтеся робити тепер?

— Я запросив його з'явитися сюди о пів на четверту — він ось-ось повинен прийти. Думаю, він навряд чи здогадується про причини цього запрошення, якщо тільки не помітив, що від його шат відрізано шматок.

— І що ви збираєтеся робити?

— Все буде залежати від нього. Ми повинні будь-що-будь його зупинити: через таких, як він, наша справа піддається нападкам. Нічого не розуміючи в спіритизмі, шарлатани компрометують чесних медіумів — адже публіка не бачить різниці між тими і іншими. Мені хотілося поговорити з ним у вашій присутності, один я не зміг би говорити з ним на рівних. А ось і він!

За дверима почулися важкі кроки, і в кімнату ввійшов Сайлас Лінден, нині лжемедіум, а в минулому професійний боксер.

Його маленькі поросяті очиці з підозрою оглянули присутніх. Потім він видавив із себе посмішку і кивнув Мейлі.

— Добрий день, містере Мейлі. Непогано вчора вечір провели, га?

— Сідайте, Ліндене, — сказав Мейлі, вказуючи на стілець. — Як раз про вчорашній вечір я і зібрався з вами поговорити. Ви обманули нас.

Злостиве обличчя Сайласа Ліндена почервоніло від люті.

— Що ви хочете цим сказати? — роздратовано вигукнув він.

— Тільки те, що сказав. Ви вбралися в біле, бажаючи постати духом і ввести всіх в оману.

— Це брехня, чорт забирай! — гаркнув Лінден. — Як ви смієте!

Мейлі вийняв з кишені і розклав на коліні припасений клопоть.

— А що ви на це скажете?

— А що я повинен сказати?

— Я відрізав це від балахона, який був на вас вчора, в той момент, коли ви проходили повз мене. Огляньте його, і ви відразу знайдете це місце.

Відпиратися немає сенсу, Ліндене, гра програна, і ви не можете цього заперечувати.

На якусь мить Лінден втратив дар мови, а потім вибухнув потоком брудної лайки.

— Що ви говорите? — люто озираючись, кричав він. — І за кого мене маєте? Думаєте, можна як завгодно мною крутити? Що це за виставу ви влаштували? Не на того напали!

— Не варто так хвилюватися, Ліндене, — спокійно сказав Мейлі. — Я завтра ж можу передати вас в руки

правосуддя, і вас будуть судити. Але заради вашого брата я бажав би уникнути публічного розголосу, проте вам не вийти звідси доти, доки ви не підпишете папери, що лежать у мене на столі.

— Та що ви говорите? І хто ж мені зможе перешкодити?

— Ми.

З цими словами троє чоловіків перегородили йому шлях.

— Ви?! Що ж, спробуйте! — Сайлас посунув на них, люто блискаючи очима і стискаючи кулаки. — Чи не могли б ви відійти?

Замість відповіді трійця видала войовничий клич — мабуть, перший звук, освоєний древньою людиною. У наступну мить Лінден накинувся на них і почав з неймовірною силою молотити кулаками направо і наліво.

Мейлі, який займався в молодості боксом, вдалося парировати один удар, але вже наступний збив його з ніг, і він з гуркотом відлетів до дверей.

Лорд Рокстон відлетів в інший бік, і тільки Мелоун зі своєю реакцією завзятого футболіста спритно ухилився і схопив чемпіона за коліна.

Якщо вам важко здолати противника, коли він стоїть на ногах, поваліть його на спину, і тоді він навряд чи надасть вам серйозний опір. Лінден полетів догори дригом, встигнувши при падінні зачепити крісло, яке тут же розпалося на друзки.

Похитуючись, він підвівся на одне коліно і спробував нанести Мелоуну удар в щелепу, але той знову його повалив, а жилава рука Рокстона стиснула йому горло.

За вдачею Сайлас Лінден був боягузом і тут же здався.

— Відпустіть! — прохрипів він. — Досить!

Він лежав розпростертий на спині, над ним схилюлися Мелоун і Рокстон.

У цей час прийшов до тями Мейлі, який від удару втратив свідомість.

— Зі мною все в порядку! — відгукнувся він на жіночий голос, який покликав крізь двері. — Почекай, люба, ще рано заходити, але скоро ми усе владнаємо. Що стосується вас, Ліндене, то вам немає ніякої необхідності вставати, бо розмовляти ви можете й так. Але перш ніж піти звідси, ви підпишете папери.

— Які ще? — прохрипів Лінден, коли Рокстон послабив захват.

— Зараз я вам прочитаю.

Мейлі взяв з бюро листок і зачитав вголос:

— Я, Сайлас Лінден, цим підтверджую, що, прикинувшись духом, вчинив як шахрай і негідник, і клянусь, що надалі ніколи не посягну на роль медіума. Якщо ж я порушу цю мною клятву, то дане зобов'язання може бути використано проти мене у суді.

— Ви готові підписати цей документ?

— Та ніколи, чорт мене забирай!

— А якщо його ще трохи притиснути? — запитав лорд Рокстон. — Може, тоді у нього в голові проясниться?

— Не варто, — відповів Мейлі. — Думаю, це справа добре прозвучить в суді, оскільки покаже всім, що ми твердо маємо намір боротися за чистоту наших рядів. Даю вам, Ліндене, хвилину на роздуми, а потім дзвоню в поліцію.

Але наш самозванець прийняв рішення швидше.

— Гарзд, — з похмурим виглядом пробурчав він. — Я підпишу.

Йому дозволили піднятися, але попередили, що, якщо

він спробує їх надурити, йому не вдасться так легко звільнитися вдруге. У Ліндена вже не було сил чинити опір, і він, ні слова не кажучи, розмашисто і кострубато надряпав вниз: Сайлас Лінден; троє чоловіків підписалися як свідки.

— А тепер забирайтеся геть! — різко сказав Мейлі. — Раджу вам надалі заробляти на життя чесною працею і не намагатися спекулювати на тому, що свято для інших.

— Залиште ваші лицемірні проповіді при собі, — прошипів Лінден і вийшов.

Не встиг він вийти, як в кімнату увірвалася місіс Мейлі, бажаючи на власні очі переконатися, що її дорогоцінний чоловік не постраждав.

Заспокоївшись, вона стала голосити над зламаним кріслом, оскільки, як будь-яка хороша господиня, дожила кожною дрібницею у своєму домі.

— Не переймайся, люба, це невелика плата за те, щоб очистити наші ряди від такого негідника, як він. Не йдіть, панове, нам ще треба про дещо поговорити.

— І крім того, зараз подадуть чай.

— Мабуть, нам краще випити чогось міцнішого, — зауважив Мейлі і був, безумовно, прав, бо всі троє в результаті жорстокої сутички порядком вибилися із сил.

Рокстон, правда, був в захваті від того, що сталося і знаходився в піднесеному настрої, але Мелоун явно втомився, та й Мейлі ще не зовсім оговтався від отриманого удару.

— Я чув, — почав Мейлі, коли вони знову влаштувалися біля вогню, — що цей мерзотник протягом багатьох років тягнув гроші з нещасного Тома. Це був справжній шантаж, оскільки Сайлас в будь-яку хвилину міг донести на

нього. Боже мій! — раптом вигукнув він, вражений думкою, що прийшла йому у голову. — Так ось чому поліція вибрала саме його! А я все дивувався: хіба мало в Лондоні інших медіумів? Зараз я пригадую, адже Том якось говорив мені, що цей тип хотів навчитися його мистецтву, але Том відмовився йому допомагати.

— А як він міг допомогти? Хіба цьому можна навчитися? — запитав Мелоун.

Мейлі задумався.

— Мабуть, міг, — сказав він нарешті. — Але все ж в ролі лжемедіума Сайлас Лінден менш небезпечний, ніж в ролі медіума справжнього.

— Я не зовсім розумію вашу думку.

— Здібності медіума в людині можна розвинути, — пояснила місіс Мейлі. — Можна навіть сказати, що вони заразливі.

— Це схоже на те, що в ранньому християнстві називалося накладенням рук, — додав Мейлі. — Таким чином передавалася чудотворна сила. В наші дні цей спосіб безповоротно втрачено, але якщо хтось із присутніх на спиритичному сеансі пристрасно жадає таку силу знайти, вона може зійти на нього, особливо якщо він присутній при роботі справжнього медіума.

— Але що означають ваші слова, ніби такі здібності небезпечніше шарлатанства?

— Справа в тому, що вони можуть бути використані на зло. Запевнюю вас, Мелоуне, всі ці розмови про чорну магію і злі сили — не порожні слова. Такі речі існують, і їх основне джерело — це медіуми-лиходії. В спиритизмі можна дістатися до таких областей, які змушують згадати про поширену в народі ідею чаклунства, і було б нерозумно це заперечувати.

— Подібне привертає подібне, — пояснила місіс Мейлі, яка розбиралася в цих справах не гірше, ніж чоловік, — і кожен отримує своє. Якщо під час сеансу ви перебуваєте в оточенні поганих людей, то не дивно, якщо викликані вами духи виявляться недобрими.

— Отже, у спіритизмі є і небезпечні сторони?

— Будь-яка справа може обернутися своєю протилежністю, будучи перекрученою і використаною поганими людьми. Звичайно, до ортодоксального спіритизму це не має ні найменшого відношення, але ми повинні бути свідомі того, що подібна небезпека існує, — інакше не вдасться протистояти їй. Я ні крапельки не сумніваюся, що середньовічне чаклунство — це не казки, а цілком реальна річ, і кращий спосіб захисту від такого роду діяльності — розвиток кращих душевних якостей в людині. А не звертати на це уваги означало б відкрити силам зла шлях до нашого світу.

Але тут найнесподіванішим чином в розмову втрутився лорд Рокстон.

— Ось-ось, в минулому році в Парижі, якраз коли я там був, гриміло ім'я якогось Лапе, який захоплювався чорною магією і навіть організував кілька осередків. Я хочу сказати, в цьому не було особливої шкоди, хоча не думаю, що ви назвали б його діяльність високодуховною.

— Якраз про цей бік проблеми я хотів би дізнатися детальніше, щоб відобразити все якомога об'єктивніше в своїх статтях, — сказав Мелоун.

— Справедливе бажання, — сказав Мейлі, — і збігається з нашим: ми хочемо, щоб в цій справі не було неясностей.

— Ну що ж, молодий чоловіче, якщо у вас знайдеться тиждень часу на поїздку в Париж, я представлю вас цьому Лапе, — запропонував Рокстон.

— Вражаючий збіг, я теж збирався з'їздити у Париж, — сказав Мейлі. — Мій колега доктор Мопюї з Інституту Метампсихозу запросив мене поспостерігати за серією експериментів, які він проводить над медіумом-галіційцем. Мене, звичайно, найбільше цікавить релігійна сторона, але нею якраз найчастіше нехтують ці вчені мужі з континенту. Що ж стосується ретельного і вдумливого дослідження психічних факторів, то в цьому плані вони явно попереду, якщо не брати до уваги пошуків бідолахи Кроуфорда з Белфаста, який взагалі стояв в науці особняком. Я обіцяв Мопюї заглянути в його лабораторію — по-моєму, він домігся разючих, я б навіть сказав, дещо приголомшливих результатів.

— В якому сенсі приголомшливих?

— Останнім часом духи матеріалізувалися у нього не в людському вигляді — це підтверджується фотографіями. Більше я вам нічого не скажу, коли вже ми разом туди поїдемо, буде краще, якщо ви поставитеся до всього неупереджено.

— Я обов'язково поїду, — вигукнув Мелоун. — Думаю, мій патрон не стане заперечувати.

Принесли чай, дуже недоречно перервавши розмову, — так наші фізичні потреби грубо втручаються у сферу вищих духовних устремлінь. Але Мелоуна нелегко було збити з думки.

— Ось ви говорите про злі сили. А чи доводилося вам вступати з ними в контакт?

Мейлі глянув на дружину і посміхнувся.

— Ми стикаємося з ними постійно, — сказав він. — Це невід'ємна частина нашої діяльності. Можна навіть сказати, ми приділяємо їй особливу увагу.

— Чи слід розуміти вас в тому сенсі, що ви перешкоджаєте появі під час сеансів подібних сил?

— Не обов'язково. Якщо є надія хоч чимось допомогти душі, що заблукала з нижчих сфер, ми намагаємося зробити це. Необхідно викликати її на розмову, змусити розповісти нам про свій смуток. У більшості з них немає злих намірів. Це просто нещасні, неосвічені і хирляві істоти, які страждають через примітивні або помилкові уявлення, які склалися в них на землі. Ми намагаємося їм допомогти, і часом нам це вдається.

— А як ви про це дізнаєтеся?

— Потім вони являються нам і розповідають, чого їм вдалося досягти. Це досить поширена практика, яка отримала у нас назву гуртків порятунку.

— Я чув про них. Хотілося б відвідати збори одного з таких гуртків: ваші слова мене сильно зацікавили. Спіритизм такий багатогранний, і я був би дуже вдячний, якби ви допомогли мені відкрити для себе і цю його сторону.

Мейлі задумався.

— Ми вважаємо за краще зайвий раз не витягувати цих нещасних істот на світ Божий. А з іншого боку, хоча у повній мірі вас не можна зарахувати до спіритуалістів, ви тим не менш показали, що маєте ставлення до даного предмету достатньо розумінням і співчутливим.

З цими словами він глянув на дружину, яка посміхнулася і прихильно кивнула.

— Ну, ось ви і отримали дозвіл. Можу вам повідомити, що ми самі керуємо невеликим «осередком порятунку» і якраз сьогодні рівно о п'ятій годині відбудеться один з щотижневих сеансів. Наш медіум — містер Тербейн. Зазвичай ми не запрошуємо нікого, крім священика

Чарльза Мейсона, але якщо ви хочете долучитися до нашої діяльності, будемо раді вашій присутності. Тербейн скоро прийде. Він служить носієм на вокзалі, тому не може вільно розпоряджатися своїм часом. Так-так, сила медіума здатна несподіваним чином виявлятися в самих скромних представників роду людського, але так вже одвіку заведено — пророками давнини найчастіше ставали рибалки, теслі, шатерники або погоничі верблюдів. Та й в наші дні найвищим медіумічним даром в Англії наділені шахтар, ремісник, носій, матрос з баржі та прибиральниця. Історія повторюється, і жалюгідний суддівський, який засудив Тома Ліндена, — втілення Фелікса, який влаштував судилище апостола Павлу. Все повертається на круги своя.

Розділ X

De Profundis

Наші герої ще не закінчили чаювання, коли доповіли про прибуття преподобного Чарльза Мейсона.

Ніщо так не зближує людей, як духовні шукання, тому не дивно, що Рокстон і Мелоун, лише одного разу бачивши цю людину, миттєво відчули до нього симпатію, якої не відчували до людей, знайомим їм протягом багатьох років.

Подібна спорідненість душ — невід’ємна частина таких спільнот. Коли в дверях з’явилася довгов’яза і незграбна фігура священика — лице осяяне доброю посмішкою, очі, що світяться ясним світлом, — їм здалося, що увійшов близький друг.

Мейсон сердечно привітав присутніх.

— Все в трудах та турботах! — вигукнув він, потискуючи руку кожному. — Сподіваюся, нові враження не будуть настільки жахливі, як ті, що нам довелося пережити минулого разу.

— Клянуся Богом, — відповів Рокстон, — з тих пір я не втомлююся захоплюватися вами, отче мій!

— Так що ж таке він зробив? — поцікавилася місіс Мейлі.

— Що ви, що ви! — вигукнув Мейсон. — Просто я в міру своїх скромних сил спробував направити на шлях істинний заблукалу душу. І досить про це! Хоча саме заради подібних справ ми щотижня збираємося в будинку наших милих господарів. Адже сам містер Мейлі навчив мене цієї майстерності.

— Що ж, у нас великий досвід по цій частині, — відгукнувся Мейл. — І ви, Мейсоне, граєте тут не останню роль.

— Але я ніяк не зрозумію головного! — перервав їх Мелоун. — Прошу вас, просвітить мене! Припустимо, я погоджуся з вашої гіпотезою про те, що ми оточені цілком матеріальними духами, прив'язаними до землі, які не можуть зрозуміти, куди вони потрапили і що з ними відбувається. Я правильно викладаю вашу теорію?

Подружжя Мейлі кивнули на знак згоди.

— Але у них є померлі родичі або друзі, які, можливо, інакше відчують себе на тому світі і обізнані про сумну долю своїх побратимів. Їм відкрита істина. Чи не здається вам, що вони можуть допомогти цим нещасним набагато краще, ніж ми?

— Цілком слушне запитання, — сказав Мейлі. — Звичайно ж, ми задавали його духам і тепер знаємо відповідь. Справа в тому, що вони буквально прив'язані до землі, бо занадто щільні і важкі для того, щоб піднятися вгору.

Решта ж, найімовірніше, знаходиться у духовній сфері, дуже далеко від них. Наші підопічні пояснюють, що вони набагато ближче до нас. До того ж нас вони добре знають, а тих, що нагорі, — ні. Тому саме нам зручніше встановити з ними контакт.

— Якось нам явилась така мила і нещасна темна душа...

— Моя дружина любить всіх і вся, — пояснив Мейлі.

— Вона готова розмовляти навіть з нещасним заблукалим дияволом.

— Звичайно ж, вони заслуговують жалю і любові! — вигукнула чарівна дама. — Тиждень за тижнем ми дбали про бідолаху, — а його, дійсно, викликали з самого глухого куточка, — і одного разу він в захваті закричав: «Матінка з'явилася! Моя матінка тут!» Ми, природно, запитали його, чому вона не приходила раніше. Як же вона могла прийти, — відповів він, — якщо я перебував у такій темряві, що вона не в змозі була мене розгледіти!

— Все це добре, — сказав Мелоун, — але, наскільки я розумію вашу ідею, за всім стежить якийсь вищий дух, направник або наглядач, який і приводить страждальця до вас. Якщо він обізнаний про існування такого, то є всі підстави вважати, що і в більш високих духовних сферах можуть знати про нього.

— Ні, — відповів Мейл, — це міся, виконання якої доручено лише йому. Наведу випадок, який ілюструє, наскільки одна сфера відокремлена від іншої. Одного разу нас відвідала якась заблукала душа. Наші звичні візитери навіть не підозрювали, що вона знаходиться серед них, поки ми не привернули їх увагу до неї. А коли ми запитали у заблукалої душі, чи не бачить вона, що оточена подібними собі, то почули у відповідь: «Я бачу світло і більше нічого.»

Розмову перервав прихід містера Джона Тербейна, носія з вокзалу Вікторія, огрядної людини з блідим і сумним обличчям. Він був чисто поголений і одягнений в цивільне, так що крім мрійливих і замислених очей ніщо не видавало в ньому надзвичайного призначення.

— Ну що, готов запис? — насамперед поцікавився він.

Місіс Мейлі з посмішкою простягнула йому конверт.

— Ми давно його підготували, можете на дозвіллі прочитати. Бачите, — пояснила вона, — бідний містер Тербейн впадає в транс і тому не має ані найменшого уявлення про те, як з його допомогою вершаться справи, тому після кожного сеансу ми з чоловіком складаємо звіт — спеціально для нього.

— І кожен раз я не втомлююся дивуватися, — сказав Тербейн.

— Я думаю, і пишатися, — додав Мейсон.

— Ну, з цього приводу не можу нічого сказати, — сором'язливо промовив Тербейн. — Не думаю, що інструменту слід пишатися тим, що він потрапив в руки досвідченого майстра. Це скоріше велика честь для мене.

— Милий, добрий Тербейн, — сказав Мейлі, з ніжністю кладучи йому руку на плече. — Чим краще медіум, тим він щедріше душею, — так говорить мені досвід спілкування з людьми. Головне в медіумі — віддавати себе без залишку іншим, а це несумісно з егоїзмом. Але давайте починати, інакше містер Чанг на нас розсердиться.

— Хто це? — запитав Мелоун.

— О, ви скоро з ним познайомитеся. Нам не обов'язково залишатися за столом, цілком можна розташуватися біля каміна. Давайте приглушимо світло, ось так. Влаштовуйтеся зручніше. Тербейне, ви можете відкинутися на подушки.

Медіум, що сидів в кутку дивана, тут же впав в дрімоту. Мейл і Мелоун тримали наготові ручку і блокнот, чекаючи подальших подій.

І вони не змусили себе чекати. Несподівано Тербейн сіл, але це був уже не колишній Тербейн, а нова, владна особистість, що володіє живим розумом. Його обличчя також змінилося: на губах заграла загадкова посмішка, очі стали розкосими і подовженими, всі риси — більш виразними. Руки він втягнув в рукава свого синього піджака.

— Добрий вечір, — тепер він говорив рішуче, короткими уривчастими фразами. — Нові обличчя! Хто ж вони?

— Добрий вечір, Чанг, — відповів господар будинку. — З містером Мейсоном ви вже знайомі, це — містер Мелоун, який вивчає спіритизм. А це — лорд Рокстон, який надав мені сьогодні неоціненну послугу.

Кожне нове ім'я Тербейн привітав плавним жестом, як це прийнято на Сході, прикладаючи руку до чола, а потім з поклоном опускаючи її вниз. Його манера триматися була сповнена гідності і разюче відрізнялася від поведінки непомітного маленького чоловічка, який сидів в кімнаті хвилину тому.

— Лорд Рокстон, — повторив він. — Англійська пан! Я знав один лорд... Лорд Макарта... Ні, не можу вимовляти... На жаль! Тоді я називав його чужеземний диявол... Чанг багато бачити на своєму віку.

— Він має на увазі лорда Макартні. Все, про що він говорить, відбувалося років сто тому. Чанг жив якраз в ті часи; тоді він був великим філософом, — пояснив Мейлі.

— Ні втрачати час! — вигукнув дух-поводир. — Сьогодні дуже багато справ! Натовп чекає. Хтось новий, хтось старий. Дивний народ попадається в мою сітку. А тепер я

йду, — і медіум знову відкинувся на подушки.

Не минуло й хвилини, як він знову підскочив.

— Я хочу подякувати вам, — сказав він на бездоганній англійській. — Я вже був тут два тижні тому. Тепер я обмірковував ваші слова, і шлях мій став ясніше.

— Так ви той дух, який не вірив в Бога!

— Так-так! Але я говорив це в запальності. Я був тоді такий нещасний, такий нещасний! О, час, нескінченний час, сірий туман, тяжкий вантаж каяття! Безнадія! Безнадія! А ви мені повернули спокій — ви і цей дух великого китайця. Від вас я почув перші після смерті слова розради.

— Коли ж ви померли?

— О! Здається, відтоді пройшла вічність: у нас час змінюється не так, як в світі живих. Це довгий і страшний сон, без перерв і змін.

— А хто царював тоді в Англії?

— Королева Вікторія. Я налаштував свій дух на матеріалізм, ось він і приріс до матерії. Я не вірив у загробне життя. Зараз я знаю, як глибоко помилявся, але спочатку моєму духу було важко пристосуватися до нових умов.

— Вам погано там, де ви зараз перебуваєте?

— Там все так... так одноманітно, і це найтяжче. Все, що мене оточує, воістину жахливо.

— Але там багато душ, ви там не один.

— Це так, але інші знають не більше, ніж я. Вони так само злобують і сумніваються і відчувають себе при цьому глибоко нещасними.

— Ви скоро покинете це місце.

— Бога ради, скоріше, допоможіть мені!

— Нещасна душа, — промовила місіс Мейлі своїм ніжним, ласкавим голосом, здатним кого завгодно стати

до неї прихильним. — Ви так страждали, але постарайтеся не думати про себе, подумайте про інших. Допоможіть кому-небудь з них піднятися, і тим самим ви допоможете собі.

— Дякую вам, мила леді, я так і зроблю. До речі, я привів із собою одного з них. Він чув ваші слова. Тепер ми разом, і, можливо, коли-небудь нам відкриється світло.

— Чи хотіли б ви, щоб ми молилися за вас?

— О так, звісно!

— Я помолюся за вас, — сказав Мейсон. — Ви «Отче наш» пам'ятаєте?

Мейсон почав вимовляти слова старовинної універсальної молитви, але не встиг він закінчити, як Тербейн знову звалився на подушки. Піднявся він уже Чангом.

— З ним все в порядку, — сказав він. — Він поступається місцем іншим стражденним. Це добре. Зараз — складний випадок! О! — Він кумедно скрикнув в знак засудження і повалився на диван. У наступну мить він піднявся — з урочистим виразом обличчя, склавши руки, немов для молитви.

— Що відбувається? — гордовито відчеканив він. — Я хочу знати, за яким правом цей китаєць викликав мене сюди. Можливо, вас не утруднить просвітити мене.

— Так, швидше за все, ми зможемо вам допомогти.

— Коли мені потрібна допомога, сер, я маю звичку просити про це сам. В даний час я її не потребую. Вся ваше поведінка вказує на те, що ви занадто багато собі дозволяєте. Наскільки я зрозумів зі слів китайця, я є мимовільним свідком якогось релігійного обряду.

— Ми представляємо собою спіритуалістичний гурток.

— Надзвичайно шкідлива секта. Вкрай порочна практика. Як скромний парафіяльний священник, я протестую проти подібного блюзнірства!

— Ваші вузьколюбі погляди в'яжуть вас по руках і ногах, і від цього страждаєте тільки ви самі. Ми хочемо вас звільнити.

— Я страждаю? Що ви маєте на увазі, сер?

— Чи усвідомлюєте ви, що відправилися на той світ?

— Що за нісенітниця!

— Хіба ви не знаєте, що ви мертві?!

— Якби я був мертвий, то як би я зміг з вами говорити?

— Ваш дух використовує тіло цього пана.

— Ну, звичайно, тепер все ясно — я потрапив до божевільні.

— Так, це дійсно божевільні— для таких випадків, як ваш.

— Ви щасливі там?

— Щасливий? Ну ні. Мені навіть незрозуміло, де я є.

— Чи пам'ятаєте ви, що були хворі?

— Так, я був серйозно хворий.

— Настільки серйозно, що в врешті-решт померли.

— Безумовно, ви зійшли з розуму!

— Чому ж ви так впевнені, що живі?

— Пане професоре, я повинен дати вам кілька релігійних настанов. Якщо вмирає людина, яка прожила праведне життя, то його душа знаходить гідну оболонку і з'єднується з ангелами. Я ж поки перебуваю в своїй земній оболонці, в місці, вкрай одноманітному і нудному. Хоча істоти, в компанію яких я потрапив, не мають нічого спільного з тими людьми, з якими я звик мати справу в житті, але і ангелами їх теж не назвеш. Так що ваше абсурдне припущення не має під собою ніяких підстав.

— Перестаньте обманювати себе. Ми хочемо вам допомогти, але вам доведеться маятися в тому світі доти, доки ви не усвідомлюєте свого становища.

— Ви випробовуєте моє терпіння. Хіба я не сказав вам, що...

З цими словами медіум повалився на диван, а через кілька миттєвостей виник в образі китайця-поводиря — із загадковою посмішкою на вустах і втягнутими в рукава руками.

— Хороша людина... Нерозумна людина... Скоро все зрозуміє. Викликати його ще раз. А зараз — не втрачати час. О Боже мій! Допоможіть! На допомогу! Рятуйте!

Він повалився навznak на диван, його тіло витягнулося, а крики були настільки жахливі, що всі присутні схопилися зі своїх місць.

— Пилку! Швидше несіть пилку! — заволав медіум, але його крик перейшов у стогін.

Навіть Мейлі був схвилюваний; інші стояли, охоплені жахом.

— У нього хтось вселився, але я не можу зрозуміти хто. Напевно, якийсь дух, який несе потужний заряд зла.

— Можливо, мені з ним заговорити? — запитав Мейсон.

— Давайте трохи почекаємо і подивимося, що буде далі. Скоро все проясниться.

Медіум корчився в муках.

— Господи! Чому ви не несете пилку? — кричав він. — Мене придавило!

Ви чуєте, як хруснула кістка? Гокін! Гокін! Витягніть мене! Приберіть колоду! Ні, так ще гірше! У мені все немов горить! О, горе, горе мені!

Від його криків кров стигла в жилах. Всі оніміли від жаху. А через секунду на них вже дивилися розкосі очі Чанга.

— Що ви про це думаєте, містере Мейлі?

— Жахливе видовище, Чангу. Що це було?

— Це для нього, — Чанг кивнув у бік Мелоуна. — Він хоче історію для газети. Він зрозуміє. Час немає пояснювати. Занадто багато чекають. Наступний моряк. Ось він!

Китаєць зник, а по обличчю медіума ковзнула жива, спантеличена посмішка.

Він почухав голову.

— Ну і справи, чорт побирай, — сказав він. — Ніколи не думав, що мною буде командувати якийсь китайоза, але він мене покликав, і ось доводиться, щоб йому грець, йти без розмов. Так ось він я. Чого ви хотіли?

— Та власне, нічого.

— Дивно. А китайоза, напевно, подумав, що вам чогось від мене потрібно, ось і виштовхав мене сюди.

— Скоріше ви потребуєте нас. Вам необхідно знання.

— Це точно, я й справді трохи збився з курсу. Я знаю, що мертвий, бо нашого артилериста розірвало на шматки прямо у мене на очах. А раз він мертвий, то і я мертвий, — ми усі, як один, до останньої людини.

А ми сміємося над нашим священиком, тому що він, як і всі ми, не може нічого зрозуміти. Бідолаха піп, чорт би його взяв, — я так собі думаю про нього. І ось ми усе тепер усі на дні.

— А як називався ваш корабель?

— Монмаут.

— Це той, що затонув, борючись з німецьким кораблем?

— Так точно. У Південній Америці. Це було справжнє пекло. Так, саме справжнє пекло, — почуття переповнювали його. — Але, — вже бадьорим тоном додав він, — я чув, вони теж полягли. Це так, сер?

— Так, вони всі пішли на дно.

— Ми не зустрічали їх тут. Може, так воно і краще. А то ж ми зла не забуваємо.

— І даремно, — сказав Мейлі. — У цьому ваша біда. Саме тому наш китаєць-поводир вас сюди і привів. Ми повинні вас наставити на шлях істинний. І передайте наші слова своїм друзям.

— Благослови вас Господь, сер, всі вони тут, у мене за спиною.

— Ну, тоді слухайте: минув час думок про помсту і земні пристрасті. Ваші помисли повинні бути спрямовані вперед. Залиште землю, до якої вас все ще притягують спогади, і думайте лише про те, щоб зробити своє прагнення безкорисливими і гідними більш піднесеного, покійного і прекрасного життя. Ви в змозі це зрозуміти?

— Я постараюся, сер. І вони теж. Ми потребуємо керманича, сер, тому що не знаємо, як себе поводити, і ми ніяк не очікували, що потрапимо в таку халепу. Ми чули, що є рай і пекло, але місце, де ми опинилися, не схоже ні на те, ні на інше. Ось цей китайський джентльмен говорить, що наш час минув, але ми зможемо з вами побачитися наступного тижня. Дякую вам, сер, від себе особисто і від своїх товаришів. Ми ще прийдемо.

Настала тиша.

— Це просто неймовірно, — задихаючись, промовив Мелуун. — Цікаво, що сказали б читачі, якби я описав цей моряцький жаргон і його манеру говорити і в кінці повідомив, що він явився нам зі світу духів?

Мейлі знизав плечима:

— Яка різниця, що скажуть читачі? Коли я тільки починав займатися спіритизмом, я був украй вразливий і чутливий до усього, але зараз нападки газетярів турбу-

ють мене менше, ніж постріл з гвинтівки по танковій броні. Чесно кажучи, вони мені глибоко байдужі. Наше завдання — якомога ближче підійти до істини, а все інше надамо іншим.

— Зізнатися, я не дуже розбираюся в цих справах, — сказав Рокстон, — але найбільше мене вражає, що, виявляється, всі вони — прості скромні люди. Так чому ж вони змушені блукати в пітьмі і прибувати сюди за бажанням цього китайця, якщо при житті не заподіяли нікому шкоди?

— Вся справа в потужних кайданах, що пов'язують їх з землею, і відсутності будь-яких духовних зв'язків у кожного з них, — пояснив Мейлі. — Наприклад, священик, — він зашорений догматами і канонами. Або матеріаліст, — він все життя вірив виключно в торжество матерії. Моряк виношує плани помсти. Таких тут міради.

— Де це тут? — не зрозумів Мелоун.

— Тут, — повторив Мейл, — на поверхні землі. Ви і самі могли в цьому переконалися, коли їздили в Дорсетшир. Все, що відбувалося там, відбувалося на землі. Це був кричущий випадок, що зробило його ще більш зримим і наочним, але в цілому він не є винятком із загального правила. Мені здається, що земля буквально кишіть прив'язаними до неї душами і що, коли почнеться, як то кажуть в пророцтвах, велике очищення, це буде не тільки на благо їм, а й на благо усім, хто живе на землі.

Мелоун згадав дивного провидця Міромара і його промову на зборах членів спіритуалістичної церкви в той вечір, коли вони з Інід вперше відвідали її.

— Ви що ж, гадаєте, що насувається якесь лихо?

Мейл посміхнувся.

— Це занадто довга розмова, зараз не до нього, — сказав він. — Я вважаю... Але — ось знову з'явився Чанг!

Дух-провідник вступив в розмову.

— Я вас чув. Я сиджу і слухаю вас, — сказав він. — Ви говорите про те, що станеться. Нехай визначене здійсниться! Час ще не прийшов. Коли ж настане час дізнатися правду, вам повідомлять. Запам'ятайте це. Все на краще. Усе, що ні відбувається, — все на краще. Бог не робить помилок. Навколо мене ті, хто потребує вас, я йду.

Швидко змінюючи один одного, перед присутніми пройшли кілька духів.

Один з них виявився архітектором, який повідомив, що жив в Брістолі. Він не заподіяв зла, він просто відкидав від себе будь-які думки про майбутнє, і ось тепер блукає в п'їтмі, і йому потрібно вказати шлях.

Інший дух жив в Бірмінгемі. Він був освіченою людиною, але матеріалістом. Мейлі ніяк не вдавалося переконати його в тому, що він дійсно помер. Потім з'явився дуже галасливий і завзятий суб'єкт, який відрізнявся вкрай примітивними релігійними поглядами, обмежений і нетерпимий. Він постійно повторював слово «кров».

— Що це за непристойний балаган? — кілька разів запитав він.

— Це не балаган. Ми тут для того, щоб вам допомогти, — відповів Мейлі.

— Я не потребую допомоги диявола!

— Невже ви вважаєте, що він буде займатися тим, щоб рятувати заблудлі душі?

— Це одні з його хитрощів! Кажу вам, це від лукавого! Майте на увазі, я не бажаю брати в цьому участь!

Тут же негайно виник спокійний, загадковий китаєць.

— Хороша людина. Дурна людина, — ще раз повторив він. — Багато час. Зрозуміє краще коли-небудь. Тепер —

важкий випадок... Дуже поганий випадок. Ох!

Він відкинувся на подушки і не піднявся навіть тоді, коли жіночий голос покликав:

— Джанет! Джанет!

Після деякої паузи голос пролунав знову:

— Джанет, ти чуєш?! Де ранковий чай? Джанет! Ні, це нестерпно! Скільки можна тебе звати! Джанет! — Постать на дивані підвелася, кліпаючи і протираючи очі. — Що відбувається? Хто ви? І за яким правом перебуваєте тут? Чи відомо вам, що це мій будинок?!

— Вибачте, але це мій дім.

— Ваш?! Так як же це може бути, якщо я перебуваю у себе в спальні? Зараз же забирайтеся звідси геть!

— Шкодную, але ви не розумієте, де ви є.

— Я зараз же накажу, щоб вас вигнали геть! Яке нахабство! Дженет! Дженет! Схоже, сьогодні вранці ніхто не хоче подбати про мене.

— Озирніться навколо, мадам! Хіба це ваша спальня?

Тербейн очманіло подивився навколо:

— Так я в житті не бачила цієї кімнати! Де я? Що ж все це означає?

Ви справляєте враження приємною дами. Заради Бога, поясніть мені, що відбувається! Мені так страшно, так страшно! Де ж Джон і Дженет?

— Ви нічого не пригадуєте?

— Я пам'ятаю, що строго відчитала Дженет. Це, бачте, моя покоївка, а останнім часом вона стала такою недбалою. Так, я сердилась на неї. Я настільки розсердилася, що навіть злягла. Лікарі рекомендували мені не хвилюватися, але як можна змусити себе не хвилюватися? Ще я пам'ятаю, що почала задихатися і тоді спробувала по-

кликати Дженет... Але чому я опинилася в іншій кімнаті?

— Вночі ви переселилися в інший світ.

— В інший світ? Ви хочете сказати, що я померла?!

— Так, мадам, саме так.

Деякий час тривала мовчанка, а потім пролунав неса-
мовитий крик:

— Ні, цього не може бути! Це сон! Нічний жах! Розбудіть мене! Чуєте, розбудіть! Я не могла померти! Я ще не готова померти! Мені таке і в голову не могло прийти! Але якщо я померла, то чому я не в пеклі чи не на небесах? Що це за кімната? Адже це звичайна кімната.

— Так, мадам, вас привели сюди і дозволили скориста-
тися тілом цього пана.

— Пана?! — Вона судорожно обмацала піджак і провела
рукою по обличчю.

— Так, це чоловік... Значить, я мертва! Я померла! Що
ж мені тепер робити?

— Ви тут для того і перебуваєте, щоб ми могли вам все
пояснити. Ви, наскільки я розумію, були світською да-
мою, що обома ногами стоїть на землі. І вас в цьому житті
цікавили тільки матеріальні блага.

— Я ходила до церкви. Щонеділі, до церкви Спасителя.

— Це ще нічого не означає. Має сенс лише щоденне
духовне життя, а ви жили лише матеріальним. Тому ви і
прив'язані зараз до землі. Коли ви покинете тіло цього
пана, ви знову опинитеся у власному тілі, в знайомій об-
становці, але ніхто вас не побачить. Ви залишитеся неви-
димкою, як би не намагалися привернути до себе увагу.
Вашу тілесну оболонку поховають, але ви як і раніше бу-
дете існувати, така ж, як завжди.

— Але що ж мені робити? Що я можу зробити, а?

— Вам слід прийняти все, що відбувається з легким серцем, розуміючи, що це необхідно для вашого очищення. Ми можемо звільнитися від матеріальної оболонки, тільки пройшовши через страждання. Все буде добре. ми станемо молитися за вас.

— О, будь ласка! Мені це зараз необхідно! О, Господи!.. — голос затихнув вдалині.

— Поганий випадок, — сказав, піднімаючись з подушок, китаєць. — Егоїстична жінка, погана жінка. Живе для задоволення. Погано поводить з тими, хто поруч. Їй доведеться багато страждати. Але ви направити її по вірний шлях. Мій медіум втомився. Багато хто чекає, але сьогодні ми більше не приймемо нікого.

— Добру справа ми робимо, Чангу?

— Багато добра, багато добра.

— А де всі ці люди, Чангу?

— Я вже вам казав.

— Це так, але я хочу, щоб вашу розповідь почули і ці джентльмени.

— Сім сфер оточують землю, найважчі внизу, найлегші — нагорі. Перша сфера — на землі. Ці люди знаходяться в ній. Кожна сфера відокремлена від іншої, тому вам легше спілкуватися з цими людьми, ніж тими, хто знаходиться в інших сферах.

— А їм, відповідно, легше спілкуватися з нами?

— Так. Але треба бути обережним, коли не знаєш, з ким говориш. Треба перш розпитати духа.

— А до якої сфери належите ви, Чангу?

— Я з четвертої сфери.

— А в який за рахунком сфері духи починають відчувати себе воістину щасливими?

— У третій. Країна вічного літа. У Біблії вона названа третім небом. Багато мудрості в Біблії, тільки людям не дано її осягнути.

— А сьоме небо?

— О! Там перебуває месія. Зрештою все потраплять туди — ви, я, усі.

— А що за ним?

— Занадто багато питань, містер Мейлі. Бідний старий Чанг не знати так багато. А тепер прощайте! Нехай благословить вас Господь! Я йду.

Сеанс закінчився, а через кілька миттєвостей Тербейн, бадьорий і усміхнений, вже сидів на дивані, явно не пам'ятаючи про те, що сталося.

Він не мав зайвого часу, до того ж жив досить далеко, тому відразу ж зібрався йти, несучи з собою єдину нагороду за свій труд — благословення тих, кому він допоміг. Маленька скромна безкорислива людина, де опиниться він, коли всі ми займемо справжні місця, призначені для нас Творцем по той бік добра і зла?

Але на цьому збори не закінчилося: гостям хотілося поговорити, а подружжю Мейлі — послухати.

— Я хочу сказати, — почав Рокстон, — що тут, звичайно, вкрай цікаво, але в той же час в наявності елемент вистави, вам не здається? Важко повірити, що все відбувається насправді, — сподіваюся, ви розумієте, що я хочу сказати.

— Мені теж так здалося, — відгукнувся Мелоун. — Зрозуміло, на перший погляд це просто неймовірно. Це настільки незвичайно, що на такому тлі всі події реального життя, безперечно, відходять на другий план.

Але людський розум сповнений загадок. Я читав про експерименти Мортоні Принса, міс Бошам та інших, а

також про результати дослідів Шарко і про школу гіпнозу під керівництвом Нансі. Так ось вони за допомогою гіпнозу можуть створити з людини абсолютно нову особистість. Справа в тому, що наш мозок нагадує мотузку, яку можна розщепити на безліч ниток, і кожна нитка — це ніби окрема людина, особлива сторона особистості, яка, будучи вичленована під час гіпнотичного сеансу, може діяти і говорити від свого імені. Звичайно, містер Тербейн справляє враження чесною людиною, яка навряд чи стане займатися містифікацією, але чи можемо ми бути впевнені в тому, що він не перебуває під впливом самогіпнозу, в результаті чого одна сторона його свідомості набуває рис містера Чанга, інша перетворюється на моряка, а третя — на світську даму, і так далі?

Мейлі розсміявся.

— У кожній людині живе свій містер Хайд, — сказав він, — але це справедливе заперечення, тому його слід розглянути.

— Ми ретельно досліджували кілька випадків, — вступила в розмову місіс Мейлі, — все сходиться — імена, адреси, словом, все.

— А можливо, містер Тербейн просто застосовує на практиці свої знання. Можливо, він заздалегідь про все дізнався. Як носій, який працює на вокзалі, він має доступ до найрізноманітнішої інформації.

— Ви були присутні тільки на одному сеансі, — зауважив Мейлі. — Але варто вам побачити стільки ж, скільки бачили ми, і ви зможете оцінити сукупне значення цих свідчень, що значно зменшить ваш скепсис.

— Цілком можливо, — сказав Мелоун. — Розумію, мої сумніви вам вкрай неприємні, але беруся стверджувати,

що в таких справах необхідна максимальна чесність. Як би там не було, мені рідко доводилося випробувати що-небудь подібне. Боже милостивий! Якщо те, що я бачив, правда і якби у вас були тисячі таких гуртків, то яке відродження духу могло б нас очікувати!

— Такий час обов'язково настане, — відповів Мейлі своїм спокійним та рішучим голосом. — Сподіваюся, ми до нього доживемо. Шкода, що наш сеанс

не переконав вас остаточно, але, смію сподіватися, ви ще не раз будете нашим гостем.

Проте сталося так, що подальші дослідження виявилися зайвими: в той же вечір Мелоун отримав надзвичайно переконливі докази, причому самого несподіваного характеру. Не встиг він повернутися до редакції і розташуватися за письмовим столом, щоб накидати побіжний звіт про побачене, як в кімнату увірвався Мейлі; його руда борода тряслася від збудження. Він розмахував номером «Івнінг-ньос». Ні слова не кажучи, він сів біля Мелоуна, розгорнув газету і почав читати:

ХРОНІКА ПРИГОД

Сьогодні близько п'ятої години вечора несподівано впав старовинний будинок, який, як вважалося, був побудований ще в XV столітті. Він стояв на розі Лессер-Кольман-стріт та Елліот-Сквер, поруч зі штаб-квартирою Ветеринарного товариства.

Більшість мешканців, наляканих оглушливим тріском, встигли вискочити на вулицю, однак три людини: Джеймс Білл, Вільям Мерсон і якась жінка, ім'я якої

встановити не вдалося, — були придавлені лавиною колод та каміння. Двоє відразу померли, а третій, Джеймс Білл, опинився під величезною колодою і голосно волав про допомогу. Принесли пилу, і один з мешканців, Самюель Гокін, відважно намагався звільнити нещасного. Поки він пиляв колоду, поруч з ним, серед уламків, почалася пожежа, і, хоча він тримався до останнього і продовжував роботу, поки сам не опинився у вогні, врятувати Білля не вдалося.

Той, ймовірно, помер від задухи. Хокін був доставлений в лікарню, і зараз його життю нічого не загрожує.

— Ось так! — виголосив Мейлі, складаючи газету. — А тепер, містере Фома невіруючий, я надаю вам самому робити висновки, — і з цими словами затятий прихильник спіритизму пішов — так само стрімко, як і увійшов.

Розділ XI

в якому Сайлас Лінден отримує по заслугах

Сайлас Лінден, лжемедіум і колишній чемпіон, знав в житті і непогані дні — дні, багаті подіями, до яких би наслідків, поганих чи хороших, вони не вели. Був момент, коли він поставив сто проти одного на кобилу по кличці Розалінда, а потім на виграш пив, не просихаючи, добу поспіль. Було і так, що його улюблений правий аперкот надзвичайно точно і артистично ліг на виступаюче підборіддя Булла Уорделла Старшого з Уайтчепл, що в значній мірі наблизило його до отримання Пояса Лонздейла. — вищої нагороди боксерів-професіоналів. Але в усьому його різноманітному житті не видавалося ще такого дня, як цей, тому нам має сенс провести його з Сайлас

до кінця. Релігійні люди стверджують, що людині з нечистими помислами небезпечно торкатися до духовного.

Життя Сайласа Ліндена в повній мірі могло стати підтвердженням подібної точки зору. Чаша його гріхів була переповнена задовго до того, як настав час розплати.

Коли він покинув будинок Алджернона Мейлі, у нього були всі підстави стверджувати, що хватка у лорда Рокстона хоч куди. У запалі битви він не міг усвідомити заподіяний йому тілесний збиток, але тепер, за порогом дому, він стояв, тримаючись рукою за неабияк пом'яте горло, не втомлюючись вивертати все нові прокляття.

Його груди боліли там, де Мелоун придавив їх коліном, і навіть єдиний вдалий удар, що відкинув Мейлі до стіни, не пройшов для нього даром, бо був нанесений тієї самої покаліченою рукою, на яку він скаржився брату. Словом, Сайлас Лінден перебував в жахливому настрої, і на те були суттєві причини.

— Я ще доберуся до вас, — злобно бурмотів він, скося поглядаючи своїми поросячими очками на двері, звідки його щойно виставили. — Стривайте, я вам ще покажу! — Потім, раптово осяяний якоюсь думкою, він пішов вниз по вулиці.

Подався він до поліцейської ділянки на Бардслі-Сквер, де зайшов до інспектора Мерфі, рум'яного і життєрадісного здорованя з хвацько закрученими вусами.

— Ну, навіщо прийшов? — не дуже-то дружелюбно запитав інспектор.

— Я чув, ви взяли одного медіума за зябра.

— Так, є така справа. Виявляється, він твій брат.

— Ну і що? Як на мене що брат, що сват. Головне, ви отримали підсудного і обвинувальний вирок. А де моя частка?

— У мене для тебе немає ані шилінга.

— Що ?! Так хіба не я вас навів?! Що б ви робили, якби я не вказав вам, де його лігво?

— Якби йому присудили штраф, може, я б і випросив би тобі що-небудь, та й нам би перепало. Але містер Мелроуз відправив його до в'язниці, так що нікому нічого не дісталось.

— Брешете ви усе. Ці дві баби своє вже отримали. І з якого дива мені здавати поліції рідного брата, щоб з цього поживилася ваша братія? Наступного разу самі шукайте собі підсудного.

Мерфі був людина запальна, і до того ж із загостреним почуттям власної значущості, і зовсім не збирався зносити образи в власному кабінеті. Він почервонів і піднявся з-за столу.

— Ось що я тобі скажу, Сайласе Ліндене. Я міг би сам знайти все, що мені потрібно, не виходячи з цієї кімнати. А ти краще забирайся звідси, та скоріше, інакше доведеться затриматися тут трохи довше, ніж тобі хотілося б. У нас і на тебе є скарги: ти погано поводишся зі своїми дітьми, і благодійне товариство вже почало проявляти до цієї справи цікавість. Дивись, як би ми теж тобою не зацікавилися.

Сайлас Лінден вилетів з кімнати у нестямі від гніву, і навіть пара склянок рому, які він перехопив по дорозі додому, не привела його до тями. Навпаки, він належав до породи людей, які тільки розпалюються від випивки. Мало хто з його друзів погоджувався пити з ним.

Сайлас жив в одному з невеликих цегельних будинків, що утворюють вулицю Болтонс-корт, що розташована на задвірках Тоттенхем-Корт-роуд. Будинок стояв в кінці

вулиці, в глухому куті, причому одна зі стін була спільною з пивоварнею.

Кімнатки в будинках були настільки малі, що мешканці кварталу воліли проводити час на вулиці. Коли в світлі єдиного ліхтаря здалася кремезна постать Сайласа, люди похилого віку, що вийшли подихати свіжим повітрям, проводили його несхвальним поглядом: хоча моральні підвалини Болтонс-корту були невисокі, деяка соціальна градація там все одно існувала, причому Сайлас займав в ній останнє місце.

Біля порога свого будинку стояла Ребекка Леві, висока худа єврейка з гачкуватим носом, — вона жила як раз по сусідству з нашим чемпіоном. До її ніг, тримаючись за поділ, тулилася дитина. Очі її сяяли від гніву.

— Містер Ліндене, — сказала вона, коли Сайлас порівнявся з нею, — вам слід краще доглядати за дітьми. Сьогодні до мене приходила крихітка Марджорі. Дівчинка завжди голодна!

— Не сунь свого носа в чужі справи, хай тобі чорт! — прогарчав у відповідь

Сайлас. — А я тебе попереджав. Будь ти чоловіком, ми б інакше з тобою поговорили!

— Будь я чоловіком, ти б навряд чи наважився так зі мною говорити. Соромно, Сайласе Ліндене, так поводитися з цими нещасними крихітками. Якщо справа дійде до суду, вже я знайду, що сказати.

— Пішла до біса! — відповів Лінден, ногою відчиняючи двері своєї халупи.

З вітальні виглянула велика, неохайно одягнена жінка з копицею фарбованого волосся і залишками колишньої краси, колись квітучої, а тепер трохи перезрілий.

— А, це ти, — сказала вона.

— А ти думала хто? Герцог Веллінгтонський?

— Я думала, це скажений бик зірвався з ланцюга і вперся рогами в наші двері.

— Жартуєш, так?

— Вважай, що так, хоча особливого приводу для жартів немає. У будинку ні гроша, все пиво випили, та ще від цих твоїх паршивих дітей один безлад.

— Що вони ще натворили? — похмуро запитав Сайлас.

Коли це гідне подружжя не знаходило приводу посваритися одне з одним, вони об'єднувалися проти дітей. Сайлас пройшов у вітальню і плюхнувся в крісло.

— Їм знову було видіння твоєї першенької.

— Ти звідки знаєш?

— А я чула, як він щось таке говорив дівчиську. Мовляв, матінка була тут. А потім з ним трапився один з його нападів.

— Це у нього в крові.

— Ну, звичайно, — відповіла жінка. — А працюють за нього нехай дурні.

— Заткнись, жінко! У мого братика Тома теж трапляються напади, а цей хлопець — точна копія свого дядечка. Так, кажеш, він впадав в транс? Ну, а ти що?

Жінка злобно посміхнулася.

— Я вчинила так само, як ти.

— Що, знову капала на нього сургучем?

— Так, трохи. Тільки щоб розбудити. Це єдиний спосіб привести його до тями.

Сайлас знизав плечима:

— Стережись, мала. Щось нас стали останнім часом поліцією лякати, а вже якщо там побачать опіки, то ми

обидва ризикуємо опинитися за ґратами.

— Сайласе Ліндене, ти дурень! Хіба мати не має права карати власних дітей?

— Звичайно, має, але це не твоя дитина, а про мачуху завжди йде погана слава. Та ще ця клята єврейка... Коли ти минулого разу ти прала білизну, а вона бачила, як ти біла Марджорі білизняною мотузкою. Вона сама мені про це сказала. А сьогодні ще прив'язалася, що, мовляв, дівчинка голодна.

— Ти ба, голодна! Ненажерливі виродки! Я, коли обідала, цілій окраєць їм дала! Їм би не зашкодило трошки поголодувати, може, грубіянити перестали би.

— Що? Віллі тобі нагрубив?

— Так, коли прийшов до тям.

— Це після того, як ти вилила на нього гарячий сургуч?

— Так то ж для його ж блага, щоб відучити від поганих звичок.

— Що ж він сказав?

— Вилаяв мене останніми словами, ось що. Про матусю свою говорив — вона би, каже, мене б показала. Від цієї його матусі мене просто верне.

— Ти Емі краще не чіпай. Вона була хорошою жінкою.

— Он як ти заспівав. Однак коли вона була жива, ти якось дивно виявляв свою любов.

— Закрий рота! І так тоскно, а тут ще ти зі своєю балаканиною! Знайшла чого — до могили ревнувати!

— А її виродки можуть мене ображати як завгодно! Це мене, яка дбала про тебе останні п'ять років!

— Чого ти до слів чіпляєшся! Гарзд, я з ним зараз поговорю. Де ремінь? Тягни сюди хлопчиська!

Жінка кинулася його цілувати.

— Сайласе, єдиний ти мій!

— Чорт забирай, все обслинила. Бачиш, я не в дусі. Швидко тягни Віллі! І Марджорі заодно. Нехай дивиться і набирається розуму — здається мені, до неї ця наука доходить краще, ніж до нього.

Жінка вийшла, але тут же повернулася.

— Він знову у відключці, — сказала вона. — Мене від одного його виду нудить. Іди-но сюди, Сайласе, та сам подивися!

Вони пройшли у кухню. В печі потріскував вогонь. На стільці біля вогню, зіщулившись, сидів білявий хлопчик років десяти. Його ніжне личко було повернуто до стелі, очі напівзакриті, з-під повік виднілися тільки білки. На тонкому одухотвореному обличчі застиг вираз безтурботності і спокою. З кута на брата дивилися сумні, перелякані очі сестрички, бідного зацькованою малятка, на рік або два молодшого за нього.

— Ну і вигляд — жах! — сказала жінка. — Ніби й не від світу цього. Краще б вже переселився на той світ, а то тут від нього толку мало.

— Гей, прокинься! — гаркнув Сайлас. — Кінчай свої штучки! Прокидайся давай! Ти чуєш чи ні? — Він грубо струсонув хлопчика за плече, але той не ворухнувся. Руки дитини були всі в багряних опіках.

— Ну, я тобі скажу, сургучу ти не пошкодувала. Невже, Саро, інакше не можна було його розбудити?

— Ну подумаєш, плеснула зайвого. Він так мене допик, що я себе не пам'ятала. Ти не повіриш, але він в такому стані майже і не відчуває нічого. Хоч в вуха йому кричи.

Вона схопила хлопчика за волосся і почала грубо трясти. Він було здригнувся і застогнав, але потім знову впав у транс.

— Ну і справи! — вигукнув Сайлас; потім, почухавши підборіддя, задумливо подивився на сина і прорік: — На ньому можна добре заробити. А якщо влаштувати йому виступ? Диво-дитина, або Як це робиться. Гарна назва — так і проситься на афішу. Його дядько — фігура відома, думаю, і йому повірять.

— Ти ж сам збирався зайнятися цією справою.

— У мене все зірвалося, — пробурчав Сайлас. — І покінчимо з цим.

— Що, вже попався?

— Я ж сказав — досить! — закричав Сайлас. — У мене руки так і сверблять задати тобі доброго прочухана, так що краще не виводь мене з себе! — Він з усіх сил вщипнув хлопчика за руку. — Оце так! Ну і дива! Невже він правда нічого не відчуває?

З цими словами він повернувся до майже згаслого вогнища, витягнув звідти щипцями тліюче вугіллячко і поклав його на голову дитини. Запахло горіли волосом, потім м'ясом, що підсмажується і лише тоді хлопчик, скрикнувши від болю, прийшов до тями.

— Матинко! Матинко! — вигукнув він. Дівчинка в кутку почала плакати: удвох вони були схожі на зляканих бекаючих ягнят.

— Чорт би забрав твою матінку! — закричала жінка, схопивши Марджорі за комір. — Перестань скиглити, ти, маленька поганко! — І вона з усього маху вдарила дівчинку по обличчю.

Віллі скочив і вчепився їй у ноги, але тут удар Сайласа відкинув його у куток. Негідник схопив палицю і почав бити зіщулених дітей; нещасні крихітки плакали і просили пощади, марно намагаючись сховатися від жорстоких ударів.

— А ну негайно припиніть! — раптом пролунав рішучий голос.

— Не вистачало ще цієї проклятої жидівки! — сказала жінка і кинулася до дверей. — Якого біса ти робиш в моєму домі? Забирайся звідси, поки ціла!

— Ще раз почую, що діти плачуть — поліцію покличу!

— А ну, пішла геть! Не лізь, куди не просять, тобі кажу!

З загрозливим виглядом розпатлана жінка стала наступати на Ребекку, але та виявилася не з лякливих. Ще секунда — і вони зчепилися, але через мить пролунав несамовитий крик, і місіс Сайлас Лінден відскочила назад — по її обличчю чотирма струмками текла кров.

Але тут Сайлас, брудно лаючись, відштовхнув дружину і, схопивши непрохану гостю поперек тулуба, викинув за двері. Вона впала навznak, прямо на бруківку, розкинувши руки і всім своїм видом нагадуючи напівзадушену птицю. Ребекка погрозила Сайласа кулаком і вибухнула прокльонами. З усіх боків вже бігли сусіди, яким не терпілося дізнатися подробиці сварки.

Місіс Лінден, що спостерігала за цим крізь штори, з деяким полегшенням побачила, що її противниця змогла піднятися і без сторонньої допомоги дошкандибала до дверей своєї розвалюхи, голосно проклинаючи кривдника. А євреї не так-то легко забувають образи, бо представники цієї нації однаково вміють і любити, і ненавидіти.

— З нею все в порядку, Сайласе. А я вже було злякалася, що ти її убив.

— Вона того заслуговує, жидівка проклята. Треба поставити її на місце, хай не сунеться в наші справи. А з цього вирока Віллі я шкуру спущу — це він у всьому винен. Ну-мо, де він?

— Вони втекли до себе: я чула, як вони замикали двері.

— Я їм ще покажу!

— Не варто зараз, Сайласе. Сусіди навколо, тільки неприємності собі наживеш.

— Твоя правда, — пробурчав Лінден. — Справа терпить. Почекають, поки я повернуся.

— А ти куди?

— Піду сходжу в «Адмірал Вернон». Може, трапиться нагода, візьмуть спаринг-партнером до Довгого Девіса. Він в понеділок розпочинає тренування, і йому потрібен боксер моєї ваги.

— Подивимося, в якому вигляді ти повернешся. Мені вже набридло, що ти все шляєшся по пивних. Знаємо ми, що це за «Адмірал Вернон».

— Єдине місце, де я можу відпочити, — відповів Сайлас.

— А я, по-твоєму, тільки те й роблю, що відпочиваю, — ні хвилини спокою. Принаймні відтоді, як вийшла за тебе.

— Це точно! Давай-давай, крій мене на чому світ стоїть! — крізь зуби прогарчав він. — Якби вічне бурчання приносило щастя, ти була б найщасливішою людиною на світі.

Він взяв капелюх і пішов; за хвилину його важкі кроки загуркотіли по величезним дерев'яним люкам пивних льохів.

А в цей час в напівтемряві горища на старому солом'яному матраці сиділи дві маленькі фігурки.

Вони сиділи обнявшись, тісно притискаючись одна до одної і сльози їх змішувалися, струменіючи по щоках. Вони навіть поплакати голосно не сміли, бо будь-який необережний звук міг нагадати про їх існування чудовиську, що нишпорило внизу.

Час від часу одна з них забувалася і починала голосно схлипувати, і тоді інша шепотіла: «Тихіше! Тихіше!»

Раптово вони почули, як грюкнули двері і по вулиці загриміли важкі кроки. Вони радісно обнялися. Можливо, повернувшись, він їх вб'є, але зараз, нехай на короткий час, вони в безпеці. Мачуха, звичайно, теж була злою і жорстокою, але все ж не такою нещадною, як батько.

Якесь неясне відчуття підказувало дітям, що саме він звів мати в могилу, і вони розуміли, що їх може очікувати та ж доля.

На горищі було темно; лише в єдине вікно проникло слабке світло, прокресливши на підлозі вузьку смужку, а навколо, по кутках, лежала густа тінь. Раптово хлопчик напружився і сильніше притиснув до себе сестру — погляд його був спрямований у темряву.

— Вона йде! — пробурмотів він. — Це вона!

Мала Марджорі притулилася до нього.

— Це матінка, Віллі?

— Я бачу світло — прекрасне золоте сяйво! Невже ти сама не бачиш, Марджорі?

Але дівчинка, як і більшість людей, була позбавлена подібного зору. Вона бачила навколо лише сутінки.

— Віллі, говори, говори ще! — побожно і дуже тихо попросила вона.

Їй зовсім на було страшно — покійна мати часто приходила ночами, щоб втішити своїх нещасних дітей.

— Так, так, це вона! О, матінко, матінко!

— Віллі, що вона говорить?

— О, вона така красива! У неї в очах немає сліз! Вона посміхається! вона схожа на того ангела, якого ми бачили в церкві, і здається зовсім щасливою! Мила, мила матін-

ко! Тс-с, вона говорить... З цим покінчено... назавжди! ..
Ось вона вабить нас рукою. Ми повинні йти — вона вже
у дверях!

— О, Віллі, я боюся!

— Дивись, вона киває нам, каже, що не треба боятися. Ось вийшла за двері. Швидше, Марджорі, а не то ми
втратимо її!

Дітки навшпиньки прокралися до виходу, і Віллі відімкнув двері. Матінка стояла біля сходів, ваблячи їх за собою. Крок за кроком вони спустилися униз.

Кухня була порожня: очевидно, мачуха кудись пішла.
У будинку панувала тиша.

Привид знову поманив їх рукою.

— Ми повинні звідси піти, — сказав брат.

— Але, Віллі, ми навіть шапочки не встигли надіти.

— Підемо, Мадж. Вона посміхається і махає нам.

— Батько нас за це вб'є!

— Вона хитає головою! Каже, щоб ми нічого не боялися.
Йдемо!

Вони відчинили двері, перетнули двір і, слідуючи за легкої променистою тінню крізь лабіринт вузьких вулицок, вийшли на галасливу, людну Тоттенхем-Корт-роуд.

Рідкісний перехожий серед цієї сліпий натовпу немов по натхненню, раптово зупинявся, ніби почувши ангела, проводжав довгим поглядом двох блідих, змучених дітей, слідуючих за неземним видінням: хлопчика з застиглим відчуженим поглядом і дівчинку, що раз у раз у страху озиралася назад.

Вони пройшли велику жваву вулицю, потім звернули у бідний квартал і опинилися нарешті перед цілим рядом однотипних цегляних будинків.

Видіння застигло перед одним з них.

— Треба постукати, — оголосив Віллі.

— Але що ми скажемо? Адже ми ж їх не знаємо!

— Ми повинні постукати, — наполегливо повторив брат, і дівчинка стукнула в двері. — Ось бачиш, Мадж, вона плескає в долоні і посміхається.

Так вже воно вийшло, що місіс Том Лінден, як раз в цю пору на самоті і зневірі, охоплена думками про долю нещасного арештанта, під дією якоїсь невідомої сили відкрила двері і виявила на порозі двох крихіток, які стояли похнюпившись, немов вибачаючись за те, що наважилися порушити її спокій. Кілька слів, несподіваний проблеск інтуїції, — і ось діти вже в її обіймах. Два маленьких човника, настільки рано покалічених негараздами, нарешті знайшли мирну пристань, де їм вже не погрожував ніякої шторм.

А на Болтонс-корт цієї ночі відбувалися дивні події. Одні вважали, що між ними ніякого зв'язку не було, дехто подібний зв'язок угледів, а закон Британської імперії закрив на все очі і тому нічого з цього приводу сказати не міг.

З вікна передостаннього будинку вдивлялося в нічну темряву чиєсь обличчя з хижими загостреними рисами. Ззаду його висвітлювало тьмяне світло прикритої чимось свічки, і в цьому незрозумілому світлі воно здавалося похмурим, як смерть, і нещадним, як могильна плита.

За спиною у Ребекки Леві стояла молода людина; її риси з усією очевидністю свідчили, що вона належить до тієї ж древньої нації, що і вона.

Вже години дві жінка сиділа так, ні слова не кажучи, у вікна. При вході у двір висів ліхтар, відкидають на землю жовте коло світла. На цей світлий острівець і був спрямований її зосереджений погляд.

Нарешті вона побачила того, кого чекала. Вона здригнулася і щось прошепотіла. В ту ж мить юнак вискочив на вулицю і зник в бічних дверях, що вели в пивоварню.

П'яний Сайлас Лінден повертався додому. Настрій у нього був похмурий: його переповнювала образа. Він не отримав довгоочікуваної роботи — завадила покалічена рука. Весь цей час він простояв в барі, чекаючи безкоштовного частування, але воно його не задовольнило. Тепер він сховався злобою, і горе було тому, хто в цей момент захотів би стати в нього на шляху!

Проходячи повз темний будинок Ребекки, він подумав про неї з ненавистю. Зараз він ненавидів усіх сусідів до одного. У них, бачте, вистачає нахабства ставати між ним і його власними дітьми! Але він ще цим діткам покаже. Завтра ж вранці виведе їх на подвір'я і у всіх на очах відшмагає до смерті! Нехай знають, що Сайласу Ліндену на всіх наплювати. А чому не зараз? Якщо крики дітей розбудять сусідів серед ночі, то вже тоді вони раз і назавжди запам'ятають, що не можна його ображати безкарно.

І, підкріплений цією думкою, він ще рішучіше рушив уперед. Він був майже у мети, як раптом...

Так і не вдалося з'ясувати, чому цієї ночі люк пивного льоху був нещільно прикритий. Присяжні були схильні звинувачувати пивоварню, але коронер заявив, що Лінден був людиною огрядною і сам міг, падаючи, зірвати кришку, в той час як з боку пивоварні всі запобіжні заходи були дотримані.

Впавши з висоти вісімнадцяти футів на гостре каміння, він зламав собі спину. Труп виявили лише наступного ранку, і що найдивніше — його сусідка-єврейка не чула ані звуку. Доктор висловив думку, що смерть настала не відразу: деякі

ознаки вказували на те, що Лінден довго бився в агонії. Там, внизу, в темряві, викидаючи з себе потоки крові і пива, ця людина померла настільки ж ганебно, як і жила.

Не варто побиватися і за жінкою, яка залишилася після його загибелі одна. Звільнившись від свого огидного чоловічка, вона повернулася до мюзик-холу, який покинула, спокушена принадами та видатними біцепсами цієї людини.

Вона спробувала повернути колишню популярність, знову виконуючи куплет, який приніс їй колись популярність:

Xi! Xi! Xik!

Я — останній крик!

Подивіться, мій капелюшок —

Це просто шик!

Але, на жаль, занадто впадало в очі, що вона сильно відстала від моди, тому шлях на сцену надалі був для неї закритий. Вона спускалася все нижче, з великих залів переходячи в більш непоказні, поки не дійшла до пабів, а потім і зовсім зникла з горизонту, затягнута життєвою трясовиною, і ніхто більше не бачив її безглузде, розмальоване обличчя і нечесану копицю волосся.

Розділ XII

в якому відбуваються злет і падіння

Інститут Метампсихозу розташовувався у великій будівлі на авеню Баграм, з під'їздом, що швидше нагадував ворота феодального замку. Сюди пізно ввечері тут з'явилися троє наших друзів. Швейцар проводив їх у приймальню, де їх вітав особисто доктор Мопюї.

Видатний авторитет в області психології, він виявився маленьким міцним чоловіком з великою головою; чисто виголене обличчя явно свідчило, що в його володаря чудесним чином поєднуються життєва кмітливість і чистий альтруїзм. З Мейлі і Рокстоном він говорив по-французькому, але з Мелоуном переходив на ламану англійську, а той намагався бурмотіти у відповідь щось по-французькому.

Доктор Мопюї висловив задоволення від їхнього візиту в виразах, на які здатний лише істинний француз, в двох словах зупинився на видатних здібностях Панбека, галицьського медіума, а потім повів їх до підвалу, де повинен був відбутися експеримент. Весь вигляд вченого свідчив про глибокий розум і проникливість, так що навіть люди, незнайомі з ним, розуміли, наскільки абсурдна версія про те, ніби своїми знаменитими результатами він зобов'язаний всякого роду шарлатанам.

Вони спустилися по гвинтових сходах і опинилися у великій залі, що нагадувала на перший погляд хімічну лабораторію: полки уздовж стін були заставлені колбами, ретортами, пробірками, вагами та іншими приладами.

Втім, приміщення було обставлено елегантніше, ніж звичайна лабораторія, а в центрі розташовувався масивний дубовий стіл, оточений зручними кріслами. На одній зі стін висів великий портрет професора Крукса, поруч — портрет Ломброзо, а між ними — чудова картина, яка зображала один з сеансів Евзапії Палладіно*.

---

* Евзапія Палладіно (1854 — 1919) — неписьменна італійська жінка з Неаполя, відомий медіум тих часів, у присутності якого відбувалися фізичні явища, які були вперше вивчені великою кількістю вчених. Це — переміщення предметів без контакту з медіумом, левітація предметів, левітація самого медіума, поява матеріалізованих рук і осіб, мерехтіння вогнів, звучання музичних інструментів без участі людини.

Біля столу стояла група людей, які тихо перемовляли-ся. Вони були так захоплені розмовою, що не звернули ані найменшої уваги на тих, хто увійшов.

— Троє з них — настільки ж почесні гості, як і ви, — сказав доктор Мопюї. — Двоє інших — мої асистенти, доктор Соваж і доктор Бюїссон. Усе інші — відомі в Парижі особи. Пресу сьогодні представляє пан Фор, заступник головного редактора газети «Матен»... Вам, мабуть, відомий он той високий темноволосий чоловік, схожий на відставного генерала... Ні? Це професор Шарль Ріше, наш вельмишановний старійшина — він проявив велику мужність, займаючись нашою справою, хоча прийшов до кілька інших висновків, ніж ваші, мсьє Мейлі.

Втім, це не остаточний результат. Не забувайте, що нам доводиться проявляти обережність, інакше у нас можуть виникнути неприємності з церквою, яка все ще дуже впливова в нашій країні. пан з аристократичною зовнішністю і високим чолом — граф де Граммон. Сивобородий пан з головою Юпітера — Фламмарион, астроном. А тепер, панове, — сказав він, підвищивши голос, — якщо ви будете ласкаві зайняти свої місця, ми можемо приступати.

Всі розсілися навколо столу, наші англійці — ближче один до одного. В одному кінці височів великий фотоапарат, на столику поруч звертали на себе увагу два цинкових відра. Замкнули двері і віддали ключ професору Ріше. Доктор Мопюї помістився з краю столу; біля нього сів невисокий лисий чоловік середніх років, з вусами і незвичайно розумним обличчям.

— Можливо, хтось із вас незнайомий з мсьє Панбеком, — сказав доктор. — Дозвольте мені його представити. Панове, мсьє Панбек люб'язно дозволив нам скористатися

його дивовижними здібностями для наукових цілей, за що всі ми нескінченно йому вдячні. Йому сорок сім років, у нього гарне здоров'я, хоча є схильність до нейроартритів, відзначена нами дещо підвищена збудливість нервової системи і посилені рефлекси при нормальному кров'яному тиску. Зараз його пульс — сімдесят два удари за хвилину, але в стані трансу досягає ста. На руках і ногах у нього виявлені надчутливі зони. Поле зору і реакція зіниці нормальні. Ось, мабуть, і все, що я можу повідомити.

— Можу додати, — подав голос професор Ріше, — що ця людина відрізняється як фізичною так і духовною чутливістю. Панбек дуже вразлива і емоційна людина, в душі він поет і тому не позбавлений деяких маленьких слабкостей, якщо їх можна так назвати, якими, на додачу до таланту, наділений кожен поет. Великий медіум — це те ж саме, що й великий художник, і до нього слід ставитися відповідно.

— Панове, мені здається, він готує вас до гіршого, — з широкою посмішкою помітив медіум під схвальний сміх присутніх.

— Ми зібралися тут в надії, що чудові матеріалізації, які ми могли спостерігати минулого разу, з'являться знову, причому в такому вигляді, що ми зуміємо отримати об'єктивне їхнє зображення на знімку. — Доктор Мопюї говорив своїм сухуватим, позбавленим емоцій голосом. — Останнім часом ці матеріалізації прибирали вкрай незвичайні форми, тому прошу присутніх придушити в собі почуття страху, якими дивними вони б не здалися, оскільки нам надзвичайно необхідна спокійна обстановка і здоровий глузд. А тепер вимкнемо верхнє світло і залишимо лише дуже слабку червону лампочку — до тих пір, поки обставини не дозволять нам посилити освітлення.

Світлом керував зі свого місця сам доктор Мопюї. Намити все занурилося в пітьму, а потім в кутку спалахнув слабкий червоний вогник, що дозволяв розгледіти лише смутні обриси людей за столом. Музики не було, як не було взагалі релігійного настрою. Перемовлялися все пошепки.

— Разюче відрізняється від ваших англійських сеансів, — сказав Мелоун.

— Так, дуже, — погодився Мейлі. — У мене таке відчуття, що зараз ми занадто беззахисні перед лицем того непізнаного, що може з'явитися нам під час сеансу, а даремно. Вони не усвідомлюють небезпеки.

— Чого ж варто чекати?

— Бачте, це все одно, що сидіти на березі озера, не знаючи, що таїться в ньому, — нешкідливі жаби або кровожерливі крокодили. Не можна передбачити хід подій.

Ці слова почув професор Ріше, який блискуче володів англійською.

— Я знайомий з вашою точкою зору, містер Мейлі, — втрутився він, — і не подумайте, що я не буре її до уваги. Деякі факти, свідком яких я сам був, змушують мене оцінити ваше порівняння щодо жаб і крокодилів. У цій самій кімнаті я бачив істот, які, якщо привести їх у лют, зробили б наші дослідження вкрай небезпечними. Я поділяю вашу думку, що погані люди, опинившись серед нас, можуть залучити в наш гурток злих духів.

— Мені приємно чути, сер, що ви поступово займаєте на наші позиції, — сказав Мейлі, оскільки він, як і інші, вважав Ріше одним з світових авторитетів.

— Припустимо, так, але не беру на себе сміливість сказати, що вже повністю їх розділяю. Приховані можливості

втіленого духу можуть бути настільки несподіваними, що марно навіть будувати здогади щодо їх меж. Як старий матеріаліст, я борюся за кожен п'ядь землі, хоча повинен визнати, що вже залишив кілька редутів своїх укріплень. Наскільки я розумію, мій видатний друг Челленджер все ще тримає оборону на передових рубежах.

— Так, сер, — почав було Мелоун, — і все ж я не полишаю надії...

— Тихіше! — нетерпляче вигукнув Мопюї.

Запанувала цілковита тиша. Потім ніби щось неспокійно заміталось і почувся дивний плескаючий звук.

— Птах! — пролунав побожний шепіт.

Знову настала тиша, а потім знову виник деякий рух і пролунали нетерплячий плескіт.

— У вас все готово, Рене? — спитав лікар.

— Усе.

— Тоді знімайте!

Кімнату осяяв спалах, і поглядам присутніх відкрилося дивовижне видовище: медіум схилився над столом, опутивши голову на руки — він був явно занурений в транс, — а на його округлих плечах сидів величезний хижий птах, сокіл або орел. На якусь мить картина, немов на фотографії, застигла у всіх на сітківці, а потім знову настала темрява, якщо не брати до уваги двох червоних лампочок, що поблискували в кутку, ніби очі якогось злого демона.

— Отакої! — ледве міг вимовити Мелоун. — Ви бачили?

— Крокодил з озера, — сказав Мейлі.

— Але цілком нешкідливий, — додав професор Ріше. — Цей птах вже не раз прилітав до нас. Він лише ляскає крилами, у чому ви самі могли переконатися, а в іншому ак-

тивності не проявляє. У нас може з'явитися куди більш небезпечний гість.

Спалах світла звичайно ж зруйнував ектоплазму, і довелось все починати спочатку. Минуло хвилин п'ятнадцять, як раптом Ріше шарпнув Мейлі за руку.

— Ви відчуваєте якийсь запах, месє Мейлі?

Мейл пригнувся:

— Так, звичайно, — чимось нагадує наш Лондонський зоопарк.

— Є й інша, більш проста аналогія. Чи доводилося вам перебувати в натопленій кімнаті разом з мокрим собакою?

— Вірно! — відповів Мейлі. — Дуже точне порівняння. Але де ж собака?

— Це не собака. Хвилину терпіння, і ви самі все побачите.

Запах посилювався; він вже наповнив всю кімнату. Тут раптом Мелоун відчув біля столу якийсь рух і в темному світлі червоного ліхтаря роздивився обриси потворної, напівзігнутої і кострубатої фігури, що віддалено нагадувала людську: її силует чітко виділявся на тлі світлової плями. Істота була великою, незграбною, з круглою головою, короткою шиєю і здоровенними плечима. Не розгинаючись, вона повільно йшла по колу, потім зупинилася, і тут хтось скрикнув — це був вигук подиву, до якого явно домішувався страх.

— Не бійтеся, — заспокоїв тихий голос доктора Мопюї. — Це пітекантроп. Він абсолютно нешкідливий. — Якби кішка, випадково опинилася в кімнаті, він і то навряд чи говорив би спокійніше.

— Ну і кігті у нього, а тим часом він чіпає мене за шию! — почувся крик.

— Це він так лашиться.

— Я готовий поступитися вам своєю часткою його ласки,
— в голосі того, хто говорив, було відчутно тремтіння.

— Тільки, заради Бога, не відштовхуйте його! Хіба мало до чого це може призвести. Зараз у нього гарний настрій, але він, як і всі ми, далеко не янгол.

Істота відновила свій повільний рух. Тепер вона обігнула стіл і зупинився біля наших трьох друзів. Потилицями вони відчували його поривчастий подих. Раптово лорд Рокстон скрикнув від відрази.

— Спокійно, не хвилюйтеся! — наказав Мопюї.

— Воно лиже мені руку! — не міг заспокоїтися Рокстон.

У наступну мить Мелоун відчув, як кудлата голова вклинилася між ним і лордом Рокстоном, — лівою рукою він міг доторкнутися до довгого жорсткого волосся. Потім істота повернулося до нього, і йому варто було великих зусиль стримати себе, щоб не відсмикнути руку, коли довгий м'якенький язик торкнувся її. Потім істота зникла.

— Заради Бога, скажіть, що це таке? — запитав Мелоун.

— Нас просили його не знімати — спалах світла міг б викликати у нього лють. Такою була вказівка, передана нам через нашого медіума. Ми можемо лише припустити, що це була або мавпоподібна людина, або людиноподібна мавпа. Одного разу ми вже бачили цю істоту, причому набагато виразніше, ніж сьогодні. Його морда нагадує людиноподібну мавпу, але лоб у нього прямий; лапи довгі, долоні великі, тулуб вкритий волоссям.

— Те, що показував нам Том Лінден, було набагато цікавіше! — пошепки вимовив Мейл, але Ріше почув його слова.

— Ми повинні вивчати природу у всьому її різноманітті, містер Мейлі, — сказав він. — І не наша справа —

вибирати. Що ж, по-вашому, ми повинні описувати тільки квіткові рослини і залишити в стороні гриби?

— Але ви, по принаймні, визнаєте, що це небезпечно?

— Рентгенівські промені теж небезпечні. Згадайте, скільки нещасних поплавилися здоров'ям, перш ніж людство усвідомило цю небезпеку! І все одно через це необхідно пройти. Так само і тут — ми навіть не знаємо ще, що робимо, але якщо зуміємо довести, що цей пітекантроп може перебувати до нас зі світу невидимого і таким же чином зникати, і якщо світ науки може від того збагатитися, то нехай це чудовисько навіть порве нас на шматки своїми жахливими кігтями, але нам все одно слід продовжувати наш експеримент!

— Часом наука переростає в подвиг, — прорік Мейлі, — ніхто не стане цього заперечувати. І все ж я чув думку ваших учених мужів, які побоюються, що ми ризикуємо власним глуздом, намагаючись вступити в контакт зі світом духів. Що ж, заради людства можна пожертвувати не тільки цим, але й життям. Чому б нам не зробити такий же внесок в його духовний прогрес, який вони вносять в його матеріальний розвиток?

Тут включили світло — перед центральним експериментом цього вечора було вирішено влаштувати невелику перерву. Присутні розбилися на групи, неголосно обговорюючи недавні події. Зараз, при погляді на цю затишну кімнату та її сучасне оздоблення, важко було собі уявити, що ще хвилину тому тут були дивний птах і скрадливий монстр. Але вони дійсно їм не примарилися — це переконливо довів фотограф, якому було дозволено вийти з кімнати. Тепер він увірвався сюди збуджений, жваво розмахуючи пластиною, яку вже встиг проявити.

Він підніс її до світла, і на ній можна було цілком чітко розрізнити і лису голову медіума, що впала на руки, і зловісний силует, що нависнув над ним. Доктор Мопюї в захваті потирав маленькі пухкі ручки: як і всім першопрохідцям, йому здорово дісталось від паризької преси, тому кожне нове явище ставало ще одним доказом на його захист.

— *Nous marchons! Hein! Nous marchons!** — безугаву повторював він, а Ріше, занурений у власні думки, механічно відповідав:

— *Oui, mon ami, vous marchez!***

Маленький галициєць пригощався бісквітом, запиваючи його червоним вином.

Мелоун підійшов до нього, і тут з'ясувалося, що той бував в Америці і трохи говорить англійською.

— Ви не втомилися? Це вас не вимотує?

— Та ні, не дуже. Всього два сеанси на тиждень. Це моя норма, а більше доктор і не дозволить.

— Ви що-небудь пам'ятаєте?

— Наче все відбувалося уві сні — якісь уривки.

— А ви завжди володіли такими здібностями?

— Так, ще з дитинства. І мій батько, і дядько - пам'ятаю їхні розмови про видіння. А я часто ходив у ліс, і химерні звірі збиралися навколо. Я був просто вражений, коли дізнався, що інші діти їх не бачать.

— *Est-ce que vous êtes prêts?* *** — запитав доктор Мопюї.

---

* Ми просуваємося! Ми просуваємося! (фр.)

** Так, мій друже, просуваємося! (фр.)

*** Ви готові? (фр.)

— Parfaitement*, - відповів медіум, струшуючи крихти.

Доктор запалив спиртівку, розташовану під одним з відер.

— Зараз ми разом проведемо експеримент, який раз і назавжди переконає світ у тому, що подібні форми ектоплазми існують. Можна сперечатися про їх походження, але відтепер ніхто не буде ставити під сумнів сам факт їх існування, якщо тільки мій план не зірветься.

Але спочатку я розповім, навіщо мені відра. У цьому, яке я зараз розігріваю, плавиться парафін, в іншому знаходиться вода. Повинен пояснити для тих, хто вперше на нашому сеансі, що все образи, що викликаються Панбеком, з'являються в певній послідовності і зараз настав час старого. Сьогодні ми чекаємо його з особливим нетерпінням — сподіваюся, ми зможемо увічнити його в історії вивчення метампсихозу. А зараз я повертаюся на місце і включаю червоне світло третього ступеня, який дозволяє краще бачити те, що відбувається.

Тепер фігури тих, хто сидів за столом вимальовувалися більш чітко. Голова медіума знову схилилася долу, і по його гучному хропінню можна було визначити, що він впав у транс. Всі повернулися до нього, оскільки в цей момент почався процес матеріалізації: спершу навколо його голови з'явилася якась гра світла, якийсь туманний серпанок, потім, трохи віддалік, виникло завіхрення, немов коливалася біла прозора тканина.

Серпанок став щільнішим, потім немов злився з коливанням тканини. Потім намітилися контури, і видіння набуло чітких обрисів. З'явилася голова, плечі, з них вирости руки. Так, не було ані найменшого сумніву — за

---

* Чудово! (фр.)

стілцем медіума стояла людина, старий. Він повільно крутив головою з боку у бік. Здавалося, він дивиться на присутніх в розгубленості, запитуючи себе: «Де я, і навіщо я тут?»

— Він не говорить, але все чує і розуміє, — пояснив доктор Мопюї, дивлячись на видіння через плече. — Ми зібралися тут, мсьє, в надії, що ви допоможете нам в одному дуже важливому експерименті. Чи можемо ми розраховувати на вашу співпрацю?

В знак згоди фігура кивнула головою.

— Вкрай вам вдячні. Сподіваюся, ви зможете знайти повну силу і відірватися від медіума.

Фігура знову кивнула, але з місця не зрушила. Мелуону здалося, що з кожною хвилиною вона стає все щільніше. Журналіст мигцем глянув на обличчя: без сумніву, це був старий — похмурий, з довгим носом і смішно випнутою нижньою губою. Раптово різким рухом старий відокремився від Панбека і зробив крок на сторону.

— Отже, мсьє, — чітко, у властивій йому манері, вимовив Мопюї, — сподіваюся, ви бачите цинкове відро, що стоїть ліворуч. Чи не зволите підійти і опустити в нього праву руку?

Фігура наблизилася до столу. Відра, здавалося, зацікавили її, оскільки деякий час вона з цікавістю їх розглядала. потім опустила руку в те, на яке вказав доктор.

— Чудово! — вигукнув Мопюї, голос його тремтів від збудження. — А тепер, мсьє, можу я попросити вас опустити ту ж руку у відро з холодною водою?

Фігура корилася.

— А тепер, мсьє, наш експеримент увінчається повним успіхом, якщо ви покладете руку на стіл і залишите

її там, а самі дематеріалізуються і повернетесь в своє середовище.

В знак згоди фігура кивнула, а потім пройшла до столу, нахилилася, витягнула руку і — зникла. Важке дихання медіума почало вирівнюватися, і він заворушився, немов прокидаючись. Мопюї увімкнув верхнє світло і від радості сплеснув руками, видавши при цьому гучний крик, в якому злилися здивування і захват.

На блискучій полірованій поверхні стола лежала акуратна жовтувато-рожева широка парафінова рукавичка, що звужувалася у в зап'ястку, два пальця притиснуті до долоні. Мопюї був у нестямі від щастя. Він відламав від зап'ястку маленький шматочок воску і простягнув своєму асистенту, який кулею вилетів з кімнати.

— Це був заключний акорд! — скрикнув він. — Ну, що вони тепер скажуть! Я звертаюся до вас, панове. Всі ви бачили, що сталося. Чи може хто-небудь з вас розумно пояснити походження цієї парафінової форми, якщо не відштовхуватися від того, що вона з'явилася в результаті дематеріалізації перебувала в ній руки?

— Особисто я іншого пояснення не бачу, — відповів Ріше, — але вам доведеться мати справу з людьми відсталими і упередженими. Навіть не зумівши це спростувати, вони демонстративно проігнорують цей факт, — зауважив Мопюї. — Зокрема, англійська преса — в особі мсьє Мелоуна, — він перейшов на ламану англійську. — Чи можете ви це якимось чином пояснити?

— Ні, — зізнався Мелоун.

— А ви, мсьє? — звернувся Мопюї до представника «Матен».

Французький журналіст знизав плечима.

— Для нас, які мали честь тут присутні, все було у вищому ступені переконливо, — сказав він, — і все ж, боюся, вам доведеться зіткнутися з труднощами. Натовпу невтямки, з якою тонкою матерією мають справа спирити. Люди скажуть, що медіум приніс форму з собою і поклав на стіл.

Мопюї переможно заплескав у долоні: увійшов асистент з якимось папірцем в руці.

— Ваші заперечення вже усунені, — закричав він, розмахуючи аркушем. Я передбачав їх, тому підсипав в парабін трохи холестерину. Ви все, можливо, помітили, що я відламав від зліпка невеликий шматок. Це було необхідно для хімічного аналізу. Тепер він зроблений. Ось його результати, з яких випливає, що холестерин в наявності.

— Чудово! — вигукнув французький журналіст. — Ви зробили неможливими останні сумніви! Але що ж далі?

— Ми можемо скільки завгодно повторити наш експеримент, — відповів Мопюї.

— Я приготую цілу серію таких зліпків, причому іноді це будуть зліпки кулаків, а іноді — кистей. Потім я замовлю гіпсові відбитки — наповнити гіпсом середину зліпка. Хоча він дуже крихкий, але це можливо. Коли у мене будуть десятки таких відбитків, я розішлю їх по містах і селах, — нехай люди на власні очі побачать результати наших експериментів. Невже після цього вони зможуть поставити під сумнів їх достовірність?

— Не варто занадто сподіватися, мій бідний друже, — сказав Ріше, кладучи руку на плече ентузіаста. — Ви ще не усвідомили до кінця, наскільки велика людська *vis inertiae**. Але, як ви правильно зауважили, *vous marchez*.

---

* Сила інерції (лат.)

— І наш рух підпорядкований певній логіці, — підхопив Мейлі. — Постійно зростають наші шанси допомогти людству зрозуміти його і прийняти.

Ріше посміхнувся і похитав головою.

— Як завжди, переходите на трансцендентальні матерії, мсьє Мейлі. Як завжди, намагаєтеся схопити більше того, що бачить око, і перетворюєте науку в філософію! Боюся, ви невинуваті. Гадаєте, ваша позиція розумна?

— Професоре Ріше, — відповів Мейлі серйозно, — я б хотів почути вашу відповідь на те ж питання. Я глибоко шаную ваш талант і ціную вашу обережність, але хіба ви не бачите, що входите в протиріччя з самим собою? Тепер ви визнаєте — не можете не визнати, — що наділена розумом видіння в людській подобі, що складається з речовини, які ви самі називаєте ектоплазмою, може пересуватися по кімнаті і виконувати накази, в той час як медіум знаходиться без почуттів у вас же на очах, і в той же час не наважується погодитися з тим, що дух існує об'єктивно, незалежно від тіла. Хіба це розумно?

Ріше знову з посмішкою похитав головою. Проігнорувавши запитання Мейлі, він повернувся до доктора Мопюї, привітав його з успіхом і відкланявся. Через кілька хвилин всі розійшлися, а наші друзі взяли таксі і вирушили до себе у готель.

Мелоуна все побачене просто вразило, і він півночі провів за письмовим столом, складаючи детальний звіт для Центрального агентства новин, — зі згадуванням імен тих, хто став свідком експерименту, імен, занадто шанованих, щоб їх можна було запідозрити в нещасті або обмані.

Це, безумовно, буде поворотний пункт в історії науки, який відкриє нову еру, — збуджено думав він.

Однак, відкривши двома днями пізніше провідні лондонські газети, він виявив: колонку про футбол, колонку про гольф, цілу смугу, присвячену курсу акцій, велику серйозну статтю в «Таймс» про звички чайок, — і ні згадки про ті дива, свідком яких він став.

Мейлі розсміявся, побачивши його розчароване обличчя.

— Світ збожеволів, панове, — сказав Мелоун. — Світ збожеволів! Але це ще не кінець.

Розділ XIII

в якому в бій вступає професор Челленджер

Професор Челленджер був не в душі, і, як завжди в таких випадках, всі домашні були про це поінформовані.

Наслідки його гніву позначалися не тільки на тих, хто його оточував, — в пресі час від часу з'являлися грізні повідомлення, де щосили паплюжився якийсь нещасний опонент, і які ображений громовержець розсилав, сидячи в суворій величі у своєму кабінеті, з висот квартири на Вікторія-Вест-Гарденс.

Слуги ледь наважувалися входити в кімнату, де за столом сидів похмурий і розпалений від злості чоловік з нечесаною гривною і кудлатою бородою, що піднімав обличчя від паперів, немов лев, якого змусили відірватися від кістки.

Одна лише Інід могла порушити його усамітнення в такі хвилини, але навіть у неї часом серце завмирало від страху, — таке трапляється і з самим відважним приборкувачем, коли він відкриває клітку. Звичайно, й Інід діставалося від нього, але їй, принаймні, не доводилося

побоюватися рукоприкладства, яке він частенько дозволяв по відношенню до інших.

Часом напади гніву у знаменитого професора мали цілком вагомі матеріальні причини.

— Печінка розгулялася, — часто казав він, виправдовуючись після чергового спалаху.

Але на цей раз у нього були усі підстави сердитися — знову цей спіритизм!

Майже на кожному кроці йому доводилося стикатися з ненависним забобоном, який йшов врозріз з його роботою і життєвим кредо. Професор намагався не звертати на нього уваги, насміхався над ним, ставився до нього з презирством — але він, проклятий, так і норотив влізти в його життя і в черговий раз нагадати про себе. В понеділок професор, здавалося б, остаточно розправився з ним в своїх статтях, а в суботу його привид знову маячив перед ним. Яка, по суті, нісенітниця!

Професору здавалося, що його відволікають від важливих, нагальних проблем Всесвіту і змушують витратити час на казки братів Грімм або на привидів, створених уявою якогось ласого на сенсації белетриста.

І з кожним днем ставало все гірше. Спочатку ці люди збились з пантелику Мелоуна, який, при всій своїй простоті, був цілком нормальною, розсудливою людиною, — а тепер піддався спокусі і став сповідувати порочні ідеї спіритів.

Потім вони спокусили й Інід, його малятко, єдину людину, що зв'язує його з миром всіх інших людей: вона погодилася з доводами Мелоуна. Більш того, сама шукала їм підтвердження. І він марно вбив час, виводячи на чисту воду медіума, шахрая і інтригана, який передавав вдові послання покійного чоловіка в надії підпорядкувати

бідну жінку собі. В даному випадку все було очевидно,

Інід цього і не заперечувала, але ані вона, ані Мелон не допускали широких узагальнень.

— Шахраї є скрізь, — говорили вони. — Але ми повинні виходити з презумпції невинуватості.

Все це було недобре, але найгірше було попереду. Справа в тому, що один з спіритуалістів публічно осоромив професора — і хто? Людина, яка сама зізналася, що не має освіти, і яка професору навіть в підметки б не годилася, торкнися справа будь-якої іншої області людського знання! І ось під час публічного диспуту... Втім, усе по порядку.

Таким чином, Челленджер, глибоко зневажав всіх, хто не поділяв його поглядів, і не мав належного уявлення про предмет, про який йде мова, у фатальний для себе момент заявив, що готовий спуститися зі свого Олімпу і битися в суперечці з будь-яким представником протилежної партії, якого та тільки зволить запропонувати.

— Я цілком усвідомлюю те, — писав Челленджер, — що, опустившись до цього, я, як і будь-який інший представник науки з моєю репутацією, ризикую надати занадто багато честі абсурдним і фантастичним помилкам, на що за інших обставин їх апологети не могли б і розраховувати, але ми повинні виконати свій обов'язок перед суспільством і, зрідка відволікаючись від серйозних справ, витратити час на те, щоб поганою мітлою вимітати павутиння забобонів, яке, розростаючись, здатне нанести серйозної шкоди, якщо тільки її вчасно не зруйнувати жерцям Науки.

Ось так, з властивою йому самовпевненістю, йшов наш Голіаф на битву зі своїм скромним противником, в минулому помічником друкаря, а нині редактором видання,

присвяченого проблемам спіритизму, яке Челленджер називав не інакше як «жалюгідна газетка».

Обставини диспуту стали надбанням широких кіл громадськості, тому немає необхідності переказувати в подробицях цю сумну подію. Анналі донесуть до майбутніх поколінь той історичний момент, коли славний вчений увійшов в Квінс-Холл, супроводжуваний своїми прихильниками-раціоналістами, які бажали стати свідками повної і остаточної наруги над містиками.

Було присутнє також велике число цих нещасних ошуканих душ, які все ж сподівалися, що їх обранець не буде безжалісно кинутий на вівтар ображеної Науки. Представники двох фракцій вщерть заповнили зал, дивлячись один на одного з неприхованою ворожістю, такі ж почуття, мабуть, за тисячу років до цього відчували «блакитні» та «зелені», які зійшлися на Константинопольському іподромі*.

Зліва від сцени дружними рядами розташувалися непохитні раціоналісти, які вважали викторианцев-агностиків довірливими простаками і зміцнювали свою віру регулярним читанням «Літерарі-газетт» і Фріфінкера.

Серед присутніх були доктор Джозеф Баумер, відомий своїми лекціями про неспроможність релігійних уявлень, і містер Едуард Моулд, який вельми красномовно просторікував про право людини на тлінне тіло і душу, здатну померти.

---

* Під час правління Юстиніана I особливого впливу у Візантії набули діми — масові «спортивні» (або ж «циркові») партії, що розрізнялися за кольором одягу візників колісниць. Вони виникли під час змагань на іподромі, який відігравав велику роль в політичному житті міста та імперії, а потім поступово перетворилися на політичні організації містян.

Навпроти них, немов розмахуючи орифламою*, виблискував своєю рудою бородою Мейлі. По один бік від нього сиділа дружина, по іншу — Мервін, журналіст; їх щільним кільцем оточували переконані прихильники, представники духовного союзу Квінз-Сквер, Духовного коледжу, а також інших церков і релігійних громад, які зібралися, щоб підтримати свого обранця в його безнадійної затії.

У натовпі можна було розрізнити милі обличчя Болсвера, бакалійника, і його друга Тербейна, медіума-носія, аскетичну фігуру преподобного Чарльза Мейсона, Тома Ліндена, врешті випущеного з в'язниці, місіс Лінден, осередок порятунку — в повному складі, доктора Аткінсона, лорда Рокстона, Мелоуна і багатьох інших. Посередині, немов розділяючи дві партії, величний, товстий і флегматичний, сидів суддя Гейверсон з Відділення королівської лави, який погодився головувати.

Звертав на себе увагу той факт, що офіційна церква залишилася осторонь, не проявивши інтересу до цього животрепетного спору, який торкався самої основи, можна навіть сказати, життєвого центру істинної релігії. Святі отці, що впали у сплячку або перебували в добросердому стані не могли усвідомити, що живий інтелект нації пильно вивчає їх організм, намагаючись зрозуміти, чи приречена церква на повне вимирання або ж здатна в майбутньому по-новому відродитися.

На сцені в одному кутку, оточений своїми велесудрами послідовниками, сидів професор Челленджер,

---

* Орифлама — у середньовічній Франції — прапор короля, або ж великий прапор, прикріплений на мотузку та протягнутий упоперек вулиці між будинками.

урочистий і грізний, з задерікувато випнутою бородою і якоюсь подобою посмішки на вустах; його живі сірі очі були ледь прикриті, що надавало усієї його зовнішності ще більше зарозумілого виду.

В іншому кутку сцени примостився скромний непоказний чоловік з такою маленькою головою, що в капелюсі Челленджера він би просто потонував. Людина ця виглядала дуже блідою і раз у раз з боязким, винуватим видом кидала благальний погляд на свого показного противника. Але ті, хто ближче був знайомий з Джеймсом Смітом, не надто турбувалися про нього, тому що знали — за лагідною і невибагливою зовнішністю ховається настільки блискуче володіння предметом, як його практичною, так і теоретичною стороною, чим рідко хто може похвалитися.

Вчені мужі з Товариства Психічних Досліджень — суші діти в порівнянні з ним, якщо говорити про знання духовних проблем, бо все життя таких, як він, присвячене різним формам спілкування з невидимим світом. Правда, при цьому подібні люди часом втрачають зв'язок з реальністю, в який живуть, і від них немає користі в повсякденних справах, але що стосується Сміта, то видання газети і керівництво великою, розкиданою по всій країні громадою, змушувало його міцно стояти на ногах, а видатні природні здібності, не зіпсовані марними відомостями, дозволили йому всього себе присвятити тій єдиній області знання, яка відкриває широкі горизонти для найяскравішого розуму.

І навряд чи Челленджер усвідомлював, що майбутня дискусія повинна була розвернутися між дилетантом, блискуче ерудованим, але ковзаючим по поверхні

предмета, і зосередженим професіоналом, що поглиблено вивчив питання, яким був його опонент.

Присутні були однастайні в думці, що перші півгодини промови Челленджера були зразком ораторської майстерності і продуманої аргументації. Його потужний трубний голос, який міг належати лише людині з грудної кліткою об'ємом в п'ятдесят кубічних дюймів, злітав і завмирав в точно знайденому ритмі, який заворожував слухачів. Він був народжений для того, щоб підкорювати аудиторію, — справжній лідер, здатний повести людство за собою. Багатослівний, дотепний і переконливий, професор детально зупинився на виникненні анімізму серед дикунів, відкритих всім стихіям, нездатних пояснити, чому йде дощ або гримить грім, і які бачать лише добрий чи поганий знак в тих природних явищах, які нині Наука зуміла описати і пояснити.

Отже, віра в те, що поза нами існують духи або якісь невидимі істоти, ґрунтувалася на помилкових постулатах, і серед найменш освіченої частини суспільства віра ця дивним атавізмом відроджується в наші дні.

Покликання Науки — протистояти подібним тенденціям до регресу, і лише усвідомлення свого обов'язку змусило професора покинути тишу кабінету і з'явитися на сцені при великому скупченні людей.

Потім він коротко охарактеризував спіритизм, причому в тих висловлюваннях, які прийняті серед противників цього руху. За словами Челленджера виникла вельми неприваблива картина, що складається з клацання суглобами, фарби, що світиться, нашвидку зшитих з полотна привидів, огидної і брудної угоди між останками покійного чоловіка, з одного боку, і його вдови, з іншого.

Люди, винні в цьому, — гієни в людській подобі, здатні наживатися на чужих могилах. (Захоплені вигуки раціоналістів, іронічні смішки спіритуалістів.) Однак не варто підозрювати у шахрайстві геть всіх. (Дякуємо, професоре! — голосно викрикнув хтось із рядів опонентів.) Адже решта — просто ідіоти.

(Сміх.) Ну хіба може вважатися перебільшенням, якщо ми назвемо ідіотом людину, готову повірити, що його покійна бабуса стане посилати йому звісточки через ніжку обіднього столу? І хіба хоч хтось з дикунів опускався до настільки диких забобонів? Ці люди відняли у смерті її велич і своїм грубим вторгненням порушили безтурботний спокій могильної плити, — огидний, неугодний Богу вчинок. Йому ніяково, що доводиться вдаватися до настільки сильних слів, але тільки скальпелем або припіканням можна знищити злоякісну пухлину. І не личить людині заглиблюватися в теоретизування про природу життя за межами могили, — у неї і в цьому світі досить справ. Життя прекрасне, і людина, яка здатна оцінити її радості і обов'язки, не стане витратити час на лженауку, в основі якої лежить обман, неодноразово викритий і який все одно привертає все нові й нові юрби недоумкуватих фанатиків, чия патологічна довірливість і суперечить здоровому глузду, а упередженість робить їх глухими до голосу розуму.

Такі були, в загальних рисах, основні положення його блискучій промови, яка відкрила диспут. Матеріалісти вибухнули бурхливими оваціями, спіритуалісти відчували себе не в своїй тарілці. І тоді піднявся їх оратор, блідий, але сповнений рішучості протистояти цьому нищівному натиску.

В його голосі, та й в усьому образі не було нічого від того, що робило Челленджера настільки привабливим, але говорив він виразно і аргументи підбирав з тієї безпомилковості, яка відрізняє майстра, що досконально вивчив свій інструмент.

Спочатку він тримався надзвичайно делікатно і навіть примирливо, так що можна було подумати, ніби він боїться. Здавалося, він усвідомлював, наскільки самовпевнено з боку такої малоосвіченої людини, як він, зійтися в суперечці з прославленим опонентом. І в той же час вважав, що серед численних досягнень професора — досягнень, які змусили весь світ заговорити про нього, — є одне упущення, про яке не можна не згадати.

Красномовство професора привело його в захват, але що стосується постулатів, про які він згадав, то при найближчому розгляді вони дивують, якщо не сказати більше — викликають презирство. Схоже на те, що при підготовці своїй промови професор обклався всієї антиспіртуалістичною літературою, яку тільки міг знайти, — вельми сумнівне джерело інформації з цього питання, — і зовсім випустив з уваги роботи, автори яких спираються виключно на практику і власну переконаність.

Всі ці розмови про клацання суглобами і інші витівки за своїм невіглаством краще б підійшли вікторіанській добі, що ж стосується епізоду, в якому бабуся нібито розмовляла через ніжку стола, то він, оратор, сумнівається в об'єктивності такого опису спіритичного феномена.

Подібні приклади нагадують жарти про танцюючих жаб, які в значній мірі заважали визнанню результатів перших дослідів Вольта, і не роблять честі професору Челленджер. Шановний опонент напевно повинен бути

обізнаний про те, що медіум-брехун — найлютіший ворог спіритуалізму; його ім'я негайно піддається анафемі в спеціальних виданнях, як тільки стає відомо про будь-який випадок шахрайства. І роблять це самі спірити, які засуджують «гієн в людській подобі» з тим же обуренням, що і високоповажний професор. Адже нікому не спадає в голову звинуватити банки в тому, що фальшивомонетники використовують їх в своїх брудних цілях. Більш того, опускається до такого рівня аргументації перед освіченої аудиторією — просто даром втрачати час. Якби професор Челленджер поставив під сумнів релігійну сторону спіритизму, одночасно визнаючи пов'язані зі спіритизмом явища, сперечатися з ним було б набагато важче, але, заперечуючи рішуче все, він поставив себе в дуже вразливу позицію. Безсумнівно, професор знайомий з останніми роботами професора Ріше, відомого фізіолога, — за ними стоять зусилля тридцяти років, — так ось, Ріше переконливо довів достовірність цих явищ.

Можливо, професор Челленджер зволить повідомити присутнім, які саме досліди і особисті спостереження дають йому підставу говорити про Ріше, Ломброзо і Крукса як про неосвічених дикунів. Може бути, шановний опонент самостійно проводив експерименти, з якими він не зволив познайомити світ, — в такому разі добре б оприлюднити їх результати.

А поки цього не сталося, його заяви є ненауковими і вельми сумнівними з етичної точки зору, оскільки не дуже порядно прилюдно висміювати людей, які нічим не поступаються йому за своєю науковою репутацією, і які провели подібні досліди і доповіли про їх результати широкому загалу.

Що ж стосується постулату про незалежність і самостійне існування цього кращого зі світів, то, звичайно, настільки щаслива людина, як професор, який володіє хорошим травленням, може дозволити собі дотримуватися подібних поглядів на дане питання, але людина, вмираючий від раку шлунка де-небудь в лондонській нетрях, швидше за все, засумнівається в доктрині, яка пропонує йому відмовитися від прагнення до кращого життя, ніж те, яке доля підготувала йому на землі.

Це була гідна промова, підкріплена фактами, цифрами і датами.

Хоча вона і не відрізнялася красномовством, в ній містилися питання, на які, як це не прикро, Челленджер відповісти не зміг. Він зачитав власну промову, але не надав значення виступу противника, наче ті письменники, які пишуть про предмет, як слід його не вивчивши.

Замість відповіді по суті Челленджер вийшов їх себе.

Лев почав гарчати. Його чорна грива встала дибки, очі блищали, а голос гуркотів під склепіннями залу. Хто всі ці люди, що прикриваються декількома іменами відомих вчених, які пішли хибним шляхом? І за яким правом вимагають вони від серйозного дослідника, щоб той припинив свої власні дослідження і став витрачати дорогоцінний час на дослідження їх божевільних фантазій?

Є речі настільки очевидні, що вони не потребують доказів!

Тягар доказу лежить на тому, хто висуває гіпотезу. Якщо ж цей джентльмен, чиє ім'я мало кому що говорить, стверджує, ніби може викликати духів, то нехай викличе хоч одного — прямо зараз, тут, перед розсудливою і неупередженою аудиторією.

Він заявляє, що отримує послання, — так нехай тоді познайомить нас з останніми подіями, про які ще не повідомив телеграф. (Вигуки спіритуалістів: «Це вже робилося, і не раз!») А я не вірю! Занадто багато я чув ваших диких тверджень, щоб приймати їх всерйоз. (Шум у залі, і суддя Гайверсон схоплюється зі свого місця.)

Зрештою, якщо його відвідують пророчи видііння, нехай розкриє таємницю вбивства Пекема Рая. Якщо він входить в контакт з вищими силами, нехай подарує світу філософію, яка була б вищою за ту, що може створити людський розум. Всі ці лженаукові досліди, що приховують просте невігластво, антураж, балаканина про ектоплазму і подібні міфічні нісенітниці — не що інше, як обскурантизм*, породження дикості і забобонів. І завжди, як тільки справа доходить до ретельного розслідування, стикаєшся з науковою неохайністю і інтелектуальною розбещеністю. Будь-який медіум насправду виявляється злісним шарлатаном. (Ви брешете! — почувся жіночий голос з того кута, де сиділо подружжя Лінден.) Голоси небіжчиків вічно несуть якісь дурниці. Психіатричні клініки переповнені тими, хто сповідує цей культ, і могли б стати ще повніше, якби кожен з послідовників спіритизму отримав по заслугах.

Промова вийшла пристрасною, але не переконливою. Було ясно, що великий вчений збитий з пантелику і виведений з себе. Він нарешті усвідомив, що до розмови на такому рівні не готовий, тому в якості єдиного засобу захисту обрав лайку і огульні твердження, які можна було

---

* Обскурантизм (мракобісся) — негативне ставлення до освіти і прогресу, відсталість, реакційність.

б собі дозволити в колі однодумців, але ні в якому разі не супротивників, які тільки і шукають приводу за що-небудь зачепитися. Здавалося, його гнівна відповідь вельми тішила спіритуалістів, а матеріалісти між тим неспокійно совалися на своїх місцях. Потім піднявся Джеймс Сміт, щоб нанести опоненту вирішальний удар. На устах його грала весела усмішка, але в усьому вигляді відчувалася прихована загроза.

Він попросив би свого прославленого суперника проявити більш науковий підхід. Вражаюче, але факт: багато вчених мужів, якщо раптом порушені їхні пристрасні і упереджені судження, починають проявляти просто сміховинну неповагу до власних принципів, найголовніший з яких вимагає перш за все вивчити предмет, і вже потім його таврувати. В останні роки на прикладі бездротового телеграфу і літальних апаратів важче повітря ми переконалися, які у світлі стаються дива, тому вкрай необережно заявляти а *priori**, ніби якесь явище абсолютно неможливо, а саме таку помилку робить професор Челленджер.

Він скористався тією славою, яку по праву здобув в певних областях науки, для того щоб скомпрометувати предмет, про який поняття зеленого не має. Якщо людина є видатним фізиком і фізіологом, це ще не говорить про те, що він великий фахівець в питаннях душі.

Цілком очевидно, що професор Челленджер не спромігся прочитати навіть основні праці з питання, в якому він оголошує себе знавцем. А між тим чи може він повідомити поважній публіці, хто є медіумом у Шренка-Нотцингена? (Пауза в очікуванні відповіді.) А ім'я медіума у доктора Кроуфорда? Ні? Можливо, професор знає, якою

---

* а *priori* (лат.) — первісно.

була мета експериментів професора Цольнера з Лейпцига? Що, ми і цього не знаємо?

Але ж це основні питання дискусії! Оратор деякий час сумнівався, чи варто переходити на особистості, але сильні вирази, які дозволив собі професор, вимагають відповідної відвертості з його боку.

Чи відомо, наприклад, професору, що ектоплазма, над якою він дозволяє собі так збиткуватися, останнім часом була досліджена двадцятьма німецькими професорами — ось список їхніх імен, — які одногосно підтвердили її існування? Так як же професор Челленджер може заперечувати те, що доведено цими джентльменами? Або, можливо, він і їх оголосить дурнями і злочинцями? Але справа в тому, що професор з'явився сюди, не маючи про ці факти ані найменшого уявлення, — він вперше почув про них лише тут.

Йому невтямки, що наука про душу має свої закони, інакше він не став би вимагати, щоб створіння з ектоплазми з'явилося при повному світлі на цій сцені, хоча будь-який початківець, той, хто вивчає спиритизм знає, що ектоплазма при світлі розпадається. Щодо вбивства Пекена Рая, то раніше якось не прийнято було вважати, ніби потойбічний світ — це філія Скотленд-Ярду. Тому вельмишановний професор просто замилював усім очі...

Тут уме і почалося. Спершу Челленджер совался на стільці, смикав бороду, кидав люті погляди на оратора, але раптом несподівано схопився і, наче поранений лев, одним стрибком підскочив до столу голови.

Цей джентльмен дрімав, відкинувшись у кріслі і склавши пухкі ручки на досить вгодованому животі, але атака професора змусила його здригнутися, при цьому він мало не впав в оркестрову яму.

— Сядьте, сер! Сядьте! — заволав він.

— І не подумаю! — прогарчав у відповідь Челленджер. — Пане професоре, я звертаюся до вас, як до голови! Що ж, виходить, мене запросили сюди, щоб ображати! Це обурливо, і я більше не має наміру терпіти! Порушена моя честь, я маю повне право постояти за себе!

Як і усі люди, які не звикли рахуватися з думкою інших, Челленджер дуже болісно сприймав будь-яку незгоду з його власною. Кожне нове дошкульне зауваження противника відгукувалося в ньому подібно бандериль*, яку втикали в бік розлюченого бика. У безсилій люті потрясав він величезним волохатим кулаком голові, хоча погрози його призначалися безпосередньому противнику, який відповідав глузливою посмішкою, і ця посмішка в решті решт штовхнула нашого героя на більш рішучі дії: він загрозливо рушив на товстуна-голову, а той став повільно відступати. Серед публіки піднявся страшний шум. Частина раціоналістів була шокована, інші ж гнівно кричали: «Сором! Ганьба!», бажаючи підтримати свого улюбленця. Співитістичні відпускали єхидні зауваження, а деякі навіть кинулися на допомогу Сміту, щоб уберегти його від фізичної розправи.

— Треба рятувати старого, — звернувся до Мелоуна лорд Рокстон, — інакше він себе погубить. Схоже, він навіжений, — заїде кому-небудь по фізіономії, а його потім до суду притягнуть.

На сцені тим часом почалася справжня бійка, та й в залі обстановка була не краща. Мелоун і Рокстон насилу

---

* Бандерилья — короткий спис, який кидають в бика в ході кориди, для того, щоб його роздратувати.

пробралися до сцени і, діючи частково силою, частково вмовляннями, потягли Челленджера із залу, а той все продовжував обсіпати прокльонами свого кривдника. Почулися благання, звернені до голови, і збори закінчилися — в метушні і сум'ятті.

«Весь цей сумний епізод, — писала на наступний ранок «Таймс», — переконливо доводить небезпеку публічних дебатів, особливо якщо предмет спору може сколихнути пристрасті як ораторів, так і слухачів. Такі вислови, як «дурний ідіот» і «недорозвинена мавпа», вжиті всесвітньо відомим професором стосовно свого опонента, наочно демонструють, до чого можуть дійти учасники подібних диспутів.»

Отже, після багатослівного відступу ми знову повертаємося до професора Челленджера, що сидить в самому поганому настрої з вищезгаданим номером «Таймс» в руках і похмурим виразом на обличчі. І треба ж було Мелоуну вибрати саме цей момент для того, щоб задати професору вельми делікатне питання.

Втім, справедливості заради слід зауважити, що наш приятель цього моменту не вибирав, — просто зайшов пересвідчитись, що людина, яку, незважаючи на всі його примхи, він глибоко поважав і навіть любив, в результаті подій попереднього вечора не постраждала. Але йому навіряд чи варто було турбуватися з цього приводу.

— Це нестерпно! — кричав професор незмінним тоном, так що здавалося, ніби він кричав одне й теж усю ніч. — Мелоуне, ви теж були там і, незважаючи на ваше незрозуміле і нічим не виправдане співчуття безглузdim ідеям цих людей, повинні визнати, що збори велися вкрай погано і мій праведний гнів був цілком виправданий. Можливо,

коли я жбурнув стіл голови в президента Духовного коледжу, я кілька перестарався, але вони мене довели. Ви ж пам'ятаєте, як цей Сміт чи Браун, як його там, — втім, це неважливо, — наважився звинуватити мене в невігластві і в тому, що я замилюю очі.

— Це вірно, — примирливо сказав Мелоун. — Але не біда, професоре, ви ж теж у боргу не залишилися.

Похмуре обличчя Челленджера прояснилося, і він весело потер руки.

— Та-ак, особисто мені здається, що деякі мої удари влучили в ціль і, вважаю, вони не скоро забудуться. Ці людці просто здригнулися, коли я сказав, що по ним божевільня плаче. Так і заверещали, пам'ятаю, ну прямо як цуценята. Хоча, зізнаюся, дурна ідея, ніби я маю читати їх ідіотські книжечки, трохи вивела мене з себе. І все ж, сподіваюся, мій хлопчику, що сьогоднішньою вашою появою я зобов'язаний тому, що моя вчорашня промова вплинула на вас і ви переглянули ті погляди, які, мушу зізнатися, піддають серйозному випробуванню нашу дружбу.

Мелоун відважно кинувся назустріч небезпеці.

— Я прийшов, — випалив він, — з трохи іншого приводу. Ви, мабуть, помітили, що ваша дочка Інід і я останнім часом тісно спілкувалися, і для мене, сер, вона стала єдиною обраницею, тому я вже ніколи не буду щасливий, якщо не зможу назвати її своєю дружиною. Я не багатий, але мені недавно запропонували в одному виданні місце заступника головного редактора, так що я цілком можу дозволити собі створити родину. Ми з вами знайомі досить давно, і, я сподіваюся, ви нічого проти мене не маєте. Дозвольте розраховувати на вашу згоду!

Челленджер погладив бороду, повіки його загрозово прикрили очі.

— Мої почуття, — сказав він, — не настільки притупилися, щоб я не помітив, які відносини тривають між вами і моєю дочкою. Але це питання здебільшого пов'язане з проблемою, яку ми ще не закінчили обговорювати. Боюся, ви двоє ввібрали отруту тих небезпечних помилок, викоріненню яких я готовий присвятити життя. Хоча б заради нащадків я не можу дати згоду на союз, що будується на подібній підставі, тому мені потрібні вагомі докази того, що ваші погляди стали більш зваженими. Я буду просити про те і свою дочку.

Так несподівано Мелоун виявився в ряду гідних мучеників ідеї. Треба було зробити важкий вибір, але він і тут не розгубився.

— Боюся, сер, ви не стали б ставитися до мене краще, якби я щоразу змінював свої погляди — не важливо, вірні вони чи ні, — під впливом меркантильних міркувань. І я не стану поступатися переконаннями, навіть якщо без цього не зможу отримати руки Інід. Упевнений, що вона розділяє мою точку зору.

— Отже, вас не вразив моє блискучий виступ?

— Навпаки, сер. Я вважаю, що ваша промова була верхом красномовства.

— Але я вас не переконав?

— Ні, оскільки для мене набагато важливіше докази, отримані за допомогою моїх власних почуттів.

— Але ваші почуття міг обдурити який-небудь шахрай-трюкач.

— Боюся, сер, я вже зробив свій вибір.

— Ну, в такому разі, я теж, — прогарчав Челленджер,

кинувши на Мелоуна несподівано ворожий погляд. — А тепер ви покинете цей будинок і повернетесь тільки тоді, коли знову знайдете розум.

— Хвилиночку, — зупинив його Мелоун. — Прошу вас, сер, не робіть поспішних рішень. Я дуже дорожу вашою дружбою, щоб ризикувати нею. Можливо, під вашим керівництвом я б скоріше розібрався в питаннях, які ставлять мене в глухий кут. Якщо мені вдасться все влаштувати, чи не погодитеся ви особисто бути присутнім на одному з сеансів, щоб завдяки вашій небаченої спостережливості пролити світло на речі, які я сам не можу зрозуміти?

Челленджер був неймовірно ласий до лестощів. Він відразу відчув себе важливою птицею, розпустив пір'я і загоріжився.

— Якщо я, любий Мелоуне, зможу допомогти вам позбавитися від цієї зарази — назвемо її, скажімо, *microbus spiritualensis*, — то я весь до ваших послуг. З радістю приділю частину свого вільного часу, щоб викрити ці згубні помилки. Не стану стверджувати, що вам не вистачає мізків, але ви занадто добродушні, тому легко підпадаєте під чужий вплив. Тільки попереджаю, що я буду уїдлигим і допитливим інспектором і повністю використаю можливості лабораторних методів, у яких я, за загальним визнанням, так досяг успіху.

— Саме про це я і мріяв.

— Тоді вам залишається лише все підготувати, а вже я не змушу себе чекати. Поки ж я змушений наполягати на тому щоб ви на якийсь час залишили в спокої мою дочку.

Деякий час Мелоун коливався.

— Обіцяю вам чекати шість місяців, — нарешті сказав він.

— Що ж ви збираєтеся робити потім?

— Там видно буде, — дипломатично відповів Мелоун, тим самим з честю вийшовши з досить складної ситуації.

Сталося так, що, залишаючи квартиру професора, Мелоун зіткнувся з Інід, яка поверталася з магазину.

З властивим ірландцям нахабством Мелоун розсудив, що відлік обіцяних шести місяців можна почати в будь-який момент, але не обов'язково прямо зараз, тому він умовив Інід спуститися з ним в ліфті.

Ліфт був з тих, що управляються зсередини, і одному лише Мелоуну відомо, яким чином він застряг між поверхами, але факт той, що, незважаючи на стукіт і нетерплячі дзвінки, він рушив з місця не раніше ніж за п'ятнадцять хвилин. Коли ж агрегат знову запрацював і Інід повернулася додому, а Мелоун опинився на вулиці, обидва вже були морально готові до шестимісячного очікування і сподівалися, що їм вдасться щасливо пережити цей експеримент.

Розділ XIV

в якому Челленджер зненацька зустрічає незвичайного колегу

Професор Челленджер важко сходився з людьми.

Бути його другом одночасно означало і бути його васалом. Він не терпів рівних собі, але в ролі покровителя був неперевершений. Тоді — при всій своїй царський поставі, гіпертрофованому почуттю власної гідності, самовдоволеної посмішці і зовнішності божества, що зійшло до простих смертних, — він міг триматися надзвичайно дружелюбно.

Але багато і вимагав у подяку за свою прихильність: дурість вселяла йому огиду, фізичне каліцтво відштовхувало, незалежність викликала протест. Йому потрібен був друг, яким б захоплювався весь світ, але той повинен був, в свою чергу, захоплюватися одною-єдиною надлюдиною, верховною істотою. І такого друга

Челленджер знайшов в особі доктора Росса Скоттона, який одночасно став і улюбленим його учнем.

А тепер ця людина смертельно захворіла. Його лікував доктор Аткінсон з клініки Святої Марії, який вже з'являвся на сторінках нашої повісті, і його повідомлення про стан хворого були вельми гнітючі.

Хвороба називалася розсіяний склероз, і Челленджер знав, що Аткінсон не перебільшує, говорячи, що одужання майже неймовірно. Як же несправедлива доля: молодий блискучий вчений, що не досяг свого апогею, але вже написав такі основоположні праці, як «Ембріологія симпатичної нервової системи або помилковість індексу забуття», повинен буквально перетворитися в ніщо, розпавшись на окремі хімічні елементи і не залишивши слідів свого існування.

Що залишалося професору: лише знижувати своїми широкими плечима, трясти своєю величезною головою і готуватися до неминучого. З кожним днем новини, які доходили від ложа вмираючого, ставали все більш сумними, а потім і зовсім настала зловісна тиша. Одного разу Челленджер відвідав свого юного друга в його квартирі на Гауер-стріт, але те, що він побачив, так його вразило, що він більше своїх візитів не поновлював. Судоми скручували страждальця в баранячий ріг, і йому доводилося закусувати губи, щоб придушити стогін, — можливо, стогони і полегшили б його муки, але Россу Скоттону це здава-

лося негідним чоловіка. Він ухопився за руку вчителя, як потопаючий хапається за соломинку.

— Невже все дійсно так, як ви говорите, і мене не чекає нічого, крім відпущених мені шести місяців тортур? І жодної миті життя в безпросвітній темряві вічної смерті?

— Тримайтеся, мій хлопчику, будьте мужнім, — сказав Челленджер. — Краще дивитися правді в очі, ніж шукати розраду в безглузних фантазіях.

При цих словах з губ нещасного зірвався довго стримуваний стогін. Челленджер схопився і прожогом кинувся геть.

Але потім події прийняли несподіваний оборот. Все почалося з появи міс Деліс Фрімен.

Одного ранку в квартиру професора постукали. Відкривши двері, Остін, дворецький, — суворий і мовчазний — з висоти свого зросту нікого не виявив. Лише опустивши погляд, він нарешті помітив мініатюрну жінку з тонкими рисами обличчя, яка сміливо дивилася на нього своїми очима-намистинками.

— Мені треба бачити професора, — сказала вона і пірнула рукою у сумочку, щоб видобути звідти візитну картку.

— Він не може вас прийняти, — відповів Остін.

— О, я впевнена, що може, — незворушно відрізала крихітна жінка. Ні редакційні лабіринти, ні кабінети державних мужів, ні найвищі канцелярії не лякали її, якщо вона знала, що може зробити добро.

— Він нікого не приймає, — повторив Остін.

— Але я повинна його побачити, — заявила міс Фрімен і раптом пірнула дворецькому під руку, а потім з безпомилковим інстинктом попрямувала до святилища — кабінету професора, — постукала і увійшла.

З-за паперів, якими був завалений стіл, піднялася левова голова. Левові очі блиснули.

— Як розуміти це вторгнення? — заревів лев.

Але маленька жінка анітрохи не зніяковіла — вона ласкаво посміхнулася сердитому обличчю.

— Я так рада з вами познайомитися, — сказала вона. — Мене звати Деліс Фрімен.

— Остіне! — закричав професор. Безпристрасна фізіономія дворецького з'явилася в дверях. — Що відбувається, Остіне? Як сюди потрапила ця особа?

— Я не зміг її втримати, — жалібно промимрив дворецький. — Прошу за мною, міс, нам вже набридли подібні штучки.

— Ні ні! Ви не повинні сердитися, це вам не личить! — кокетливо протягнула жінка. — Мені говорили, що ви просто чудовисько, але насправді ви — душа!

— Хто ви така? Чого вам треба? І чи знаєте ви, що я один з найбільш зайнятих людей в Лондоні?

Міс Фрімен знову пірнула в сумочку: вона вічно рилася у себе в сумці, вишукуючи звідти то буклет про Вірменію, то памфлет про Грецію, то брошуру про діяльність християнської місії в Індії, то маніфест який-небудь секти.

На цей раз на світ Божий витягли згорнутий вчетверо листок.

— Від доктора Росса Скоттона, — оголосила вона. Лист було недбало згорнуто і настільки кострубато написано, що його було важко читати. Челленджер схилився над ним:

Дорогий друже і наставнику, вислухайте, будь ласка, те, що скаже ця дама. Я розумію, що це суперечить вашим поглядам, і все одно я повинен на це піти. Ви самі

говорили, що у мене немає надії, але я випробував один метод, і він мені допоміг. Знаю, що все це звучить дико, а я справляю враження божевільного, але слабка надія краще ніякої. На моєму місці ви вчинили б так само, тому чому вам не відкинути упередження, щоб своїми очима в усьому переконатися? Доктор Фелкин буде у мене в три.

Дж. Росс Скоттон.

Челленджер прочитав лист двічі і зітхнув: свідомість того, хто його писав, було явно затьмарена.

— Він пише, щоб я вислухав вас. Так що ви маєте сказати? Тільки прошу бути короткою.

— Це доктор-дух, — відповіла жінка.

Челленджер так і підскаочив.

— Боже милостивий, я ніколи не позбудуся цієї нісенітниці! — заволав він. — Ну невже не можна дати нещасному спокійно померти? Ні, вони і на ньому починають пробувати свої фокуси!

Міс Деліс заплескала в долоні, і в її швидких маленьких оченятах засяяв радісний вогник:

— Але він не збирається вмирати! Він поправляється!

— Хто це сказав?

— Доктор Фелкин, а він ніколи не помиляється.

Челленджер у відповідь тільки пирхнув.

— А чи давно ви бачили нашого хворого? — запитала жінка.

— Близько місяця тому.

— Зараз би ви його не впізнали: він майже здоровий.

— Здоровий? Ви хочете сказати, що вінвилікувався від розсіяного склерозу за кілька тижнів?

— Приходьте і самі переконаєтесь!

— Ви хочете залучити мене в якесь нечуване шарлатанство, огидне роду людському. А потім моє ім'я з'явиться в рекомендаційних листах цього шахрая. Я їхню породу вивчив. Якщо я і прийду, то просто візьму його за комір і спущу зі сходів.

Жінка широко розсміялася:

— Він повторить слідом за Аристидом: «Убий, але вислухай мене.» І я впевнена, ви не відмовите йому в цьому проханні. Ваш учень — копія ви. Мені здається, його пригнічує, що лікування проводиться настільки нетрадиційними методами. Це я запросила доктора Фелкин, незважаючи на його протест.

— А, так це ваша затія? А чи не занадто багато ви на себе берете?

— Я готова нести відповідальність за свої дії, якщо впевнена, що права! Я розмовляла з доктором Аткинсоном — він дещо розуміється на проблемах душі і ставить до них з меншою упередженістю, ніж всі ви, служителі науки, — так ось він погодився з думкою, що для вмираючого все засоби годяться. Тоді і з'явився доктор Фелкин.

— І яке ж лікування запропонував цей ваш шаман?

— Для того доктор Росс Скоттон і хоче бачити вас, — вона глянула на годинник, який витягла з глибин своєї неосяжної сумки. — Через годину він вже буде там. Я передам вашому другові, що ви збираєтеся прийти, — впевнена, що ви не станете засмучувати його. Ой! — Тут вона знову занурилася в надра сумки. — Ось остання інформація по бесарабському питанню. Там все набагато серйозніше, ніж багато хто схильний вважати. У вас як раз вистачить часу, щоб ознайомитися з нею. Отже, прощайте, любий професор, au revoir!

Вона променисто посміхнулася сердитому леву і пішла.

Але її місія вдалася — втім, так траплялося завжди. Було щось невимовно привабливе в безкорисливому ентузіазмі цієї крихітної жінки, яка могла в одну мить перетягнути на свою сторону будь-якого — починаючи з старшини громади мормонів і закінчуючи албанським розбійником, — полюбивши злочинця і уболіваючи про гріх. Челленджер не став виключенням і теж став жертвою її чар. І ось незабаром після третьої він, піднявшись по вузьких сходах, вже стояв у дверях скромної спальні, де прикутим до ліжка лежав його улюблений учень. Росс Скоттон був одягнений в червоний халат, і його учитель з радісним подивом помітив, що обличчя хворого округлилося, а в очах знову засвітилася надія і з'явився здоровий блиск.

— Погляньте, я її поборов! — вигукнув він. — Уже після першої зустрічі Фелкин з Аткінсоном я відчув, що сили повертаються до мене.

О, учитель, якби ви знали, як нестерпно лежати без сну і відчувати, що ці кляті мікроби підточують основи основ твого життя! Я буквально чув їх мерзенну метушню! А ці судоми, коли твоє тіло зводить так, що воно скручується в тугий вузол, немов неправильно зібраний скелет! Зараз же біль майже пройшов, якщо не брати до уваги деякого розладу травлення і пухирів на долонях. І все завдяки цьому дивовижному лікарю, який так мені допоміг!

Він зробив жест рукою, ніби бажаючи на когось вказати.

Челленджер сердитим поглядом обвів кімнату, очікуючи виявити нахабу-шарлатана, але ніякого лікаря ніде не було. Лише в кутку дрімала тендітна дівчина, схожа на доглядальницю, — тиха, скромна, з копицею каштанового

волосся. Міс Деліс, стримано посміхаючись, стояла у дверях.

— Я радий, що вам краще, мій юний друже, — сказав Челленджер, — але не намагайтеся обманювати себе. Ця хвороба має власні закони і природний цикл.

— Поговоріть з ним, докторе Фелкин, поясніть йому все, — сказав хворий.

Челленджер підняв погляд до стелі, потім оглянув підлогу. Його учень зі усією очевидністю звертався до якогось лікаря, який, за всіма ознаками, повинен був знаходитися в кімнаті, але професорові нікого знайти не вдалося. Чи не настільки ж Росс Скоттон затьмарився розумом, щоб вважати, ніби його лікують якісь безтілесні істоти.

— Це насправді вимагає деяких роз'яснень, — пролунав низький чоловічий голос у професора за спиною. Він обернувся. Голос явно звучав з уст тендітної дівчини, що дрімала у кутку.

— Дозвольте представити — доктор Фелкин, — сказала міс Деліс з лукавою посмішкою.

— Що за нісенітниця! — закричав Челленджер.

Дівчина піднялася, ніяково обсмикуючи плаття; потім вона зробила нетерплячий жест рукою.

— Був час, любий колего, коли табакерка становила настільки ж невід'ємну частину моєї екіпіровки, як інструменти для кровопускань. Я жив в ті часи, коли Лаеннек ще не винайшов стетоскоп, тому такого інструменту у мене не було, але невеликий хірургічний набір був завжди під рукою. А табакерка залагоджувала пристрасі, і я з радістю запропонував би її вам, але — на жаль! — її час минув.

Поки звучала ця промова, Челленджер стояв, витріщивши очі і відкривши рот; потім він повернувся до хворого.

— Ви хочете сказати, що це і є ваш лікар, тобто — ви користуєтеся порадами цієї особи?

Дівчина трималася досить незграбно.

— Пане професоре, я не збираюся з вами сперечатися. Очевидно, ви з тих, хто занадто багато уваги приділяє матеріалістичному знанню, так що у них абсолютно не вистачає часу осягнути можливості духу.

— Зрозуміло, я не маю часу на всілякі дурниці, — відрізав Челленджер.

— Любий вчителю! — пролунав голос з ліжка. — Благаю вас пам'ятати про те, як багато доктор Фелкин зробив для мене. Ви бачили, що було зі мною місяць тому, а зараз можете на власні очі переконатися, як відтоді все змінилося. Сподіваюся, ви не станете звинувачувати мого кращого друга.

— Я просто впевнена, професоре, що ви повинні принести доктору Фелкин свої вибачення, — підхопила міс Деліс.

— Божевільня! — невдоволено буркнув Челленджер. А потім обрав свій улюблений і найбільш ефективний метод впливу на недбайливих студентів, — важку і незграбну іронію: — Юна леді, — або мені краще сказати, поважний і вельмишановний пане професоре? — сподіваюся, ви дозволите скромному і мало в чому обізнаному любителю наукових занять, який володіє лише знанням, доступним простим смертним на землі, смиренно примоститися в куточку і хоча б віддалено осягнути ваші методи і ваше вчення.

Ці слова Челленджер вимовив, втягнувши голову в плечі, напівприкривши очі і витягнувши вперед руки

долонями вгору, всією своєю позою висловлюючи невинуватий сарказм.

Тим часом доктор Фелкин мірила кімнату важкими і нетерплячими кроками, не звертаючи на це жодної уваги.

— Звичайно, звичайно, — неуважно кинула вона. — Можете розташуватися де-небудь в куточку, але тільки прошу вас мовчати, бо цей випадок вимагає напруження всіх моїх сил. — Тут її обличчя набуло владного виразу, і вона повернулася до хворого. — Ну ось, вам уже краще. Місяця через два зможете повернутися до викладацької діяльності.

— Не може бути! — мало не плачучи, вигукнув Росс Скоттон.

— Помиляєтеся! Це говорю вам я, а я, як відомо, слів на вітер не кидаю.

— Я простежу, — втрутилася міс Деліс. — А тепер благаю вас, милий докторе, розкажіть нам, ким ви були при житті!

— Ну, ну, ну! Жінки невинуваті! Пліткували в мої часи, пліткують зараз. Ну вже ні! Оглянемо краще нашого юного друга. Пульс: уривчастість пройшла. Вже добре. Температура — нормальна. Тиск — трохи вище, ніж хотілося би. Травлення — могло бути і краще. Не зашкодило би те, що ви зараз називаєте голодуванням. В цілому стан непоганий. А тепер звернемося до безпосереднього вогнища хвороби. Підніміть сорочку, сер! Лягайте на живіт. Чудово! — Сильними і спритними пальцями дівчина пройшлася по верхній частині хребта, а потім раптом несподівано різко натиснула на нього кісточками пальців, так що пацієнт скрикнув від болю. — Ну ось, так краще. Я вже пояснював, що тут необхідно деяке вирівнювання

шийних хребців, бо зараз ми маємо звуження каналів, через які проходять нервові закінчення. В результаті вони виявилися ущемлені, а оскільки ці нерви — провідники життєвої сили, то їх обмеження призвело до порушення взаємодії частин організму. Очима я бачу не гірше, ніж ви за допомогою ваших рентгенівських променів, тому можу з упевненістю сказати, що практично відновлено початкове положення хребців і фатальне обмеження усунуто. Сподіваюся, сер, — звернувся він до Челленджера, — вам зрозумілі мої пояснення щодо даної патології.

Челленджер щось пробурчав, з чого можна було зробити висновок про його незгоду і повною ворожість.

— Я готовий дати вичерпні роз'яснення з будь-якого питання, яке викликає у вас труднощі. Ну, мій любий, ви моя гордість, і ваше одужання мене радує. Передайте від мене привіт моєму земному колезі доктору Аткінсону і скажіть йому, що я зробив все, що міг. Мій медіум трохи втомився — бідна дівчинка! — тому я більше затримуватися не можу.

— Але ви обіцяли розповісти про себе!

— Та нема про що особливо розповідати. Я був рядовим лікарем. В юності служив під керівництвом великого Абернетті і перейняв деякі з його прийомів; в більш зрілі роки продовжив свої студії, що дозволило мені, як би це сказати, принести користь людству. Ви, звичайно, розумієте, що лише завдяки самозреченню і відданому служінню людям ми переходимо в вищі сфери. Моє служіння таке, і мені залишається тільки подякувати долі, що в цій дівчині я знайшов людину, чиї життєві імпульси збігаються з моїми, завдяки чому я можу втілюватися в неї і управляти її тілом.

— А де зараз її душа? — запитав хворий.

— Вона знаходиться біля мене і ось-ось знову вселиться в свою оболонку.

Що ж стосується вас, сер, — звернувся він до Челленджера, — то ви сильна особистість і освічена людина, але загрузли в матеріалізмі, яким, немов прокляттям, відзначена ваша епоха. Запевняю вас, що професія лікаря, яка вища від всіх на землі в силу безкорисливого служіння людям, значною мірою зазнала впливу догматизму, який нав'язують подібні вам, і в результаті духовне начало в людині виявилось незаслужено забуте, а воно набагато важливіше, ніж всі ваші зілля і мінерали. Пам'ятайте, сер, що існує так звана життєва сила, і медицина майбутнього буде ґрунтуватися на вмінні правильно нею керувати. Якщо ж нехтувати нею, то довіра пацієнтів поступово буде втрачена, і вони звернуть свої погляди до тих, хто готовий запропонувати їм різноманітні методи лікування.

Ніколи Росс Скоттон не забуде цієї сцени.

Професор, Майстер, найвищий авторитет, до якого треба було звертатися, затамувавши подих, тепер сидів, злегка подавшись вперед, витріщивши очі і відкривши рот від подиву, в той час як юна дівчина з копицею каштанового волосся стояла перед ним, повчально тикаючи в нього пальцем, і говорила тоном, яким батько докоряє норовливій дитини.

Її внутрішня сила була настільки велика, що Челленджер на якийсь час змушений був підкоритися.

Він ковтав ротом повітря, намагаючись щось вимовити, але слова заперечення так і не зірвалися з його губ. Потім дівчина повернулася і сіла на стілець.

— Він збирається покинути нас, — сказала міс Деліс.

— Але я поки що тут, — з посмішкою вимовила дівчина. — Так, я повинен піти, бо у мене ще купа справ. Це не єдиний мій медіум, і через кілька хвилин мене чекають в Единбурзі. Тримайтеся, молодий чоловіче. Я залишу моїй помічниці два енергетичних джерела для підкріплення вашої життєвої сили в тих масштабах, в яких дозволить ваш організм. А ви, сер, — звертаючись до Челленджера, — прийміть мою пораду: не варто занадто довірятися розуму, занадто покладатися на інтелект. Зберігайте старе знання, але і будьте сприйнятливі до нового, оцінюючи його з точки зору божественного призначення, а не так, як того хотілося б особисто вам.

Дівчина видала глибоке зітхання і відкинулася на стільці. На мить запанувала повна тиша — поки вона сиділа нерухомо, звівши голову на груди. Потім, здригнувшись і ще раз зітхнувши, вона відкрила здивовані блакитні очі.

— Ну що, він приходив? — запитала вона ніжним дівочим голоском.

— Звісно! — вигукнув хворий. — Він був чудовий і обіцяв, що через два місяці я вже зможу викладати!

— Це просто прекрасно! А він залишив якісь вказівки для мене?

— Як завжди — тільки масаж. До того ж він обіцяв підключити два нових енергетичних джерела для підтримки душевних сил, якщо мій організм впорається з навантаженням.

— Ну, тепер він не змусить себе довго чекати! — Раптово погляд дівчини впав на Челленджера, і вона, зніяківши, замовкла.

— Це сестра Урсула, — поспішила їй на допомогу міс Деліс. — А це знаменитий професор Челленджер.

З жінками Челленджер був на висоті, особливо якщо перед ним з'являлася молода приваблива дівчина. Він наблизився до неї — так колись, мабуть, сам цар Соломон йшов назустріч цариці Савській, — взяв за руку і по-батьківськи поплескав по голові.

— Мила моя, ви дуже юні і чарівні, щоб брати участь в подібному обмані. Відмовтеся від цього раз і назавжди! Хіба вам не досить того, що ви гарненька, і до того ж ще сестра милосердя, — так хіба варто претендувати на найвище звання лікаря? Звідки у вас цей жаргон: шийні хребці, подальше звуження каналу?

Сестра Урсула безпорадно озиралася на всі боки, немов людина, що потрапила в обійми горили.

— Вона не розуміє ні слова з того, що ви говорите! — вигукнув хворий. — Вчителю, ви повинні постаратися дивитися правді в очі! Я розумію, яких зусиль це вимагає від вас, — однак повірте, ви будете сприймати дійсність в спотвореному вигляді, поки не усвідомлюєте існування світу духів поза нами.

Челленджер продовжував в тому ж повчальному тоні, хоча перелякана дівчина почала потихеньку відсуватися від нього.

— Ну, от скажіть, хто ж той вчений ескулап, на якого ви працюєте і який навчив вас всім цим вченим словами? Ви ж розумієте, що мене обманювати марно! Миле дитя, вам самій стане легше, коли ви полегшите душу і ми разом посміємося над лекцією, яку ви мені прочитали!

Але тут несподівано втрутився хворий, бажаючи припинити цей потворний допит: він сів в ліжку, яскравою червоною плямою виділяючись на тлі білих подушок, і заговорив з напором, який явно свідчив про його близьке одужання.

— Професоре Челленджер! — збуджено почав він. — Ви ображаєте мого кращого друга! Хоча б в моєму домі вона має бути позбавлена від глузувань, які підказують вам наукові забобони. Прошу вас покинути цю кімнату, якщо ви не можете говорити з сестрою Урсулою в більш стриманій манері!

Челленджер було спалахнув, але тут втрутилася Деліс, яка завжди виступала в ролі миротворця.

— Ви занадто поспішаєте, дорогий докторе Росс Скоттон! — вигукнула вона. — У професора ще не було часу осмислити те, що тут сталося. Спочатку ви теж сприймали все скептично, так чи можемо ми його звинувачувати?!

— Так, так, ви маєте рацію, — поспішив погодитися молодий лікар. — Мені здавалося, що це дозволяє розквітнути пишним цвітом небувалому дурисвітству, — так і було, факт залишається фактом.

— Одне знаю, що ви були сліпим, а тепер бачите, — прорекла міс Деліс. —

Професор, ви, звичайно, можете невдоволено піднімати брови і знизувати плечима, але насіння, кинуте сьогодні в ваш мозок, обов'язково проросте; воно зійде і дасть свої плоди. — Тут вона знову занурилася в свою сумку. — Ось, візьміть цю брошурку, «Розум проти Душі», прочитайте і передайте іншим.

Розділ XV

у якому готується капкан на великого звіра

Хоча Мелоун і дав обіцянку не розмовляти з Інід про любов, але погляд теж може говорити, тому їхнє спілкування не перервалося.

У всьому ж іншому він суворо дотримувався домовленості, як не важко це йому давалося. Він був частим гостем в будинку професора, і до того ж бажаним, особливо з тих пір, як пристрасті навколо диспуту трохи вщухли.

Тепер метою життя для Мелоуна стало змусити великого вченого з прихильністю поставитися до тих сторін життя духу, які так захопили його самого. Він взявся за справу з ретельністю, але і з обережністю, бо розумів, що з вулканом жарти погані і виверження може статися в будь-який момент. Пару раз вже спостерігалися незначні спалахи, які змушували Мелоуна відступити і зачайтися на кілька тижнів, поки ґрунт знов не набував достатньою твердості.

Кожен раз Мелоун винаходив все нові хитромудрі підходи до професора, хоча одним з його улюблених прийомів було звернутися до Челленджера за консультацією по якомусь науковому питанні, наприклад, запитати про особливості тваринного світу протоки Банда або про комах Малайського архіпелагу і підтримувати бесіду до тих пір, поки Челленджер не заявляв, що всіма цими відомостями людство зобов'язане Альфреду Расселу Воллесу.

— Хто б міг подумати — Воллесу-спіритуалісту! — вигукував тоді з невинним виглядом Мелоун, на що Челленджер сердито блискав очима і переводив розмову.

Іноді в якості приманки виступав Лодж.

— Гадаю, ви про нього високої думки, — говорив Мелоун.

— Перший розум в Європі, — відповідав Челленджер.

— Адже він найбільший фахівець з властивостей ефіру.

— Без сумніву.

— А я знаю його тільки по роботах в області спіритизму. Челленджер відразу заговорив.

Тоді Мелоун вичікував днів зо два і недбало кидав:

— А вам доводилося зустрічатися з Ломброзо?

— Так, на конгресі в Мілані.

— Я тут читав на дозвіллі його твір.

— Що-небудь з кримінології мабуть?

— Ні. Називається «Після смерті — що?»

— Я про таке не чув!

— Трактую питання спіритизму.

— Такий могутній інтелект, як Ломброзо, каменя на камені не залишить від цих шарлатанів!

— Та ні, книга скоріше написана в їх підтримку.

— Що ж, навіть найвидатніші вчені мають свої маленькі слабкості.

Так, з безмежним терпінням і хитрістю, сів Мелоун своє насіння в надії, що поступово професор позбудеться від упередженості, але наочних результатів поки не спостерігалось. Потрібно було вжити більш рішучих дій, і Мелоун вважав цілком своєчасним запросити Челленджера на сеанс. Але як, де і коли? Бе поради Алджернона Мейлі тут не обійтися.

І ось якось весняним днем він знову опинився у вітальні, де одного разу катався по килиму, зчепившись з Сайласом Лінденом. Там вже були преподобний Чарльз Мейсон і Сміт, герой Квінз-Холу, — вони жваво обговорювали з Мейл питання, який, можливо, нашим нащадкам здасться важливішим, ніж ті проблеми, які займають публіку зараз. Йшлося ні про що інше, як про те, чи сприйме спиритуалістичний рух в Великобританії догмат про Трійцю або прийме точку зору унітаріїв.

Подібно батькам руху і засновникам нинішніх спіритуалістичних громад, Сміт дотримувався антитринітарної

лінії, а Чарльз Мейсон, вірний син англіканської церкви, який притримувався поглядів своїх прихильників, зокрема, таких авторитетів, як Лодж і Баррет серед мирян і Вілберфорс, Хойс і Чамберс серед священнослужителів, свято шанував стародавні канони, хоча і визнавав можливість спіритичних контактів.

Мейлі виявився між двох вогнів і, подібно до рефері на рингу, отримував удари з обох сторін. Мелоун намагався не пропустити ані слова, бо тепер, коли він усвідомив, що майбутнє людства пов'язане з цим рухом, його цікавила кожна деталь.

Коли журналіст увійшов, говорив Мейсон — у властивій йому манері — серйозно, але з м'яким гумором.

— Люди не дозріли для серйозних змін, та їм це і не потрібно. Досить об'єднати наше знання і безпосереднє спілкування з душами померлих з величним ритуалом і традиціями церкви, і ми отримаємо могутній інструмент, здатний вдихнути нове життя в релігію. Ніколи не можна рубати з плеча. Навіть перші християни це розуміли і в усьому йшли на поступки релігій, серед яких опинилися.

— Це їх і погубило, — втрутився Сміт. — У цьому й полягав крах церкви в її початкової силі і чистоті.

— Тим не менше вона продовжувала існувати.

— Але вона вже не відродилася належним чином відтоді, як цей негідник Костянтин доклав до неї руку.

— Ну-ну-ну, — заперечив Мейл. — Хіба можна називати негідником першого християнського імператора?

Але Сміт був упертий противник, відкритий і чесний, що не йде на компроміси.

— А як, на вашу думку, слід назвати людину, майже знищила власний рід?

— Ми зараз не обговорюємо його особисті якості, ми говоримо про створення християнської церкви.

— Сподіваюся, містере Мейсон, вас не образила моя прямота?

Мейсон посміхнувся своєю відкритою посмішкою:

— До тих пір, поки ви не заперечуєте існування Нового Заповіту, ваші слова мене не зачіпають. І навіть якщо б ви взялися доводити, що Бог — лише міф, я б анітрохи не образився, якщо існує ця священна книга, вмістилище найбільшого вчення. Із глибини століть воно дійшло до нас, я прийняв його і кажу: — Вірую.

— Ну, тут між нами немає великих розбіжностей, — сказав Сміт. — Я не зустрічав більш цілісного вчення, і не варто відмовлятися від нього. Але ми бажаємо позбутися від різного роду надмірностей і пишності. До речі, звідки вони взялися? Якраз з компромісів з іншими релігіями, на які пішов наш Костянтин, щоб домогтися релігійного однаковості у всій своїй неосяжній імперії. Він перетворив християнство на ковдру з клаптиків. Так, з єгипетського культу були взяті ризи священників, митра, єпископський посох, тонзура, каблучки. Великдень — язичницьке свято, приурочене до весняного рівнодення; конфірмація запозичена з культу Мітри, як, втім, і хрещення, — тільки в мітраїчних* ритуалах використовувалася кров, а не вода. Що ж стосується жертовної трапези...

Мейсон заткнув вуха.

— Це якась ваша старовинна лекція, — розсміявся він. — Можете винайняти зал, але не витрачайте своє

---

* Мітраїзм — релігія, пов'язана з поклонінням богу Мітрі. Виник в останні століття до н.е. у давньоіранській релігії — зороастризмі. Ця релігія була популярна у прикордонних районах Римської імперії.

красномовство в приватних будинках. Якщо ж серйозно, Сміте, то мова зовсім не про те. Нехай навіть ви маєте рацію — це аж ніяк не змінює моїх переконань: у нас є найбільше і дієве вчення, прийняте тисячами людей, в тому числі і вашим покірним слугою, і було б украй нерозумно від нього відмовлятися. З цим ви не можете не погодитися.

— Ні, — наполягав Сміт. — Ви занадто дбаєте про почуття ваших дорогоцінних прихожан, але абсолютно не думаєте про тих дев'ять десятих населення, які ніколи не переступали порогу церкви. А тим часом їх відштовхнуло те, що їм, як, втім, і вашому покірному слугі, здається фантастичним і нерозумним в християнському вченні. Так як же ви розраховуєте залучити їх на свою сторону, якщо не пропонуєте нічого нового, а лише механічно привносите в християнство спіритизм? Але варто лише звернутися до цих безбожників і атеїстів з такими словами: «Я згоден, що християнство — це суцільна брехня і до того ж воно запламоване століттями насильства і обскурантизму, але ось ми пропонуємо вам щось нове, не затьмарене і чисте. Прийдіть і причаститься його! — і ось тут-то можна легко звернути їх до Бога і віри, без насильства над їхнім розумом християнськими догматами.

Слухаючи суперечку, Мейлі смикав свою рудувату бороду. Він прекрасно знав цих людей і розумів, що розбіжності між ними невеликі, бо Сміт сприймав Христа як богopodobну людину, а Мейсон вважав, що це Бог прийняв людське обличчя, що по суті своїй одне і те ж. Але між їх більш радикальними послідовниками лежала прірва, і компроміс був абсолютно неможливий.

— Чому б вам, — втрутився Мелоун, — не поставити ці питання представникам світу духів і не довіритися їхній думці?

— Все не так просто, як ви думаєте, — відповів Мейлі. — Після смерті всі ми зберігаємо наші земні забобони, опинившись в обстановці, яка в тій чи іншій мірі їх відображає. Тому спочатку кожен живе своїми колишніми переконаннями. Поступово, з плином часу, дух розширює своє уявлення про світ і врешті-решт долучається до всеосяжного символу віри, який має на увазі лише братство людей і верховенство Господа. Але на це йдуть роки. Під час сеансів мені доводилося чути промови затятих фанатиків.

— І мені теж, — підтримав Мелоун, — причому в цій самій кімнаті. Але що ж душі матеріалістів? Вони не можуть не змінитися!

— Я думаю, що їх переконання істотно впливають на їх стан, і вони роками не проявляють ніякої активності, помилково вважаючи, що життя вже скінчилося. Але врешті-решт вони прокидаються, розуміють, скільки часу втратили, і виявляються подекуди в перших рядах, оскільки мають легкий характер і керуються піднесеними ідеалами, хоч би які були помилкові їхні погляди.

— Так, часто матеріалісти — це кращі представники людства, — помітив священник з щирістю.

— З них найбільше і поповнюються ряди нашого руху, — сказав Сміт. — Трапляється часом, що почуття говорять їм про існування розумної сили окрім них, і тоді вони з гідним завзяттям починають пропагувати своє відкриття. Ви, люди, що володіють вірою і лише додають до неї нове знання, навіть уявити собі не можете, що відчуває людина, яка жила в вакуумі і несподівано що знайшла щось, здатне заповнити його. Коли я зустрічаю простого чесного хлопця, марно блукаючого в темряві, у мене руки сверблять йому допомогти.

У цей момент з'явилася місіс Мейлі з чаєм, але розмова не припинилася. Така вже особливість людей, які вивчають можливості духу, що, зустрівшись, вони затівають найгарячіший обмін думками, — настільки цікава і багатогранна ця проблема. Мелоуну коштувало великих зусиль перевести розмову на те, що було безпосереднім приводом для його візиту. Кращих порадників йому годі було й шукати, і всі вони зійшлися на тому, що для такої людини, як Челленджер, необхідно влаштувати показовий сеанс.

Де ж найкраще його провести? У цьому питанні не було розбіжностей: велика залу Духовного коледжу була найвишуканішим, найзручнішим і в усіх відношеннях найкращим місцем в Лондоні. Коли? Чим швидше, тим краще. Та будь-який спіритуаліст, чи медіум заради такого випадку, без сумніву, відкладе всі інші справи.

Ще питання — хто буде медіумом? Звичайно, найкращий варіант — це осередок Болсовера: він знаходиться в приватних руках, за нього не треба платити, але Болсовер — людина запальна, а Челленджер напевно буде вести себе зухвало і всім набридати, так що сеанс може закінчитися бійкою і таким чином потерпіти фіаско. А цього ні в якому разі не можна допустити. Може бути, відвезти його в Париж? Але хто візьме на себе сміливість дозволити цьому слону розгулятися в вишуканому салоні доктора Мопюї?

— Він просто вчепиться пітекантропу в горло, поставивши під загрозу життя всіх, хто опиниться там, — сказав Мейл. — Це не підійде.

— Поза всяким сумнівом, найкращим медіумом в Англії, в якого можуть втілюватися духи, є Бандербі, —

зауважив Сміт. — Але деякі його пристрасті... На нього абсолютно не можна поклатися!

— А чому? — запитав Мелоун. — Що він за людина?

Характерним жестом Сміт клацнув себе по горлу:

— Він пішов по доріжці, по якій пройшов не один медіум до нього.

— Але ж це серйозний аргумент проти нашого руху, — здивувався Мелоун. — Хіба може вважатися благою справа, що веде до подібних наслідків?!

— Як ви вважаєте, можна назвати благою справою, скажімо, поезію?

— Ну, зрозуміло!

— А ось, наприклад, По був алкоголіком, Кольрідж — наркоманом, Байрон — гультьєм, Верлен — збоченцем. Не слід змішувати справу і людину, покликану це справу втілювати. За талант часом доводиться розплачуватися неврівноваженістю характеру, а видатний медіум ще більш чутливий, ніж найбільший талант. Деякі медіуми — достойні люди, а деякі не цілком охайні в побуті, і не слід їх за це засуджувати. Така робота вимагає великої віддачі, тому їм необхідні радикальні засоби для відновлення сил. Часом вони втрачають контроль над собою, але професійні їх властивості залишаються незмінними.

— Це нагадало мені один епізод, який стався з Бандербі, — втрутився Мейлі. — Ви, мабуть, його ніколи не бачили, — звернувся він до Мелоуна. — Він дуже кумедний — маленький, кругленький, незграбний і такий товстий, що вже багато років не бачив власних черевиків. Коли вип'є, він ще цікавіший. І ось якось пару тижнів тому мені повідомляють, що він напився десь в барі і не може без сторонньої допомоги дістатися додому. Ми з приятелем поспішили

йому на виручку. З деякими пригодами, але все ж дотягли його до дому, і тут йому спало на думку влаштувати сеанс! Ми намагалися його зупинити, та куди там, — він схопив з приставного столика рупор і погасив світло. І тільки він це зробив, як сеанс негайно почався, та так все добре у нього виходило! Але втрутився Прінсепс, його дух-провідник, — він вихопив рупор і почав бити медіума, примовляючи: — Ах ти, негідник! П'яниця нещасний! Так як ти смієш!...

Рупор тепер весь у вм'ятинах. Бандербі з криками кинувся геть з кімнати, а ми пішли по домівках.

— Ну, медіум зовсім не винен, — сказав Мейсон. — Так повернемося до професора Челленджера — такий випадок не можна упускати!

— А як щодо Тома Ліндена? Може, його запросити? — запропонувала місіс Мейлі.

Мейлі похитав головою:

— Після в'язниці з Томом щось сталося. Ці дуболоми не просто переслідують наших кращих медіумів, вони до того ж руйнують їх безцінний дар. З тим же успіхом можна помістити бритвене лезо у воду і після цього сподіватися, що воно збереже гостроту.

— Як же так? Невже він втратив свої здібності?

— Ну, я б так категорично не став стверджувати, але вони вже не ті, що були раніше. Тепер він в кожному підозрює переодягненого поліцейського, і це його відволікає. Але якщо він візьметься за справу, то доведе її до кінця. Так, найкраще звернутися до Тома.

— А кого ми запросимо на сеанс?

— Я вважаю, що професор прийде не один.

— Він зі своїми супутниками створить жахливу хвилю

коливань, тому нам слід запросити людей, які поділяють наші ідеї, щоб йому протистояти. Наприклад, Деліс Фрімен — вона із задоволенням прийде. Ще буду я. А як ви налаштовані, Мейсоне?

— Зрозуміло, я прийду.

— Містере Сміт?

— Ні ні! На мені газета, до того ж на наступному тижні я повинен провести три служби, дві панахиди, весільний обряд і п'ять ділових зустрічей.

— Ну, я сподіваюся, нам не важко буде вибрати ще одного-двох гостей. Улюблене число Ліндена — вісім. Так що тепер, Мелоуне, справа за малим — отримати згоду нашого велетня думки і призначити дату.

— І згоду світу духів, — серйозним тоном додав Мейсон. — Ми повинні порадитися з нашими партнерами.

— Обов'язково, святий отче. Це дуже суттєве доповнення. Ну що ж, Мелоуне, ми про все домовилися, і нам залишається тільки чекати цієї події.

Але сталося так, що цього вечора Мелоуна очікували події зовсім іншого роду і на його шляху виникло одна з тих перешкод, які раз у раз чигає на людину на її життєвому шляху. З'явившись, як завжди, в редакції «Газетт», він дізнався, що його бажає бачити містер Бомон.

Безпосереднім начальником Мелоуна був заступник головного редактора, старий шотландець на ім'я МакАрдл, і повинно було статися щось екстраординарне, щоб сам головний зійшов зі свого Олімпу, звідки він спостерігав земні справи, і звернув увагу на кого-небудь зі своїх скромних співробітників, що копошаться десь внизу. Цей вершитель доль, завжди підтягнутий, процвітаючий і могутній, сидів в своєму розкішному кабінеті,

обставленому старовинними дубовими меблями і диванами, оббитими шкірою кольору сургучу. Коли Мелоун увійшов, він продовжував щось писати, і лише після деякої паузи підняв на журналіста проникливі сірі очі.

— А, добрий вечір, містере Мелоун! У мене до вас невелике діло. Ви не згодився б присісти? Йдеться про ваші статті по спіритизму. Хочу нагадати, що ви починали в дусі здорового скептицизму, неабияк присмаченим гумором, що вельми влаштовувало і мене, і наших читачів. Тепер я — на жаль! — змушений визнати, що в міру поглиблення в питання, ваші погляди істотно змінилися і ви, схоже, готові виправдовувати подібного роду діяльність. Думаю, не варто говорити, що це розходиться з позицією «Газетт», і ми б негайно припинили друкувати ваші статті, якби заздалегідь не оголосили, що ця серія буде написана неупередженим дослідником. Так що ми змушені продовжувати, але тон статей повинен бути змінений.

— Що ж я повинен зробити, сер?

— Ви повинні знову звернутися до забавної сторони питання. Це подобається публіці. Погляньте на все з гумором, придумайте якусь стару діву, і нехай вона базікає всякі нісенітничі. Ви розумієте, що я маю на увазі?

— Боюся, сер, все це більше не здається мені смішним. Навпаки, я все більше і більше переконуюся, наскільки це серйозно.

Бомон велично похитав головою.

— На жаль, так само вважають і багато передплатників. — Він узяв зі столу лист. — Ось, послухайте: «Я завжди вважав вашу газету виданням, яке наважується гнівити Бога, тому хочу вам нагадати, що діяльність, яку ваш кореспондент схильний виправдовувати, віддана анафемі в Левіті

і Другозаконнні. Так що якщо я залишуся вашим передплатником, мені доведеться взяти на душу ваш гріх...»

— Проклятий фанатик, — пробурмотів Мелоун.

— Не стану сперечатися, але пенні, яке платить цей фанатик, нітрохи не гірше за будь-якого іншого. Або ось ще: «Сподіваюся, що в наш час освіти і вільнодумства ви не станете підтримувати рух, яке намагається повернути нас до віджилої свій вік ідеї про існування ангельської і диявольської суті поза нами! Якщо ж я помиляюся, то прошу виключити мене з числа ваших передплатників.»

— От би замкнути цих панів десь разом і змусити їх самих врегулювати свої розбіжності!

— Можливо, це і буде забавно, містере Мелоун, але мене в даному випадку цікавить тираж «Газетт».

— А не здається вам, сер, що ви недооцінюєте інтелектуальний рівень наших читачів і що крім купки екстремістів всіх сортів існує велика маса людей, на яких справили враження свідоцтва стількох відомих і шанованих людей? І хіба не в тому наше покликання, щоб знайомити передплатників з реальними фактами, а не висміювати їх?

Містер Бомон знизав плечима:

— Нехай спіритуалісти самі відстоюють свої переконання. Ми не пропагандистська газета і не збираємося повчати читачів, у що їм вірити, а в що ні.

— Звичайно, звичайно, але я мав на увазі лише необхідність дотримуватися фактів. А тим часом вони незмінно замовчуються. Коли це в лондонській газеті з'являлася серйозна стаття, присвячена ектоплазмі? Та ніхто навіть не підозрює про те, що ця найважливіша субстанція була вивчена і описана вченими, а її існування було підтверджено численними фотографіями!

— Досить, — нетерпляче перебив Бомон, — боюся, я не маю часу, щоб заглиблюватися в це питання. Я запросив вас для того, щоб повідомити, що містер Корнеліус вимагає негайно змінити нашу лінію.

Містер Корнеліус став власником газети не в силу якихось особистих заслуг, а лише тому, що його батько залишив йому мільйонні статки, частина яких той пустив на придбання «Газетт».

Він рідко з'являвся в редакції, але газета регулярно публікувала повідомлення про те, що його яхта пришвартувався в Ментоне, або що його бачили в Монте-Карло за гральним столом, або що його чекають в Лестерширі на мисливський сезон. Він не володів ані яскравим розумом, ані сильним характером, але час від часу втручався в суспільне життя, публікуючи який-небудь маніфест на першій шпальті власної газети. Він не був розпусником, але жив собі на втіху, оточений розкішшю, постійно балансуючи на грані пороку, а зрідка і переступаючи цю грань.

При згадці про це, кров ударила Мелоуну в голову. Ця жалюгідна тварюка, подумав він, сміє ставати між людством і одкровенням, посланим згори! Брудні руки людини, яка і не зуміла подорослішати, здатні перекрити людям доступ до божественного джерела, нехай навіть він може пробити собі й інше русло.

— Таке моє останнє слово, містере Мелоун, — сказав Бомон з видом людини, яка не має наміру продовжувати дискусію.

— Дуже добре! — заявив Мелоун. — І воно буде означати кінець моєї роботи у вашій газеті. У мене контракт на півроку, і вже після його закінчення ноги моєї тут не буде!

— Як вам завгодно, містере Мелоун, — з цими словами містер Бомон повернувся до своїх паперів.

А Мелоун, збуджений суперечкою, повернувся в кабінет МакАрдла і все йому розповів. Старий шотландець був вкрай стурбований.

— Е-е, молодий чоловіче, це все ваша ірландська кров. Добре б її розбавити шотландським віскі. Ось що я вам скажу: повертайтеся назад і скажіть, що передумали.

— Ну вже ні! Не вистачало ще, щоб цей ублюдок Корнеліус, жирний, червонопикий, — я вже не кажу про його особисте життя, — дозволяв собі диктувати, кому у що вірити, а мені наказував глумитися над самими святими речами на землі!

— Ох, вам буде непереливки!

— І більш гідні люди жертвували собою заради ідеї! А я знайду собі іншу роботу.

— Боюся, що ні, якщо втрутиться Корнеліус. Варто вам заслужити репутацію людини незговірливої — і для вас не знайдеться місця на усій Фліт-стріт.

— Так це сором і ганьба! — скрикнув Мелоун. — Те, як тут ставляться до проблеми спіритизму, — ганьба для журналістики! І Англія — не виняток, в Америці справи йдуть ще гірше! Схоже на те, що в наших газетах служать найнижчі і бездушні люди, а якщо там і є пара порядних хлопців, то це унікуми, яких потрібно в спеціальних інститутах вивчати. І це світочі нації! Дивитися огидно!

МакАрдл батьківські поклав руку Мелоуну на плече.

— Ну, добре, добре, так влаштований світ. Не ми його створили і не нам за нього відповідати. Дайте термін, а то ми все поспішаємо, все поспішаємо. А зараз ось що: йдіть додому, гарненько все обміркуйте, і не забувайте

про кар'єру та про свою молоденьку леді, а потім знову впрягайтесь в лямку, яку всім нам доводиться тягнути, якщо ми хочемо залишитися на плаву.

Розділ XVI

в якому Челленджера спіткає найсильніше потрясіння у житті

Таким чином, капкани були розставлені, пастки вири-ті, і мисливці готувалися роздобути велику здобич, — питання полягало лише в тому, чи погодиться звір дати себе заманити.

Якби Челленджеру сказали, що справжня мета зустрічі — представити йому переконливі докази спілкування з духами і таким чином звернути його в спіритуалізм, він би розлютився або розсміявся їм в обличчя. Але хитрий Мелоун за підтримки Інід переконав професора, що його присутність необхідна для того, щоб викрити шахрайство і пояснити, як і чому їх водять за ніс.

Перебуваючи в омані, Челленджер у властивій йому гордовитій і поблажливою манері погодився удостоїти своєю присутністю збори, які, на його думку, більше підходили б для печерних дикунів епохи неоліту, ніж для людини, яка представляє всю культуру і мудрість, накопичену людством.

Інід супроводжувала батька, який привів з собою якогось дивного суб'єкта, що був невідомим ані Мелоуну, ані іншим присутнім.

Це був великий незграбний шотландець з веснянкуватим лицем і потужною фігурою, вкрай неговіркий. Від нього так і не вдалося домогтися, які саме аспекти

духовних проблем його цікавлять; єдине, що з нього витягли, — це що звать його Ніколл. Мелоун і Мейли прийшли в Голландський парк разом; там їх вже чекали Деліс Фрімен, преподобний Чарльз Мейсон, містер і місіс Огілві як представники коледжу, містер Болсовер з Гаммерсміта і лорд Рокстон, який надзвичайно захопився спирітуалізмом і вельми досяг в ньому успіху.

Разом зібралося дев'ять людей, компанія різношерста і неоднорідна, від якої важко очікувати хороших результатів. Коли всі увійшли в кімнату, де повинен був проводитися сеанс, Лінден сидів в кріслі, біля нього розташувалася дружина; його представили присутнім, багатьох з яких він уже добре знав. Челленджер тут же взявся за справу з видом людини, якане потерпить будь-якої там нісенітниці.

— Це медіум? — запитав він, дивлячись на Ліндена з явною неприязню.

— Так.

— А його обшукали?

— Ще ні.

— Хто буде обшукувати?

— Хто-небудь з нас, краще удвох.

Челленджер недовіжливо хмикнув:

— Хто саме, дозвольте запитати?

— Краще, щоб це зробили ви і ваш друг містер Ніколл. Можете пройти в спальню — це поруч.

Нещасного Ліндена вивели з кімнати немов під конвоєм, неприємно нагадавши йому про перебування в тюрмі.

Він і без того хвилювався, а це нове випробування і присутність Челленджера зовсім вибили його з колії. Повернувшись, він подивився на Мейлі і сумно похитав головою.

— Боюся, сьогодні у нас нічого не вийде. Може, краще відкладемо?

Мейлі наблизився і поплескав його по плечу, місіс Лінден взяла за руку.

— Все в порядку, Томе, — сказав Мейл. — Пам'ятайте, ви під охороною друзів, які не допустять, щоб вами маніпулювали.

Потім він звернувся до Челленджера — більш суворо, ніж це було в його правилах:

— Прошу вас не забувати, сер, що медіум — це настільки ж чутливий інструмент, як і будь-який з тих, якими ви користуєтеся в своїй лабораторії. Будьте обережні з ним. Сподіваюся, ви не знайшли у нього нічого підозрілого?

— Ні, сер, не знайшов. Напевно, тому він говорить, що сьогодні нічого не вийде?

— Просто його схвилювала ваша поведінка. Вам слід було б більш делікатно з ним поводитися.

Однак вираз обличчя Челленджера не віщував нічого доброго. Його погляд впав на місіс Лінден.

— Я так розумію, що ця особа — його дружина. Її також необхідно обшукати.

— Зрозуміло, — погодився Огілві. — Це можуть зробити ваша дочка разом з моєю дружиною. Тільки благаю вас, тримайтеся якомога більш дружелюбно і пам'ятайте, що ми не менше, ніж ви зацікавлені в хороших результатах, і все постраждають, якщо ви зруйнуєте необхідне середовище.

Тут піднявся містер Болсовер, бакалійник та з таким поважним виглядом, немов він головував на зборах громади.

— Я вимагаю, — заявив він, — щоб професора Челленджера теж обшукали!

Від гніву борода професора встала дибки.

— Обшукати мене?! Так як ви смієте, сер!

Але Болсовера не так-то просто було залякати.

— Ви прийшли сюди як ворог і тріумфували, якби вам вдалося виявити обман, — відчуваєте мою думку? Ось я і кажу, що треба вас обшукати!

— Це мерзотна інсинуація, сер! Ви натякаєте, що я здатний на обман? — заревів Челленджер.

— На жаль, професоре, нас усіх по черзі в цьому звинувачують, — з посмішкою виголосив Мейлі. — І ми все спочатку обурюємося, а потім, з часом, звикаємо. Мене називали брехуном, божевільним, — Бог знає як ще! І що ж з того?

— Ваша пропозиція переходить будь-які межі! — заявив Челленджер, кидаючи навколо люті погляди.

— Ну що, сер, — втрутився Огілві, який був вельми не поступливим шотландцем, — ніхто вас силою не тримає, можете в будь-яку хвилину піти. Але якщо вже вирішите залишитися, ми повинні бути впевнені в науковій чистоті дослідження.

Самі посудіть, чи можна говорити про науковість експерименту, якщо серед нас знаходиться людина, відома своїм ворожим ставленням до нашого руху, який не бажає пред'явити нам свої кишені.

— Гаразд, гаразд, — зробив спробу примирення Мелон, — звичайно ж, ми можемо повірити професору на слово.

— Не беруся сперечатися з вами, молодий чоловіче, — сказав Болсовер, — але щось сам професор не надто вірив на слово містеру і місіс Лінден.

— У нас є всі підстави дотримуватися запобіжних

заходів, — зауважив Огілві. — Смію вас запевнити, що шахрайства, спрямовані проти медіумів, трапляються нітрохи не рідше, ніж ті, що практикуються ними самими, і я можу привести тому безліч прикладів. Ні, сер, вас потрібно обшукати!

— Було б про що говорити! — вигукнув лорд Рокстон. — Так ми з Мелоуном миттю зробимо огляд!

— Ось і чудово, давайте! — підтримав Мейлі.

Челленджера, який всім своїм виглядом нагадував бика з налитими кров'ю очима, вивели з кімнати. Через декілька хвилин приготування були закінчені, всі розсілися по колу, і сеанс почався.

Однак настрої був зруйнований. Ох, вже мені ці допотопні дослідники! — вони вимагають, щоб медіума зв'язали по руках і ногах, немов якесь курча, або ще до початку сеансу висловлюють йому свої підозри прямо в очі!

Так це все одно що намочити порох, а потім сподіватися, що він не втратив своїх властивостей і в потрібний момент зможе вибухнути! Через них усі зусилля медіума зводяться нанівець, а коли сеанс закінчується провалом, вони приписують це своїй проникливості, не підозрюючи навіть, що в усьому винне їхнє небажання вникнути в суть.

Ось і виходить, що під час сеансів, які збирають навколо себе скромних, але доброзичливих людей, відбуваються події, які холодним і неупередженим служителям науки побачити не судилося.

Усе було порушено, а вже як сперечання подіяли на людину, яку вони стосувалися передусім! Для нього кімната була наповнена різноспрямованими потоками і завихреннями психічної енергії, і йому було так само важко ними керувати, як, наприклад, бистриною в низов'ях

Ніагари. Від відчаю він навіть застогнав. Почалося, як завжди, з ясновидіння, але імена, які вловлював найтонший слух Ліндена, здавалося, не мали сенсу і зливалися в одноманітний гул. Найвиразніше звучало ім'я Джон, і він виголосив його вголос. Чи означає воно що-небудь для присутніх? Відповіддю був лише глухий смішок Челленджера. потім виникло прізвище Чепмен. Так, у Мейлі був приятель з таким прізвищем, але він помер багато років тому, і його поява здавалася дивною і недоречною. До того Мейлі не міг згадати, як того звуть по імені.

Бадуорт — теж ні. До медіума долинали цілком виразні фрази, але вони не мали ніякого відношення до присутніх. Все складалося дуже погано, і Мелоун зовсім занепавав духом. Челленджер хмикав так відверто, що Огілві обурився.

— Ви тільки ускладнюєте справу, сер, — заявив він, — коли так явно висловлюєте свої емоції. Я вже десять років практикую спіритизм, але ніколи ще не бачив, щоб медіум знаходився в такому скрутному становищі. На мою думку, в усьому винні ви.

— Саме так, — Челленджер вдоволено кивнув.

— Боюся, буде мало толку, Томе, — втрутилася місіс Лінден. — Як ти почуваєшся, любий? Не час припинити?

Але Лінден, незважаючи на свій лагідний вигляд, по натурі був боєць. Природа нагородила його тими ж якостями, завдяки яким його брат ще трохи і отримав би «Пояс Лонздейла».

— Я злегка хвилююся, але якщо занурюсь в транс, це пройде? Зараз, мені здається, краще задіяти тілесну оболонку. Мабуть, я спробую.

Приглушили світло, і тепер в кімнаті лише ледь мерехтів червоний вогник. Штори, що огорожували кабінку,

були запнуті; по одну сторону від кабіни смутно виднівся силует Тома Ліндена, який впав у транс, — він важко ди-хав — з іншого боку за всім, що відбувається спостерігала його дружина.

Але нічого не сталося.

Минуло чверть години, потім ще п'ятнадцять хвилин. Всі терпляче чекали, і тільки Челленджер почав вовтузитися на стільці. Запанувала похмура і холодна атмосфера, — всім здавалося, що нічого вже й не може статися.

— Все марно! — врешті-решт вигукнув Мейлі.

— Мабуть так, — погодився Мелоун. Медіум ворухнувся і застогнав — він почав приходити до тями. Челленджер демонстративно позіхнув.

— По-моєму, ми тільки даремно витрачаємо час, — прорік він.

Місіс Лінден гладила чоловіка по голові. Він відкрив очі.

— Ну що? — запитав він.

— Це марно, Томе. Мені здається, краще відкласти.

— І я тієї ж думки, — підтримав Мейлі.

— Це для нього занадто велике навантаження, з огляду на сформовані несприятливі обставини, — зауважив Огілві, сердито блиснувши очима на Челленджера.

— Я думаю, — озвався той з самовдоволеної посмішкою.

Але Лінден не звик легко здаватися.

— Звичайно, умови невідповідні, — сказав він, — і коливання незвичні, але я спробую зсередини кабіни. Вона сприяє концентрації енергії.

— Це наш останній шанс, — сказав Мейлі. — Дійсно, чому б не спробувати ще раз?

Крісло внесли всередину кабіни, туди ж пройшов медіум і запнув за собою фіранку.

— Кабіна конденсує потоки ектоплазми, — пояснив Огілві.

— Поза всяким сумнівом, — погодився Челленджер, — однак повинен заявити, що в інтересах істини зникнення медіума з нашого поля зору вельми прикро.

— Заради всього святого, припиніть! — вигукнув Мейлі, втрачаючи терпіння.

— Давайте спочатку отримаємо результат, а потім вже будемо дискутувати щодо його наукової цінності!

І знову потягнулися виснажливі хвилини. Потім раптом з кабіни почувся глухий стогін. Всі напружилися в очікуванні.

— Ектоплазма, — прошепотів Огілві. — З'являючись, вона завжди заподіює біль.

Тільки він це сказав, як фіранка різко розчинилася, голосно дзвякнули кільця. На темному тлі виникли обриси якоїсь білої фігури.

Повільно і непевно вона вийшла на середину кімнати. У червононих сутінках її контур виявився і зовсім розмитий, і вона виглядала в темряві рухливою білою плямою. З великою обережністю, за якою ховався страх, видіння наблизилося до професора.

— Ага! — громовим голосом гаркнув професор.

Пролунали шум, крик, тріск.

— Зловив! — закричав хтось.

Чийсь голос зажадав:

— Включіть світло!

— Обережніше! Ви ж медіума вб'єте!

Всі схопилися на ноги. Челленджер кинувся до вирикача і запалив вогонь. Перехід з темряви до яскравого світла був настільки різким, що знадобився час, перш ніж

ошелешені і засліплені глядачі змогли зрозуміти, що ж відбулося.

Коли вони отримали здатність бачити, їх погляду відкрилася гнітюча картина. Том Лінден, блідий, хворий, який не встиг отямитися, сидів на підлозі, а над ним стояв здоровань-шотландець, який і скинув його вниз.

Місіс Лінден, опустила на коліна біля чоловіка і з обуренням дивилася на кривдника. Всі застигли в мовчанні, спостерігаючи цю сцену, як раптом заговорив професор Челленджер:

— Ну що ж, панове, думаю, вам нема чого додати до того, що сталося. Вашого медіума, як він того і заслуговує, викрито. Тепер ви самі переконалися, що таке ваші примари. Я повинен подякувати містеру Ніколла, знаменитому футболісту, за те, що він виконав свої обов'язки грамотно і точно.

— Я швидко його скрутив, — сказав чолов'яга. — Він навіть не опирався.

— У вас це чудово вийшло. Ви виконали свій громадський обов'язок, допомагаючи викрити безсовісний обман. Думаю, немає потреби говорити, що по цій справі буде порушено судове переслідування.

Але тут втрутився Мейлі. Він говорив з таким напором, що змусив Челленджера слухати себе.

— Ви допустили дуже поширену помилку, сер, хоча обрані вами методи, які свідчать лише про ваше невігластво, могли мати для медіума фатальні наслідки.

— І ви смієте говорити про неуцтво! В такому випадку я заявляю вам, що відтепер стану розглядати вас не як жертв обману, а як співучасників!

— Хвилиночку, професоре! Я задам вам пряме

запитання і хотів би отримати на нього таку же пряму відповідь. Фігура, яку ми всі бачили, перш ніж стався цей інцидент, була білою, чи не так?

— Так, саме так.

— Але ж медіум одягнений в чорний костюм. Так де ж білі шати?

— Для мене це несуттєво. Не сумніваюся, що він і його дружина готові до будь-якого роду несподіванок і вже напевно знають спосіб швиденько заховати кудись простирадло або що це там було. Подробиці будуть з'ясовуватися в суді.

— Ні вже, давайте зараз. Обшукайте кімнату, може, і знайдете що-небудь біле.

— Я вперше перебуваю в цій кімнаті, вона мені незнайома. Я керуюся лише здоровим глуздом: людину викрили, коли він переодягнувся духом, а вже в яке потаємне місце він сховав свій костюм, для мене значення не має.

— Навпаки, це має принципове значення. Те, що вам пощастило спостерігати, — це не обман і не обдурювання, це абсолютно достовірне явище.

Челленджер хмикнув.

— Так, сер, найсправжнє. Ви бачили так зване передвтілення, перехід до матеріалізації. Зрозумійте ж ви, що духи-провідники, які керують цими речами, не враховують ваші підозри. Вони налаштовують себе на певний результат, і якщо слабкості учасників сеансу не дають їм можливості досягти його одним способом, вони обирають інший шлях, не рахуючись з вашими забобонами та мало піклуючись про вашу вигоду. В даному випадку ви самі створили настільки несприятливі умови, що їм не вдалася спроба оформити ектоплазматичну фігуру,

і замість цього вони обернули в оболонку з ектоплазми медіума, що знаходився у трансі і викинули його геть із кабіни. Він так само причетний до обману, як і ви.

— Клянуся всім святим, — сказав Лінден, — що не пам'ятаю нічого з того моменту, як увійшов в кабінку. Отямився я вже на підлозі.

Похитуючись, він піднявся; його бив нервовий дрож, так що він ледь утримував стакан з водою, який подала дружина.

Челленджер знизав плечима.

— Ваші пояснення, — сказав він, — лише показують, наскільки далеко може сягати людська легковірність. Я знаю свій обов'язок і виконаю його до кінця. Все, що ви маєте повідомити, буде, без сумніву, в належній мірі оцінено суддею.

З цими словами професор повернувся, щоб піти, — з виглядом людини, яка з честю виконала місію, заради якої прийшла.

— Йдемо, Інід! — кинув він.

Але тут виникла обставина настільки несподіване, настільки драматична, що вона навіки закарбувалося в пам'яті тих, хто це спостерігав.

Челленджеру ніхто не відповів.

Всі вже піднялися, і лише Інід залишалася сидіти. Голова її схилилася на плече, очі були закриті, з зачіски вибилася пасмо волосся — вид, гідний пензля художника.

— Вона заснула, — здивувався Челленджер. — Інід, прокинься! Я йду!

Але дівчина не відповіла. Тоді Мейлі схилився над нею.

— Тс-с! Не чіпайте її — вона в трансі!

Челленджер кинувся до дочки.

— Що ви наробили! Ваші мерзенні витівки злякали її, і вона втратила свідомість!

Мейлі підняв їй повіку.

— Ні, ні, у неї очі закотилися. Вона в трансї. Ваша дочка, сер, — медіум, що володіє великими можливостями.

— Медіум! Та ви з глузду з'їхали! Прокинься, доню, прокинься!

— Заради Бога, залиште її, інакше вам доведеться сильно пошкодувати. Дуже небезпечно раптово переривати транс.

Челленджер був явно здивований. Вперше присутність духа зрадила йому.

Його дитя підстерігає якась невідома небезпека, так невже він її і підштовхне?!

— Що ж мені робити? — безпорадно запитав він.

— Не бійтеся, все буде гаразд. Сідайте! Всі сідайте! Вона збирається заговорити.

Дівчина випросталась на стільці. Губи її тремтіли, одна рука була витягнута вперед.

— Це йому! — вигукнула вона, вказуючи на Челленджера.

— Він не сміє ображати мого медіума! Це послання. Йому.

Всі затамували подих.

— Хто говорить? — запитав Мейлі.

— Віктор говорить. Віктор. Нехай не ображає мого медіума! У мене послання — для нього!

— Так що за послання?

— Тут його дружина.

— Так!

— Вона каже, що вже приходила до нього — за допомогою цієї дівчини. Це трапилося відразу після кремації. Вона стукає, він чує її стукіт, але не розуміє, що відбувається.

— Професоре Челленджер, вам це про щось говорить?

З-під насуплених брів з підозрою дивилися очі, в яких застило німе питання, — як загнаний звір, професор люто озирався на всі сторонам. Це обман, підлий обман, і вони залучили до нього його власну дочку. Це огидно! Але він їм покаже! Він виведе їх на чисту воду!

Ні, у нього немає питань: він бачить їх наскрізь! Вони її спокусили. Звісно, він від неї такого не очікував, але, на жаль, так і є. Вона пішла на це заради Мелоуна. Заради коханої людини жінка готова на все! Так, огидна історія!

Він не пом'якшав, навпаки, він прагнув помсти.

Розлючений вид і уривчаста мова чітко висловлювали його настрій.

Дівчина витягла руку.

— Ще одне послання!

— Кому?

— Знову йому. Людині, яка хотів образити мого медіума. Він не повинен його ображати! Ось чоловік — двоє чоловіків — вони хочуть йому щось повідомити!

— Так, ми слухаємо, Вікторе.

— Першого звуть... — Дівчина злегка нахилила голівку, немов прислухаючись. — Ага, зрозумів! Ол... Олдрідж.

— Вам це ім'я щось говорить?

Челленджер здригнувся; на його обличчі відбилася безмежне здивування.

— А хто ж другий?

— Уер. Так-так, Уер.

Раптово Челленджер сіл і провів рукою по лобі. Він був смертельно блідий, на обличчі виступив піт.

— Ви їх знаєте?

— Я знав людей з такими іменами.

— Вони хочуть нам щось сказати, — промовила дівчина.

Челленджер немов підготувався до удару.

— Що ж це таке?

— Занадто особисте. Не можна сказати, поки все тут.

— Ми можемо почекати за дверима, — сказав Мейлі. —
Ходімо, друзі, нехай професор почує, що йому повинні
передати.

Всі рушили до дверей, залишивши професора наодин-
ці з дочкою.

Раптово ним опанувала незвична боязкість.

— Мелоуне, не йдіть!

Двері зачинилися; в кімнаті залишилися троє.

— Так що ж це за послання?

— Воно стосується порошку.

— Так слухаю.

— Сірого порошку.

— Так, ясно.

— Ці двоє хочуть, щоб я передав: ви не вбили нас.

— Тоді запитайте їх — так-так, запитайте їх, як вони по-
мерли, — професор ледве міг говорити, він весь тремтів
від хвилювання.

— Вони померли від хвороби.

— Від якої хвороби?

— Нев... нев... Що б це могло бути?.. Від пневмонії!

Челленджер, видавши полегшене зітхання, відкинувся
на стільці.

— Боже мій! — скрикнув він, витираючи піт з чола. —
Мелоуне, покличете інших!

Всі кинулися в кімнату. Челленджер піднявся їм назу-
стріч. Насамперед він звернувся до Тома Ліндена. За його
тону було видно, що він глибоко вражений і готовий —
хоч на мить — упокорити гординю.

— Чи маю я право судити вас, сер! Зараз зі мною сталося щось настільки дивне і в той же час не підлягаюче сумніву, — якщо мої почуття на цей раз не зрадили мені, — я не можу не прийняти пояснень, які проливають світло на ваші вчинки. Прошу вас не перейматися образливими зауваженнями, які я, можливо, дозволив собі.

Том Лінден був справжнім християнином. Він без довгих коливань від усієї душі простив професора.

— Тепер я бачу, що моя дочка володіє дивовижними здібностями, і у мене немає підстав сумніватися в чому з того, про що ви говорили, містере Мейлі. Сподіваюся, ви не станете заперечувати моє право на науковий скептицизм, але сьогодні ви представили мені настільки незаперечні докази, що їх не можна ставити під сумнів.

— Всі ми через це пройшли, професоре. Спочатку сумніваємося ми, потім сумніваються в нас.

— Навряд чи хтось засумнівається в моєму свідченні на цей рахунок, — з гідністю відповів Челленджер. — У мене є всі підстави стверджувати, що сьогодні я отримав такі відомості, якими не може мати у своєму розпорядженні ні один з мешканців землі: аж надто все сходиться.

— Наша юна леді приходить до тями, — сказала місіс Лінден.

Інід в подиві озиралася навколо.

— Тату, що трапилося? Здається, я спала.

— Все в порядку, любове моя, ми після про це поговоримо. А зараз йдемо додому, мені потрібно багато чого обміркувати. Мелоуне, не складете ви нам компанію? Ми повинні порозумітися.

Прийшовши додому, професор віддав розпорядження Остину ні в якому разі приводом нікого до себе не пускати

і пройшов до бібліотеки. Там він розташувався в своєму величезному кріслі: Мелоун сів зліва, а Інід — праворуч від нього. Професор простягнув руку і наклав маленьку ручку дочки своєї величезною лапою.

— Любове моя, — почав він після довгого мовчання, — сьогодні я переконався, що ти володієш вражаючими здібностями, які відкрилися мені з дивовижною ясністю і повнотою. Але раз вони є у тебе, отже, можуть бути і у інших, і ось завдяки тобі я розширив свої уявлення про реальність і збагнув роль медіума у спиритизмі. Я не готовий поки обговорювати це питання, оскільки сам ще не в усьому розібрався і мені потрібно буде дещо обговорити з вами і вашими приятелями, Мелоуном, щоб скласти остаточне судження з цього приводу. Скажу лише, що мій розум отримав новий імпульс і переді мною відкрилися нові наукові перспективи.

— Для нас велика честь допомогти вам, — відгукнувся Мелоун.

Челленджер криво посміхнувся:

— Не сумніваюся, що заголовок «Навернення професора Челленджера» у вашій газетці викличе фурор. Не спокушайтеся, це не так.

— Ми не будемо поспішати з розголосом, і ваша точка зору залишиться в повній таємниці.

— У мене ніколи не бракувало мужності відкрито заявити про свої переконання, коли вони остаточно оформлялися, але в даному випадку цього ще не відбулося. І тим не менше сьогодні я отримав два послання і схильний приписувати їхнє походження нематеріальним факторам. Звичайно, я виходжу з того, що ти, Інід, дійсно була в несвідомому стані.

— Запевняю тебе, тату, я нічого не знаю.

— Охоче вірю. Ти не здатна на обман. Спочатку було послання від твоєї матері. Пам'ятаєш, я говорив тобі, що чув характерний стукіт — так могла стукати тільки вона. Так ось, вона сказала, що це вона і була.

Зараз я зрозумів, що ти тоді не спала, ти перебувала в трансі. Все це неймовірно, незбагненно, разюче — але схоже на правду.

— Крукс, пам'ятається, висловлювався приблизно так само, — зауважив Мелоун. — Він писав, що все це абсолютно неможливо і в той же час абсолютно реально.

— Я дуже винен перед ним. Втім, я повинен вибачитися перед багатьма людьми.

— У цьому немає потреби, — заспокоїв його Мелоун. — Ці люди влаштовані інакше, ніж ми.

— Дозвольте мені зупинитися і на іншому посланні, — професор неспокійно повернувся в кріслі. — Справа ця дуже делікатна, я про неї ніколи і нікому не говорив, і про це не може знати жодна людина на землі. Раз вже ви стільки знаєте, я можу вам довірити і це.

Сталося це в ті роки, коли я був лікарем-початківцем, і не буде перебільшенням сказати, що ця історія затьмарила усе моє подальше існування аж до сьогодні. Хтось пояснив би те, що трапилося телепатією, примхами підсвідомості, та чим завгодно, але у мене немає ні найменшого сумніву в тому, що послання прийшло з того світу.

В ті часи обговорювали властивості нових ліків. Зараз немає сенсу вдаватися в подробиці, які вам все одно не дано зрозуміти.

Скажу лише, що робили його з дурману, з якого можна приготувати і смертельну отруту, і цілюще зілля.

Я одним з перших отримав зразки цих ліків, бо хотів, щоб мене знали як людину, яка вперше застосувала їх у медичній практиці. Я прописав його двом хворим, Уеру і Олдріджу, як мені здавалося, в безпечних дозах (вони, як ви розумієте, були моїми пацієнтами в клініці), — так ось, на ранок обоє були мертві.

Я дав ліки потайки, ніхто про це не знав. Все обійшлося без наслідків, оскільки їх стан був критичним і нічого дивного в тому, що вони померли, не було. Але в глибині душі я дуже переживав, я боявся, що прискорив їх смерть, і думка про це з відтоді затьмарювала моє життя. А сьогодні ви на власні вуха чули їх визнання, що померли вони від хвороби і ліки тут ні до чого.

— Бідний мій татко, — прошепотіла Інід, глядячи його волохату лапу. — Бідний татко! Ти так страждав!

Челленджер був занадто гордий, щоб дозволити будь-кому, навіть власній дочці, себе жаліти, — він відсмикнув руку.

— Я служив науці, — сказав він, — а в ній без ризику не обійтися, тому я не вважаю, що мене можна в чомусь звинувачувати. І все-таки... все-таки у мене сьогодні якось особливо легко на душі!

Розділ XVII

в якому туман остаточно розсіюється

Мелоун втратив роботу і виявив, що шлях на Фліт-стріт йому тепер заказаний через чутки про його незалежну позицію.

На нього місце в газету взяли молодого п'яницю-єврея, який відразу ж завоював популярність серією

веселеньких статей, присвячених проблемам спіритизму, від душі присмачених запевненнями в неупередженості та об'єктивності підходу.

Великий успіх також мала його ідея запропонувати п'ять тисяч і фунтів духу, який вгадає трьох призерів майбутнього дербі, а також зроблена ним спроба довести, що ектоплазма — це не що інше, як пивна піна, майстерно захована медіумом. Всі ці його жарти ще збереглися у пам'яті читачів.

Але, як то кажуть, немає лиха без добра.

Челленджеру, з головою зануреному в свої експерименти і втілення самих зухвалих своїх задумів, вже давно був потрібен енергійний помічник зі світлою головою, який вів би його справи і контролював використання винаходів. А таких у професора було більш ніж достатньо — плоди багатьох років невпинної праці, вони приносили непоганий дохід, але за дотриманням авторських прав потрібно постійно стежити.

Автоматичний пристрій, що попереджував капітана про те, що корабель потрапив на мілководдя, пристосування для відображення торпеди, новий і дуже економний спосіб виділення азоту з повітря, значні удосконалення бездротового телеграфу і оригінальний спосіб збагачення ураніту, — все це було дуже вигідно. Обурений поведінкою Корнеліуса, професор довірив всі ці справи майбутньому зятю, який ревниво охороняв інтереси патрона.

Сам Челленджер сильно змінився. Його знайомі і колеги помітили зміну, хоча і не могли пояснити її причин. Він став скромнішим, делікатнішим, більш душевним. Поборник наукової методології і точного знання, в глибині душі він відчував, що довгі роки марно витрачав

сили, перешкоджаючи спробам людського розуму розібратися в таємниці невідомого.

Він суворо себе засуджував за колишні помилки, і переоцінка цінностей, що сталася, сильно змінила його. До того ж з властивою йому захопленістю він занурився у вивчення трактатів з даної проблеми, і тепер, позбувшись колишніх забобонів, осягав видатні праці Гейра, де Моргана, Крукса, Ломброзо, Баррета, Лоджа і багатьох інших і дивувався, як це він раніше міг вважати, що настільки дивовижна однастайність ґрунтується на омані.

Пристрасний і відкритий по натурі, він тепер став відстоювати спіритуалізм з тим же завзяттям і, як не дивно, з тієї ж непримиренністю, з якою раніше його відкидав. Старий лев огризався і гарчав на тих, кого ще додавна вважав одностайними.

Його видатна стаття в «Спектейтор» починалася так: «Ідіотська невіра і тупа впертість церковників, які не бажали навіть поглянути в телескоп Галілея і своїми очима побачити супутники Юпітера, в наші дні набагато перевершені галасливими полемістами, що дозволяють собі висловлювати поспішні судження з приводу тих пов'язаних зі сферою духу проблем, про які вони навіть не спромоглися спершу ознайомитися.»

На закінчення він писав, що його опоненти «не тільки не є справжніми представниками наукової думки ХХ століття, але висловлюють ідеї, які більше підходять для епохи раннього пліоцену».

Критики відразу, за своїм звичаєм, підняли шум, протестуючи проти різкого тону статті, хоча раніше вважали це цілком дозволеним по відношенню до супротивної сторони.

Отже, ми можемо тепер покинути Челленджера, у чий буйній шевелюрі проступила сивина, але чий розум лише зміцнів і змужнів. Відтепер професор сміливо дивиться в майбутнє, бо воно обіцяє йому не смерть, але вічне життя — з безмежними можливостями і перспективами.

Зіграли весілля. Церемонія була скромною, і ніякий провидець не зміг вгадати, кого саме щасливий батько запросить в Вайтхолл-Румз. Зібралася дружна і весела компанія, гурток присвячених, яким протистояла решта світу. Там був преподобний Чарльз Мейсон: він вінчав молодих, — в своєму чорному вбранні, але сяючий білозубою посмішкою, він обходив присутніх, пробуджуючи в душах мир і любов. Мейлі, загартований в боях, але спраглий нових битв, стояв біля дружини, свого вірного зброєносця, в скрутну хвилину завжди готового його підтримати.

Приїхав з Парижа доктор Мопюї; він довго намагався втовкмачити офіціантові, що бажав би випити чашечку кави, але той приніс йому пачку зубочисток, задля більшого задоволення лорда Рокстона. Запросили і наймилішого Болсовера, і декого з Гаммерсмітського гуртка. Тома Ліндена з дружиною, Сміта, цього бійцівського півня, доктора Аткінсона, видавця Марвіна з його доброю дружиною, подружжя Огілві, мініатюрну міс Деліс з її бездонною сумкою і нескінченними брошурами, доктора Росса Скоттона, який нині зцілювся, і навіть доктора Фелкин, який чимало сприяв його лікуванню, принаймні в тих межах, в яких його земний представник, сестра Урсула, могла його замінити.

Їх і чимало інших цілком можна було розрізнити в межах колірного спектра, яка сприймається людським

оком, і звукового діапазону, помітного вухом. Але хто знає, скільки ще гостей, не включених в ці вузькі рамки, вшанували молодих своєю присутністю і осяяли благословенням!

Перш ніж ми закінчимо нашу розповідь, хотілося б зупинитися ще на одному епізоді. Перенесемося подумки в один з номерів готелю «Імперіал», Що в Фолкстоні. Містер і місіс Мелоун сидять біля вікна і дивляться на похмуре вечірнє небо над протокою.

З-за обрію, звиваючись, повзуть по небу величезні яскраво-червоні щупальця, що таять загрозу, посланці світу невидимого і загадкового. А внизу, з останніх сил, прагне до рідних берегів вутлий човен. Трохи далі видно великі океанські кораблі — вони немов застрягли посеред протоки. Неясне відчуття небезпеки, що йде від цього неба, підсвідомо подіяло на молодих людей.

— Інід, — почав Мелоун, — розкажи мені, які з наших спіритичних вражень найбільше вразили тебе?

— Так дивно, що ти запитав саме про це, Неде, адже я тільки що сама про те ж подумала. Мені здається, що ці думки нам навіяло небо, таке воно страшне, лякаюче. Я міркувала про Миромара, таємничу людину з його похмурими пророцтвами.

— І я теж.

— А ти відтоді щось чув про нього?

— Лише одного разу. Якось недільного ранку я забрів в Гайд-парк, і там, перед невеликою групкою слухачів, виступав він. Я тихо підійшов і прислухався. Він говорив все ті ж моторошні слова.

— А як його сприйняли оточуючі? Вони не сміялися?

— Але ти сама чула, що він говорить. Хіба тобі хотілося сміятися?

— Та ні, звичайно. Але ж не станеш же ти сприймати все серйозно, правда, Неде? Подивися, на який твердому ґрунті стоїть старенька Англія! Або подивися на наш величний готель, на людей, що живуть тут, на ці нудні ранкові газети, та на весь уклад життя цивілізованої нації. Невже ти й справді віриш, ніби щось це все може знищити?

— Хто знає? Миромар ж не єдиний, хто так говорить.

— Що ж, виходить, на його думку, має прийти кінець світу?

— Ні-ні, це буде відродження світу. Світу істинного, такого, яким замислив його Господь.

— Тоді це найбільше пророкування! Але чим завинив світ, якщо все-таки повинен здійснитися настільки страшний суд?

— Причиною всьому грубий матеріалізм, відсталість церковних обрядів, зневага духовними помислами, заперечення існування невидимого світу, осміяння, якому піддається це нове одкровення, — так він вважає.

— Але ж раніше світ був ще гірше.

— Але тоді не було нинішніх досягнень — ні освіти, ні науки, ні того, що ми називаємо цивілізацією, які, здавалося б, повинні вести до нової духовності. На жаль, все це повернулося на зло. З'явилися аероплани, але з їх допомогою бомблять міста. Ми вчимося створювати підводні човни і губимо моряків. Ми пізнаємо світ хімічних речовин, перетворюючи їх у вибухівку і отруйні гази. І справи стають гірше з кожним днем. Зараз немає такої країни, де потай не обмірковували б, як зіпсувати життя всім іншим. Хіба для цього Бог створив нашу планету, і чи допустить Він, щоб світ йшов таким шляхом?

— Це хто говорить: ти чи Миромар?

— Як тобі сказати? Я і сам роздумував над цим і дійшов тих самих висновків, що і він. Одного разу я прочитав записане Чарльзом Мейсоном послання: «Найнебезпечніше для людини або навіть для цілого народу — це коли інтелект розвинений сильніше духовності. Неначе спеціально сказано про сьогодні!»

— А як все станеться?

— Тут я можу послатися лише на Миромара. Він каже, що прийде кінець смутам і війнам, голоду і чумі, землетрусам, потопам та повеням і запанують невимовні гармонія і спокій.

Величезні яскраво-червоні смуги запалали на небі. На заході палахкотів вогненно-червоний захід сонця, поступово переходячи у тьмяне червоне саяво. Інід здригнулася, глянувши туди.

— Ми знаємо тільки одне, — знову порушив мовчання Мелоун. — Дві люблячі душі разом проходять крізь усі сфери. Так чи варто нам боятися смерті або тих випробувань, що підготує нам життя?

Вона посміхнулася і вклала в його руку свою долоню.

— Це вірно, — сказала вона.

Arthur Conan Doyle

The Land of Mist

Переклад українською, оформлення та верстка

Вікторія Цибульська